This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

HN 67CJ +

Digitized by Google

KC18051(4)

THE GIFT OF

ELIZA WENTWORTH HAVEN,

OF PORTSMOUTH, N. H.

From the library of her late husband,

NATHANIEL APPLETON HAVEN, JR.,

(Class of 1807.)

Received April 30, 1884.

Not to be exchanged or sold.

N. A. Haven Jr.

July 1815.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

In VOL. IV.

Historiarum Lib. iv, v.

De Moribus Germanorum libellus.

Julii Agricolae Vita.

De Oratoribus Dialogus.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELII
TACITI
OPERA
QUAE SUPERSUNT.

EX EDITIONE
JACOBI GRONOVII
FIDELITER EXPRESSA.

VOL. IV.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS
MDCCLIII.

Digitized by Google

~~Lt 1.139~~
KC 18051 (4)
[illegible] 30 1894
Gift of
Miss Eliza A. Haven,
of Portsmouth,
N. H.
Digitized by Google

EGREGIO VIRO;

HONORABILI

JOSEPHO YORKE,

PACIS AC BELLI STUDIIS FLORENTI,

REBUSQUE GESTIS INDIES CLARESCENTI;

QUEM,

APUD FOEDERATAS BELGIAE CIVITATES,

REGIS MAGNAE BRITANNIAE

LEGATUM CUM PLENA POTESTATE,

INGENUAE ARTES

EXPERTAE SUNT

AMICUM, PATRONUM, VINDICEM;

OPERA C. C. TACITI

EX AEDIBUS ACADEMIAE GLASGUENSIS
PRODEUNTIA;

AD CONSERVANDAM

NOBILISSIMI PATROCINII

MEMORIAM,

GRATO ANIMO INSCRIPSIT ROBERTUS FOULIS,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUS.
M.DCC.LIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELII
TACITI
AB EXCESSU
NERONIS
HISTORIARUM
LIBER QUARTUS.

Tom. IV.

Digitized by Google

HISTORIARUM

LIBRI QUARTI

BREVIARIUM.

Facies et miſeria Romanae urbis. L. Vitellius ſe cum cohortibus dedidit: ſed nihilo ſecius ipſe interfectus. imperium Veſpaſiano a Senatu firmatur. de Helvidio Priſco accuratius, inſigni viro; de diſſidiis ejus cum Eprio Marcello. Mucianus inter haec urbem ingreditur; is Calpurnium Piſonem interfici jubet. initia et motus Germanici belli: quod, duce Civili, Batavi primi ſumpſere. poſtque eos, Caninefates. praeſidia et caſtella Romana ejiciunt aut exſcindunt. Aquilium primipilarem, et poſt Mumium Lupercum legatum proeliis vincunt. Batavorum veteranae cohortes ad Civilem abeunt; quas tranſitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. caſtra vetera a Civili obſidentur. ſeditio militum Romanorum contra Hordeonium; et ſumma belli Voculae permiſſa. is contra Civilem duxit: et primo victus, praeter ſpem fortuito vicit. iterum ſeditio in Hordeonium: quem et interficiunt. quaedam Romae et apud patres geſta; jurgia: accuſationes. Vitelliani milites compoſiti;

Digitized by Google

alii in praetorium lecti. L. Piſonis in Africa caedes. Capitolium Romae reſtitutum. Treveri et Lingones a Romanis deficiunt, et reliquae Galliae nutant. ipſae legiones cohorteſque Romanae parum fidae, et a Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. ſacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. idem legiones fecere, quae in veteribus diu obſeſſae. nec Agrippinenſes ultra contati, quin ſe victoribus adjungerent. Lingones interea a Sequanis fuſi. at Romae, imperium periclitari viſum: et Domitianus ipſe ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. legiones quattuor ſtatim praemiſſae. Galli interea deliberant: et pluribus ſanioribuſque cum ſervitute pax placuit. Petilius Cerialis Treveros magna pugna vicit; defectores plerique ad Romana ſigna rediere. paullo poſt acre iterum certamen cum Civili et Claſſico: cujus initio ambiguo, laetus Romanis finis fuit. Veſpaſiani in Aegypto facta, et edita ab eo miracula; itemque de oraculis et ſortibus ad ejus imperium. geſta illo ipſo anno, cujus parte poſtremo conſules

IMP. VESPASIANUS ITERUM,
TITUS FILIUS.

Digitized by Google

HISTORIARUM

LIBER QUARTUS.

INTERFECTO Vitellio, bellum magis deſierat, quam pax coeperat. armati per urbem victores, implacabili odio victos conſectabantur; plenae caedibus viae, cruenta fora templaque, paſſim trucidatis, ut quemque ſors obtulerat. ac mox augeſcente licentia, ſcrutari, ac protrahere abditos: ſi quem procerum habitu et juventa conſpexerant, obtruncare, nullo militum, aut populi diſcrimine. quae ſaevitia recentibus odiis ſanguine explebatur, dein verterat in avaritiam; nihil uſquam ſecretum aut clauſum ſinebant, 'Vitellianos occultari' ſimulantes. initium id perfringendarum domuum; vel ſi reſiſteretur, cauſſa caedis; nec deerat egentiſſimus quiſque ex plebe; et peſſimi ſer-

Digitized by Google

vitiorum prodere ultro dites dominos: alii ab amicis monſtrabantur.. ubique lamenta, conclamationes, et fortuna captae urbis, adeo ut Othoniani Vitellianique militis invidioſa antea petulantia deſideraretur. duces partium accendendo civili bello acres, temperandae victoriae impares; quippe in turbas et diſcordias peſſimo cuique plurima vis: pax
2 et quies bonis artibus indigent. Nomen ſedemque Caeſaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, ſed ſtupris et adulteriis filium principis agebat. praefectura praetorii, penes Arrium Varum: ſumma potentiae, in Primo Antonio; is pecuniam familiamque e principis domo, quaſi Cremonenſem praedam rapere; ceteri modeſtia vel ignobilitate, ut in bello obſcuri, ita praemiorum expertes. civitas pavida et ſervitio parata, 'occupari redeuntem Tarracina 'L. Vitellium cum cohortibus, extin'guique reliqua belli,' poſtulabat. praemiſſi Ariciam equites: agmen legionum intra Bovillas ſtetit. nec cunctatus eſt Vitellius, ſeque et cohortes arbitrio victoris permittere. et miles infelicia

Digitized by Google

arma, haud minus ira, quam metu abjecit. longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per urbem inceſſit; nemo ſupplici vultu, ſed triſtes et truces, et adverſum plauſus ac laſciviam inſultantis vulgi immobiles; paucos erumpere auſos, circumjecti preſſere; ceteri in cuſtodiam conditi. nihil quiſquam locutus indignum, et quamquam inter adverſa, ſalva virtutis fama. dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu ejus vigilantior; nec perinde proſperis ſocius, quam adverſis abſtractus.

Iiſdem diebus Lucilius Baſſus cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet, quam contumacia adverſus Principem. viſo milite quies, et minoribus coloniis impunitas: Capuae legio tertia hiemandi cauſſa locatur; et domus illuſtres afflictae; cum contra Tarracinenſes nulla ope juvarentur. tanto proclivius eſt injuriae, quam beneficio vicem exſolvere: quia gratia oneri, ultio in quaeſtu habetur. ſolatio fuit ſervus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarraci-

Digitized by Google

nenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos a Vitellio geſtabat. at Romae ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, laetus et ſpei certus; quippe ſumpta per Gallias Hiſpaniaſque civilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico; poſtquam Aegyptum, Judaeam, Syriamque, et omnis provincias exercituſque luſtraverant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. addidere alacritatem Veſpaſiani litterae, tamquam manente bello ſcriptae. ea prima ſpecie forma: ceterum ut princeps loquebatur, civilia de ſe, de republica egregia; nec ſenatus obſequium deerat. ipſi 'conſulatus cum Tito filio, praetura Domitiano et conſulare imperium' decernuntur.

4 Miſerat et Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quae materiam ſermonibus praebuere: 'ſi privatus eſſet, cur publice loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiae dici;' ipſa quoque inſectatio in Vitellium, ſera et ſine libertate; id vero erga rempublicam ſuperbum, erga principem contumelioſum, quod 'in manu ſua fuiſſe im-

'perium, donatumque Veſpaſiano' jac-
tabat. ceterum invidia in occulto, adu-
latio in aperto erant; multo cum ho-
nore verborum, 'Muciano triumphalia'
de bello civili data: ſed 'in Sarmatas ex-
'peditio' fingebatur. adduntur 'primo
'Antonio conſularia, Cornelio Fuſco,
'et Arrio Varo, praetoria inſignia.' mox
deos reſpexere; reſtitui placuit Capito-
lium. eaque omnia Valerius Aſiaticus,
conſul deſignatus, cenſuit. ceteri vultu
manuque; pauci quibus conſpicua dig-
nitas, aut ingenium adulatione exerci-
tum, compoſitis orationibus aſſentie-
bantur. ubi ad Helvidium Priſcum prae-
torem deſignatum ventum, prompſit
ſententiam, ut honorificam in bonum
principem. falſa aberant, et ſtudiis ſe-
natus attollebatur. iſque praecipuus illi
dies, magnae offenſae initium, et mag-
nae gloriae fuit. Res poſcere videtur, 5
quia iterum in mentionem incidimus vi-
ri ſaepius memorandi, ut vitam ſtudia-
que ejus, et quali fortuna ſit uſus, pau-
cis repetam. Helvidius Priſcus, regione
Italiae, Tarracinae municipio, Cluvio
patre, qui ordinem primipili duxiſſet,

Digitized by Google

ingenium illuſtre altioribus ſtudiis juvenis admodum dedit: non ut plerique, ut nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed quo firmior adverſus fortuita, rempublicam capeſſeret; doctores ſapientiae ſecutus eſt, qui ſola bona quae honeſta, mala tantum quae turpia: potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum, neque bonis neque malis annumerant. quaeſtorius adhuc, a Paeto Thraſea gener delectus, e moribus ſoceri nihil aeque ac libertatem hauſit: civis, ſenator, maritus, gener, amicus, cunctis vitae officiis aequabilis, opum contemptor, recti pervicax, conſtans
6 adverſus metus. Erant quibus appetentior famae videretur, quando etiam ſapientibus cupido gloriae noviſſima exuitur. ruina ſoceri in exſilium pulſus, ut Galbae principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraſeae accuſare aggreditur. ea ultio, incertum major an juſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur. primo minax certamen, et egregiis utriuſque orationibus teſtatum. mox dubia voluntate Galbae, multis ſe-

Digitized by Google

natorum deprecantibus, omiſit Priſcus:
variis, ut ſunt hominum ingenia, ſer-
monibus, moderationem laudantium,
aut conſtantiam requirentium. ceterum
eo ſenatus die, quo ‘de imperio Veſpa-
‘ſiani’ cenſebant, placuerat ‘mitti ad
‘principem legatos.’ hinc inter Helvi-
dium, et Eprium, acre jurgium. Priſcus
‘eligi nominatim a magiſtratibus jura-
‘tis;’ Marcellus urnam poſtulabat,
quae conſulis deſignati ſententia fuerat.
Sed Marcelli ſtudium proprius rubor ex- 7
citabat, ne aliis electis poſthabitus cre-
deretur. paulatimque, per altercatio-
nem, ad continuas et infeſtas orationes
provecti ſunt, quaerente Helvidio, ‘quid
‘ita Marcellus judicium magiſtratuum
‘paveſceret? eſſe illi pecuniam, et elo-
‘quentiam, quîs multos anteiret, ni
‘memoria flagitiorum urgeretur. ſorte
‘et urna mores non diſcerni: ſuffragia
‘et exiſtimationem ſenatus reperta; ut
‘in cujuſque vitam famamque penetra-
‘rent; pertinere ad utilitatem reipub-
‘licae, pertinere ad Veſpaſiani hono-
‘rem, occurrere illi quos innocentiſſi-
‘mos ſenatus habeat, qui honeſtis ſer-

Digitized by Google

'monibus aures Imperatoris imbuant. 'fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thra-'ſea, Sorano, Sentio: quorum accuſa-'tores, etiamſi puniri non oporteat, oſ-'tentari non debere; hoc ſenatus ju-'dicio, velut admoneri principem, quos 'probet, quos reformidet; nullum ma-'jus boni imperii inſtrumentum, quam 'bonos amicos. eſſe ſatis Marcello, 'quod Neronem in exitium tot inno-'centium impulerit. frueretur praemiis 'et impunitate, Veſpaſianum meliori-
8 'bus relinqueret.' Marcellus, 'non ſuam 'ſententiam impugnari, ſed conſulem de-'ſignatum cenſuiſſe dicebat, ſecundum 'vetera exempla, quae ſortem legationi-'bus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimi-'citiis locus foret. nihil eveniſſe cur 'antiquitus inſtituta exoleſcerent; aut 'principis honor in cujuſquam contu-'meliam verteretur; ſufficere omnes 'obſequio; id magis vitandum, ne per-'vicacia quorundam irritaretur animus 'novo principatu ſuſpenſus, et vultus 'quoque ac ſermones omnium circum-'ſpectans. ſe meminiſſe temporum, qui-'bus natus ſit, quam civitatis formam

Digitized by Google

'patres avique inſtituerint: ulteriora
'mirari, praeſentia ſequi: bonos impe-
'ratores voto expetere, qualeſcumque
'tolerare. non magis ſua oratione
'Thraſeam, quam judicio ſenatus af-
'flictum. ſaevitiam Neronis per hujuſ-
'modi imagines illuſiſſe; nec minus ſi-
'bi anxiam talem amicitiam, quam aliis
'exſilium. denique conſtantia, fortitu-
'dine, Catonibus et Brutis aequaretur
'Helvidius: ſe unum eſſe ex illo ſenatu,
'qui ſimul ſervierit. ſuadere etiam Priſ-
'co, ne ſupra principem ſcanderet, ne
'Veſpaſianum ſenem triumphalem, ju-
'venum liberorum patrem praeceptis
'coërceret. quo modo peſſimis impera-
'toribus ſine fine dominationem, ita
'quamvis egregiis modum libertatis pla-
'cere.' haec magnis utrimque conten-
tionibus jactata, diverſis ſtudiis accipie-
bantur. vicit pars quae ſortiri legatos
malebat, etiam mediis patrum anniten-
tibus retinere morem. et ſplendidiſſimus
quiſque eodem inclinabat, metu invidiae
ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certa- 9
men. praetores aerarii (nam tum a prae-
toribus tractabatur aerarium) 'publicam

Digitized by Google

‘ paupertatem queſti, modum impenſis’
poſtulaverant. eam curam conſul deſig-
natus, ob magnitudinem oneris, et re-
medii difficultatem, principi reſervabat.
Helvidius ‘ arbitrio ſenatus agendum’
cenſuit. cum perrogarent ſententias con-
ſules, Vulcatius Tertullinus tribunus
plebis interceſſit, ‘ ne quid ſuper tanta
‘ re, principe abſente, ſtatueretur;’ cen-
ſuerat Helvidius, ‘ut Capitolium publice
‘ reſtitueretur, adjuvaret Veſpaſianus.’
eam ſententiam modeſtiſſimus quiſque ſi-
lentio, deinde oblivio tranſmiſit. fuere,
10 qui et meminiſſent. Tum invectus eſt
Muſonius Rufus in ‘ Publium Celerem,
‘ a quo Baream Soranum falſo teſtimo-
‘ nio circumventum’ arguebat. ea cogni-
tione renovari odia accuſationum vide-
bantur. ſed vilis et nocens reus, protegi
non poterat. quippe Sorani ſancta me-
moria: Celer profeſſus ſapientiam, dein
teſtis in Baream, proditor corruptorque
amici, et cujus ſe magiſtrum ferebat.
proximus dies cauſſae deſtinatur. nec
tam Muſonius aut Publius, quam Priſcus
et Marcellus, ceterique motis ad ultio-
11 nem animis, exſpectabantur. Tali re-

rum ſtatu, cum diſcordia inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non princeps in civitate eſſent; Mucianus urbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit; fracta Primi Antonii Varique Arii potentia, male diſſimulata in eos Muciani iracundia, quamvis vultu tegeretur. ſed civitas rimandis offenſis ſagax, verterat ſe transtuleratque. ille unus ambiri, coli; nec deerat ipſe, ſtipatus armatis, domos hortoſque permutans, apparatu, inceſſu, excubiis, vim principis complecti, nomen remittere. plurimum terroris intulit caedes Calpurnii Galeriani. is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus: ſed nomen inſigne, et decora ipſi juventa, rumore vulgi celebrabantur: erantque in civitate adhuc turbida, et novis ſermonibus laeta, qui principatus inanem ei famam circumdarent. juſſu Muciani cuſtodia militari cinctus, ne in ipſa urbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab urbe lapidem, via Appia, fuſo per venas ſanguine exſtinguitur. Julius Priſcus praetoriarum ſub Vitellio cohortium praefectus, ſe ipſe interfecit, pudore magis quam ne-

Digitized by Google

ceſſitate. Alphenus Varus ignaviae infamiaeque ſuae ſuperfuit. Aſiaticus (enim is libertus) malam potentiam ſervili ſup-
12 plicio expiavit. Iiſdem diebus crebreſcentem cladis Germanicae famam, nequaquam maeſta civitas excipiebat; 'caeſos exercitus, capta legionum hiberna, deſciviſſe Gallias,' non ut mala loquebantur. id bellum quibus cauſſis ortum, quanto externarum ſociarumque gentium motu flagraverit, altius expediam. Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicae orae vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupavere, quam mare oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attriti, viros tantum armaque imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas vetere inſtituto nobiliſſimi popularium regebant. erat et domi delectus eques, praecipuo nandi ſtudio, arma equoſque retinens, integris turmis, Rhenum per-
13 rumpere. Julius Paulus, et Claudius

Digitized by Google

Civilis, regia ſtirpe, multo ceteros anteibant. Paulum Fontejus Capito, falſo rebellionis crimine interfecit. injectae Civili catenae, miſſuſque ad Neronem, et a Galba abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adiit, flagitante ſupplicium ejus exercitu. inde cauſſae irarum, ſpeſque ex malis noſtris. ſed Civilis, ultra quam barbaris ſolitum, ingenio ſollers, et 'Sertorium ſe aut Hannibalem' ferens, ſimili oris dehoneſtamento, ne ut hoſti obviam iretur, ſi a populo Romano palam deſciviſſet, Veſpaſiani amicitiam, ſtudiumque partium praetendit; miſſis ſane ad eum Primi Antonii litteris, quibus 'avertere accita a Vitellio auxilia, et 'tumultus Germanici ſpecie, retentare 'legiones' jubebatur. eadem Hordeonius Flaccus praeſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, et reipublicae cura, cui excidium adventabat, ſi redintegratum bellum, et tot armatorum millia Italiam irrupiſſent. Igitur Civilis deſciſcendi certus, occultato interim altiore conſilio, cetera ex eventu judicaturus, novare res hoc modo coepit. 14
juſſu Vitellii, Batavorum juventus ad de-

Digitized by Google

lectum vocabatur; quem ſuapte natura gravem, onerabant miniſtri avaritia ac luxu, ſenes aut invalidos conquirendo, quos pretio demitterent; rurſus impubes, ſed forma conſpicui (et eſt pleriſque procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. hinc invidia, et compoſiti ſeditionis auctores, perpulere ut delectum abnuerent. Civilis primores gentis, et promptiſſimos vulgi, ſpecie epularum, ſacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac laetitia incaluiſſe videt, a laude gloriaque gentis orſus, injurias, et raptus, et cetera ſervitii mala enumerat. ‘ neque enim ſocietatem ut olim, ſed tamquam mancipia haberi. quando legatum, gravi quidem comitatu, et ſuperbo cum imperio, venire? tradi ſe praefectis centurionibuſque, quos ubi ſpoliis et ſanguine expleverint, mutari, exquirique novos ſinus, et varia praedandi vocabula. inſtare delectum, quo liberi a parentibus, fratres a fratribus, velut ſupremum dividantur. nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quam praedam et ſenes; attollerent tantum oculos, et inania legionum no-

Digitized by Google

‘ mina ne paveſcerent; eſſe ſibi robur
‘ peditum equitumque, conſanguineos
‘ Germanos, Gallias idem cupientes; ne
‘ Romanis quidem ingratum id bellum,
‘ cujus ambiguam fortunam Veſpaſiano
‘ imputaturos: victoriae rationem non
‘ reddi.’ Magno cum aſſenſu auditus, 15
barbaro ritu, et patriis exſecrationibus,
univerſos adigit. miſſi ad Caninefates,
qui conſilia ſociarent. ea gens partem
inſulae colit, origine, lingua, virtute, par
Batavis: numero ſuperantur. mox oc-
cultis nuntiis, pellexit Britannica auxi-
lia, Batavorum cohortes, miſſas in Ger-
maniam, ut ſupra rettulimus, ac tum Ma-
gontiaci agentes. erat in Caninefatibus,
ſtolidae audaciae Brinno, claritate nata-
lium inſigni; pater ejus multa hoſtilia au-
ſus, Cajanarum expeditionum ludibrium
impune ſpreverat. igitur ipſo rebellis fa-
miliae nomine placuit, impoſituſque ſcu-
to, more gentis, et ſuſtinentium hume-
ris vibratus, dux deligitur. ſtatimque
accitis Friſiis (tranſrhenana gens eſt) du-
arum cohortium hiberna, proxima oc-
cupatu, oceano irrumpit. nec praevide-
rant impetum hoſtium milites; nec ſi

Digitized by Google

praevidiſſent, ſatis virium ad arcendum
erat. capta igitur et direpta caſtra; dein
vagos et pacis modo effuſos lixas, nego-
tiatoreſque Romanos, invadunt. ſimul
excidiis caſtellorum imminebant: quae
a praefectis cohortium incenſa ſunt, quia
defendi nequibant. ſigna vexillaque, et
quod militum, in ſuperiorem inſulae par-
tem congregantur, duce Aquilio primi-
pilari, nomen magis exercitus, quam ro-
bur. quippe viribus cohortium abductis,
Vitellius e proximis Nerviorum Germa-
norumque pagis, ſegnem numerum ar-
16 mis oneraverat. Civilis dolo graſſandum
ratus, incuſavit ultro praefectos, 'quod
'caſtella deſeruiſſent. ſe cum cohorte
'cui praeerat, Caninefatem tumultum
'compreſſurum: illi ſua quiſque hiberna
'repeterent.' ſubeſſe fraudem conſilio, et
diſperſas cohortes facilius opprimi, nec
Brinnonem ducem ejus belli, ſed Civilem
eſſe patuit; erumpentibus paulatim in-
diciis, quae Germani, laeta bello gens,
non diu occultaverant. ubi inſidiae pa-
rum ceſſere, ad vim tranſgreſſus, Cani-
nefates, Friſios, Batavos propriis cuneis
componit; directa ex diverſo acies, haud

Digitized by Google

procul a flumine Rheno, et obverſis in hoſtem navibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerant; nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Civilem tranſtulit: perculſique milites improviſa proditione, a ſociis hoſtibuſque caedebantur. eadem etiam navibus perfidia. pars remigum e Batavis, tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumque impediebant; mox contra tendere, et puppes hoſtili ripae objicere; ad poſtremum gubernatores centurioneſque, niſi eadem volentis, trucidant, donec univerſa quatuor et viginti navium claſſis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria 17
in praeſens, in poſterum uſui: armaque et naves, quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliaſque fama, 'libertatis auctores' celebrabantur. Germaniae ſtatim miſere legatos, auxilia offerentes. Galliarum ſocietatem Civilis arte doniſque affectabat, captos cohortium praefectos ſuas in civitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent data poteſtate; manentibus, honorata militia; digredientibus, ſpolia Romanorum offerebantur. ſimul, ſecretis ſermonibus,
Digitized by Google

admonebat 'malorum, quae tot annis 'perpeſſi, miſeram ſervitutem falſo pa'cem vocarent. Batavos, quamquam 'tributorum expertes arma contra com'munes dominos cepiſſe; prima acie, 'fuſum victumque Romanum: quid ſi 'Galliae jugum exuant? quantum in 'Italia reliquum? provinciarum ſangui'ne, provincias vinci; ne Vindicis aci'em cogitarent: Batavo equite protri'tos Aeduos Avernoſque; fuiſſe inter 'Verginii auxilia Belgas: vereque repu'tantibus, Galliam ſuiſmet viribus con'cidiſſe. nunc eaſdem omnium partes, 'addito ſi quid militaris diſciplinae in 'caſtris Romanorum viguerit; eſſe ſe'cum veteranas cohortes, quibus nuper 'Othonis legiones procubuerint. ſervi'rent Syria, Aſiaque, et ſuetus regibus 'Oriens: multos adhuc in Gallia vivere 'ante tributa genitos. nuper certe, cae'ſo Quintilio Varo, pulſam e Germania 'ſervitutem. nec Vitellium principem, 'ſed Caeſarem Auguſtum bello provo'catum. libertatem natura, etiam mu'tis animalibus, datam. virtutem pro'prium hominum bonum. Deos fortio-

Digitized by Google

‘ ribus adeſſe. proinde arriperent vacui
‘ occupatos ; integri feſſos ; dum alii
‘ Veſpaſianum, alii Vitellium foveant,
‘ patere locum adverſus utrumque.’ Sic 18
in Gallias Germaniaſque intentus, ſi deſ-
tinata proveniſſent, validiſſimarum ditiſ-
ſimarumque nationum regno immine-
bat. at Flaccus Hordeonius primos Ci-
vilis conatus per diſſimulationem aluit:
ubi ‘ expugnata caſtra, deletas cohortes,
‘ pulſum Batavorum inſula Romanum
‘ nomen,’ trepidi nuntii afferebant; Mu-
mium Lupercum legatum (is duarum le-
gionum hibernis praeerat) ‘egredi adver-
‘ ſus hoſtem’ jubet. Lupercus legiona-
rios e praeſentibus; Ubios e proximis;
Treverorum equites, haud longe agen-
tes, raptim tranſmiſit: addita Batavo-
rum ala, quae jam pridem corrupta, fi-
dem ſimulabat, ut proditis in ipſa acie
Romanis, majore pretio fugeret. Civilis
captarum cohortium ſignis circumdatus,
ut ſuo militi recens gloria ante oculos,
et hoſtes memoria cladis terrerentur;
matrem ſuam ſororeſque, ſimul omnium
conjuges parvoſque liberos, conſiſtere a
tergo jubet: hortamenta victoriae, vel

Digitized by Google

pulſis pudorem. ut virorum cantu, feminarum ululatu, ſonuit acies; nequaquam par a legionibus, cohortibuſque redditur clamor. nudaverat ſiniſtrum cornu Batavorum ala transfugiens, ſtatimque in nos verſa; ſed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordineſque retinebat. Ubiorum Treverorumque auxilia, foeda fuga diſperſa, totis campis palantur. illuc incubuere Germani. et fuit interim effugium legionibus in caſtra, quibus Veterum nomen eſt. praefectus alae Batavorum, Claudius Labeo, oppidano certamine aemulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares, vel ſi retineretur, ſemina diſcordiae praeberet, in Friſios avehitur.

19 Iiſdem diebus Batavorum et Caninefatium cohortes, cum juſſu Vitellii in urbem pergerent, miſſus a Civile nuntius aſſequitur. intumuere ſtatim ſuperbia ferociaque, et 'pretium itineris, donativum, duplex ſtipendium, augeri equitum numerum,' promiſſa ſane a Vitellio, poſtulabant, non ut aſſequerentur, ſed cauſſam ſeditioni. et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat,

Digitized by Google

‘ribus adeſſe. proinde arriperent vacui
‘occupatos; integri feſſos; dum alii
‘Veſpaſianum, alii Vitellium foveant,
‘patere locum adverſus utrumque.’ Sic 18
in Gallias Germaniaſque intentus, ſi deſ-
tinata proveniſſent, validiſſimarum ditiſ-
ſimarumque nationum regno immine-
bat. at Flaccus Hordeonius primos Ci-
vilis conatus per diſſimulationem aluit:
ubi ‘expugnata caſtra, deletas cohortes,
‘pulſum Batavorum inſula Romanum
‘nomen,’ trepidi nuntii afferebant; Mu-
mium Lupercum legatum (is duarum le-
gionum hibernis praeerat) ‘egredi adver-
‘ſus hoſtem’ jubet. Lupercus legiona-
rios e praeſentibus; Ubios e proximis;
Treverorum equites, haud longe agen-
tes, raptim tranſmiſit: addita Batavo-
rum ala, quae jam pridem corrupta, fi-
dem ſimulabat, ut proditis in ipſa acie
Romanis, majore pretio fugeret. Civilis
captarum cohortium ſignis circumdatus,
ut ſuo militi recens gloria ante oculos,
et hoſtes memoria cladis terrerentur;
matrem ſuam ſororeſque, ſimul omnium
conjuges parvoſque liberos, conſiſtere a
tergo jubet: hortamenta victoriae, vel

Digitized by Google

pulſis pudorem. ut virorum cantu, feminarum ululatu, ſonuit acies; nequaquam par a legionibus, cohortibuſque redditur clamor. nudaverat ſiniſtrum cornu Batavorum ala transfugiens, ſtatimque in nos verſa; ſed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordineſque retinebat. Ubiorum Treverorumque auxilia, foeda fuga diſperſa, totis campis palantur. illuc incubuere Germani. et fuit interim effugium legionibus in caſtra, quibus Veterum nomen eſt. praefectus alae Batavorum, Claudius Labeo, oppidano certamine aemulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares, vel ſi retineretur, ſemina diſcordiae praeberet, in Friſios avehitur.

19 Iiſdem diebus Batavorum et Canineſatium cohortes, cum juſſu Vitellii in urbem pergerent, miſſus a Civile nuntius aſſequitur. intumuere ſtatim ſuperbia ferociaque, et ‘pretium itineris, donativum, duplex ſtipendium, augeri equitum numerum,’ promiſſa ſane a Vitellio, poſtulabant, non ut aſſequerentur, ſed cauſſam ſeditioni. et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat,

Digitized by Google

quam ut acrius expoſcerent, quae ſciebant negaturum. ſpreto Flacco, inferiorem Germaniam petivere, ut Civili jungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibuſque, conſultavit, 'num 'obſequium abnuentes vi coërceret.' mox inſita ignavia, et trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorum animus, et ſubito delectu ſuppletae legiones angebant, ſtatuit continere intra caſtra militem. dein poenitentia, et arguentibus ipſis qui ſuaſerant, tamquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo, legionis primae legato, qui Bonnam obtinebat, ut 'arceret tranſitu Batavos: ſe cum exercitu, tergis eorum haeſurum.' et opprimi poterant, ſi hinc Hordeonius, inde Gallus, motis utrimque copiis medios clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, aliiſque litteris Gallum monuit, ne terreret abeuntes. unde ſuſpicio, ſponte legatorum excitari bellum: cunctaque quae acciderant, aut metuebantur, non inertia militis, neque hoſtium vi, ſed fraude ducum evenire. Batavi, cum caſ- 20
tris Bonnenſibus propinquarent, praemiſere qui Herennio Gallo mandata co-

hortium exponerent: ' nullum ſibi bel-
' lum adverſus Romanos, pro quibus to-
' tiens bellaſſent. longa atque irrita mi-
' litia feſſis, patriae atque otii cupidinem
' eſſe. ſi nemo obſiſteret, innoxium iter
' fore: ſin arma occurrant, ferro viam
' inventuros.' cunctantem legatum mi-
lites perpulerant, ' fortunam proelii ex-
' periretur.' tria millia legionariorum,
et tumultuariae Belgarum cohortes, ſi-
mul paganorum lixarumque ignavia, ſed
procax ante periculum manus, omnibus
portis erumpunt, ut Batavos numero im-
pares circumfundant. illi veteres militi-
ae, in cuneos congregantur, denſi un-
dique, et frontem tergaque ac latus tuti.
ſic tenuem noſtrorum aciem perfringunt.
cedentibus Belgis, pellitur legio, et val-
lum portaſque trepidi petebant. ibi plu-
rimum cladis; cumulatae corporibus foſ-
ſae; nec caede tantum et vulneribus, ſed
ruina, et ſuis plerique telis interiere. vic-
tores, colonia Agrippinenſium vitata, ni-
hil cetero in itinere hoſtile auſi, Bon-
nenſe proelium excuſabant; tamquam
petita pace, poſtquam negabatur, ſibimet
21 ipſi conſuluiſſent. Civilis adventu vete-

Digitized by Google

ranarum cohortium, juſti jam exercitus ductor, ſed conſilii ambiguus, et vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Veſpaſiani adigit. mittitque legatos ad duas legiones, quae priore acie pulſae, in vetera caſtra conceſſerant, 'ut idem ſacramentum acciperent.' redditur reſponſum, 'neque proditoris, neque hoſtium ſe conſiliis uti. eſſe ſibi Vitellium principem, pro quo fidem et arma uſque ad ſupremum ſpiritum retenturos; proinde perfuga Batavus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, ſed meritas ſceleris poenas exſpectaret.' quae ubi relata Civili, incenſus ira, univerſam Batavorum gentem in arma rapit. junguntur Bructeri Tencterique, et excita nuntiis Germania, ad praedam famamque. Adverſus 22
has belli concurrentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, et Numiſius Rufus, vallum muroſque firmabant; ſubverſa longae pacis opera, haud procul caſtris in modum municipii exſtructa, ne hoſtibus uſui forent. ſed parum proviſum, ut copiae in caſtra veherentur: rapi permiſere. ita paucis die-

Digitized by Google

bus per licentiam abſumpta ſunt, quae adverſus neceſſitates in longum ſuffeciſſent. Civilis medium agmen cum robore Batavorum obtinens, utramque Rheni ripam, quo truculentior viſu foret, Germanorum catervis complet, aſſultante per campos equite. ſimul naves in adverſum amnem agebantur. hinc veteranarum cohortium ſigna, inde depromptae ſilvis luciſque ferarum imagines, ut cuique genti inire proelium mos eſt, mixta belli civilis externique facie obſtupefecerant obſeſſos; et ſpem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus ſitum, vix quinque millia armatorum Romanorum tuebantur. ſed lixarum multitudo, turbata pace illuc congregata, et bello miniſtra
23 aderat. Pars caſtrorum, in collem leniter aſſurgens, pars aequo adibatur; quippe illis hibernis, obſideri premique Germanias Auguſtus crediderat: neque unquam id malorum, ut oppugnatum ultro legiones noſtras venirent. inde non loco, neque munimentis labor additus: vis et arma ſatis placebant. Batavi, Tranſrhenanique, quo diſcreta virtus mani-

Digitized by Google

feſtius ſpectaretur, ſibi quaeque gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. poſt ubi pleraque telorum turribus pinniſque moenium irrita haerebant, et deſuper ſaxis vulnerabantur; clamore atque impetu, invaſere vallum, oppoſitis plerique ſcalis, alii per teſtudinem ſuorum; ſcandebantque jam quidam, cum gladiis et armorum incuſſu praecipitati, ſudibus et pilis obruuntur, praeferoces initio, et rebus ſecundis nimii. ſed tum praedae cupidine, adverſa quoque tolerabant. machinas etiam, inſolitum ſibi, auſi; nec ulla ipſis ſolertia; perfugae captivique docebant ſtruere materias in modum pontis, mox ſubjectis rotis propellere: ut alii ſuperſtantes, tamquam ex aggere proeliarentur; pars intus, occulti muros ſubruerent. ſed excuſſa baliſtis ſaxa ſtravere informe opus; et crates vineaſque parantibus, adactae tormentis ardentes haſtae; ultroque ipſi oppugnatores ignibus petebantur: donec deſperata vi, verterent conſilium ad moras, haud ignari paucorum dierum ineſſe alimenta, et multum imbellis turbae. ſimul ex inopia proditio, et fluxa ſervitiorum fides,

Digitized by Google

24 ac fortuita belli ſperabantur. Flaccus interim, cognito caſtrorum obſidio, et miſſis per Gallias qui auxilia concirent, lectos e legionibus Dillio Voculae duodeviceſimae legionis legato tradit, ut quam maximis per ripam itineribus celeraret. ipſe pavidus, invalidus corpore, inviſus militibus; neque enim ambigue fremebant, ‘ emiſſas a Magontiaco Batavorum
‘ cohortes, diſſimulatos civilis conatus,
‘ adſciri in ſocietatem Germanos; non
‘ Primi Antonii, neque Muciani ope Veſ-
‘ paſianum magis adoleviſſe; aperta o-
‘ dia, armaque palam depelli: fraudem
‘ et dolum, obſcura, eoque inevitabilia.
‘ Civilem ſtare contra, ſtruere aciem;
‘ Hordeonium e cubiculo et lectulo ju-
‘ bere, quidquid hoſti conducat. tot ar-
‘ matas fortiſſimorum virorum manus,
‘ unius ſenis valetudine regi. quin poti-
‘ us interfecto traditore, fortunam vir-
‘ tutemque ſuam malo omine exſolve-
‘ rent.’ his inter ſe vocibus inſtinctos, flammavere inſuper allatae a Veſpaſiano litterae, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitavit: vinctoſque qui attulerant, ad Vitellium mi-

Digitized by Google

ſit. Sic mitigatis animis Bonnam, hiber- 25
na primae legionis, ventum. infenſior
illic miles, culpam cladis in Hordeoni-
um vertebat: ‘ ejus juſſu directam ad-
‘ verſus Batavos aciem, tamquam a Ma-
‘ gontiaco legiones ſequerentur: ejuſ-
‘ dem proditione caeſos, nullis ſuperve-
‘ nientibus auxiliis. ignota haec ceteris
‘ exercitibus, neque imperatori ſuo nun-
‘ tiari: cum accurſu tot provinciarum,
‘ extingui repens perfidia potuerit.’ Hor-
deonius exemplaria omnium litterarum,
quibus per Gallias Britanniamque et
Hiſpanias auxilia orabat, exercitui reci-
tavit: inſtituitque peſſimum facinus, ut
epiſtolae Aquiliferis legionum traderen-
tur, a quîs ante militi quam ducibus le-
gebantur. tum e ſeditioſis unum vinciri
jubet, magis uſurpandi juris, quam quia
unius culpa foret. motuſque Bonna ex-
ercitus, in coloniam Agrippinenſem; af-
fluentibus auxiliis Gallorum, qui primo
rem Romanam enixe juvabant. mox va-
leſcentibus Germanis, pleraeque civitates
adverſum nos arma, ſpe libertatis; et,
ſi exuiſſent ſervitium, cupidine imperi-
tandi. gliſcebat iracundia legionum, nec

terrorem unius militis vincula indiderant; quin idem ille arguebat ultro 'conſcientiam ducis: tamquam nuntius 'inter Civilem Flaccumque, falſo crimi'ne, teſtis veri opprimeretur.' conſcendit tribunal Vocula, mira conſtantia, prehenſumque militem ac vociferantem 'du'ci ad ſupplicium' juſſit. et dum mali pavent, optimus quiſque juſſis paruere. exin conſenſu ducem Voculam poſcentibus, Flaccus ſummam rerum ei permi-
26 ſit. Sed diſcordes animos multa efferabant, inopia ſtipendii frumentique, et ſimul delectum tributaque Galliae aſpernantes; Rhenus, incognita illi coelo ſiccitate, vix navium patiens; arti commeatus: diſpoſitae per omnem ripam ſtationes, quae Germanos vado arcerent: eademque de cauſſa minus frugum, et plures qui conſumerent. apud imperitos prodigii loco accipiebatur ipſa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque, et vetera imperii munimenta desererent; quod in pace, fors, ſeu natura; tunc 'fatum et ira Dei,' vocabatur. ingreſſis Noveſium, tertiadecima legio conjungitur. additus Voculae in partem curarum,

Digitized by Google

Herennius Gallus, legatus: nec auſi ad
hoſtem pergere, loco Gelduba nomen eſt,
caſtra fecere. ibi ſtruenda acie, munien-
do vallandoque, et ceteris belli medita-
mentis militem firmabant. utque praeda
ad virtutem accenderetur, in proximos
Gugernorum pagos, qui ſocietatem Civi-
lis acceperant, ductus a Vocula exerci-
tus. pars cum Herennio Gallo perman-
ſit. Forte navem, haud procul caſtris, 27
frumento gravem, cum per vada haeſiſ-
ſet, Germani in ſuam ripam trahebant.
non tulit Gallus, miſitque ſubſidio co-
hortem. auctus et Germanorum nume-
rus, paulatimque aggregantibus ſe au-
xiliis, acie certatum. Germani, multa
cum ſtrage noſtrorum, navem abripiunt.
victi (quod tum in morem verterat) non
ſuam ignaviam, ſed perfidiam legati cul-
pabant. protractum e tentorio, ſciſſa veſ-
te, verberato corpore; ‘quo pretio,
‘quibus conſciis prodidiſſet exercitum,
‘dicere’ jubent. redit in Hordeonium
invidia. illum auctorem ſceleris, hunc
miniſtrum vocant: donec exitium mini-
tantibus exterritus, proditionem et ipſe
Hordeonio objecit. vinctuſque, adven-

Digitized by Google

tu demum Voculae, exſolvitur. is poſtera die, auctores ſeditionis morte affecit. tanta illi exercitui diverſitas inerat, licentiae, patientiaeque. haud dubie gregarius miles, Vitellio fidus: ſplendidiſſimus quiſque, in Veſpaſianum proni; inde ſcelerum ac ſuppliciorum vices, et mixtus obſequio furor: ut contineri non
28 poſſent, qui puniri poterant. At Civilem immenſis auctibus univerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſſimis obſidum firmata. ille, ut cuique proximum, 'vaſtari Ubios Treveroſque, et alia manu Moſam amnem tranſire jubet, ut Menapios et Morinos et extrema Galliarum quateret.' actae utrobique praedae; infeſtius in Ubiis, quod gens Germanicae originis, ejurata patria, Romanorum nomen Agrippinenſes vocarentur. caeſae cohortes eorum, in vico Marcoduro, incurioſius agentes, quia procul ripa aberant. nec quievere Ubii, quominus praedas e Germania peterent primo impune: dein circumventi ſunt, per omne id bellum meliore uſi fide quam fortuna. contuſis Ubiis, gravior et ſucceſſu rerum ferocio Civilis, obſidium legio-

Digitized by Google

num urgebat: intentis cuſtodiis, ne quis
occultus nuntius venientis auxilii pene-
traret. machinas molemque operum, Ba-
tavis delegat: Tranſrhenanos proelium
poſcentis, ‘ ad ſcindendum vallum ire,
‘ detruſoſque redintegrare certamen’ ju-
bet: ſuperante multitudine, et facili dam-
no; nec finem labori nox attulit. Con- 29
geſtis circum lignis, accenſiſque, ſimul
epulantes, ut quiſque vino incaluerat,
ad pugnam temeritate inani ferebantur.
quippe ipſorum tela, per tenebras vana:
Romani conſpicuam Barbarorum aciem,
et ſi quis audacia aut inſignibus effulgens,
ad ictum deſtinabant. intellectum id Ci-
vili: ‘ et reſtincto igne, miſcere cuncta
‘ tenebris et armis’ jubet. tum vero ſtre-
pitus diſſoni, caſus incerti, neque feri-
endi, neque declinandi providentia. un-
de clamor acciderat, circumagere cor-
pora, tendere arcus: nihil prodeſſe vir-
tus, fors cuncta turbare, et ignavorum
ſaepe telis fortiſſimi cadere. apud Ger-
manos, inconſulta ira: Romanus miles
periculorum gnarus, ferratas ſudes, gra-
via ſaxa, non forte jaciebat. ubi ſonus
molientium, aut appoſitae ſcalae, hoſ-

Digitized by Google

tem in manus dederant, propellere um-
bone, pilo ſequi; multos in moenia e-
greſſos, pugionibus fodere. ſic exhauſ-
30 ta nocte, novam aciem dies aperuit. E-
duxerant Batavi turrim, duplici tabula-
to, quam praetoriae portae (is aequiſſi-
mus locus) propinquantem, promoti
contra validi aſſeres, et incuſſae trabes
perfregere, multa ſuperſtantium pernicie.
pugnatumque in perculſos, ſubita et
proſpera eruptione. ſimul a legionariis
peritia et arte praeſtantibus, plura ſtrue-
bantur. praecipuum pavorem intulit ſuſ-
penſum et nutans machinamentum, quo
repente demiſſo praeter ſuorum ora, ſin-
guli pluresve hoſtium ſublime rapti, ver-
ſo pondere intra caſtra effundebantur.
Civilis omiſſa oppugnandi ſpe, rurſus per
otium aſſidebat, nuntiis et promiſſis fi-
31 dem legionum convellens. Haec in Ger-
mania ante Cremonenſe proelium geſta,
cujus eventum litterae Primi Antonii
docuere, addito Caecinae edicto. et prae-
fectus cohortis e victis, Alpinus Mon-
tanus, fortunam partium praeſens fate-
batur. diverſi hinc motus animorum
auxilia e Gallia, quis nec amor, nec o-

Digitized by Google

dium in partes, militia ſine affectu, hortantibus praefectis, ſtatim a Vitellio deſciſcunt: vetus miles cunctabatur. ſed adigente Hordeonio Flacco, inſtantibus tribunis, dixit ſacramentum, non vultu neque animo ſatis affirmans: et cum cetera jurisjurandi verba conciperent, Veſpaſiani nomen haeſitantes, aut levi murmure, et plerumque ſilentio tranſmittebant. Lectae deinde pro concione epiſ- 32
tolae Antonii ad Civilem, ſuſpiciones militum irritavere, tanquam ad ſocium partium ſcriptae, et de Germanico exercitu hoſtiliter. mox allatis Geldubam in caſtra nuntiis, eadem dicta, factaque: et miſſus cum mandatis Montanus ad Civilem, ‘ ut abſiſteret bello; neve exter‘ na armis falſis velaret. ſi Veſpaſianum ‘ juvare aggreſſus foret, ſatisfactum coep‘ tis.’ ad ea Civilis primo, callide: poſt, ubi videt Montanum praeferocem ingenio, paratumque in res novas, orſus a queſtu periculiſque, quae per quinque et viginti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet: ‘ egregium, inquit, pretium labo‘ ris cepi, necem fratris, et vincula mea, ‘ et ſaeviſſimas hujus exercitus voces,

'quibus ad ſupplicium petitus, jure gentium poenas repoſco; vos autem Treveri, ceteraeque ſervientium animae, quod pretium effuſi totiens ſanguinis exſpectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, ſecures, et dominorum ingenia? en ego praefectus unius cohortis et Caninefates Batavique, exigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpatia excidimus, vel ſepta ferro fameque premimus; denique auſos aut libertas ſequetur, aut victi iidem erimus.' ſic accenſum, ſed molliora referre juſſum, dimittit. ille ut irritus legationis rediit, cetera diſſimulans,
33 quae mox erupere. Civilis parte copiarum retenta, veteranas cohortes, et quod e Germanis maxime promptum, adverſus Voculam exercitumque ejus mittit: Julio Maximo, et Claudio Victore ſororis ſuae filio, ducibus. rapiunt in tranſitu hiberna alae, Aſciburgii ſita; adeoque improviſi caſtra involavere, ut non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. id ſolum, ut in tumultu, monuit, 'ſubſignano milite media firmare;' auxilia paſſim circumfuſa ſunt. eques pro-

Digitized by Google

rupit, exceptuſque compoſitis hoſtium ordinibus, terga in ſuos vertit. caedes inde, non proelium. et Nerviorum cohortes, metu ſeu perfidia, latera noſtrorum nudavere. ſic ad legiones perventum; quae, amiſſis ſignis, intra vallum ſternebantur; cum repente, novo auxilio, fortuna pugnae mutatur. Vaſconum lectae a Galba cohortes, ac tum accitae, dum caſtris propinquant, audito proeliantium clamore, intentos hoſtes a tergo invadunt, latioremque quam pro numero terrorem faciunt: aliis a Noveſio, aliis a Magontiaco univerſas copias adveniſſe credentibus. is error Romanis addit animos, et dum alienis viribus confidunt, ſuas recepere. fortiſſimus quiſque e Batavis, quantum peditum erat, funduntur: eques evaſit, cum ſignis captivisque, quos prima acie corripuerant. caeſorum eo die, in partibus noſtris, major numerus et imbellior; e Germanis, ipſa robora. Dux uterque, pari culpa 34 meritus adverſa, proſperis defuere. nam Civilis, ſi majoribus copiis inſtruxiſſet aciem, circumiri a tam paucis cohortibus nequiſſet, caſtraque perrupta excidiſſet.

Digitized by Google

Vocula, nec adventum hoſtium exploravit, eoque ſimul egreſſus victuſque; dein victoriae parum confiſus, tritis fruſtra diebus, caſtra in hoſtem movit; quem ſi ſtatim impellere, curſumque rerum ſequi maturaſſet; ſolvere obſidium legionum eodem impetu potuiſſet. tentaverat interim Civilis obſeſſorum animos, tamquam perditae apud Romanos res, et ſuis victoria proveniſſet. circumferebantur ſigna vexillaque; oſtentati etiam captivi; ex quibus unus, egregium facinus auſus, clara voce geſta patefecit, confoſſus illic a Germanis; unde major indici fides. ſimul vaſtatione incendiiſque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. ‘in conſpectu ‘caſtrorum conſtitui ſigna, foſſamque et ‘vallum circumdari Vocula jubet. de‘poſitis impedimentis ſarcinisque expe‘diti certarent.’ hinc in ducem clamor pugnam poſcentium; et minari aſſueverant. ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompoſiti feſſique proelium ſumpſere; nam Civilis aderat, non minus vitiis hoſtium, quam virtute ſuorum fretus. varia apud Romanos fortu-

Digitized by Google

na, et ſeditioſiſſimus quiſque ignavus: quidam recentis victoriae memores, retinere locum, ferire hoſtem, ſeque et proximos hortari. et redintegrata acie, manus ad obſeſſos tendere: ‘ ne tempo-‘ ri deeſſent.’ illi cuncta e muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. ac forte Civilis lapſu equi proſtratus; credita per utrumque exercitum fama, ‘ vul-‘ neratum aut interfectum,’ immane quantum ſuis pavoris, et hoſtibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omiſſis 35
fugientium tergis, vallum turreſque caſtrorum augebat, tamquam rurſus obſidium immineret: corrupta totiens victoria, non falſo ſuſpectus bellum malle. nihil aeque exercitus noſtros, quam egeſtas copiarum fatigabat. impedimenta legionum cum imbelli turba Noveſium miſſa, ut inde terreſtri itinere frumentum adveherent. nam flumine hoſtes potiebantur. primum agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatis firmo Civile; qui ubi ‘ rurſus miſſos Noveſium frumenta-‘ tores, dataſque in praeſidium cohortes, ‘ velut multa pace ingredi’ accepit; rarum apud ſigna militem, arma in vehi-

culis, cunctos licentia vagos, compoſitus invadit: praemiſſis, qui pontes et viarum anguſta inſiderent; pugnatum longo agmine, et incerto Marte, donec proelium nox dirimeret. cohortes Geldubam perrexere, manentibus ut fuerant caſtris, quae relictorum illic militum praeſidio tenebantur. non erat dubium, quantum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, frumentatoribus onuſtis perculſiſque. addit exercitui ſuo Vocula mille delectos, e quinta et quartadecima legionibus apud Vetera obſeſſis, indomitum militem, et ducibus infenſum. plures quam juſſum erat profecti, palam in agmine fremebant, 'non ſe ultra famem, 'inſidias legatorum toleraturos.' at qui remanſerant, 'deſertos ſe abducta parte 'legionum' querebantur. duplex hinc ſeditio, aliis revocantibus Voculam; aliis redire in caſtra abnuentibus. inte-
36 rim Civilis Vetera circumſedit. Vocula Geldubam, atque inde Noveſium conceſſit. Civilis capit Geldubam. mox haud procul Noveſio, equeſtri proelio proſpere certavit. ſed miles, ſecundis adverſiſque, perinde in exitium ducum accen-

Digitized by Google

debatur. et adventu quintanorum quin-
tadecimanorumque auctae legiones do-
nativum expoſcunt, comperto pecu-
niam a Vitellio miſſam. nec diu cun-
ctatus Hordeonius, nomine Veſpaſia-
ni dedit. idque praecipuum fuit ſediti-
onis alimentum. effuſi in luxum et e-
pulas, et nocturnos coetus, veterem in
Hordeonium iram renovant; nec ullo
legatorum, tribunorumve obſiſtere auſo,
(quippe omnem pudorem nox ademe-
rat) protractum e cubili interficiunt. e-
adem in Voculam parabantur, niſi ſer-
vili habitu, per tenebras, ignoratus e-
vaſiſſet. ubi ſedato impetu metus rediit,
centuriones cum epiſtolis ad civitates
Galliarum miſere, 'auxilia ac ſtipendia'
oraturos. Ipſi, ut eſt vulgus ſine recto- 37
re praeceps, pavidum, ſocors, adven-
tante Civile, raptis temere armis, ac ſta-
tim omiſſis, in fugam vertuntur. res ad-
verſae, diſcordiam peperere; iis qui e
ſuperiore exercitu erant, cauſſam ſuam
diſſociantibus. Vitellii tamen imagines,
in caſtris, et per proximas Belgarum ci-
vitates, repoſitae, cum jam Vitellius oc-
cidiſſet. dein mutati in poenitentiam pri-

mani, quartanique, et duodeviceſimani, Voculam ſequuntur: apud quem reſumpto Veſpaſiani ſacramento, ad liberandum Magontiaci obſidium ducebantur. diſceſſerant obſeſſores, mixtus ex Cattis, Uſipiis, Mattiacis exercitus, ſatietate praedae, nec incruenti. in via diſperſos et neſcios miles noſter invaſerat. quin et loricam vallumque per fines ſuos Treveri ſtruxere, magniſque invicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga populum Romanum merita,
38 mox rebelles foedarent. Interea Veſpaſianus iterum, ac Titus, conſulatum abſentes inierunt, moeſta et multiplici metu ſuſpenſa civitate, quae ſuper inſtantia mala, falſos pavores induerat, 'deſciviſſe Africam, res novas moliente 'L. Piſone.' is praeerat provinciae, nequaquam turbidus ingenio. ſed quia naves ſaevitia hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari ſolitum, cui una ex republica annonae cura, clauſum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partium nondum poſuerant: ne victoribus quidem ingrato rumore,

Digitized by Google

quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla unquam civilis victoria ſatiavit. Kalendis Januariis, in 39 ſenatu, quem Julius Frontinus praetor urbanus vocaverat, legatis exercitibuſque ac regibus laudes grateſque decretae. et Tertio Juliano praetura, ‘ tanquam ‘ tranſgredientem in partes Veſpaſiani ‘ legionem deſeruiſſet,’ ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. et mox, ejurante Frontino, Caeſar Domitianus praeturam cepit. ejus nomen epiſtolis edictiſque praeponebatur. vis penes Mucianum erat: niſi quod pleraque Domitianus, inſtigantibus amicis, aut propria libidine, audebat. ſed praecipuus Muciano metus e Primo Antonio, Varoque Arrio: quos recentes, claroſque rerum fama, ac militum ſtudiis, etiam populus fovebat, quia in neminem ultra aciem ſaevierant. et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregiis majoribus, et fraterna imagine fulgentem, ad capeſſendam rempublicam hortatus: haud defutura conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet, ne paratis quidem corrumpi faci-

Digitized by Google

lis, adeo metuens incerta. igitur Mu-
cianus, quia propalam opprimi Antoni-
us nequibat; multis in ſenatu laudibus
cumulatum, ſecretis promiſſis onerat,
'citeriorem Hiſpaniam oſtentans, diſ-
'ceſſu Cluvii Rufi vacuam;' ſimul ami-
cis ejus, tribunatus praefecturaſque lar-
gitur. dein, poſtquam inanem animum
ſpe et cupidine impleverat, vires abolet;
dimiſſa in hiberna legione ſeptima, cu-
jus flagrantiſſimus in Antonium amor.
et tertia legio, familiaris Arrio Varo mi-
les, in Syriam remiſſa. pars exercitus
in Germanias ducebatur. ſic egeſto, quid-
quid turbidum, redit urbi ſua forma, le-
40 geſque, et munia magiſtratuum. Quo
die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus,
'de abſentia patris fratriſque ac juventa
'ſua,' pauca et modica diſſeruit, deco-
rus habitu: et ignotis adhuc moribus,
crebra oris confuſio pro modeſtia acci-
piebatur. referente Caeſare, 'de reſti-
'tuendis Galbae honoribus,' cenſuit
Curtius Montanus, 'ut Piſonis quoque
'memoria celebraretur.' patres utrum-
que juſſere; de Piſone irritum fuit. tum
ſorte ducti, 'per quos redderentur bel-

Digitized by Google

‘ lo rapta; quique aera legum vetuſtate
‘ delapſa noſcerent, figerentque, et faſ-
‘ tos adulatione temporum foedatos ex-
‘ onerarent, modumque publicis impen-
‘ ſis facerent.’ redditur Tertio Juliano
praetura, poſtquam cognitus eſt ad Veſ-
paſianum confugiſſe. Gripho honor man-
ſit. repeti inde cognitionem inter Mu-
ſonium Rufum et P. Celerem placuit,
damnatuſque Publius, et Sorani mani-
bus ſatisfactum. inſignis publica ſeveri-
tate dies, ne privatim quidem laude ca-
ruit: juſtum judicium expleſſe Muſoni-
us videbatur. diverſa fama Demetrio Cy-
nicam ſectam profeſſo, quod manifeſtum
reum ambitioſius quam honeſtius defen-
diſſet. ipſi Publio neque animus in pe-
riculis, neque oratio ſuppeditavit. ſig-
no ultionis in accuſatores dato, petit a
Caeſare Junius Mauricus, ‘ ut commen-
‘ tariorum principalium poteſtatem ſe-
‘ natui faceret, per quos noſceret, quem
‘ quiſque accuſandum popoſciſſet. con-
‘ ſulendum tali ſuper re principem,’ re-
ſpondit. Senatus, inchoantibus primo- 41
ribus, jusjurandum concepit, quo cer-
tatim omnes magiſtratus, ceteri ut ſen-

tentiam rogabantur, ‘ Deos teſtes advo-
‘ cabant, nihil ope ſua factum, quo cu-
‘ juſquam ſalus laederetur, neque ſe prae-
‘ mium aut honorem ex calamitate civi-
‘ um cepiſſe;’ trepidis, et verba jurisjurandi per varias artes mutantibus, quîs flagitii conſcientia inerat. probabant religionem patres, perjurium arguebant. eaque velut cenſura, in Sariolenum Voculam, et Nonium Actianum, et Ceſtium Severum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum et recens crimen urgebat, quod apud Vitellium molitus eadem foret; nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculae, donec curia excederet. ad Pactium Africanum tranſgreſſi, eum quoque proturbant: tamquam Neroni Scribonios fratres concordia opibuſque inſignes, ad exitium monſtraviſſet. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Criſpum, cujus interrogationibus fatigabatur, ultro converſus, miſcendo quae defendere nequibat, ſocietate culpae invidiam declinavit.

42 Magnam eo die pietatis eloquentiaeque famam Vipſanus Meſſala adeptus eſt, non-

dum ſenatoria aetate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum ſubverſa Craſſorum et Orphiti domus in ſummum odium extulerat. ſponte ex ſenatusconſulto accuſationem ſubiiſſe juvenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiae videbatur. et Sulpicia Praetextata Craſſi uxor, quatuorque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, ultores aderant. igitur Meſſala non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam. occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo uſque progreſſus, ut 'poſt caedem Galbae, datam interfectori Piſonis pecuniam a Regulo, adpetitumque morſu Piſonis caput objectaret. haec certe, inquit, Nero non coëgit, nec dignitatem, aut ſalutem illa ſaevitia redemiſti. ſane toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quam periclitari ipſi maluerunt. te ſecurum reliquerat exſul pater, et diviſa inter creditores bona, nondum honorum capax aetas; nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret; libidine ſanguinis, et hiatu praemiorum,

‘ ignotum adhuc ingenium, et nullis de-
‘ fenſionibus expertum, caede nobili im-
‘ buiſti; cum ex funere reipublicae, rap-
‘ tis conſularibus ſpoliis, ſeptuagies ſeſ-
‘ tertio ſaginatus, et ſacerdotio fulgens,
‘ innoxios pueros, illuſtres ſenes, con-
‘ ſpicuas foeminas eadem ruina proſter-
‘ neres: cum ſegnitiam Neronis incuſa-
‘ res, quod per ſingulas domos, ſeque et
‘ delatores fatigaret: poſſe univerſum ſe-
‘ natum una voce ſubverti. retinete, pa-
‘ tres conſcripti, et reſervate hominem
‘ tam expediti conſilii, ut omnis aetas in-
‘ ſtructa ſit: et quomodo ſenes noſtri
‘ Marcellum, Criſpum; juvenes, Regu-
‘ lum imitentur. invenit etiam aemulos
‘ infelix nequitia; quid ſi floreat vigeat-
‘ que? et quem adhuc quaeſtorium offen-
‘ dere non audemus, praetorium et con-
‘ ſularem viſuri ſumus? an Neronem
‘ extremum dominorum putatis? idem
‘ crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſu-
‘ perſtites fuerunt: cum interim inteſta-
‘ bilior, et ſaevior exortus eſt. non ti-
‘ memus Veſpaſianum: ea principis ae-
‘ tas, ea moderatio. ſed diutius durant
‘ exempla, quam mores. elanguimus,

Digitized by Google

'patres conſcripti, nec jam ille ſenatus 'ſumus, qui occiſo Nerone, delatores 'et miniſtros, more majorum puniendos 'flagitabat. optimus eſt, poſt malum 'principem, dies primus.' Tanto cum 43
aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, ut ſpem caperet Helvidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. igitur a laude Cluvii Rufi orſus, qui perinde dives et eloquentia clarus, nulli unquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet; crimine ſimul exemploque Eprium urgebat, ardentibus patrum animis, quod ubi ſenſit Marcellus, velut excedens curia: 'imus, 'inquit, Priſce, et relinquimus tibi ſe'natum tuum: regna praeſente Caeſa're.' ſequebatur Vibius Criſpus: ambo infenſi, vultu diverſo, Marcellus minacibus oculis, Criſpus renidens: donec accurſu amicorum retraherentur. cum gliſceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci et validi pertinacibus odiis tenderent, conſumptus per diſcordiam dies. Proximo ſenatu, inchoante Cae- 44
ſare 'de abolendo dolore iraque, et pri'orum temporum neceſſitatibus,' cenſuit Mucianus prolixe pro accuſatoribus.

ſimul eos qui coeptam, dein omiſſam ac-
tionem repeterent, monuit ſermone mol-
li, et tamquam rogaret. patres coeptam
libertatem, poſtquam obviam itum, o-
miſere. Mucianus ne ſperni ſenatus ju-
dicium, et cunctis ſub Nerone admiſſis
data impunitas videretur; Octavium Sa-
gittam, et Antiſtium Soſianum ſenato-
rii ordinis, egreſſos exſilium, in eaſdem
inſulas redegit. Octavius, Pontiam Poſ-
tumiam ſtupro cognitam, et nuptias ſu-
as abnuentem, impotens amoris inter-
fecerat: Soſianus, pravitate morum mul-
tis exitioſus. ambo gravi ſenatusconſul-
to damnati pulſique, quamvis conceſſo
aliis reditu, in eadem poena retenti ſunt.
nec ideo lenita erga Mucianum invidia.
quippe Soſianus ac Sagitta viles, etiam
ſi reverterentur: accuſatorum ingenia,
et opes, et exercita malis artibus poten-
45 tia timebantur. Reconciliavit pauliſper
ſtudia patrum, habita in ſenatu cognitio,
ſecundum veterem morem. Manlius Pa-
truitus ſenator, ‘ pulſatum ſe in colo-
‘ nia Senienſi, coetu multitudinis, et juſ-
‘ ſu magiſtratuum querebatur; nec finem
‘ injuriae hîc ſtetiſſe: planctum, et la-

Digitized by Google

'menta, et ſupremorum imaginem prae-'ſenti ſibi circumdata; cum contume-'liis et probris, quae in ſenatum univer-'ſum jacerentur.' vocati qui arguebantur. et cognita cauſſa, in convictos vindicatum. additumque ſenatuſconſultum, quo Senienſium plebes modeſtiae admoneretur. iiſdem diebus Antonius Flamma Cyrenenſibus damnatur, lege repetundarum, et exſilio ob ſaevitiam. inter quae militaris ſeditio prope exarſit. Prae- 46
torianam militiam repetebant a Vitellio dimiſſi, pro Veſpaſiano congregati: et lectus in eandem ſpem e legionibus miles, promiſſa ſtipendia flagitabat. ne Vitelliani quidem, ſine multa caede, pelli poterant. ingreſſus caſtra Mucianus, quo rectius ſtipendia ſingulorum ſpectaret, ſuis cum inſignibus armiſque victores conſtituit, modicis inter ſe ſpatiis diſcretos. tum Vitelliani, quos apud Bovillas in deditionem acceptos memoravimus, ceterique per urbem, et urbi vicina conquiſiti, producuntur prope intecto corpore. 'eos Mucianus diduci, 'et Germanicum Britannicumque mili-'tem, ac ſi qui aliorum exercituum, ſe-

'paratim aſſiſtere' jubet. illos primus ſtatim aſpectus obſtupefecerat; cum ex diverſo velut aciem telis et armis trucem; ſemet clauſos nudoſque et illuvie deformes aſpicerent. ut vero huc illuc diſtrahi coepere, metus per omnes, et praecipua Germanici militis formido, tamquam ea ſeparatione ad caedem deſtinarentur; prenſare commanipularium pectora, cervicibus innecti, ſuprema oſcula petere, 'ne desererentur ſoli, neu in 'pari cauſa diſparem fortunam paterentur:' modo Mucianum, modo abſentem principem, poſtremum coelum ac deos obteſtari; donec Mucianus, 'cunctos ejuſdem ſacramenti, ejuſdem imperatoris milites' appellans, falſo timori obviam iret. namque et victor exercitus clamore lacrymas eorum juvabat. iſque finis illa die. paucis poſt diebus, alloquentem Domitianum firmati jam excepere. ſpernunt oblatos agros, militiam et ſtipendia orant. preces erant, ſed quibus contradici non poſſet; igitur in praetorium accepti. dein quibus aetas et juſta ſtipendia, dimiſſi cum honore, alii ob culpam: ſed carptim, ac

Digitized by Google

ſinguli; quo tutiſſimo remedio, conſen-
ſus multitudinis extenuatur. Ceterum 47
verane pauperie, an uti videretur, actum
in ſenatu, ‘ ut ſexcenties ſeſtertium a
‘ privatis mutuum acciperetur.’ praepo-
ſituſque ei curae Poppaeus Silvanus; nec
multo poſt neceſſitas abiit, ſive omiſſa
ſimulatio. abrogati inde, legem ferente
Domitiano, conſulatus quos Vitellius
dederat. Funuſque cenſorium Flavio 48
Sabino ductum: magna documenta in-
ſtabilis fortunae, ſummaque et ima miſ-
centis. ſub idem tempus L. Piſo pro-
conſule interficitur: ea de caede quam
veriſſime expediam, ſi pauca ſupra peti-
ero, ab initio cauſiſque talium facino-
rum non abſurda. legio in Africa auxi-
liaque, tutandis imperii finibus, ſub di-
vo Auguſto Tiberioque principibus, pro-
conſuli parebant. mox C. Caeſar turbi-
dus animi, ac M. Silanum obtinentem
Africam metuens, ablatam proconſuli le-
gionem, miſſo in eam rem legato tradi-
dit. aequatus inter duos beneficiorum
numerus, et mixtis utriuſque mandatis,
diſcordia quaeſita auctaque. pravo cer-
tamine, legatorum jus adolevit; diutur-

Digitized by Google

nitate officii, vel quia minoribus major aemulandi cura: proconſulum ſplendidiſſimus quiſque, ſecuritati magis quam
49 potentiae conſulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Feſtus, ſumptuoſae adoleſcentiae, neque modica cupiens, ſed affinitate Vitellii anxius. is crebris ſermonibus, tentaveritne Piſonem ad res novas, an tentanti reſtiterit, incertum; quoniam ſecreto eorum nemo affuit, et occiſo Piſone plerique ad gratiam interfectoris inclinavere. nec ambigitur, provinciam et militem, alienato erga Veſpaſianum animo fuiſſe, et quidam e Vitellianis urbe profugi, oſtentabant Piſoni 'nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipſius, et 'in pace ſuſpecta tutius bellum.' inter quae Claudius Sagitta, praefectus alae Petrinae, proſpera navigatione praevenit Papirium centurionem, a Muciano miſſum: aſſeveravitque 'mandata interficiendi Piſonis, centurioni data. cecidiſſe Galerianum, conſobrinum ejus 'generumque. unam in audacia ſpem 'ſalutis. ſed duo itinera audendi, ſeu 'mallet ſtatim arma, ſeu petita navibus

Digitized by Google

‘ Gallia, ducem ſe Vitellianis exerciti-
‘ bus oſtenderet.’ nihil ad ea moto Pi-
ſone, centurio a Muciano miſſus, ut
portum Carthaginis attigit, magna vo-
ce, laeta Piſoni omnia, tamquam prin-
cipi continuare; obvios et ſubitae rei
miraculo attonitos, ut eadem adſtrepe-
rent, hortari; vulgus credulum, ruere
in forum, praeſentiam Piſonis expoſce-
re. gaudio clamoribuſque cuncta miſce-
bant, indiligentia veri, et adulandi li-
bidine. Piſo indicio Sagittae, vel inſita
modeſtia, non in publicum egreſſus eſt,
neque ſe ſtudiis vulgi permiſit. centuri-
onemque percunctatus, poſtquam ‘ quae-
‘ ſitum ſibi crimen caedemque’ compe-
rit: ‘ animadverti in eum’ juſſit, haud
perinde ſpe vitae, quam ira in percuſſo-
rem, quod idem ex interfectoribus Clo-
dii Macri, cruentas legati ſanguine ma-
nus, ad caedem proconſulis retuliſſet. an-
xio deinde edicto Carthaginenſibus in-
crepitis, ne ſolita quidem munia uſurpa-
bat, clauſus intra domum, ne qua mo-
tus novi cauſſa vel forte oriretur. Sed 50
ubi Feſto conſternatio vulgi, centurio-
nis ſupplicium, veraque et falſa, more

ſamae, in majus innotuere, equites in necem Piſonis mittit. illi raptim vecti, obſcuro adhuc coeptae lucis, domum proconſulis irrumpunt, deſtrictis gladiis, et magna pars Piſonis ignari: quod Poenos auxiliares, Mauroſque in eam caedem delegerat; haud procul cubiculo, obvium forte ſervum, ‘ quiſnam, et ‘ ubi eſſet Piſo?’ interrogavere. ſervus egregio mendacio, ‘ ſe Piſonem eſſe’ reſpondit: ac ſtatim obtruncatur; nec multo poſt, Piſo interficitur. namque aderat, qui noſceret, Bebius Maſſa e procuratoribus Africae: jam tunc optimo cuique exitioſus, et in cauſſas malorum, quae mox tulimus, ſaepius rediturus. Feſtus Adrumeto, ubi ſpeculabundus ſubſtiterat, ad legionem tendit praefectumque caſtrorum Cetronium Piſanum vinciri juſſit, proprias ob ſimultates: ſed ‘ Piſonis ſatellitem’ vocabat, militeſque et centuriones quoſdam puniit, alios praemiis affecit: neutrum ex merito, ſed ut oppreſſiſſe bellum crederetur. mox Ophenſium, Leptitanorumque diſcordias componit, quae raptu frugum et pecorum inter agreſtes, modicis principiis,

Digitized by Google

jam per arma atque acies exercebantur.
nam populus Ophenſis multitudine infe-
rior, Garamantas exciverat, gentem in-
domitam, et inter accolas latrociniis fe-
cundam. unde artae Leptitanis res, late-
que vaſtatis agris, intra moenia trepi-
dabant; donec interventu cohortium
alarumque, fuſi Garamantes, et recep-
ta omnis praeda, niſi quam vagi per in-
acceſſa mapalium, ulterioribus vendide-
rant. At Veſpaſiano poſt Cremonen- 51
ſem pugnam, et proſperos undique nun-
tios, ‘cecidiſſe Vitellium,’ multi cujuſ-
que ordinis pari audacia fortunaque hi-
bernum mare aggreſſi nuntiavere. ade-
rant legati regis Vologeſi, ‘quadragin-
‘ta Parthorum equitum millia’ offeren-
tes. magnificum laetumque tantis ſoci-
orum auxiliis ambiri, neque indigere.
gratiae Vologeſo actae, mandatumque
‘ut legatos ad ſenatum mitteret, et pa-
‘cem eſſe ſciret.’ Veſpaſianus in Italiam,
reſque urbis intentus adverſam de Domi-
tiano famam accipit: ‘tamquam termi-
‘nos aetatis, et conceſſa filio egredere-
‘tur.’ igitur validiſſimam exercitus par-
tem Tito tradit, ad reliqua Judaici belli

Digitized by Google

52 perpetranda. Titum, antequam digre-
deretur, multo apud patrem ſermone o-
raſſe dicebatur, ‘ ne criminantium nun-
‘ tiis temere accenderetur: integrum-
‘ que ſe ac placabilem filio praeſtaret. non
‘ legiones, non claſſes, perinde firma
‘ imperii munimenta, quam numerum
‘ liberorum. nam amicos tempore, for-
‘ tuna, cupidinibus aliquando, aut erro-
‘ ribus, imminui, transferri, deſinere:
‘ ſuum cuique ſanguinem indiſcretum,
‘ ſed maxime principibus: quorum pro-
‘ ſperis et alii fruantur, adverſa ad jun-
‘ ctiſſimos pertineant; ne fratribus qui-
‘ dem manſuram concordiam, ni pater
‘ exemplum praebuiſſet.’ Veſpaſianus
haud aeque Domitiano mitigatus, quam
Titi pietate gaudens, ‘ bono eſſe animo
‘ jubet, belloque et armis rempublicam
‘ attollere: ſibi pacem domumque cu-
‘ rae fore.’ tum celerrimas navium fru-
mento onuſtas, ſaevo adhuc mari com-
mittit. quippe tanto diſcrimine urbs nu-
tabat, ut decem haud amplius dierum
frumentum in horreis fuerit, cum a Veſ-
53 paſiano commeatus ſubvenere. Curam
reſtituendi Capitolii in L. Veſtinum con-

Digitized by Google

ſert, equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate famaque inter proceres. ab eo contracti haruſpices, monuere, ‘ ut reliquiae prioris delubri in paludes avehe‘rentur, templum iiſdem veſtigiis ſiſte‘retur; nolle deos mutari veterem for‘mam.’ undecimo kalendas Julias, ſerena luce, ſpatium omne quod templo dicabatur, evinctum vittis coroniſque. ingreſſi milites, quîs fauſta nomina, felicibus ramis; dein virgines Veſtales, cum pueris puelliſque patrimis matrimiſque, aqua rivis et fontibus amnibuſque hauſta, perluere. tum Helvidius Priſcus praetor, praeeunte Plauto Eliano pontifice, luſtrata ſuovetaurilibus area, et ſuper ceſpitem redditis extis, ‘ Jovem, ‘ Junonem, Minervam, praeſideſque im‘perii deos precatus uti coepta proſpe‘rarent, ſedeſque ſuas pietate hominum ‘inchoatas, divina ope attollerent;’ vittas quîs ligatus lapis innexique funes erant, contigit. ſimul ceteri magiſtratus, et ſacerdotes, et ſenatus, et eques, et magna pars populi, ſtudio laetitiaque connixi, ſaxum ingens traxere: paſſimque injectae fundamentis argenti aurique

ſtipes, et metallorum primitiae nullis fornacibus victae, ſed ut gignuntur. praedixere haruſpices, ne temeraretur opus ſaxo aurove in aliud deſtinato. altitudo aedibus adjecta. id ſolum religio annuere; et prioris templi magnificentiae defuiſſe creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat.

54 Audita interim per Gallias Germaniaſque mors Vitellii duplicaverat bellum. nam Civilis omiſſa diſſimulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianae legiones vel externum ſervitium quam imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem ubique exercituum noſtrorum fortunam rati: vulgato rumore, 'a Sarmatis Daciſque Moeſica ac Pannonica hiberna circumſideri:' paria de Britannia fingebantur. ſed nihil aeque, quam incendium Capitolii, ut finem imperii adeſſe crederent, impulerat. 'captam olim a Gallis urbem; ſed integra Jovis ſede, manſiſſe imperium. fatali nunc igne, ſignum coeleſtis irae datum et poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus, portendi' ſuperſtitione vana Druidae canebant. inceſſeratque

fama primores Galliarum ab Othone ad-
verſus Vitellium miſſos, antequam di-
grederentur, pepigiſſe, 'ne deeſſent li-
'bertati, ſi populum Romanum conti-
'nua bellorum civilium ſeries et inter-
'na mala fregiſſent.' Ante Flacci Hor- 55
deonii caedem, nihil prorupit, quo con-
juratio intelligeretur. interfecto Hor-
deonio, commeavere nuntii inter Civi-
lem Claſſicumque praefectum alae Tre-
verorum. Claſſicus nobilitate opibuſque
ante alios; regium illi genus, et pace
belloque clara origo. ipſe, e majoribus
ſuis, hoſtis populi Romani, quam ſoci-
us jactabat. miſcuere ſeſe Julius Tutor,
et Julius Sabinus; hic Trevir, hic Lin-
gon. Tutor, ripae Rheni a Vitellio prae-
fectus: Sabinus, ſuper inſitam vanita-
tem, falſae ſtirpis gloria incendebatur,
'proaviam ſuam divo Julio per Gallias
'bellanti, corpore atque adulterio pla-
'cuiſſe.' hi ſecretis ſermonibus, animos
ceterorum ſcrutari; ubi, quos idoneos
rebantur, conſcientia obſtrinxere, in co-
lonia Agrippinenſi, in domum privatam
conveniunt; nam publice civitas talibus
inceptis abhorrebat. attamen interfuere

Digitized by Google

quidam Ubiorum, Tungrorumque. ſed plurima vis penes Treveros, ac Lingonas. nec tulere moras conſultandi; certatim proclamant, ‘ furere diſcordiis populum Romanum, caeſas legiones, vaſtatam Italiam, capi cummaxime urbem, omnes exercitus ſuis quemque bellis diſtineri; ſi Alpes praeſidiis firmentur; coalita libertate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum terminum velint.’

56 Haec dicta pariter, probataque; de reliquiis *Vitelliani* exercitus dubitavere. plerique interficiendos cenſebant, ‘ turbidos, infidos, ſanguine ducum pollutos.’ vicit ratio parcendi: ‘ ne ſublata ſpe veniae, pertinacia accenderentur. alliciendos potius in ſocietatem; legatis tantum legionum interfectis, ceterum vulgus conſcientia ſcelerum, et ſpe impunitatis facile acceſſurum.’ ea primi concilii forma; miſſique per Gallias concitores belli. ſimulatum ipſis obſequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. nec defuere qui Voculae nuntiarent. ſed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidiſque legionibus. inter ambiguos milites, et occultos

Digitized by Google

hoſtes, optimum e praeſentibus ratus,
mutua diſſimulatione, et iiſdem, quibus
petebatur, artibus graſſari; in coloniam
Agrippinenſem deſcendit. illuc Claudius
Labeo, quem captum et extra conven-
tum amandatum in Friſios diximus, cor-
ruptis cuſtodibus perfugit; pollicituſque,
'ſi praeſidium daretur, iturum in Bata-
'vos, et potiorem civitatis partem ad
'ſocietatem Romanam retracturum:' ac-
cepta peditum equitumque modica ma-
nu, nihil apud Batavos auſus, quoſdam
Nerviorum Bethaſiorumque in arma tra-
xit. et furtim magis, quam bello, Ca-
ninefates Marſacoſque incurſabat. Vo-
cula Gallorum fraude illectus, ad hoſtem
contendit. Nec procul Veteribus abe- 57
rat; cum Claſſicus ac Tutor per ſpeciem
explorandi praegreſſi, cum ducibus Ger-
manorum pacta firmavere. tumque pri-
mum diſcreti a legionibus, proprio val-
lo caſtra ſua circumdant, obteſtante Vo-
cula, 'non adeo turbatam civilibus ar-
'mis rem Romanam, ut Treveris etiam
'Lingonibuſque deſpectui ſit. ſupereſſe
'fidas provincias, victores exercitus, for-
'tunam imperii, et ultores deos. ſic o-

Digitized by Google

'lim, Sacrovirum et Æduos; nuper, 'Vindicem Galliaſque ſingulis proeliis 'concidiſſe. eadem rurſus numina, ea'dem fata, ruptores foederum exſpecta'rent. melius divo Julio, divoque Au'guſto notos eorum animos. Galbam, 'et infracta tributa, hoſtiles ſpiritus in'duiſſe. nunc hoſtes, quia molle ſervi'tium: cum ſpoliati exutique fuerint, 'amicos fore.' haec ferociter locutus, poſtquam perſtare in perfidia Claſſicum Tutoremque videt: verſo itinere, Noveſium concedit. Galli duum millium ſpatio diſtantibus campis, conſedere. illuc commeantium centurionum militumque emebantur animi: ut, flagitium incognitum, Romanus exercitus in externa verba jurarent, pignuſque tanti ſceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, vocata concione, in hunc modum diſſeruit.

58 'Nunquam apud vos verba feci, aut pro 'vobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. 'nam mihi exitium parari, libens audio: 'mortemque in tot malis hoſtium ut fi'nem miſeriarum exſpecto, veſtri me pu-

Digitized by Google

'det miſeretque, adverſus quos non 'proelium et acies parantur; id enim fas 'armorum, et jus hoſtium eſt; bellum 'cum populo Romano veſtris ſe manibus 'geſturum Claſſicus ſperat: imperium-'que et ſacramentum Galliarum oſten-'tat. adeo nos, ſi fortuna in praeſens 'virtuſque deſeruit, etiam vetera exem-'pla deficiunt, quotiens Romanae legio-'nes perire praeoptaverint, ne loco pel-'lerentur. ſocii ſaepe noſtri, exſcindi 'urbes ſuas, ſeque cum conjugibus ac 'liberis cremari pertulerunt; neque a-'liud pretium exitus, quam fides fama-'que. tolerant cummaxime inopiam ob-'ſidiumque apud Vetera legiones, nec 'terrore aut promiſſis demoventur. no-'bis, ſuper arma et viros, et egregia caſ-'trorum munimenta, frumentum et com-'meatus quamvis longo bello pares. pe-'cunia nuper etiam donativo ſuffecit: 'quod ſive a Veſpaſiano, ſive a Vitellio 'datum interpretari mavultis, ab impe-'ratore certe Romano accepiſtis. tot 'bellorum victores, apud Geldubam, a-'pud Vetera, fuſo totiens hoſte, ſi pa-'vetis aciem, indignum id quidem: ſed

Digitized by Google

'eſt vallum murique, et trahendi artes, 'donec e proximis provinciis auxilia 'exercituſque concurrant. ſane ego diſ'pliceam; ſunt alii legati, tribuni, centu'rio denique, aut miles. ne hoc prodigi'um toto terrarum orbe vulgetur, vobis 'ſatellitibus, Civilem et Claſſicum Italiam 'invaſuros. an ſi ad moenia urbis Ger'mani Gallique duxerint, arma patriae 'inferetis? horret animus tanti flagitii 'imagine. Tutori Trevero agentur ex'cubiae? ſignum belli Batavus dabit? 'Germanorum catervas ſupplebitis? quis 'deinde ſceleris exitus? cum Romanae 'legiones contra direxerint: transfugae 'e transfugis, et proditores e proditori'bus, inter recens et vetus ſacramentum 'inviſi deis errabitis? te, Jupiter optime 'maxime, quem per octingentos vigin'ti annos, tot triumphis coluimus; te, 'Quirine Romanae parens urbis, pre'cor veneror que, ut ſi vobis non fuit cor'di, me duce haec caſtra incorrupta et 'intemerata ſervari; at certe pollui foe'darique a Tutore et Claſſico ne ſinatis. 'militibus Romanis aut innocentiam de'tis; aut maturam, et ſine noxa poeni-

Digitized by Google

'tentiam.' Varie excepta oratio inter 59
ſpem metumque ac pudorem. digreſſum
Voculam, et de ſupremis agitantem, li-
berti ſervique prohibuere foediſſimam
mortem ſponte praevenire. et Claſſicus
miſſo Æmilio Longino deſertore primae
legionis, caedem ejus maturavit. Heren-
nium et Numiſium legatos, vinciri ſatis
viſum. dein ſumptis Romani imperii in-
ſignibus, in caſtra venit. nec illi, quam-
quam ad omne facinus durato, verba ul-
tra ſuppeditavere, quam ut ſacramentum
recitaret. juravere qui aderant, 'pro
'imperio Galliarum.' interfectorem Vo-
culae altis ordinibus; ceteros, ut quiſ-
que flagitium navaverat, praemiis attol-
lit. diviſae inde inter Tutorem et Claſ-
ſicum curae. Tutor valida manu circum-
datos Agrippinenſes, quantumque mi-
litum apud ſuperiorem Rheni ripam, in
eadem verba adigit, occiſis Magontiaci
tribunis, pulſo caſtrorum praefecto, qui
detrectaverant. Claſſicus corruptiſſimum
quemque e deditis 'pergere ad obſeſſos
'jubet, veniam oſtentantes ſi praeſentia
'ſequerentur; aliter nihil ſpei; famem,
'ferrumque, et extrema paſſuros.' ad-

Digitized by Google

jecere qui miſſi erant, exemplum ſuum.

60 Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. cunctantibus ſolita inſolitaque alimenta deerant; abſumptis jumentis equiſque, et ceteris animalibus, quae profana foedaque in uſum neceſſitas vertit. virgulta poſtremo et ſtirpes et internatas ſaxis herbas vellentes, miſeriarum patientiaeque documentum fuere: donec egregiam laudem ſine turpi macularent, miſſis ad Civilem legatis vitam orantes. neque ante preces admiſſae, quam in verba Galliarum jurarent. tum pactus praedam caſtrorum, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, atque ipſos leves abeuntes proſequerentur. ad quintum fere lapidem coorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. pugnaciſſimus quiſque in veſtigio; multi palantes occubuere; ceteri retro in caſtra profugiunt, querente ſane Civile et increpante Germanos, ‘tamquam fidem per ſcelus ab‘rumperent.’ ſimulata ea fuerint, an retinere ſaevientes nequiverit, parum affirmatur. direptis caſtris faces injiciunt. cunctoſque qui proelio ſuperfuerant, in-

Digitized by Google

cendium hauſit. Civilis barbaro voto, 61
poſt coepta adverſus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patrata demum caede legionum depoſuit. et ferebatur, parvulo filio, quoſdam captivorum, ſagittis jaculiſque puerilibus figendos, obtuliſſe. ceterum neque ſe, neque quemquam Batavum, in verba Galliarum adegit, fiſus Germanorum opibus; et ſi certandum adverſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclytus fama, et potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona miſſus Veledae. ea virgo nationis Bructerae late imperitabat: vetere apud Germanos more, quo pleraſque feminarum fatidicas, et augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. tuncque Veledae auctoritas adolevit; nam ‘ proſperas Germanis res, et excidium ‘ legionum’ praedixerat. ſed Lupercus in itinere interfectus. pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti, reſervantur, pignus ſocietatis. cohortium, alarum, legionum, hiberna ſubverſa cremataque: iis tantum relictis, quae Magontiaci, ac Vindoniſſae ſita ſunt. Legio 62
XIII. cum auxiliis ſimul deditis, a No-

Digitized by Google

veſio in coloniam Treverorum tranſgredi jubetur, praefinita die intra quam caſtris excederet. medium omne tempus, per varias curas egere; ignaviſſimus quiſque, caeſorum apud Vetera exemplo, paventes; melior pars, rubore et infamia 'quale illud iter, quis dux viae? et 'omnia in arbitrio eorum, quos vitae 'neciſque dominos feciſſent.' alii nulla dedecoris cura, pecuniam aut cariſſima ſibimet ipſi circumdare. quidam expedire arma, teliſque tamquam in aciem accingi. haec meditantibus, advenit proficiſcendi hora, exſpectatione triſtior. quippe intra vallum, deformitas haud perinde notabilis: detexit ignominiam campus, et dies. revulſae imperatorum imagines, inhonora ſigna, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis, ſilens agmen, et velut longae exſequiae. dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior. duplicatur flagitium, poſtquam deſertis Bonnenſibus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. et vulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectiſque, et

Digitized by Google

undique effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. non tulit ala Picentina gaudium inſultantis vulgi; ſpretiſque Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac forte obvio interfectore Voculae Longino, conjectis in eum telis, initium exſolvendae in poſterum culpae fecere. legiones nihil mutato itinere, ante moenia Treverorum conſidunt. Civilis et Claſſicus rebus ſecun- 63
dis ſublati, an coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitavere. ſaevitia ingenii, et cupidine praedae, ad excidium civitatis trahebantur; obſtabat ratio belli, et novum imperium inchoantibus utilis clementiae fama. Civilem etiam beneficii memoria flexit, quod filium ejus primo rerum motu in colonia Agrippinenſi deprehenſum, honorate cuſtodierant. ſed Tranſrhenanis gentibus inviſa civitas, opulentia auctuque. neque alium finem belli rebantur, quam ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret: aut diſjecta, Ubios quoque diſperſiſſet. Igitur 64
Tencteri, Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrip-

pinenſium edi jubent; quae ferociſſimus e legatis, in hunc modum protulit: ‘Rediſſe vos in corpus nomenque Ger‘maniae, communibus deis, ſed prae‘cipuo Deorum Marti grates agimus: ‘vobiſque gratulamur, quod tandem li‘beri inter liberos eritis. nam ad hunc ‘diem, flumina ac terras, et coelum quo‘dammodo ipſum, clauſerant Romani: ‘ut colloquia congreſſuſque noſtros ar‘cerent; vel, quod contumelioſius eſt ‘viris ad arma natis, inermes ac prope ‘nudi, ſub cuſtode et pretio coiremus: ‘ſed ut amicitia ſocietaſque noſtra in ae‘ternum rata ſint: poſtulamus a vobis, ‘muros coloniae, munimenta ſervitii, ‘detrahatis; etiam fera animalia, ſi clau‘ſa teneas, virtutis obliviſcuntur. Ro‘manos omnes, in finibus veſtris, truci‘detis; haud facile libertas, et domini ‘miſcentur. bona interfectorum, in me‘dium cedant, ne quis occulere quid‘quam, aut ſegregare cauſſam ſuam poſ‘ſit. liceat nobis vobiſque utramque ri‘pam colere, ut olim majoribus noſtris; ‘quomodo lucem diemque omnibus ho‘minibus; ita omnes terras fortibus vi-

‘ ris natura aperuit. inſtituta cultumque
‘ patrium reſumite, abruptis voluptati-
‘ bus, quibus Romani plus adverſus ſub-
‘ jectos quam armis valent; ſincerus et
‘ integer, et ſervitutis oblitus populus,
‘ aut ex aequo agetis, aut aliis imperita-
‘ bitis.’ Agrippinenſes, ſumpto conſul- 65
tandi ſpatio, quando neque ſubire con-
ditiones metus futuri, neque palam aſ-
pernari conditio praeſens ſinebat, in hunc
modum reſpondent. ‘ quae prima liber-
‘ tatis facultas data eſt, avidius quam
‘ cautius ſumpſimus, ut vobis ceteriſque
‘ Germanis conſanguineis noſtris junge-
‘ remur. muros civitatis, congreganti-
‘ bus ſe cummaxime Romanorum exer-
‘ citibus, augere nobis, quam diruere
‘ tutius eſt. ſi qui ex Italia aut provin-
‘ ciis alienigenae in finibus noſtris fue-
‘ rant, eos bellum abſumpſit: vel in ſu-
‘ as quiſque ſedes refugere. deductis o-
‘ lim, et nobiſcum per connubium ſo-
‘ ciatis, quique mox provenere, haec pa-
‘ tria eſt. nec vos adeo iniquos exiſti-
‘ mamus, ut interfici a nobis parentes,
‘ fratres, liberos noſtros velitis. vectigal
‘ et onera commerciorum reſolvimus.

Digitized by Google

' ſint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni et
' inermes: donec nova et recentia jura,
' in vetuſtatem conſuetudine vertantur.
' arbitrum habebimus Civilem et Vele-
' dam, apud quos pacta ſancientur.' ſic lenitis Tencteris, legati ad Civilem et Veledam miſſi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinenſium perpetravere. ſed coram adire, alloquique Veledam negatum. arcebantur aſpectu, quo venerationis plus ineſſet. ipſa edita in turre: delectus e propinquis, conſulta reſponſaque, ut internuntius numinis, portabat.

66 Civilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas civitates affectare, aut adverſantibus bellum inferre ſtatuit. occupatiſque Sunicis, et juventute eorum per cohortes compoſita; quo minus ultra pergeret, Claudius Labeo Bethaſiorum Tungrorumque et Nerviorum tumultuaria manu reſtitit fretus loco, quia pontem Moſae fluminis anteceperat. pugnabaturque in anguſtiis ambigue, donec Germani tranatantes, terga Labeonis invaſere. ſimul Civilis, auſus, an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorum, et clara voce: ' non ideo, inquit, bellum

Digitized by Google

‘ ſumpſimus, ut Batavi et Treveri gen-
‘ tibus imperent. procul haec a nobis ar-
‘ rogantia; accipite ſocietatem; tranſ-
‘ gredior ad vos, ſeu me ducem, ſeu mi-
‘ litem mavultis.’ movebatur vulgus, condebantque gladios; cum Campanus, ac Juvenalis, ex primoribus Tungrorum, univerſam ei gentem dedidere. Labeo antequam circumveniretur, profugit. Civilis Bethaſios quoque ac Nervios in fidem acceptos, copiis ſuis adjunxit: ingens rerum, perculſis civitatum animis, vel ſponte inclinantibus. Interea Ju- 67
lius Sabinus, projectis foederis Romani monimentis, Caeſarem ſe ſalutari jubet: magnamque et inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam civitatem et nobis fidam. nec Sequani detrectavere certamen. fortuna melioribus affuit. fuſi Lingones. Sabinus feſtinatum temere proelium, pari formidine deſeruit. utque famam exitii ſui faceret, villam, in quam perfugerat, cremavit; illic voluntaria morte interiiſſe creditus. ſed quibus artibus latebriſque, vitam per novem mox annos traduxerit; ſimul amicorum ejus conſtantiam, inſigne Ep-

Digitized by Google

poninae uxoris exemplum, ſuo loco red-
demus. Sequanorum proſpera acie, bel-
li impetus ſtetit. reſipiſcere paulatim ci-
vitates, faſque et foedera reſpicere, prin-
cipibus Remis: qui per Gallias edixere,
‘ ut miſſis legatis in commune conſulta-
68 ‘ rent, libertas an pax placeret.’ At
Romae cuncta in deterius audita Muci-
anum angebant, ne, quamquam egregii
duces (jam enim Gallum Annium, et
Petilium Cerialem delegerat) ſummam
belli parum tolerarent: nec relinquenda
urbs ſine rectore. et Domitiani indomi-
tae libidines timebantur; ſuſpectis, uti
diximus, Primo-Antonio, Varoque Ar-
rio. Varus praetorianis praepoſitus, vim
atque arma retinebat. eum Mucianus
pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, an-
nonae praefecit. utque Domitiani ani-
mum Varo haud alienum, deliniret; Ar-
retinum Clementem, domui Veſpaſiani
per affinitatem innexum, et gratiſſimum
Domitiano, praetorianis praepoſuit, ‘ pa-
‘ trem ejus ſub Cajo Caeſare egregie fun-
‘ ctum ea cura dictitans. laetum militi-
‘ bus idem nomen; atque ipſum quam-
‘ quam ſenatorii ordinis, ad utraque mu-

'nia ſufficere.' aſſumuntur e civitate clariſſimus quiſque; et alii per ambitionem. ſimul Domitianus Mucianuſque accingebantur, diſpari animo; ille ſpe ac juventa properus; hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia aetatis, et pravis impulſoribus ſi exercitum invaſiſſet, paci belloque male conſuleret. legiones victrices ſexta et octava, Vitellianarum unaetviceſima, e recens conſcriptis ſecunda, Peninis Cottianiſque Alpibus, pars monte Grajo, traducuntur; XIV. legio e Britannia; ſexta ac decima ex Hiſpania accitae. igitur venientis exercitus fama, et ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum civitates, in Remos convenere. Treverorum legatio illic opperiebatur, acerrimo inſtinctore belli Tullio Valentino. is meditata oratione, cuncta magnis imperiis objectari ſolita, contumeliaſque et invidiam in populum Romanum effudit: turbidus miſcendis ſeditionibus, et pleriſque gratus vecordi facundia. At Ju- 69
lius Auſpex e primoribus Remorum, 'vim 'Romanam, paciſque bona diſſertans, 'et ſumi bellum etiam ab ignavis, ſtre-

‘ nuiſſimi cujuſque periculo geri, jamque ‘ que ſuper caput legiones :’ ſapientiſſimum quemque reverentia fideque, juniores periculo ac metu continuit. et Valentini animum laudabant, conſilium Auſpicis ſequebantur. conſtat obſtetiſſe Treveris Lingonibuſque apud Gallias, quod Vindicis motu cum Verginio ſteterant. deterruit pleroſque provinciarum aemulatio; ‘ quod bello caput? unde jus auſpiciumque peteretur? quam, ‘ ſi cuncta proveniſſent, ſedem imperio ‘ legerent?’ nondum victoria, jam diſcordia erat: aliis foedera, quibuſdam opes vireſque, aut vetuſtatem originis, per jurgia jactantibus. taedio futurorum, praeſentia placuere. ſcribuntur ad Treveros epiſtolae, nomine Galliarum, ‘ ut ‘ abſtinerent armis, impetrabili venia, ‘ et paratis deprecatoribus, ſi poeniteret.’ reſtitit idem Valentinus, obſtruxitque civitatis ſuae aures, haud perinde inſtruendo bello intentus, quam frequens con-

70 cionibus. Igitur non Treveri neque Lingones, ceteraeve rebellium civitates, pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere. ne duces quidem in unum con-

Digitized by Google

ſulere. ſed Civilis avia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Claſſicus ſegne plerumque otium trahens, velut parto imperio fruebatur. ne Tutor quidem maturavit ſuperiorem Germaniae ripam, et ardua Alpium praeſidiis claudere. atque interim unaetviceſima legio Vindoniſſa; Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Raetiam irrupere. acceſſit ala Singularium, excita olim a Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani tranſgreſſa. praeerat Julius Briganticus, ſorore Civilis genitus, ut ferme acerrima proximorum odia ſunt; inviſus avunculo, infenſuſque. Tutor Treverorum copias, recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum delectu auctas, veterano pedite atque equite firmavit, corruptis ſpe; aut metu ſubactis legionariis, qui primo cohortem praemiſſam a Sextilio Felice, interficiunt; mox ubi duces exercituſque Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere; ſecutis Tribocis, Vangionibuſque et Caracatibus. Tutor Treveris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceſſit; fidens loco, quia pon-

Digitized by Google

tem Navae fluminis abruperat; ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, et reperto vado, proditus fuſuſque. ea clade perculſi Treveri; et plebes omiſſis armis per agros palatur; quidam principum, ut primi poſuiſſe bellum viderentur, in civitates quae ſocietatem Romanam non exuerant, perfugerunt. legiones a Noveſio Bonnaque in Treveros, ut ſupra memoravimus, traductae, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigunt. haec Valentino abſente geſta: qui ubi adventabat furens, cunctaque rurſus in turbas et exitium converſurus; legiones in Mediomatricos, ſociam civitatem, abſceſſere. Valentinus ac Tutor in arma Treveros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniae creſceret vinculum ſceleris.
71 Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum venit; ejus adventu erectae ſpes. ipſe pugnae avidus, et contemnendis quam cavendis hoſtibus melior, ferocia verborum militem incendebat: ubi primum congredi licuiſſet, nullam proelio moram facturus; delectus per Galliam habitos in civitates remittit, ac

Digitized by Google

nuntiare jubet ‘ ſufficere imperio legio-‘ nes; ſocii ad munia pacis redirent, ſe-‘ curi velut confecto bello, quod Roma-‘ nae manus excepiſſent.’ auxit ea res Gallorum obſequium; nam recepta juventute, facilius tributa toleravere, proniores ad officia quod ſpernebantur. at Civilis et Claſſicus, ubi ‘ pulſum Tuto-‘ rem, caeſos Treveros, cuncta hoſtibus ‘ proſpera’ accepere: trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuere, ‘ ne ſummae rei pe-‘ riculum faceret.’ eo rapidius Cerealis, miſſis in Mediomatricos, qui breviore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque ſecum tranſvexerat, tertiis caſtris Rigodulum venit, quem locum magna Treverorum manu Valentinus inſederat, montibus aut Moſella amne ſeptum; et addiderat foſſas, obiceſque ſaxorum. nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere juberet, equitum aciem in collem erigeret, ſpreto hoſte, quem temere collectum, haud ita loco juvari, ut

Digitized by Google

non plus ſuis in virtute foret. paulum morae in aſcenſu, dum miſſilia hoſtium praevehuntur. ut ventum in manus, deturbati ruinae modo praecipitantur. et pars equitum aequioribus jugis circumvecta, nobiliſſimos Belgarum, in quis
72 ducem Valentinum, cepit. Cerialis poſtero die coloniam Treverorum ingreſſus eſt, avido milite eruendae civitatis: 'hanc eſſe Claſſici, hanc Tutoris patriam; horum ſcelere clauſas caeſaſque legiones. quid tantum Cremonam meruiſſe, quam e gremio Italiae raptam, quia unius noctis moram victoribus attulerit? ſtare in confinio Germaniae integram ſedem, ſpoliis exercituum et ducum caedibus ovantem. redigeretur praeda in fiſcum: ipſis ſufficere ignes, et rebellis coloniae ruinas, quibus tot caſtrorum excidia penſarentur.' Cerialis metu infamiae, ſi licentia ſaevitiaque imbuere militem crederetur, preſſit iras; et paruere, poſito civili bello ad externa modeſtiores. convertit inde animos accitarum e Mediomatricis legionum miſerabilis aſpectus. ſtabant conſcientia flagitii maeſtae, fixis in terram

Digitized by Google

oculis. nulla inter coëuntes exercitus
conſalutatio; neque ſolantibus hortan-
tibuſve reſponſa dabant, abditi per ten-
toria, et lucem ipſam vitantes; nec per-
inde periculum aut metus, quam pudor
ac dedecus obſtupefecerat: attonitis e-
tiam victoribus, qui vocem preceſque
adhibere non auſi, lacrimis ac ſilentio
veniam poſcebant; donec Cerialis mul-
ceret animos, 'fato acta dictitans, quae
'militum ducumque diſcordia, vel frau-
'de hoſtium eveniſſent. primum illum
'ſtipendiorum et ſacramenti diem habe-
'rent: priorum facinorum neque im-
'peratorem, neque ſe meminiſſe.' Tunc 73
recepti in eadem caſtra, et edictum per
manipulos, ne quis in certamine jurgi-
ove ſeditionem aut cladem commilito-
ni objectaret. mox Treveros ac Lingo-
nas ad concionem vocatos ita alloquitur.
'neque ego unquam facundiam exercui;
'et populi Romani virtutem armis affir-
'mavi. ſed quia apud vos verba pluri-
'mum valent, bonaque ac mala non ſua
'natura, ſed vocibus ſeditioſorum aeſ-
'timantur; ſtatui pauca differere, quae
'profligato bello, utilius ſit vobis audiſ-

Digitized by Google

‘ ſe, quam nobis dixiſſe. terram veſtram ‘ ceterorumque Gallorum ingreſſi ſunt ‘ duces imperatoreſque Romani, nulla ‘ cupidine, ſed majoribus veſtris invo-‘ cantibus, quos diſcordiae uſque ad ex-‘ itium fatigabant; et acciti auxilio Ger-‘ mani, ſociis pariter atque hoſtibus ſer-‘ vitutem impoſuerant. quot proeliis ad-‘ verſus Cimbros Teutonoſque, quantis ‘ exercituum noſtrorum laboribus, quo-‘ ve eventu Germanica bella tractaveri-‘ mus, ſatis clarum. nec ideo Rhenum ‘ inſedimus, ut Italiam tueremur: ſed ‘ ne quis alius Arioviſtus regno Gallia-‘ rum potiretur. an vos cariores Civili ‘ Bataviſque et Tranſrhenanis gentibus ‘ creditis, quam majoribus eorum pa-‘ tres avique veſtri fuerunt? eadem ſem-‘ per cauſſa Germanis tranſcendendi in ‘ Gallias, libido atque avaritia, et mutan-‘ dae ſedis amor: ut relictis paludibus et ‘ ſolitudinibus ſuis, fecundiſſimum hoc ‘ ſolum, voſque ipſos poſſiderent. cete-‘ rum libertas, et ſpecioſa nomina prae-‘ texuntur; nec quiſquam alienum ſervi-‘ tium, et dominationem ſibi concupivit, ‘ ut non eadem iſta vocabula uſurparet.

Digitized by Google

‘ Regna bellaque per Gallias ſemper 74
‘ fuere, donec in noſtrum jus concede-
‘ retis. nos quamquam totiens laceſſiti,
‘ jure victoriae id ſolum vobis addidi-
‘ mus, quo pacem tueremur. nam ne-
‘ que quies gentium ſine armis; neque
‘ arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia
‘ ſine tributis haberi queunt. cetera in
‘ communi ſita ſunt. ipſi plerumque le-
‘ gionibus noſtris praeſidetis: ipſi has
‘ aliaſque provincias regitis. nihil ſepa-
‘ ratum, clauſumve. et laudatorum prin-
‘ cipum uſus ex aequo, quamvis procul
‘ agentibus: ſaevi proximis ingruunt;
‘ quomodo ſterilitatem, aut nimios im-
‘ bres, et cetera naturae mala; ita lu-
‘ xum, vel avaritiam dominantium tole-
‘ rate. vitia erunt, donec homines: ſed
‘ neque haec continua, et meliorum in-
‘ terventu penſantur; niſi forte Tutore
‘ et Claſſico regnantibus, moderatius im-
‘ perium ſperatis: aut minoribus quam
‘ nunc tributis parabuntur exercitus,
‘ quibus Germani Britannique arcean-
‘ tur. nam pulſis (quod Dii prohibeant)
‘ Romanis, quid aliud quam bella omni-
‘ um inter ſe gentium exſiſtent? octin-

Digitized by Google

‘ gentorum annorum fortuna diſciplina-
‘ que compages haec coaluit: quae con-
‘ velli ſine exitio convellentium non po-
‘ teſt. ſed vobis maximum diſcrimen,
‘ penes quos aurum et opes, praecipuae
‘ bellorum cauſſae. proinde pacem et
‘ urbem, quam victi victoreſque eodem
‘ jure obtinemus, amate, colite. mo-
‘ neant vos utriuſque fortunae documen-
‘ ta, ne contumaciam cum pernicie,
‘ quam obſequium cum ſecuritate mali-
‘ tis.’ tali oratione graviora metuentis
75 compoſuit, erexitque. Tenebantur vic-
tore exercitu Treveri, cum Civilis et
Claſſicus miſere epiſtolas ad Cerialem,
quarum haec ſententia fuit: ‘ Veſpaſia-
‘ num, quamquam nuntios occultarent,
‘ exceſſiſſe vita. urbem atque Italiam,
‘ interno bello conſumptam. Muciani
‘ ac Domitiani vana et ſine viribus no-
‘ mina. ſi Cerealis imperium Galliarum
‘ velit, ipſos finibus civitatum ſuarum
‘ contentos: ſi proelium mallet, ne id
‘ quidem abnuere.’ ad ea Cerialis Civili
et Claſſico nihil; eum qui attulerat ipſas
epiſtolas, ad Domitianum miſit. hoſtes
diviſis copiis advenere undique. plerique

Digitized by Google

culpabant Cerialem paſſum jungi, quos
diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus
exercitus caſtra foſſa valloque circum-
dedit: quîs temere antea intutis conſe-
derat. apud Germanos diverſis ſenten-
tiis certabatur. ‘ Civilis opperiendas 76
‘ Tranſrhenanorum gentes, quarum ter-
‘ rore fractae populi Romani vires obte-
‘ rerentur. Gallos quid aliud quam prae-
‘ dam victoribus? et tamen quod robo-
‘ ris ſit, Belgas, ſecum palam, aut vo-
‘ to ſtare. Tutor cunctatione creſcere
‘ rem Romanam affirmabat, coëuntibus
‘ undique exercitibus. tranſvectam e
‘ Britannia legionem: accitas ex Hiſpa-
‘ nia: adventare ex Italia: nec ſubitum
‘ militem, ſed veterem expertumque bel-
‘ li. nam Germanos, qui ab ipſis ſpe-
‘ rentur, non juberi, non regi, ſed cun-
‘ cta ex libidine agere. pecuniamque, ac
‘ dona, quîs ſolis corrumpantur, majo-
‘ ra apud Romanos; et neminem adeo
‘ in arma pronum, ut non idem pretium
‘ quietis quam periculi malit; quod ſi
‘ ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceri-
‘ ali, niſi ex reliquiis Germanici exerci-
‘ tus legiones, foederibus Galliarum ob-

‘ ſtrictas. idque ipſum, quod incondi-
‘ tum nuper Valentini manum contra
‘ ſpem ſuam fuderint, alimentum illis
‘ ducique temeritatis. auſuros rurſus,
‘ venturoſque in manus, non imperiti
‘ adoleſcentuli verba et conciones, quam
‘ ferrum et arma, meditantis, ſed Civi-
‘ lis et Claſſici: quos ubi aſpexerint, re-
‘ dituram in animos formidinem, fugam,
‘ famemque, ac totiens captis precariam
‘ vitam; neque Treveros, aut Lingo-
‘ nas benevolentia contineri: reſump-
‘ turos arma, ubi metus abſceſſerit.’ di-
remit conſiliorum diverſitatem, appro-
bata Tutoris ſententia Claſſicus, ſtatim-
77 que exſequuntur. Media acies Ubiis
Lingonibuſque data: dextro cornu co-
hortes Batavorum; ſiniſtro Bructeri Ten-
cterique; pars montibus; alii viam in-
ter Moſellamque flumen tam improviſi
aſſiluere, ut in cubiculo ac lectulo Ceri-
alis (neque enim noctem in caſtris ege-
rat) pugnari ſimul vincique ſuos audie-
rit, increpans pavorem nuntiantium, do-
nec univerſa clades in oculis fuit. per-
rupta legionum caſtra, fuſi equites: me-
dius Moſellae pons, qui ulteriora colo-

Digitized by Google

niae annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Ce-
rialis turbidis rebus intrepidus, et fugi-
entes manu retrahens, intecto corpore
promptus inter tela, felici temeritate, et
fortiſſimi cujuſque accurſu, reciperatum
pontem lecta manu firmavit. mox in caſ-
tra reverſus, palantes captarum apud No-
veſium Bonnamque legionum manipu-
los, et rarum apud ſigna militem, ac pro-
pe circumventas aquilas videt. incenſus
ira, ‘non Flaccum, inquit, non Vocu-
‘lam deſeritis. nulla hic proditio; ne-
‘que aliud excuſandum habeo, quam
‘quod vos Gallici foederis oblitus prae-
‘dixerim, memoriam Romani ſacramenti
‘temere credidi. annumerabor Numiſi-
‘is et Herenniis, ut omnes legati veſtri,
‘aut militum manibus, aut hoſtium ce-
‘ciderint. ite, nuntiate Veſpaſiano, vel
‘quod propius eſt, Civili et Claſſico,
‘relictum a vobis in acie ducem; venient
‘legiones, quae neque me inultum, ne-
‘que vos impunitos patiantur.’ Vera 78
erant; et a tribunis praefectiſque eadem
ingerebantur. conſiſtunt per cohortes,
et manipulos; neque enim poterat pa-
teſcere acies effuſo hoſte, et impedienti-

bus tentoriis ſarcinisque, cum intra vallum pugnaretur. Tutor, et Claſſicus, et Civilis, ſuis quiſque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batavos pro gloria, Germanos ad praedam inſtigantes. et cuncta pro hoſtibus erant; donec legio una et viceſima, patentiore quam ceterae ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes; mox impulit. nec ſine ope divina, mutatis repente animis, terga victores vertere. ipſi territos ſe cohortium aſpectu ferebant, quae primo impetu disjectae, ſummis rurſus jugis congregabantur, ac ſpeciem novi auxilii fecerant. ſed obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Cerialis ut incuria prope rem afflixit, ita conſtantia reſtituit; ſecutusque fortunam, caſtra hoſtium eodem die

79 capit exſcinditque. Nec in longum quies militi data. orabant auxilium Agrippinenſes; offerebantque uxorem ac ſororem Civilis, et filiam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. atque interim diſperſos in domibus Germanos trucidaverant. unde metus et juſtae preces invocantium, antequam hoſtes reparatis

Digitized by Google

viribus ad ſpem, vel ad ultionem accingerentur. namque et Civilis illuc intenderat, non invalidus, flagrantiſſima cohortium ſuarum integra: quae ex Chaucis Friſiiſque compoſita, Tolbiaci, in finibus Agrippinenſium agebat. ſed triſtis nuntius avertit, ' deletam cohortem, ' dolo Agrippinenſium:' qui largis epulis vinoque ſopitos Germanos, clauſis foribus, igne injecto, cremavere. ſimul Cerialis propero agmine ſubvenit. circumſteterat Civilem et alius metus, ne quartadecima legio adjuncta Britannica claſſe, affiictaret Batavos, qua oceano ambiuntur. ſed legionem terreſtri itinere Fabius Priſcus legatus in Nervios Tungroſque duxit; eaeque civitates in deditionem acceptae; claſſem ultro Caninefates aggreſſi ſunt: majorque pars navium depreſſa, aut capta. et Nerviorum multitudinem ſponte commotam, ut pro Romanis bellum capeſſeret, iidem Caninefates fudere. Claſſicus quoque adverſus equites Noveſiam a Ceriale praemiſſos, ſecundum proelium fecit; quae modica, ſed crebra damna, famam victoriae nuper partae lacerabant. Iiſdem 80

diebus Mucianus Vitellii filium interfici jubet: manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. neque Antonium Primum adſciri inter comites a Domitiano paſſus eſt; favore militum anxius, et ſuperbia viri, aequalium quoque, adeo ſuperiorum intolerantis. profectus ad Veſpaſianum Antonius, ut non pro ſpe ſua excipitur, ita neque averſo imperatoris animo. trahebatur in diverſa; hinc meritis Antonii, cujus ductu confectum haud dubie bellum erat; inde Muciani epiſtolis: ſimul ceteri, ut ‘ infeſtum tumidumque’ inſectabantur, adjunctis prioris vitae criminibus; neque ipſe deerat arrogantia vocare offenſas, nimius commemorandis quae meruiſſet. ‘ alios ut imbelles, Caecinam ut capti‘ vum ac deditícium’ increpat. unde paulatim levior viliorque haberi, manen-
81 te tamen in ſpeciem amicitia. Per eos menſes, quibus Veſpaſianus Alexandriae ſtatos aeſtivis flatibus dies, et certa maris opperiebatur, multa miracula evenere, quîs coeleſtis favor et quaedam in Veſpaſianum inclinatio numinum oſtenderetur. ex plebe Alexandrina quidam

Digitized by Google

oculorum tabe notus; genua ejus advolvitur, 'remedium caecitatis' expoſcens gemitu; monitu Serapidis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit; precabaturque principem, 'ut genas et oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento.' alius manum aeger, eodem deo auctore, 'ut pede ac veſtigio Caeſaris calcaretur,' orabat. Veſpaſianus primo irridere, aſpernari: atque illis inſtantibus, modo famam vanitatis metuere, modo obſecratione ipſorum, et vocibus adulantium in ſpem induci; poſtremo aeſtimari a medicis jubet, an talis caecitas ac debilitas, ope humana ſuperabiles forent. medici varie differere; 'huic non exeſam vim luminis, et redituram ſi pellerentur obſtantia: illi elapſos in pravum artus, ſi ſalubris vis adhibeatur, poſſe integrari. id fortaſſe cordi deis, et divino miniſterio principem electum; denique patrati remedii gloriam penes Caeſarem; irriti ludibrium penes miſeros fore.' igitur Veſpaſianus cuncta fortunae ſuae patere ratus, nec quidquam ultra incredibile, laeto ipſe vultu, erecta

Digitized by Google

quae aſtabat multitudine, juſſa exſequi-
tur. ſtatim converſa ad uſum manus, ac
caeco reluxit dies. utrumque qui inter-
fuere nunc quoque memorant, poſtquam
82 nullum mendacio pretium. Altior inde
Veſpaſiano cupido adeundi ſacram ſedem,
ut ſuper rebus imperii conſuleret. ‘ ar-
‘ ceri templo cunctos’ jubet; atque in-
greſſus, intentuſque numini, reſpexit
pone tergum e primoribus Ægyptiorum
nomine Baſiliden; quem procul Ale-
xandria plurium dierum itinere, et aegro
corpore detineri haud ignorabat. per-
cunctatur ſacerdotes, ‘ num illo die Ba-
‘ ſilides templum iniſſet?’ percunctatur
obvios, ‘ num in urbe viſus ſit?’ deni-
que miſſis equitibus explorat, illo tem-
poris momento octoginta millibus paſ-
ſuum abfuiſſe. tunc divinam ſpeciem,
et vim reſponſi ex nomine Baſilidis, in-
83 terpretatus eſt. Origo dei nondum noſ-
tris auctoribus celebrata. Ægyptiorum
antiſtites ſic memorant: ‘ Ptolemaeo re-
‘ gi, qui Macedonum primus Ægypti o-
‘ pes firmavit, cum Alexandriae recens
‘ conditae moenia, templaque et religi-
‘ ones adderet; oblatum per quietem

'decore eximio, et majore quam huma-'na ſpecie juvenem, qui moneret,' ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: laetum id regno, magnamque et inclitam ſedem fore quae excepiſſet; 'ſimul viſum eumdem juve-'nem in coelum igne plurimo attolli.' Ptolemaeus omine et miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. atque illis Ponti et externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem e gente Eumolpidarum, quem ut antiſtitem caerimoniarum Eleuſi exciverat, 'quae-'nam illa ſuperſtitio, quod numen?' interrogat. Timotheus quaeſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis. namque et muliebrem effigiem aſſiſtere, quam plerique Proſerpinam vocent. ſed Ptolemaeus, ut ſunt ingenia regum, pronus ad formidinem; ubi ſecuritas rediit, voluptatum quam religionum appetens, negligere paulatim aliaſque ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies terribilior jam et inſtantior, 'exitium ipſi

‘ regnoque denuntiaret, ni juſſa patra-
‘ rentur.’ tum legatos et dona Scydro-
themidi regi (is tunc Sinopenſibus im-
peritabat) expediri jubet; praecepitque
navigaturis, ‘ ut Pythium Apollinem a-
‘ deant.’ illis mare ſecundum: ſors ora-
culi haud ambigua: ‘ irent, ſimulacrum-
‘ que patris ſui reveherent, ſororis re-
84 ‘ linquerent.’ Ut Sinopen venere, mu-
nera, preces, mandata regis ſui Scydro-
themidi allegant. qui diverſus animi,
modo numen paveſcere, modo minis ad-
verſantis populi terreri, ſaepe donispro-
miſſiſque legatorum flectebatur. atque
interim triennio exacto, Ptolemaeus non
ſtudium, non preces omittere. dignita-
tem legatorum, numerum navium, auri
pondus augebat. tum minax facies Scy-
drothemidi offertur, ‘ ne deſtinata deo
‘ ultra moraretur.’ cunctantem varia
pernicies, morbique et manifeſta coeleſ-
tium ira, graviorque in dies fatigabat.
advocata concione, ‘ juſſa numinis, ſu-
‘ os Ptolemaeique viſus, ingruentia ma-
‘ la’ exponit. vulgus adverſari regem,
invidere Ægypto, ſibi metuere, tem-
plumque circumſidere. major hinc fama

tradidit, ‘ deum ipſum appulſas litori
‘ navis ſponte conſcendiſſe.’ mirum in-
de dictu, tertio die tantum maris emenſi,
Alexandriam appelluntur. templum pro
magnitudine urbis exſtructum loco, cui
nomen Rhacotis; fuerat illic ſacellum,
Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum.
haec de origine et advectu dei, celeber-
rima. nec ſum ignarus, eſſe quoſdam
qui ‘ Seleucia urbe Syriae accitum, reg-
‘ nante Ptolemaeo, quem tertia aetas tu-
‘ lit: alii auctorem eumdem Ptolemaeum;
‘ ſedem ex qua tranſierit, Memphim’
perhibent, inclytam olim, et veteris Æ-
gypti columen. deum ipſum multi ‘ Æſ-
‘ culapium, quod medeatur aegris cor-
‘ poribus; quidam Oſirim, antiquiſſimum
‘ illis gentibus numen; plerique Jovem,
‘ ut rerum omnium potentem; plurimi
‘ Ditem patrem, inſignibus quae in ip-
‘ ſo manifeſta, aut per ambages’ conjec-
tant. At Domitianus Mucianuſque, an- 85
tequam Alpibus propinquarent, proſpe-
ros rerum in Treveris geſtarum nuntios
accepere. praecipua victoriae fides, dux
hoſtium Valentinus, nequaquam abjec-
to animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu

Digitized by Google

ferebat. auditus ideo tantum, ut noſ-
ceretur ingenium ejus, damnatuſque in-
ter ipſum ſupplicium, exprobranti cui-
dam 'patriam ejus captam, Accipere
' ſe ſolatium mortis' reſpondit. ſed Mu-
cianus quod diu occultaverat, ut recens
exprompſit. 'quoniam benignitate deûm
' fractae vires hoſtium forent: parum
' decore Domitianum, confecto prope
' bello, alienae gloriae interventurum.
' ſi ſtatus imperii, aut ſalus Galliarum
' in diſcrimen verteretur, debuiſſe Cae-
' ſarem in acie ſtare: Caninefates Bata-
' voſque minoribus ducibus delegandos.
' ipſe Lugduni vim fortunamque prin-
' cipatus e proximo oſtentaret, nec par-
' vis periculis immixtus, et majoribus
86 ' non defuturus.' Intelligebantur artes:
ſed pars obſequii in eo, ne deprehende-
rentur; ita Lugdunum ventum. unde
creditur Domitianus, occultis ad Ceri-
alem nuntiis, fidem ejus tentaviſſe, 'an
' praeſenti ſibi exercitum imperiumque
' traditurus foret;' qua cogitatione bel-
lum adverſus patrem agitaverit; an opes
vireſque adverſus fratrem, in incerto fu-
it; nam Cerialis ſalubri temperamento

Digitized by Google

cluſit, ut vana pueriliter cupientem. Domitianus ſperni a ſenioribus juventam ſuam cernens, modica quoque et uſurpata antea munia imperii omittebat; ſimplicitatis ac modeſtiae imagine, in altitudinem conditus: ſtudiumque litterarum et amorem carminum ſimulans, quo velaret animum, et fratris aemulationi ſubduceretur, cujus diſparem mitioremque naturam contra interpretabatur.

Digitized by Google

HISTORIARUM

LIBRI QUINTI

BREVIARIUM.

Titi in Judaeos urbemque ſacram expeditio. ea occaſione, de Gentis origine, moribus, religione, urbiſque ipſius opere et ſitu, accuratius et uberius dictum. Germanici belli progreſſus; praelia aliquot inter Civilem et Cerialem; quae denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit.

Digitized by Google

HISTORIARUM

LIBER QUINTUS.

EJUSDEM anni principio, Caeſar Titus perdomandae Judaeae delectus a patre, et privatis utriuſque rebus militia clarus, majore tum vi famaque agebat, certantibus provinciarum et exercituum ſtudiis; atque ipſe, ut ſuper fortunam crederetur, decorum ſe promptumque in armis oſtendebat, comitate et alloquiis officia provocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. tres eum in Judaea legiones, quinta et decima, et quintadecima, vetus Veſpaſiani miles excepere. tradidit et Syria duodecimam, et adductos Alexandria duoetviceſimanos tertianoſque. comitabantur viginti ſociae cohortes, octo equitum alae: ſimul Agrippa, Sohemuſque reges, et auxilia regis Antiochi, validaque et ſolito inter accolas odio infenſa

Digitized by Google

Judaeis Arabum manus. multi, quos urbe atque Italia ſua quemque ſpes acciverat, occupandi Principem adhuc vacuum. his cum copiis fines hoſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratuſque decernere, haud pro-
2 cul Hieroſolymis, caſtra facit. Sed quia famoſae urbis ſupremum diem tradituri ſumus, congruens videtur primordia ejus aperire. 'Judaeos Creta inſula pro-'fugos, noviſſima Libyae inſediſſe me-'morant, qua tempeſtate Saturnus vi Jo-'vis pulſus ceſſerit regnis.' argumentum e nomine petitur:' 'inclytum in Creta 'Idam montem, accolas Idaeos, aucto 'in Barbarum cognomento, Judaeos vo-'citari; quidam regnante Iſide exun-'dantem per Ægyptum multitudinem, 'ducibus Hieroſolymo ac Juda proxi-'mas in terras exoneratam. plerique Æ-'thiopum prolem, quos rege Cepheo, 'metus atque odium mutare ſedes per-'pulerit.' ſunt qui tradant, 'Aſſyrios 'convenas, indigum agrorum populum, 'parte Ægypti potitos, mox proprias 'urbes, Hebraeaſque terras, et propiora 'Syriae coluiſſe. clara alii Judaeorum

Digitized by Google

'initia: Solymos carminibus Homeri
'celebratam gentem, conditae urbi Hi-
'eroſolymam nomen e ſuo feciſſe.' Plu- 3
rimi auctores conſentiunt, 'orta per Æ-
'gyptum tabe, quae corpora foedaret;
'regem Bocchorim, adito Hammonis o-
'raculo remedium petentem,' purgare
regnum, et id genus hominum ut invi-
ſum deis, alias in terras avehere juſſum.
'ſic conquiſitum collectumque vulgus,
'poſtquam vaſtis locis relictum ſit; ce-
'teris per lacrymas torpentibus, Moſen
'unum exſulum monuiſſe,' ne quam de-
orum hominumve opem exſpectarent u-
trinque deſerti, ſed ſibimet ut duci cae-
leſti crederent, primo cujus auxilio cre-
dentes, praeſentes miſerias pepuliſſent.
aſſenſere, atque omnium ignari fortuitum
iter incipiunt. ſed nihil aeque, quam in-
opia aquae fatigabat. jamque haud pro-
cul exitio, totis campis procubuerant:
cum grex aſinorum agreſtium, e paſtu
in rupem nemore opacam conceſſit. ſe-
cutus Moſes, conjectura herbidi ſoli, lar-
gas aquarum venas aperit. id levamen;
et continuum ſex dierum iter emenſi, ſep-
timo pulſis cultoribus, obtinuere terras,

Digitized by Google

in quibus urbs et templum dicata ſunt.
4 Moſes quo ſibi in poſterum gentem firmaret; novos ritûs, contrarioſque ceteris mortalibus, indidit. profana illic omnia, quae apud nos ſacra: rurſum concesſa apud illos, quae nobis inceſta. effigies animalis, quo monſtrante errorem ſitimque depulerant, penetrali ſacravere: caeſo ariete, velut in contumeliam Hammonis. bos quoque immolatur, quem Ægyptii Apin colunt. ſue abſtinent, memoria cladis, quod ipſos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. longam olim famem, crebris adhuc jejuniis fatentur. et raptarum frugum argumentum, panis Judaicus nullo fermento, retinet. 'ſeptimo die otium placuiſſe ferunt: quia is finem laborum tulerit, dein blandiente inertia, ſeptimum quoque annum ignaviae datum. alii honorem eum Saturno haberi: ſeu principia religionis tradentibus Idaeis, quos cum Saturno pulſos, et conditores gentis accepimus, ſeu quod e ſeptem ſideribus, quis mortales reguntur, altiſſimo orbe et praecipua potentia ſtella Saturni feratur: ac

Digitized by Google

‘ decore eximio, et majore quam huma-‘ na ſpecie juvenem, qui moneret,’ ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: laetum id regno, magnamque et inclitam ſedem fore quae excepiſſet; ‘ ſimul viſum eumdem juve-‘ nem in coelum igne plurimo attolli.’ Ptolemaeus omine et miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. atque illis Ponti et externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem e gente Eumolpidarum, quem ut antiſtitem caerimoniarum Eleuſi exciverat, ‘ quae-‘ nam illa ſuperſtitio, quod numen?’ interrogat. Timotheus quaeſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis. namque et muliebrem effigiem aſſiſtere, quam plerique Proſerpinam vocent. ſed Ptolemaeus, ut ſunt ingenia regum, pronus ad formidinem; ubi ſecuritas rediit, voluptatum quam religionum appetens, negligere paulatim aliaſque ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies terribilior jam et inſtantior, ‘ exitium ipſi

‘ regnoque denuntiaret, ni juſſa patra-
‘ rentur.’ tum legatos et dona Scydro-
themidi regi (is tunc Sinopenſibus im-
peritabat) expediri jubet; praecepitque
navigaturis, ‘ ut Pythium Apollinem a-
‘ deant.’ illis mare ſecundum: ſors ora-
culi haud ambigua: ‘ irent, ſimulacrum-
‘ que patris ſui reveherent, ſororis re-
84 ‘ linquerent.’ Ut Sinopen venere, mu-
nera, preces, mandata regis ſui Scydro-
themidi allegant. qui diverſus animi,
modo numen paveſcere, modo minis ad-
verſantis populi terreri, ſaepe donispro-
miſſiſque legatorum flectebatur. atque
interim triennio exacto, Ptolemaeus non
ſtudium, non preces omittere. dignita-
tem legatorum, numerum navium, auri
pondus augebat. tum minax facies Scy-
drothemidi offertur, ‘ ne deſtinata deo
‘ ultra moraretur.’ cunctantem varia
pernicies, morbique et manifeſta coeleſ-
tium ira, graviorque in dies fatigabat.
advocata concione, ‘ juſſa numinis, ſu-
‘ os Ptolemaeique viſus, ingruentia ma-
‘ la’ exponit. vulgus adverſari regem,
invidere Ægypto, ſibi metuere, tem-
plumque circumſidere. major hinc fama

Digitized by Google

tradidit, ‘ deum ipſum appulſas litori
‘ navis ſponte conſcendiſſe.’ mirum in-
de dictu, tertio die tantum maris emenſi,
Alexandriam appelluntur. templum pro
magnitudine urbis exſtructum loco, cui
nomen Rhacotis; fuerat illic ſacellum,
Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum.
haec de origine et advectu dei, celeber-
rima. nec ſum ignarus, eſſe quoſdam
qui ‘ Seleucia urbe Syriae accitum, reg-
‘ nante Ptolemaeo, quem tertia aetas tu-
‘ lit: alii auctorem eumdem Ptolemaeum;
‘ ſedem ex qua tranſierit, Memphim’
perhibent, inclytam olim, et veteris Æ-
gypti columen. deum ipſum multi ‘ Æſ-
‘ culapium, quod medeatur aegris cor-
‘ poribus; quidam Oſirim, antiquiſſimum
‘ illis gentibus numen; plerique Jovem,
‘ ut rerum omnium potentem; plurimi
‘ Ditem patrem, inſignibus quae in ip-
‘ ſo manifeſta, aut per ambages’ conjec-
tant. At Domitianus Mucianuſque, an- 85
tequam Alpibus propinquarent, proſpe-
ros rerum in Treveris geſtarum nuntios
accepere. praecipua victoriae fides, dux
hoſtium Valentinus, nequaquam abjec-
to animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu

Digitized by Google

ferebat. auditus ideo tantum, ut noſceretur ingenium ejus, damnatuſque inter ipſum ſupplicium, exprobranti cuidam 'patriam ejus captam, Accipere 'ſe ſolatium mortis' reſpondit. ſed Mucianus quod diu occultaverat, ut recens exprompſit. 'quoniam benignitate deûm 'fractae vires hoſtium forent: parum 'decore Domitianum, confecto prope 'bello, alienae gloriae interventurum. 'ſi ſtatus imperii, aut ſalus Galliarum 'in diſcrimen verteretur, debuiſſe Caeſarem in acie ſtare: Caninefates Batavoſque minoribus ducibus delegandos. 'ipſe Lugduni vim fortunamque principatus e proximo oſtentaret, nec parvis periculis immixtus, et majoribus
86 'non defuturus.' Intelligebantur artes: ſed pars obſequii in eo, ne deprehenderentur; ita Lugdunum ventum. unde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem ejus tentaviſſe, 'an 'praeſenti ſibi exercitum imperiumque 'traditurus foret;' qua cogitatione bellum adverſus patrem agitaverit; an opes vireſque adverſus fratrem, in incerto fuit; nam Cerialis ſalubri temperamento

Digitized by Google

cluſit, ut vana pueriliter cupientem. Domitianus ſperni a ſenioribus juventam ſuam cernens, modica quoque et uſurpata antea munia imperii omittebat; ſimplicitatis ac modeſtiae imagine, in altitudinem conditus: ſtudiumque litterarum et amorem carminum ſimulans, quo velaret animum, et fratris aemulationi ſubduceretur, cujus diſparem mitioremque naturam contra interpretabatur.

Digitized by Google

HISTORIARUM

LIBRI QUINTI

BREVIARIUM.

Titi in Judaeos urbemque ſacram expeditio. ea occaſione, de Gentis origine, moribus, religione, urbiſque ipſius opere et ſitu, accuratius et uberius dictum. Germanici belli progreſſus; praelia aliquot inter Civilem et Cerialem; quae denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit.

Digitized by Google

HISTORIARUM

LIBER QUINTUS.

EJUSDEM anni principio, Caeſar Titus perdomandae Judaeae delectus a patre, et privatis utriuſque rebus militia clarus, majore tum vi famaque agebat, certantibus provinciarum et exercituum ſtudiis; atque ipſe, ut ſuper fortunam crederetur, decorum ſe promptumque in armis oſtendebat, comitate et alloquiis officia provocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. tres eum in Judaea legiones, quinta et decima, et quintadecima, vetus Veſpaſiani miles excepere. tradidit et Syria duodecimam, et adductos Alexandria duoetviceſimanos tertianoſque. comitabantur viginti ſociae cohortes, octo equitum alae: ſimul Agrippa, Sohemuſque reges, et auxilia regis Antiochi, validaque et ſolito inter accolas odio infenſa

Digitized by Google

Judaeis Arabum manus. multi, quos ur-
be atque Italia ſua quemque ſpes accive-
rat, occupandi Principem adhuc vacu-
um. his cum copiis fines hoſtium ingreſ-
ſus, compoſito agmine, cuncta explo-
rans, paratuſque decernere, haud pro-
2 cul Hieroſolymis, caſtra facit. Sed quia
ſamoſae urbis ſupremum diem traditu-
ri ſumus, congruens videtur primordia
ejus aperire. ‘ Judaeos Creta inſula pro-
‘ fugos, noviſſima Libyae inſediſſe me-
‘ morant, qua tempeſtate Saturnus vi Jo-
‘ vis pulſus ceſſerit regnis.’ argumentum
e nomine petitur:’ ‘ inclytum in Creta
‘ Idam montem, accolas Idaeos, aucto
‘ in Barbarum cognomento, Judaeos vo-
‘ citari; quidam regnante Iſide exun-
‘ dantem per Ægyptum multitudinem,
‘ ducibus Hieroſolymo ac Juda proxi-
‘ mas in terras exoneratam. plerique Æ-
‘ thiopum prolem, quos rege Cepheo,
‘ metus atque odium mutare ſedes per-
‘ pulerit.’ ſunt qui tradant, ‘ Aſſyrios
‘ convenas, indigum agrorum populum,
‘ parte Ægypti potitos, mox proprias
‘ urbes, Hebraeaſque terras, et propiora
‘ Syriae coluiſſe. clara alii Judaeorum

Digitized by Google

‘ initia: Solymos carminibus Homeri
‘ celebratam gentem, conditae urbi Hi-
‘ eroſolymam nomen e ſuo feciſſe.’ Plu- 3
rimi auctores conſentiunt, ‘ orta per Æ-
‘ gyptum tabe, quae corpora foedaret;
‘ regem Bocchorim, adito Hammonis o-
‘ raculo remedium petentem,’ purgare
regnum, et id genus hominum ut invi-
ſum deis, alias in terras avehere juſſum.
‘ ſic conquiſitum collectumque vulgus,
‘ poſtquam vaſtis locis relictum ſit; ce-
‘ teris per lacrymas torpentibus, Moſen
‘ unum exſulum monuiſſe,’ ne quam de-
orum hominumve opem exſpectarent u-
trinque deſerti, ſed ſibimet ut duci cae-
leſti crederent, primo cujus auxilio cre-
dentes, praeſentes miſerias pepuliſſent.
aſſenſere, atque omnium ignari fortuitum
iter incipiunt. ſed nihil aeque, quam in-
opia aquae fatigabat. jamque haud pro-
cul exitio, totis campis procubuerant:
cum grex aſinorum agreſtium, e paſtu
in rupem nemore opacam conceſſit. ſe-
cutus Moſes, conjectura herbidi ſoli, lar-
gas aquarum venas aperit. id levamen;
et continuum ſex dierum iter emenſi, ſep-
timo pulſis cultoribus, obtinuere terras,

Digitized by Google

in quibus urbs et templum dicata ſunt.'
4 Moſes quo ſibi in poſterum gentem firmaret; novos ritus, contrarioſque ceteris mortalibus, indidit. profana illic omnia, quae apud nos ſacra: rurſum concesſa apud illos, quae nobis inceſta. effigies animalis, quo monſtrante errorem ſitimque depulerant, penetrali ſacravere: caeſo ariete, velut in contumeliam Hammonis. bos quoque immolatur, quem Ægyptii Apin colunt. ſue abſtinent, memoria cladis, quod ipſos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. longam olim famem, crebris adhuc jejuniis fatentur. et raptarum frugum argumentum, panis Judaicus nullo fermento, retinet. 'ſeptimo die otium placuiſſe ferunt: quia is finem laborum tulerit, dein blandiente inertia, ſeptimum quoque annum ignaviae datum. alii honorem eum Saturno haberi: ſeu principia religionis tradentibus Idaeis, quos cum Saturno pulſos, et conditores gentis accepimus, ſeu quod e ſeptem ſideribus, quis mortales reguntur, altiſſimo orbe et praecipua potentia ſtella Saturni feratur: ac

Digitized by Google

‘ pleraque coeleſtium, vim ſuam et cur-
‘ ſum ſeptimos per numeros conficiant.’
hi ritus quoquo modo inducti, antiqui-
tate defenduntur; cetera inſtituta ſiniſ-
tra foeda pravitate valuere. Nam peſ- 5
ſimus quiſque, ſpretis religionibus pa-
triis, tributa et ſtipes illuc congerebant.
unde auctae Judaeorum res: et quia a-
pud ipſos fides obſtinata, miſericordia
in promptu, ſed adverſus omnes alios
hoſtile odium. ſeparati epulis, diſcreti cu-
bilibus, projectiſſima ad libidinem gens,
alienarum concubitu abſtinent; inter ſe
nihil illicitum. circumcidere genitalia
inſtituere, ut diverſitate noſcantur. tranſ-
greſſi in morem eorum idem uſurpant;
nec quidquam prius imbuuntur, quam
contemnere deos, exuere patriam: pa-
rentes, liberos, fratres, vilia habere.
augendae tamen multitudini conſulitur.
nam et necare quemquam ex agnatis, ne-
fas: animaſque praelio aut ſuppliciis pe-
remptorum, aeternas putant. hinc ge-
nerandi amor, et moriendi contemptus.
corpora condere, quam cremare, e mo-
re Ægyptio: eademque cura, et de in-
fernis perſuaſio; coeleſtium contra. Æ-

gyptii pleraque animalia effigieſque compoſitas venerantur. Judaei mente ſola, unumque numen intelligunt: 'profanos, qui deûm imagines, mortalibus 'materiis, in ſpecies hominum effingant: 'ſummum illud et aeternum, neque mutabile, neque interiturum.' igitur nulla ſimulacra urbibus ſuis, nedum templis ſunt. non regibus haec adulatio, non Caeſaribus bonor. ſed quia ſacerdotes eorum tibia tympaniſque concinebant, hedera vinciebantur, vitiſque aurea templo reperta: 'Liberum Patrem 'coli, domitorem Orientis' quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis; quippe Liber feſtos laetoſque ritus poſuit: Judaeorum mos abſurdus
6 ſordiduſque. Terra fineſque, qua ad Orientem vergunt, Arabia terminantur: a meridie, Ægyptus objacet: ab occaſu, Phoenices et mare: Septentrionem e latere Syriae longe proſpectant. corpora hominum ſalubria, et ferentia laborum; rari imbres, uber ſolum. exuberant fruges noſtrum ad morem; praeterque eas Balſamum et Palmae; palmetis proceritas, et decor. Balſamum mo-

Digitized by Google

dica arbor: ut quiſque ramus intumuit, ſi vim ferri adhibeas, pavent venae; fragmine lapidis, aut teſta aperiuntur; humor in uſu medentium eſt. praecipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque nivibus. idem amnem Jordanem alit, funditque. nec Jordanes pelago accipitur. ſed unum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. lacus immenſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, gravitate odoris accolis peſtifer, neque vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. incertae undae ſuperjacta, ut ſolido, feruntur: periti imperitique nandi, perinde attolluntur. certo anni, bitumen egerit: cujus legendi uſum, ut ceteras artes, experientia docuit. ater ſuapte natura liquor, et ſparſo aceto concretus, innatat; hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma navis trahunt. inde nullo juvante influit, oneratque donec abſcindas; nec abſcindere aere ferrove poſſis: fugit cruorem veſtemque infectam ſanguine, quo feminae per menſes exſolvuntur; ſic veteres auctores. ſed gnari

locorum tradunt, undantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox ubi vapore terrae, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneiſque ut trabes aut ſaxa
7 diſcindi. Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes, magniſque urbibus habitatos, fulminum jactu arſiſſe: et manere veſtigia, terramque ipſam ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe. nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſive herba tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adolevere, atra et inania velut in cinerem vaneſcunt. ego ſicut inclitas quondam urbes igne coeleſti flagraſſe conceſſerim; ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoque foetus ſegetum et autumni putreſcere reor, ſolo coeloque juxta gravi. et Belus amnis Judaico mari illabitur: circa cujus os conlectae arenae, admixto nitro, in vitrum excoquuntur; modicum id litus, ſed egerentibus inexhauſtum.
8 Magna pars Judaeae vicis diſpergitur; habent et oppida. Hieroſolyma genti caput. illic immenſae opulentiae templum; et primis munimentis urbs, dein regia, templum intimis clauſum; ad fores tan-

tum Judaeo aditus: limine, praeter ſacerdotes, arcebantur. dum Aſſyrios penes Medoſque et Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſervientium; poſtquam Macedones praepotuere, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, et mores Graecorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt; nam ea tempeſtate Arſaces deſciverat. tum Judaei Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (et Romani procul aberant) ſibi ipſi reges impoſuere; qui mobilitate vulgi expulſi, reſumpta per arma dominatione, fugas civium, urbium everſiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fovebant: quia honor ſacerdotii, firmamentum potentiae aſſumebatur.
Romanorum primus Cn. Pom- 9
pejus Judaeos domuit: templumque jure victoriae ingreſſus eſt. inde vulgatum, ‘ nulla intus deum effigie vacuam ſedem, ‘ et inania arcana.’ muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. mox civili inter nos bello, poſtquam in ditionem M. Antonii provinciae ceſſerant:

Digitized by Google

rex Parthorum Pacorus Judaea potitus,
interfectuſque a P. Ventidio, et Parthi
trans Euphratem redacti; Judaeos C.
Soſius ſubegit. regnum ab Antonio He-
rodi datum, victor Auguſtus auxit. poſt
mortem Herodis, nihil exſpectato Cae-
ſare, Simon quidam regium nomen in-
vaſerat. is a Quintilio Varo obtinente
Syriam punitus; et gentem coërcitam,
liberi Herodis tripartito rexere. ſub Ti-
berio quies; dein juſſi a C. Caeſare 'ef-
'figiem ejus in templo locare,' arma po-
tius ſumpſere: quem motum Caeſaris
mors diremit. Claudius defunctis regi-
bus, aut ad modicum redactis, Judaeam
provinciam equitibus Romanis aut li-
bertis permiſit; e quibus Antonius Fe-
lix, per omnem ſaevitiam ac libidinem,
jus regium ſervili ingenio exercuit, Dru-
ſilla Cleopatrae et Antonii nepte in ma-
trimonium accepta: ut ejuſdem Anto-
nii, Felix progener, Claudius nepos eſ-
10 ſet. Duravit tamen patientia Judaeis,
uſque ad Geſſium Florum procuratorem.
ſub eo bellum ortum; et comprimere
coeptantem Ceſtium Gallum Syriae lega-
tum, varia proelia ac ſaepius adverſa ex-

Digitized by Google

cepere. qui ubi fato, aut taedio occidit; miſſu Neronis, Veſpaſianus fortuna famaque et egregiis miniſtris, intra duas aeſtates, cuncta camporum, omneſque praeter Hieroſolyma urbes, victore exercitu tenebat. proximus annus civili bello intentus, quantum ad Judaeos per otium tranſiit. pace per Italiam parta, et externae curae rediere. augebat iras, quod ſoli Judaei non ceſſiſſent. ſimul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus novi eventus caſuſve utilius videbatur. igitur caſtris, uti diximus, ante moenia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentavit. Judaei ſub ipſos muros ſtruxere aciem, rebus ſecundis longius auſuri, et ſi pellerentur, parato perfugio. miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambigue certavit. mox ceſſere hoſtes, et ſequentibus diebus crebra pro portis proelia ſerebant: donec aſſiduis damnis, intra moenia pellerentur. Romani ad oppugnandum verſi; neque enim dignum videbatur, famem hoſtium opperiri; poſcebantque pericula, pars virtute, multi ferocia, et cupidine praemiorum. ipſi Tito Roma, et 11

opes, voluptateſque ante oculos; ac ni ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari videbantur. ſed urbem arduam ſitu, opera moleſque firmaverant, quis vel plana ſatis munirentur. nam duos colles immenſum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati: ut latera oppugnantium ad ictus pateſcerent. extrema rupis abrupta: et turres, ubi mons juviſſet, in ſexaginta pedes; inter devexa, in centenos vicenoſque attollebantur: mira ſpecie, ac procul intuentibus pares. alia intus moenia, regiae circumjecta; conſpicuoque faſtigio turris Antonia in honorem M. Antonii
12 ab Herode appellata. Templum in modum arcis, propriique muri, labore et opere ante alios; ipſae porticus, quîs templum ambiebatur, egregium propugnaculum. fons perennis aquae, cavati ſub terra montes: et piſcinae ciſternaeque ſervandis imbribus; praeviderant conditores ex diverſitate morum, crebra bella; inde cuncta, quamvis adverſus longum obſidium: et a Pompejo expugnatis, metus atque uſus pleraque monſtravere. atque per avaritiam Clau-

Digitized by Google

dianorum temporum, empto jure muniendi, ſtruxere muros in pace, tamquam ad bellum: magna colluvie, et ceterarum urbium clade aucti: nam pervicaciſſimus quiſque illuc perfugerat, eoque ſeditioſius agebant. tres duces, totidem exercitus. extrema et latiſſima moenium Simon; mediam urbem Joannes, quem et Bargioram vocabant; templum Eleazarus firmaverat. multitudine et armis Joannes, ac Simon; Eleazarus loco pollebat. ſed proelia, dolus, incendia inter ipſos, et magna vis frumenti ambuſta. mox Joannes, miſſis per ſpeciem ſacrificandi, qui Eleazarum manumque ejus obtruncarent, templo potitur; ita in duas factiones civitas diſceſſit, donec propinquantibus Romanis bellum externum concordiam pareret.
Evenerant prodigia, quae neque hoſtiis, 13
neque votis piare fas habet gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa. viſae per coelum concurrere acies, rutilantia arma, et ſubito nubium igne collucere templum. expaſſae repente delubri fores, et audita major humana vox, ‘excedere deos:’ ſimul ingens motus ex-

Digitized by Google

cedentium. quae pauci in metum trahebant: pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum litteris contineri, eo ipſo tempore fore, ut valeſceret Oriens, profectique Judaea rerum potirentur; quae ambages Veſpaſianum ac Titum praedixerant. ſed vulgus, more humanae cupidinis, ſibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne adverſis quidem ad vera mutabantur. multitudinem obſeſſorum omnis aetatis, virile ac muliebre ſexus, ſexcenta millia fuiſſe accepimus. arma cunctis, qui ferre poſſent; et plures, quam pro numero, audebant. obſtinatio viris feminiſque par: ac ſi transferre ſedes cogerentur, major vitae metus quam mortis. hanc adverſus urbem gentemque Caeſar Titus, quando impetus et ſubita belli locus abnueret, aggeribus vineiſque certare ſtatuit. dividuntur legionibus munia, et quies praeliorum fuit: donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud veteres, aut novis ingeniis, ſtruerentur.

14 At Civilis poſt malam in Treveris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera caſtra conſedit: tutus loco; et ut me-

Digitized by Google

moria proſperarum illic rerum, augeſ-
cerent Barbarorum animi. ſecutus eſt e-
odem Cerialis, duplicatis copiis, adven-
tu ſecundae et XVI. et XIV. legionum:
cohorteſque et alae jampridem accitae,
poſt victoriam properaverant. neuter
ducum cunctator. ſed arcebat latitudo
camporum, ſuopte ingenio humentium.
addiderat Civilis obliquam in Rhenum
molem, cujus objectu revolutus amnis,
adjacentibus ſuperſunderetur. ea loci
forma, incertis vadis ſubdola, et nobis
adverſa; quippe miles Romanus armis
gravis, et nandi pavidus: Germanos flu-
minibus ſuetos, levitas armorum, et pro-
ceritas corporum attollit. Igitur laceſ- 15
ſentibus Batavis, ferociſſimo cuique noſ-
trorum coeptum certamen; deinde orta
trepidatio, cum praealtis paludibus ar-
ma equi haurirentur. Germani notis va-
dis perſultabant, omiſſa plerumque fron-
te, latera ac terga circumvenientes ne-
que ut in pedeſtri acie, cominus certa-
batur, ſed tamquam navali pugna, va-
gi inter undas, aut ſi quid ſtabile occur-
rebat, totis illic corporibus nitentes, vul-
nerati cum integris, periti nandi cum ig-

naris, in mutuam perniciem implicaban-
tur; minor tamen quam pro tumultu
caedes; quia non auſi egredi paludem
Germani, in caſtra rediere. ejus proelii
eventus, utrumque ducem, diverſis a-
nimi motibus, ad maturandum ſummae
rei diſcrimen erexit. Civilis inſtare for-
tunae; Cerialis abolere ignominiam.
Germani proſperis feroces; Romanos
pudor excitaverat; nox apud Barbaros
cantu aut clamore; noſtris per iram et
16 minas acta. Poſtera luce Cerialis equi-
te et auxiliariis cohortibus frontem ex-
plet: in ſecunda acie, legiones locatae:
dux ſibi delectos retinuerat ad improviſa.
Civilis haud porrecto agmine, ſed cuneis
aſtitit. Batavi Cugernique in dextro;
laeva ac propiora fluminis Tranſrhenani
tenuere. exhortatio ducum, non more
concionis apud univerſos, ſed ut quoſ-
que ſuorum advehebantur. ‘ Cerialis ve-
‘ terem Romani nominis gloriam, anti-
‘ quas recenteſque victorias: ut perfi-
‘ dum, ignavum, victum hoſtem, in ae-
‘ ternum exſcinderent; ultione magis,
‘ quam proelio opus eſſe. pauciores nu-
‘ per cum pluribus certaſſe: attamen fu-

Digitized by Google

'ſos Germanos, quod roboris fuerit. ſu-
'pereſſe qui fugam animis, qui vul-
'nera tergo ferant.' proprios inde ſti-
mulos legionibus admovebat, 'domito-
'res Britanniae quartadecimanos appel-
'lans: principem Galbam, ſextae legi-
'onis auctoritate factum: illa primum
'acie, Secundanos nova ſigna, novam-
'que aquilam dicaturos.' hinc praevec-
tus ad Germanicum exercitum, manus
tendebat, 'ut ſuam ripam, ſua caſtra
'ſanguine hoſtium reciperarent.' alacri-
or omnium clamor, quîs vel e longa pa-
ce proelii cupido, vel feſſis bello pacis
amor, praemiaque et quies in poſterum
ſperabantur. Nec Civilis ſilentem ſtru- 17
xit aciem, locum pugnae teſtem virtu-
tis ciens: 'ſtare Germanos Batavoſque
'ſuper veſtigia gloriae, cineres oſſaque
'legionum calcantes; quocumque ocu-
'los Romanus intenderet, captivitatem,
'clademque et dira omina obverſari, ne
'terrerentur vario Treverici proelii e-
'ventu: ſuam illic victoriam Germanis
'obſtitiſſe, dum omiſſis telis, praeda ma-
'nus impediunt; ſed cuncta mox pro-
'ſpera, et hoſti contraria eveniſſe. quae

‘ provideri aſtu ducis oportuerit, pro‘ vidiſſe: campos madentes, et ipſis gna‘ ros, paludes hoſtibus noxias: Rhenum ‘ et Germaniae deos in aſpectu, quorum ‘ numine capeſſerent pugnam, conju‘ gum, parentum, patriae memores; il‘ lum diem aut glorioſiſſimum inter ma‘ jores, aut ignominioſum apud poſteros ‘ fore.’ ubi ſono armorum tripudiiſque (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibuſque et ceteris miſſilibus proelium incipitur: neque noſtro milite paludem ingrediente, et Germanis ut e-
18 licerent laceſſentibus. Abſumptis quae jaciuntur, et ardeſcente pugna, procurſum ab hoſte infeſtius; immenſis corporibus, et praelongis haſtis fluitantem labantemque militem eminus fodiebant: ſimul e mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorum cuneus tranatavit; turbata ibi res; et pellebatur ſociarum cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaque hoſtium ferocia, proelium aequatur. inter quae perfuga Batavus adiit Cerialem, ‘ terga hoſtium promittens, ſi extremo ‘ paludis eques mitteretur: ſolidum illa

‘ et Cugernos quibus cuſtodia obveniſ-
‘ ſet, parum intentos.’ duae alae cum perfuga miſſae, incauto hoſti circumfunduntur; quod ubi clamore cognitum, legiones a fronte incubuere, pulſique Germani Rhenum fuga petebant. debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. ne eques quidem inſtitit, repente fuſis imbribus, et propinqua nocte. Poſtera die quartadecima legio in 19
ſuperiorem provinciam Gallo Annio miſſa: Cerialis exercitum decima ex Hiſpania legio ſupplevit. Civili Chaucorum auxilia venere; non tamen auſus oppidum Batavorum armis tueri, raptis quae ferri poterant, ceteris injecto igni in inſulam conceſſit: gnarus deeſſe naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter tranſmiſſurum; quin et diruit molem a Druſo Germanico factam, Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disjectis quae morabantur, effudit. ſic velut abacto amne, tenuis alveus, inſulam inter Germanoſque, continentium terrarum ſpeciem fecerat. tranſiere Rhenum Tutor quoque et Claſſicus, et centum tredecim Treverorum

Digitized by Google

ſenatores: in quis fuit Alpinus Montanus, quem a Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperius memoravimus. comitabatur eum frater D. Alpinus. ſimul ceteri miſeratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum avidas.

20 Tantumque belli ſuperfuit, ut praeſidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis quadripartita Civilis invaſerit: decimam legionem Arenaci; ſecundam Batavoduri; et Grinnes Vadamque cohortium alarumque caſtra: ita diviſis copiis, ut ipſe et Verax ſorore ejus genitus, Claſſicuſque ac Tutor ſuam quiſque manum traherent: nec omnia patrandi fiducia, ſed ‘ multa auſis aliqua in parte fortu‘ nam affore. ſimul Cerialem neque ſa‘ tis cautum; et pluribus nuntiis huc il‘ luc curſantem poſſe medio intercipi.’ quibus obvenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egreſſum militem et caedendis materiis operatum turbavere, occiſo praefecto caſtrorum et quinque primoribus centurionum, paucisque militibus. ceteri ſe munimentis defendere. et interim Germanorum manus, Batavoduri irrumpere in-

Digitized by Google

choatum pontem nitebantur. ambiguum proelium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis; Grinnes Claſſicus oppugnabant: nec ſiſti poterant, interfecto fortiſſimo quoque; in quîs Briganticus praefectus alae ceciderat, quem fidum Romanis, et Civili avunculo infenſum diximus. ſed ubi Cerialis cum delecta equitum manu ſubvenit, verſa fortuna praecipites Germani in amnem aguntur. Civilis, dum fugientes retentat, agnitus petituſque telis, relicto equo tranatavit; idem Germanis effugium. Tutorem Claſſicumque appulſae lintres vexere. ne tum quidem Romana claſſis pugnae affuit, ut juſſum erat. ſed obſtitit formido, et remiges per alia militiae munia diſperſi. ſane Cerialis parum temporis ad exſequenda imperia dabat: ſubitus conſiliis, ſed eventu clarus. aderat fortuna, etiam ubi artes defuiſſent; hinc ipſi exercituique minor cura diſciplinae. et paucos poſt dies quamquam periculum captivitatis evaſiſſet, infamiam non vitavit. Profectus Noveſium Bonnamque ad viſenda caſtra, quae hiematu. is legionibus erige-

21 (margin, beside "Plus diſcrimi-"); 22 (margin, beside "Profectus")

bantur, navibus remeabat: disjecto agmine, incurioſis vigiliis. animadverſum id Germanis, et inſidias compoſuere; electa nox atra nubibus, et prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. prima caedes aſtu adjuta: inciſis tabernaculorum funibus, ſuiſmet coriis coopertos trucidabant. aliud agmen turbare claſſem; injicere vincla, trahere puppes. utque ad fallendum ſilentio; ita coepta caede, quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani vulneribus exciti, quaerunt arma, ruunt per vias, pauci ornatu militari, plerique circum brachia torta veſte, et ſtrictis mucronibus; dux ſemiſomnus ac prope intectus, errore hoſtium ſervatur. namque praetoriam navem, vexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob ſtuprum Claudiae Sacratae, mulieris Ubiae; vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam 'juſſi ſilere, ne quietem ejus turbarent; ita intermiſſo ſigno, et vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos.' multa luce revecti hoſtes, captivis navibus, praetoriam tri-

remem, flumine Luppia, donum Velle-
dae traxere. Civilem cupido inceſſit, 23
navalem aciem oſtentandi. complet quod
biremium, quaeque ſimplici ordine age-
bantur. adjecta ingens lintrium vis; tri-
cenis quadrageniſque armamenta Libur-
nicis ſolita: et ſimul captae lintres, ſa-
gulis verſicoloribus, haud indecore pro
velis juvabantur. ſpatium velut aequo-
ris electum, quo Moſae fluminis os am-
nem Rhenum oceano affundit. cauſſa in-
ſtruendae claſſis, ſuper inſitam genti va-
nitatem, ut eo terrore commeatus Gal-
lia adventantes interciperent. Cerialis
miraculo magis, quam metu, direxit
claſſem: numero imparem, uſu remi-
gum, gubernatorum arte, navium mag-
nitudine potiorem. his flumen ſecun-
dum: illi vento agebantur. ſic praevecti,
tentato telorum jactu, dirimuntur. Ci-
vilis nihil ultra auſus, trans Rhenum
conceſſit. Cerialis inſulam Batavorum
hoſtiliter populatus, agros villaſque Ci-
vilis intactos, nota arte ducum ſinebat:
cum interim flexu autumni, et crebris
pluvialibus imbribus ſuperfuſus amnis,
paluſtrem humilemque inſulam in faci-

Digitized by Google

em ſtagni opplevit; nec claſſis, aut com-
meatus aderant: caſtraque in plano ſita,
24 vi fluminis differebantur. ‘ Potuiſſe
‘ tunc opprimi legiones, et voluiſſe Ger-
‘ manos, ſed dolo a ſe flexos,’ imputa-
vit Civilis. neque abhorret vero, quan-
do paucis poſt diebus deditio inſecuta eſt.
nam Cerialis, per occultos nuntios, ‘ Ba-
‘ tavis pacem, Civili veniam’ oſtentans,
Velledam propinquoſque monebat, ‘ for-
‘ tunam belli tot cladibus adverſam, op-
‘ portuno erga populum Romanum me-
‘ rito mutare. caeſos Treveros, recep-
‘ tos Ubios, ereptam Batavis patriam:
‘ neque aliud Civilis amicitia peractum,
‘ quam vulnera, fugas, luctus; exulem
‘ eum et extorrem, recipientibus oneri:
‘ et ſatis peccaviſſe, quod totiens Rhe-
‘ num tranſcenderint; ſi quid ultra mo-
‘ liantur, inde injuriam et culpam, hinc
25 ‘ ultionem et deos fore.’ Miſcebantur
minis promiſſa. et concuſſa Tranſrhe-
nanorum fide, inter Batavos quoque ſer-
mones orti; ‘ non prorogandam ultra
‘ ruinam: nec poſſe ab una natione toti-
‘ us orbis ſervitium depelli; quid perfec-
‘ tum caede et incendiis legionum, niſi

Digitized by Google

'ut plures validioreſque accirentur? ſi
'Veſpaſiano bellum navaverint, Veſpa-
'ſianum rerum potiri; ſin populum Ro-
'manum armis provocent; quotam par-
'tem generis humani Batavos eſſe? re-
'ſpiceret Raetos Noricoſque, et cetero-
'rum onera ſociorum: ſibi non tributa,
'ſed virtutem et viros indici; proximum
'id libertati: et ſi dominorum electio
'ſit; honeſtius principes Romanorum,
'quam Germanorum feminas tolerari;'
haec vulgus: Proceres; 'atrociore Ci-
'vilis rabie ſemet in arma truſos: illum
'domeſticis malis, excidium gentis op-
'poſuiſſe; tunc infenſos Batavis deos,
'cum obſiderentur legiones, interfice-
'rentur legati, bellum uni neceſſarium,
'ferale ipſis ſumeretur. ventum ad ex-
'trema, ni reſipiſcere incipiant, et no-
'xii capitis poena poenitentiam fate-
'antur.' Non fefellit Civilem ea incli- 26
natio, et praevenire ſtatuit: ſuper tae-
dium malorum, etiam ſpe vitae, quae
plerumque magnos animos infringit. pe-
tito colloquio, ſcinditur Nabaliae flumi-
nis pons. in cujus abrupta progreſſi du-
ces, et Civilis ita coepit: 'Si apud Vi-

Digitized by Google

‘ tellii legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo coepta, a me aucta erant. erga Veſpaſianum vetus mihi obſervantia: et cum privatus eſſet, amici vocabamur. hoc Primo Antonio notum, cujus epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicae legiones et Gallica juventus Alpes tranſcenderet. quae Antonius epiſtolis, Hordeonius Flaccus praeſens monebat, arma in Germania movi, quae Mucianus in Syria, Aponius in Moeſia, Flavianus in Pannonia.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI

DE

SITU, MORIBUS, et POPULIS

GERMANIAE

LIBELLUS.

GERMANIA omnis a Galliis Raetiiſque et Pannoniis, Rheno et Danubio fluminibus; a Sarmatis Daciſque, mutuo metu aut montibus ſeparatur. cetera Oceanus ambit, latos ſinus et inſularum immenſa ſpatia complectens, nuper cognitis quibuſdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Raeticarum Alpium inacceſſo ac praecipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem verſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur. Danubius molli et clementer edito montis Abnobae jugo effuſus, plures

Digitized by Google

populos adit, donec in Ponticum mare
ſex meatibus erumpit; ſeptimum enim
os paludibus hauritur. Ipſos Germa- 2
nos indigenas crediderim, minimeque
aliarum gentium adventibus et hoſpiti-
is mixtos: quia nec terra olim, ſed claſ-
ſibus advehebantur qui mutare ſedes
quaerebant: et immenſus ultra, utque
ſic dixerim, adverſus Oceanus raris ab
orbe noſtro navibus aditur. quis porro
praeter periculum horridi et ignoti ma-
ris, Aſia, aut Africa, aut Italia relicta,
Germaniam peteret? informem terris,
aſperam coelo, triſtem cultu aſpectuque,
niſi ſi patria ſit. celebrant carminibus
antiquis (quod unum apud illos memo-
riae et annalium genus eſt) ‘ Tuiſtonem
‘ deum terra editum, et filium Mannum,
‘ originem gentis conditoreſque. Manno
‘ tris filios aſſignant, e quorum nomini-
‘ bus proximi Oceano Ingaevones, me-
‘ dii Herminones, ceteri Iſtaevones vo-
‘ centur.’ quidam autem licentia vetuſ-
tatis ‘ plureis deo ortos, plureſque gen-
‘ tis appellationes, Marſos, Gambrivios,
‘ Suevos, Vandalios affirmant: eaque
‘ vera et antiqua nomina. ceterum Ger-

Digitized by Google

‘ maniae vocabulum recens et nuper ad-
‘ ditum: quoniam qui primi Rhenum
‘ tranſgreſſi Gallos expulerint, ac nunc
‘ Tungri, tunc Germani vocati ſint; ita
‘ nationis nomen, non gentis evaluiſſe
‘ paulatim, ut omnes primum a victore
‘ ob metum, mox a ſe ipſis invento no-
‘ mine Germani vocarentur. fuiſſe apud
‘ eos et Herculem’ memorant, primum-
que omnium virorum fortium ituri in
3 proelia canunt. Sunt illis haec quoque
carmina, quorum relatu quem Barditum
vocant; accendunt animos, futuraeque
pugnae fortunam ipſo cantu augurantur;
terrent enim, trepidantve, prout ſonuit
acies. nec tam voces illae, quam virtu-
tis concentus videntur; affectatur prae-
cipue aſperitas ſoni, et fractum murmur,
objectis ad os ſcutis, quo plenior et gra-
vior vox repercuſſu intumeſcat. ceterum
et Ulixem quidam opinantur ‘ longo il-
‘ lo et fabuloſo errore in hunc Oceanum
‘ delatum, adiiſſe Germaniae terras, Aſ-
‘ ciburgiumque, quod in ripa Rheni ſi-
‘ tum hodieque incolitur, ab illo conſti-
‘ tutum, nominatumque. aram quin eti-
‘ am Ulixi conſecratam, adjecto Laërtae

Digitized by Google

‘patris nomine, eodem loco olim reper-
‘tam; monumentaque, et tumulos quoſ-
‘dam Graecis litteris inſcriptos in con-
‘finio Germaniae Raetiaeque adhuc ex-
‘ſtare;’ quae neque confirmare argu-
mentis, neque refellere in animo eſt: ex
ingenio ſuo quiſque demat, vel addat fi-
dem. Ipſe eorum opinionibus accedo, 4
qui ‘Germaniae populos nullis aliis ali-
‘arum nationum connubiis infectos,
‘propriam et ſinceram et tantum ſui ſi-
‘milem gentem exſtitiſſe’ arbitrantur.
unde habitus quoque corporum, quam-
quam in tanto hominum numero, idem
omnibus: truces et coerulei oculi, ru-
tilae comae, magna corpora, et tantum
ad impetum valida; laboris atque ope-
rum non eadem patientia: minimeque
ſitim aeſtumque tolerare, frigora atque
inediam coelo ſolove aſſueverunt. Ter- 5
ra etſi aliquanto ſpecie differt, in uni-
verſum tamen aut ſilvis horrida, aut pa-
ludibus foeda: humidior qua Gallias,
ventoſior qua Noricum ac Pannoniam
aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arbo-
rum impatiens, pecorum foecunda, ſed
plerumque improcera; ne armentis qui-

dem ſuus honor, aut gloria frontis; numero gaudent; eaeque ſolae et gratiſſimae opes ſunt. argentum et aurum propitii an irati dii negaverint, dubito. nec tamen affirmaverim, nullam Germaniae venam argentum aurumve gignere; quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione et uſu haud perinde afficiuntur. eſt videre apud illos argentea vaſa legatis et principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quam quae humo finguntur: quamquam proximi ob uſum commerciorum aurum et argentum in pretio habent, formaſque quaſdam noſtrae pecuniae agnoſcunt, atque eligunt: interiores ſimplicius et antiquius permutatione mercium utuntur. pecuniam probant veterem et diu notam, Serratos, Bigatoſque. argentum quoque magis quam aurum ſequuntur, nulla affectione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior uſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus.
6 Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. rari gladiis, aut majoribus lanceis utuntur; haſtas, vel ipſorum vocabulo frameas gerunt, anguſto et brevi ferro; ſed ita acri et ad uſum habili, ut eodem

telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnent; et eques quidem ſcuto frameaque contentus eſt; pedites et miſſilia ſpargunt, pluraque ſinguli, atque in immenſum vibrant: nudi aut ſagulo leves; nulla cultus jactatio: ſcuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt paucis loricae: vix uni alterive caſſis, aut galea. equi non forma, non velocitate conſpicui; ſed nec variare gyros in morem noſtrum docentur. in rectum aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo poſterior ſit. in univerſum aeſtimanti, plus penes peditem roboris: eoque mixti proeliantur, apta et congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locant. definitur et numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idque ipſum inter ſuos vocantur; et quod primo numerus fuit, jam nomen et honor eſt. acies per cuneos componitur. cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilii quam formidinis arbitrantur. corpora ſuorum etiam in dubiis proeliis referunt. ſcutum reliquiſſe praecipuum flagitium; nec aut

Digitized by Google

ſacris adeſſe, aut concilium inire igno-
minioſo fas; multique ſuperſtites bello-
7 rum, infamiam laqueo finierunt. Re-
ges ex nobilitate; duces ex virtute ſu-
munt. nec regibus infinita aut libera po-
teſtas; et duces exemplo potius quam
imperio, ſi prompti, ſi conſpicui: ſi an-
te aciem agant, admiratione praeſunt.
ceterum neque animadvertere, neque
vincire, neque verberare quidem niſi ſa-
cerdotibus permiſſum: non quaſi in poe-
nam nec ducis juſſu, ſed velut deo im-
perante, quem adeſſe bellantibus cre-
dunt: effigieſque, et ſigna quaedam de-
tracta lucis in proelium ferunt. quodque
praecipuum fortitudinis incitamentum
eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio
turmam aut cuneum facit, ſed familiae
et propinquitates; et in proximo pig-
nora unde feminarum ululatus audiri,
unde vagitus infantium; hi cuique ſan-
ctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. ad
matres, ad conjuges vulnera ferunt: nec
illae numerare, aut exſurgere plagas pa-
vent. ciboſque et hortamina pugnanti-
8 bus geſtant. Memoriae proditur, quaſ-
dam acies inclinatas jam et labantes a

Digitized by Google

feminis reſtitutas, conſtantia precum et
objectu pectorum, et monſtrata cominus
captivitate, quam longe impatientius
feminarum ſuarum nomine timent: adeo
ut efficacius obligentur animi civitatum
quibus inter obſides puellae quoque no-
biles imperantur. ineſſe quin etiam ſan-
ctum aliquid, et providum putant: nec
aut conſilia earum aſpernantur, aut re-
ſponſa negligunt. vidimus ſub divo Veſ-
paſiano Velledam, diu apud pleroſque
numinis loco habitam. ſed et olim Au-
riniam, et complureis alias venerati ſunt,
non adulatione, nec tamquam facerent
deas. Deorum maxime Mercurium co- 9
lunt, cui certis diebus, humanis quo-
que hoſtiis litare fas habent. Herculem
ac Martem conceſſis animalibus placant:
pars Suevorum et Iſidi ſacrificat. unde
cauſſa et origo peregrino ſacro, parum
comperi, niſi quod ſignum ipſum in mo-
dum liburnae figuratum, docet advectam
religionem. ceterum nec cohibere pari-
etibus deos, neque in ullam humani o-
ris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine
caeleſtium arbitrantur; lucos ac nemo-
ra conſecrant, deorumque nominibus

Digitized by Google

appellant ſecretum illud, quod ſola reverentia vident. 10 Auſpicia, ſorteſque ut qui maxime obſervant. ſortium conſuetudo ſimplex: virgam frugiferae arbori deciſam, in ſurculos amputant, eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere ac fortuito ſpargunt; mox ſi publice conſulatur, ſacerdos civitatis; ſin privatim, ipſe paterfamiliae precatus deos, caelumque ſuſpiciens, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatur. ſi prohibuerunt; nulla de eadem re in eundem diem conſultatio. ſin permiſſum; auſpiciorum adhuc fides exigitur; et illud quidem etiam hic notum, avium voces, volatuſque interrogare. proprium gentis, equorum quoque praeſagia ac monitus experiri; publice aluntur iiſdem nemoribus ac lucis, candidi et nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru ſacerdos ac rex vel princeps civitatis comitantur, hinnituſque ac fremitus obſervant. nec ulli auſpicio major fides, non ſolum apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. ſe enim miniſtros deorum, illos con-

Digitized by Google

ſcios putant. eſt et alia obſervatio auſpiciorum, qua gravium bellorum eventus explorant. ejus gentis, cum qua bellum eſt, captivum quoquo modo interceptum, cum electo popularium ſuorum, patriis quemque armis committunt; victoria hujus vel illius, pro praejudicio accipitur. De minoribus rebus princi- 11 pes conſultant, de majoribus omnes; ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractentur. coëunt, niſi quid fortuitum et ſubitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur; nam agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. nec dierum numerum ut nos, ſed noctium computant. ſic conſtituunt, ſic condicunt; nox ducere diem videtur. illud ex libertate vitium quod non ſimul, nec juſſi conveniunt, ſed et alter, et tertius dies cunctatione coëuntium abſumitur. ut turbae placuit, conſidunt armati. ſilentium per ſacerdotes, quibus tum et coërcendi jus eſt, imperatur. mox rex vel princeps, prout aetas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur,

Digitized by Google

auctoritate ſuadendi magis quam jubendi poteſtate. ſi diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur: ſin placuit, frameas concutiunt. honoratiſſimum aſſenſus genus eſt, armis laudare.
12 Licet apud concilium accuſare quoque, et diſcrimen capitis intendere. diſtinctio poenarum ex delicto, proditores et transfugas arboribus ſuſpendunt; ignavos, et imbelles, et corpore infames, coeno ac palude, injecta inſuper crate, mergunt. diverſitas ſupplicii illuc reſpicit, tamquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcondi. ſed et levioribus delictis pro modo poenarum, equorum pecorumque numero convicti multantur; pars multae regi vel civitati, pars ipſi qui vindicatur vel propinquis ejus exſolvitur. eliguntur in iiſdem conciliis et principes, qui jura per pagos vicoſque reddunt.
13 Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul et auctoritas, adſunt. nihil autem neque publicae neque privatae rei, niſi armati agunt. ſed arma ſumere non ante cuiquam moris, quam civitas ſuffecturum probaverit. tum in ipſo concilio vel principum ali-

Digitized by Google

quis, vel pater, vel propinquus ſcuto frameaque juvenem ornant; haec apud illos toga, hic primus juventae honos: ante hoc domus pars videntur; mox reipublicae. inſignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adoleſcentulis aſſignant. ceteris robuſtioribus ac jam pridem probatis aggregantur; nec rubor inter comites aſpici. gradus quinetiam et ipſe comitatus habet, judicio ejus quem ſectantur. magnaque et comitum aemulatio, quibus primus apud principem ſuum locus: et principum, cui plurimi et acerrimi comites. haec dignitas, hae vires, magno ſemper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello praeſidium. nec ſolum in ſua gente cuique, ſed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac virtute comitatus emineat; expetuntur enim legationibus, et muneribus ornantur, et ipſa plerumque fama bella profligant. Cum ventum in aciem, turpe 14
principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem principis non adaequare. jam vero infame in omnem vitam ac probro

ſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe. illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriae ejus aſſignare, praecipuum ſacramentum eſt. principes pro victoria pugnant; comites pro principe. ſi civitas, in qua orti ſunt, longa pace et otio torpeat: plerique nobilium adoleſcentium petunt ultro eas nationes, quae tum bellum aliquod gerunt, quia et ingrata genti quies, et facilius inter ancipitia clareſcunt, magnumque comitatum non niſi vi belloque tueare; exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. nam epulae, et quamquam incompti, largi tamen, apparatus pro ſtipendio cedunt; materia munificentiae per bella, et raptus. nec arare terram, aut expectare annum, tam facile perſuaſeris, quam vocare hoſtes et vulnera mereri; pigrum quinimmo et iners videtur ſudore acquirere, quod poſ-

15 ſis ſanguine parare. Quotiens bella non ineunt, non multum venatibus; plus per otium tranſigunt, dediti ſomno, ciboque. fortiſſimus quiſque ac bellicoſiſſimus nihil agens, delegata domus et

Digitized by Google

penatium et agrorum cura feminis ſeni-
buſque, et infirmiſſimo cuique ex fami-
lia, ipſi hebent: mira diverſitate natu-
rae, cum iidem homines ſic ament iner-
tiam, et oderint quietem. mos eſt civi-
tatibus ultro ac viritim conferre princi-
pibus vel armentorum vel frugum, quod
pro honore acceptum, etiam neceſſitati-
bus ſubvenit. gaudent praecipue finiti-
marum gentium donis, quae non modo
a ſingulis, ſed publice mittuntur: electi
equi, magna arma, phalerae, torqueſ-
que. Jam et pecuniam accipere docui- 16
mus. nullas Germanorum populis urbes
habitari, ſatis notum eſt, ne pati qui-
dem inter ſe junctas ſedes. colunt diſ-
creti ac diverſi, ut fons, ut campus, ut
nemus placuit. vicos locant, non in noſ-
trum morem, connexis et cohaerentibus
aedificiis: ſuam quiſque domum ſpatio
circumdat, ſive adverſus caſus ignis re-
medium, ſive inſcitia aedificandi. ne cae-
mentorum quidem apud illos aut tegu-
larum uſus; materia ad omnia utuntur
informi, et citra ſpeciem aut delectatio-
nem. quaedam loca diligentius illinunt
terra ita pura ac ſplendente, ut picturam

ac lineamenta colorum imitetur. ſolent et ſubterraneos ſpecus aperire, eoſque multo inſuper ſimo onerant, ſuffugium hiemi et receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum ejuſmodi locis molliunt: et ſi quando hoſtis advenit, aperta populatur, abdita autem et defoſſa, aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt: quod quaerenda ſunt.

17 Tegumen omnibus ſagum, fibula, aut ſi deſit, ſpina conſertum; cetera intecti, totos dies juxta focum atque ignem agunt. locupletiſſimi veſte diſtinguuntur, non fluitante ſicut Sarmatae ac Parthi, ſed ſtricta et ſingulos artus exprimente. gerunt et ferarum pelles, proximi ripae negligenter, ulteriores exquiſitius, ut quibus nullus per commercia cultus. eligunt feras, et detracta velamina ſpargunt maculis, pellibuſque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. nec alius feminis quam viris habitus, niſi quod foeminae ſaepius lineis amictibus velantur, eoſque purpura variant, partemque veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudae brachia ac lacertos; ſed et proxima pars pectoris patet.

18 Quamquam ſevera

Digitized by Google

illic matrimonia; nec ullam morum partem magis laudaveris; nam prope ſoli barbarorum ſingulis uxoribus contenti ſunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. dotem non uxor marito, ſed uxori maritus offert. interſunt parentes et propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quaeſita, nec quibus, nova nupta comatur; ſed boves et frenatum equum, et ſcutum cum framea gladioque. in haec munera uxor accipitur; atque invicem ipſa armorum aliquid viro affert; hoc maximum vinculum, haec arcana ſacra, hos conjugales deos arbitrantur. ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumque ſociam, idem in pace, idem in proelio paſſuram auſuramque; hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. ſic vivendum, ſic pereundum; accipere ſe quae liberis inviolata ac digna reddat, quae nurus accipiant, rurſuſque ad nepotes referant.

Digitized by Google

19 Ergo ſepta pudicitia agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptae. litterarum ſecreta viri pariter ac feminae ignorant. pauciſſima in tam numeroſa gente adulteria, quorum poena praeſens, et maritis permiſſa. acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit; publicatae enim pudicitiae nulla venia; non forma, non aetate, non opibus maritum invenerit. nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere et corrumpi, ſaeculum vocatur: melius quidem adhuc eae civitates, in quibus tantum virgines nubunt, et cum ſpe votoque uxoris ſemel tranſigitur. ſic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, ſed tamquam matrimonium ament. numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur; pluſque ibi boni mores valent,
20 quam alibi bonae leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in haec corpora, quae miramur, excreſcunt. ſua

quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. dominum ac ſervum nullis educationis deliciis dignoſcas. inter eadem pecora: in eadem humo degunt; donec aetas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat. ſera juvenum Venus, eoque inexhauſta pubertas: nec virgines feſtinantur; eadem juventa, ſimilis proceritas, pares validique miſcentur; ac robora parentum liberi referunt. ſororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor. quidam ſanctiorem artioremque hunc nexum ſanguinis arbitrantur, et in accipiendis obſidibus magis exigunt, tamquam ii, et animum firmius, et domum latius teneant. heredes tamen ſucceſſoreſque ſui cuique liberi: et nullum teſtamentum. ſi liberi non ſunt, proximus gradus in poſſeſſione, fratres, patrui, avunculi. quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratioſior ſenectus, nec ulla orbitatis pretia. Suſcipere 21
tam inimicitias ſeu patris ſeu propinqui, quam amicitias neceſſe eſt. nec implacabiles durant; luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum nu-

Digitized by Google

mero, recipitque ſatisfactionem univerſa domus, utiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiae juxta libertatem. convictibus et hoſpitiis non alia gens effuſius indulget. quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quiſque apparatis epulis excipit. cum defecere, qui modo hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitii et comes, proximam domum non invitati adeunt; nec intereſt; pari humanitate accipiuntur. notum ignotumque, quantum ad jus hoſpitii, nemo diſcernit. abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris: et poſcendi invicem eadem facilitas. gaudent muneribus; ſed nec data imputant;

22 nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. ſtatim e ſomno, quem plerumque in diem extrahunt, lavantur, ſaepius calida, ut apud quos plurimum hiems occupat. lauti, cibum capiunt; ſeparatae ſingulis ſedes, et ſua cuique menſa. tum ad negotia, nec minus ſaepe ad convivia procedunt armati. diem noctemque continuare potando, nulli probrum. crebrae ut inter vinolentos rixae, raro conviciis, ſaepius caede et

Digitized by Google

vulneribus tranſiguntur. ſed et de reconciliandis invicem inimicis, et jungendis affinitatibus, et adſciſcendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conviviis conſultant: tamquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris licentia loci. ergo detecta et nuda omnium mens poſtera die retractatur: et ſalva utriuſque temporis ratio eſt. deliberant dum fingere neſciunt: conſtituunt dum errare non poſſunt. Potui 23
humor ex ordeo aut frumento, in quandam ſimilitudinem vini corruptus. proximi ripae, et vinum mercantur. cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. ſine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem; adverſus ſitim, non eadem temperantia. ſi indulſeris ebrietati, ſuggerendo quantum concupiſcunt, haud minus facile vitiis, quam armis, vincentur. Genus ſpec- 24
taculorum unum atque in omni coetu idem. nudi juvenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atque infeſtas fra-

Digitized by Google

meas ſaltu jaciunt. exercitatio artem paravit, ars decorem; non in quaeſtum tamen aut mercedem; quamvis audacis laſciviae pretium eſt, voluptas ſpectantium. aleam (quod mirere) ſobrii inter ſeria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut cum omnia defecerunt, extremo ac noviſſimo jactu de libertate et de corpore contendant. victus voluntariam ſervitutem adit; quamvis junior, quamvis robuſtior, alligari ſe ac venire patitur; ea eſt in re prava pervicacia: ipſi fidem vocant. ſervos conditionis hujus per commercia tradunt, ut ſe quoque pudore victoriae exſolvant. Ceteris ſervis, non in noſtrum morem deſcriptis per familiam miniſteriis utuntur. ſuam quiſque ſedem, ſuos penates regit. frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, ut colono injungit: et ſervus hactenus paret. cetera domus officia, uxor ac liberi exſequuntur. verberare ſervum, ac vinculis et opere coërcere, rarum. occidere ſolent, non diſciplina et ſeveritate, ſed impetu et ira, ut inimicum, niſi quod impune. liberti non multum ſupra ſervos

ſunt, raro aliquod momentum in domo,
numquam in civitate, exceptis dumta-
xat iis gentibus, quae regnantur. ibi e-
nim et ſuper ingenuos et ſuper nobiles
aſcendunt: apud ceteros impares liberti-
ni libertatis argumentum ſunt. Fenus 26
agitare et in uſuras extendere ignotum:
ideoque magis ſervatur, quam ſi vetitum
eſſet. agri pro numero cultorum ab uni-
verſis per vices occupantur, quos mox
inter ſe ſecundum dignationem partiun-
tur; facilitatem partiendi, camporum
ſpatia praeſtant. arva per annos mutant,
et ſupereſt ager; nec enim cum ubertate
et amplitudine ſoli labore contendunt,
ut pomaria conſerant, et prata ſeparent,
et hortos rigent; ſola terrae ſeges impe-
ratur. unde annum quoque ipſum non
in totidem digerunt ſpecies: hiems et
ver et aeſtas intellectum ac vocabula ha-
bent: autumni perinde nomen ac bona
ignorantur. Funerum nulla ambitio; 27
id ſolum obſervatur, ut corpora claro-
rum virorum certis lignis crementur.
ſtruem rogi nec veſtibus, nec odoribus
cumulant; ſua cuique arma, quorundam
igni et equus adjicitur. ſepulcrum ceſ-

pes erigit. monumentorum arduum et operoſum honorem, ut gravem defunctis, aſpernantur. lamenta ac lacrymas cito; dolorem et triſtitiam tarde ponunt. feminis lugere honeſtum eſt; viris meminiſſe. haec in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus; nunc ſingularum gentium inſtituta, ritusque quatenus differant: quae nationes e Germania in Gallias commi-
28 graverint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuiſſe ſummus auctorum divus Julius tradit: eoque credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam tranſgreſſos. quantulum enim amnis obſtabat, quo minus, ut quaeque gens evaluerat, occuparet permutaretque ſedes promiſcuas adhuc, et nulla regnorum potentia diviſas? igitur inter Hercyniam ſilvam, Rhenumque et Moenum amnes Helvetii; ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere. manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus. ſed utrum Araviſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione; an Oſi ab Araviſcis in Germaniam commigraverint, cum eo-

Digitized by Google

dem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus utantur, incertum eſt: quia pari olim inopia ac libertate, eadem utriuſque ripae bona malaque erant. Treveri et Nervii circa affectationem Germanicae originis ultro ambitioſi ſunt, tamquam per hanc gloriam ſanguinis, a ſimilitudine et inertia Gallorum ſeparentur. ipſam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Ubii quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentius Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, origine erubeſcunt, tranſgreſſi olim, et experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut cuſtodirentur. Omni- 29
um harum gentium virtute praecipui Batavi, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, et ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperii fierent. manet honos, et antiquae ſocietatis inſigne; nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit; exempti oneribus et collationibus, et tantum in uſum proeliorum ſe-

Digitized by Google

poſiti, velut tela atque arma, bellis re-
ſervantur. eſt in eodem obſequio et
Mattiacorum gens. protulit enim mag-
nitudo populi Romani ultra Rhenum,
ultraque veteres terminos imperii reve-
rentiam. ita ſede finibuſque in ſua ripa,
mente animoque nobiſcum agunt, cete-
ra ſimiles Batavis, niſi quod ipſo adhuc
terrae ſuae ſolo et coelo acrius animan-
tur. non numeraverim inter Germaniae
populos, quamquam trans Rhenum Da-
nubiumque conſederint, eos qui Decu-
mates agros exercent. leviſſimus quiſ-
que Gallorum, et inopia audax, dubiae
poſſeſſionis ſolum occupavere. mox li-
mite aucto, promotiſque praeſidiis, ſi-
nus imperii, et pars provinciae haben-
30 tur. Ultra hos Catti initium ſedis ab
Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis
ac paluſtribus locis, ut ceterae civitates,
in quas Germania pateſcit; durant ſi-
quidem colles, paulatimque rareſcunt:
et Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſe-
quitur ſimul atque deponit. duriora
genti corpora, ſtricti artus, minax vul-
tus, et major animi vigor. multum (ut
inter Germanos) rationis ac ſolertiae:

teris ac penitus exciſis, vicinarum con-
ſenſu nationum, ſeu ſuperbiae odio, ſeu
praedae dulcedine, ſeu favore quodam
erga nos deorum; nam ne ſpectaculo
quidem proelii invidere; ſuper ſexagin-
ta millia non armis teliſque Romanis,
ſed quod magnificentius eſt, oblectatio-
ni oculiſque ceciderunt. maneat quae-
ſo, duretque gentibus ſi non amor noſ-
tri, at certe odium ſui: quando urgenti-
bus imperii fatis, nihil jam praeſtare for-
tuna majus poteſt, quam hoſtium diſ-
cordiam. Angriuarios et Chamauos a 34
tergo Dulgibini, et Chaſuari cludunt, a-
liaeque gentes haud perinde memoratae;
a fronte Friſii excipiunt. ‘majoribus
‘minoribuſque Friſiis’ vocabulum eſt, ex
modo virium; utraeque nationes uſque
ad Oceanum Rheno praetexuntur, am-
biuntque immenſos inſuper lacus, et
Romanis claſſibus navigatos. ipſum quin
etiam Oceanum illa tentavimus; et ſu-
pereſſe adhuc Herculis columnas fama
vulgavit: ſive adiit Hercules, ſeu quid-
quid ubique magnificum eſt, in claritatem
ejus referre conſuevimus. nec defuit au-
dentia Druſo Germanico, ſed obſtitit

Digitized by Google

Oceanus in ſe ſimul atque in Herculem inquiri. mox nemo tentavit: ſanctiuſque ac reverentius viſum, de actis deorum credere, quam ſcire. hactenus in Occi-
35 dentem Germaniam novimus. In Septemtrionem ingenti flexu redit. ac primo ſtatim Chaucorum gens, quamquam incipiat a Friſiis, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos uſque ſinuetur; tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantum Chauci, ſed et implent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit juſtitia tueri; ſine cupiditate, ſine impotentia, quieti ſecretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. idque praecipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quod ut ſuperiores agant, non per injurias aſſequuntur. prompta tamen omnibus arma, ac ſi res poſcat exercitus: plurimum virorum equorumque: et quieſcentibus
36 eadem fama. In latere Chaucorum Cattorumque, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierint; idque jocundius quam tutius fuit: quia in-

Digitized by Google

ter impotentes et validos falſo quieſcas;
ubi manu agitur, modeſtia ac probitas
nomina ſuperioris ſunt. ita qui olim
'boni aequique Cheruſci, nunc inertes
'ac ſtulti' vocantur: Cattis victoribus
fortuna in ſapientiam ceſſit. tacti ruina
Cheruſcorum et Foſi contermina gens,
adverſarum rerum ex aequo ſocii, cum
in ſecundis minores fuiſſent. Eundem 37
Germaniae ſinum proximi Oceano Cimbri
tenent, parva nunc civitas, ſed gloria
ingens; veteriſque famae late veſtigia
manent, utraque ripa caſtra, ac ſpatia,
quorum ambitu nunc quoque metiaris
molem manuſque gentis et tam magni
exercitus fidem. ſexcenteſimum et quadrageſimum
annum urbs noſtra agebat,
cum primum Cimbrorum audita ſunt
arma, Caecilio Metello ac Papirio Carbone
conſulibus. ex quo ſi ad alterum
imperatoris Trajani conſulatum computemus,
ducenti ferme et decem anni colliguntur;
tamdiu Germania vincitur.
medio tam longi aevi ſpatio, multa invicem
damna; non Samnis, non Poeni,
non Hiſpaniae, Galliaeve, ne Parthi
quidem ſaepius admonuere; quippe reg-

no Arſacis acrior eſt Germanorum liber-
tas. quid enim aliud nobis quam cae-
dem Craſſi, amiſſo et ipſe Pacoro, infra
Ventidium dejectus Oriens objecerit? at
Germani Carbone, et Caſſio, et Scauro
Aurelio, et Servilio Caepione, M. quo-
que Manlio fuſis vel captis, quinque ſi-
mul conſulareis exercitus populo Roma-
no; Varum treſque cum eo legiones e-
tiam Caeſari abſtulerunt; nec impune C.
Marius in Italia, divus Julius in Gallia,
Druſus ac Nero et Germanicus in ſuis
eos ſedibus perculerunt. mox ingentes
C. Caeſaris minae in ludibrium verſae.
inde otium, donec occaſione diſcordiae
noſtrae et civilium armorum, expugna-
tis legionum hibernis, etiam Gallias af-
fectavere: ac rurſus pulſi inde, proximis
temporibus triumphati magis quam vic-
38 ti ſunt. Nunc de Suevis dicendum eſt,
quorum non una ut Cattorum Tencte-
rorumve gens: majorem enim Germa-
niae partem obtinent, propriis adhuc na-
tionibus nominibuſque diſcreti, quam-
quam in communi Suevi vocentur. in-
ſigne gentis obliquare crinem, nodoque
ſubſtringere. ſic Suevi a ceteris Germa-

Digitized by Google

nis: ſic Suevorum ingenui a ſervis ſepa-
rantur. in aliis gentibus ſeu cognatione
aliqua Suevorum, ſeu (quod accidit) imi-
tatione, rarum et intra juventae ſpati-
um; apud Suevos uſque ad caniciem
horrentem capillum retro ſequuntur, ac
ſaepe in ipſo ſolo vertice religant; prin-
cipes et ornatiorem habent; ea cura for-
mae, ſed innoxiae. neque enim ut a-
ment amenturve; in altitudinem quan-
dam et terrorem adituri bella compti, ut
hoſtium oculis, ornantur. ‘ Vetuſtiſ- 39.
‘ ſimos ſe nobiliſſimoſque Suevorum’
Semnones memorant. fides antiquita-
tis, religione firmatur. ſtato tempore in
ſilvam auguriis patrum et priſca formi-
dine ſacram, omnes ejuſdem ſanguinis
populi legationibus coëunt, caeſoque
publice homine celebrant barbari ritus
horrenda primordia. eſt et alia luco re-
verentia. nemo niſi vinculo ligatus in-
greditur, ut minor, et poteſtatem numi-
nis prae ſe ferens; ſi forte prolapſus eſt,
attolli et inſurgere haud licitum; per hu-
mum evolvuntur; eoque omnis ſuper-
ſtitio reſpicit, tamquam inde initia gen-
tis, ibi regnator omnium deus, cetera

Digitized by Google

ſubjecta atque parentia. adjicit auctoritatem fortuna Semnonum; centum pagis habitantur: magnoque corpore efficitur, ut ſe Suevorum caput credant.

40 Contra Langobardos paucitas nobilitat, quod plurimis ac valentiſſimis nationibus cincti, non per obſequium, ſed proeliis et periclitando tuti ſunt. Reudigni deinde et Aviones, et Angli, et Varini, et Eudoſes, et Suardones, et Nuithones, fluminibus aut ſilvis muniuntur; nec quidquam notabile in ſingulis, niſi quod in commune Herthum, id eſt, terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. eſt in inſula Oceani Caſtum nemus, dicatumque in eo vehiculum veſte contectum, attingere uni ſacerdoti conceſſum. is adeſſe penetrali deam intelligit, vectamque bubus feminis multa cum veneratione proſequitur. laeti tunc dies, feſta loca; quaecunque adventu hoſpitioque dignatur. non bella ineunt, non arma ſumunt, clauſum omne ferrum: pax et quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem ſacerdos ſatiatam converſatione mortalium deam

Digitized by Google

templo reddat; mox vehiculum et veſtes, et ſi credere velis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. ſervi miniſtrant, quos ſtatim idem lacus haurit. arcanus hinc terror, ſanctaque ignorantia, quid ſit illud quod tantum perituri vident.

Et haec quidem pars Suevorum in ſecretiora Germaniae porrigitur. 41
propior (ut quo modo paulo ante Rhenum, ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum civitas, fida Romanis, eoque ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus, atque in ſplendidiſſima Raetiae provinciae colonia; paſſim et ſine cuſtode tranſeunt; et cum ceteris gentibus arma modo caſtraque noſtra oſtendamus, his domos, villaſque patefecimus, non concupiſcentibus. in Hermunduris Albis oritur flumen inclitum et notum olim: nunc tantum auditur.

Juxta Hermunduros Nariſci, ac deinde 42
Marcomani et Quadi agunt. praecipua Marcomanorum gloria vireſque, atque ipſa etiam ſedes, pulſis olim Boiis, virtute parta. nec Nariſci Quadive degenerant. eaque Germaniae velut frons eſt: quatenus Danubio pergitur. Mar-

Digitized by Google

comanis Quadiſque uſque ad noſtram memoriam reges manſerunt ex gente ipſorum, nobile Marobodui et Tudri genus: jam et externos patiuntur. ſed vis et potentia regibus ex auctoritate Romana; raro armis noſtris, ſaepius pecunia
43 juvantur. Nec minus valent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burii: terga Marcomanorum Quadorumque claudunt; e quibus Marſigni, et Burii ſermone cultuque Suevos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos; et quod tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatae, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, et ferrum effodiunt; omneſque hi populi pauca campeſtrium, ceterum ſaltus et vertices montium jugumque inſederunt. dirimit enim ſcinditque Sueviam continuum montium jugum, ultra quod plurimae gentes agunt; ex quibus latiſſime patet Lygiorum nomen in plures civitates diffuſum. valentiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helveconas, Manimos, Elyſios, Naharvalos. apud Naharvalos antiquae religionis lucus oſtenditur. prae-

Digitized by Google

ſidet ſacerdos muliebri ornatu, ſed ‘ deos ‘ interpretatione Romana Caſtorem Pol‘lucemque’ memorant. ejus numinis nomen Alcis; nulla ſimulacra, nullum peregrinae ſuperſtitionis veſtigium; ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. ceterum Arii ſuper vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, inſitae feritati arte ac tempore lenocinantur; nigra ſcuta, tincta corpora, atras ad proelia noctes legunt: ipſaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente novum ac velut infernum aſpectum; nam primi in omnibus proeliis oculi vincuntur. trans Lygios Gothones regnantur, paulo jam adductius quam ceterae Germanorum gentes; nondum tamen ſupra libertatem. protinus deinde ab oceano Rugii, et Lemovii: omniumque harum gentium inſigne, rotunda ſcuta, breves gladii, et erga reges obſequium. Suionum hinc civitates, ipſo in oceano, 44 praeter viros armaque claſſibus valent; forma navium eo differt, quod utrimque prora paratam ſemper appulſui frontem agit: nec velis miniſtrantur, nec remos

Digitized by Google

in ordinem lateribus adjungunt. ſolutum ut in quibuſdam fluminum, et mutabile ut res poſcit, hinc vel illinc remigium. eſt apud illos et opibus honos; eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi; nec arma ut apud ceteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode, et quidem ſervo: quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet oceanus; otioſa porro armatorum manus facile laſciviunt; enimvero neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis praeponere regia utilitas eſt. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides; quod extremus cadentis jam ſolis fulgor in ortus edurat, adéo clarus, ut ſidera hebetet. ſonum inſuper emergentis audiri, formaſque deorum, et radios capitis aſpici perſuaſio adjícit. illuc uſque (et fama vera) tantum natura. ergo jam dextro Suevici maris litore Aeſtyorum gentes alluuntur: quibus ritus habituſque Suevorum, lingua Britannicae propior. Matrem deum venerantur; inſigne ſuperſtitionis, formas Aprorum

Digitized by Google

geſtant. id pro armis omniumque tutela, ſecurum deae cultorem etiam inter hoſtes praeſtat. rarus ferri, frequens fuſtium uſus. frumenta ceterosque fructus patientius quam pro ſolita Germanorum inertia laborant. ſed et mare ſcrutantur, ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum vocant, inter vada atque in ipſo litore legunt. nec quae natura, quaeve ratio gignat, ut Barbaris, quaeſitum compertumve; diu quinetiam inter cetera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria noſtra dedit nomen; ipſis in nullo uſu, rude legitur; informe perfertur; pretiumque mirantes accipiunt. ſuccum tamen arborum eſſe intelligas: quia terrena quaedam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quae implicita humore, mox dureſcente materia, cluduntur. fecundiora igitur nemora lucoſque, ſicut Orientis ſecretis, ubi thura balſamaque ſudantur, ita Occidentis inſulis terriſque ineſſe crediderim; quae vicini ſolis radiis expreſſa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in adverſa litora exundant. ſi naturam ſuccini admoto

Digitized by Google

igne tentes; in modum tedae accendi-
tur, alitque flammam pinguem et olen-
tem: mox ut in picem reſinamve lenteſ-
cit. Suionibus Sitonum gentes continu-
antur. cetera ſimiles, uno differunt,
quod femina dominatur: in tantum non
modo a libertate, ſed etiam a ſervitute
46 degenerant; hic Sueviae finis. Peuci-
norum, Venedorumque, et Fennorum
nationes Germanis an Sarmatis adſcri-
bam dubito: quamquam Peucini, quos
quidam Baſtarnas vocant, ſermone, cul-
tu, ſede, ac domiciliis, ut Germani agunt;
ſordes omnium ac torpor; procerum
connubiis mixtis, nonnihil in Sarmata-
rum habitum foedantur. Venedi multum
ex moribus traxerunt. nam quicquid
inter Peucinos Fennoſque ſilvarum ac
montium erigitur, latrociniis pererrant;
hi tamen inter Germanos potius refe-
runtur, quia et domos figunt, et ſcuta
geſtant, et pedum uſu ac pernicitate gau-
dent, quae omnia diverſa Sarmatis ſunt,
in plauſtro equoque viventibus. Fennis
mira feritas, foeda paupertas, non arma,
non equi, non penates: victui herba,
veſtitui pelles, cubile humus; ſola in ſa-

gittis ſpes, quas inopia ferri oſſibus aſperant. idemque venatus viros pariter ac feminas alit. paſſim enim comitantur, partemque praedae petunt. nec aliud infantibus ferarum imbriumque ſuffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur; huc redeunt juvenes, hoc ſenum receptaculum. id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. ſecuri adverſus homines, ſecuri adverſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, ut illis ne voto quidem opus ſit. cetera jam fabuloſa: 'Helluſios et Oxionas ora hominum vultuſque, corpora atque artus ferarum gerere;' quod ego ut incompertum, in medium relinquam.

Digitized by Google

JULII AGRICOLAE
VITA,

SCRIPTORE

C. CORNELIO TACITO.

CLarorum virorum facta moreſque poſteris tradere antiquitus uſitatum, ne noſtris quidem temporibus, quamquam incurioſa ſuorum aetas omiſit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac ſupergreſſa eſt, vitium parvis magniſque civitatibus commune, ignorantiam recti et invidiam. ſed apud priores ut agere memoratu digna pronum, magiſque in aperto erat; ita celeberrimus quiſque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam ſine gratia aut ambitione, bonae tantum conſcientiae pretio ducebatur. ac plerique ſuam ipſi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati ſunt; nec id Rutilio et Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit; adeo virtutes iiſdem tem-

Digitized by Google

poribus optime aeſtimantur, quibus facillime gignuntur. at mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, venia opus fuit; quam non petiſſem, ni curſaturus tam ſaeva et infeſta virtutibus tempora.
2 Legimus cum Aruleno Ruſtico Paetus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Helvidius laudati eſſent, capitale fuiſſe: neque in ipſos modo auctores, ſed in libros quoque eorum ſaevitum, delegato triumviris miniſterio, ut monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. ſcilicet illo igne vocem pop. Rom. et libertatem ſenatus, et conſcientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulſis inſuper ſapientiae profeſſoribus, atque omni bona arte in exſilium acta, ne quid uſquam honeſtum occurreret. dedimus profecto grande patientiae documentum, et ſicut vetus aetas vidit; quid ultimum in libertate eſſet, ita nos quid in ſervitute, adempto per inquiſitiones et loquendi audiendique commercio. memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in noſtra poteſtate eſſet oblivíſci quam tacere.
3 Nunc demum

Digitized by Google

redit animus, et quamquam primo ſtatim beatiſſimi ſaeculi ortu Nerva Caeſar res olim diſſociabiles miſcuerit, principatum ac libertatem, augeatque cottidie felicitatem imperii Nerva Trajanus, nec ſpem modo ac votum ſecuritas publica, ſed ipſius voti fiduciam, ac robur aſſumpſerit; natura tamen infirmitatis humanae, tardiora ſunt remedia quam mala, et ut corpora lente augeſcunt, cito exſtinguuntur, ſic ingenia ſtudiaque oppreſſeris facilius, quam revocaveris. ſubit quippe etiam ipſius inertiae dulcedo: et inviſa primo deſidia poſtremo amatur. quid ſi per quindecim annos, grande mortalis aevi ſpatium, multi fortuitis caſibus, promptiſſimus quiſque ſaevitia principis interciderunt? pauci, et ut ita dixerim, non modo aliorum, ſed etiam noſtri ſuperſtites ſumus, exemptis e media vita tot annis, quibus juvenes ad ſenectutem, ſenes prope ad ipſos exactae aetatis terminos per ſilentium venimus; non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce memoriam prioris ſervitutis ac teſtimonium praeſentium bonorum compoſuiſſe. hic interim liber honori Agri-

Digitized by Google

colae ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit, aut excuſatus.

CNAEUS Julius Agricola vetere et il- 4
luſtri Forojulienſium colonia ortus, utrumque avum procuratorem Caeſarum habuit: quae equeſtris nobilitas eſt; pater Julius Graecinus ſenatorii ordinis, ſtudio eloquentiae ſapientiaeque notus; iiſque virtutibus iram Caii Caeſaris meritus. namque Marcum Silanum accuſare juſſus; et quia abnuerat, interfectus eſt. mater Julia Procilla fuit, rarae caſtitatis; in hujus ſinu indulgentiaque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiamque tranſegit. arcebat eum ab illecebris peccantium praeter ipſius bonam integramque naturam, quod ſtatim parvulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerit, locum Graeca comitate et provinciali parcimonia miſtum, ac bene compoſitum. memoria teneo ſolitum ipſum narrare, ‘ ſe in prima juven-
‘ ta ſtudium philoſophiae ac juris, ultra
‘ quam conceſſum Rom. ac ſenatori
‘ hauſiſſe: ni prudentia matris incenſum

Digitized by Google

'ac flagrantem animum coërcuiſſet;' ſcilicet ſublime et erectum ingenium, pulchritudinem ac ſpeciem excelſae magnaeque gloriae vehementius quam caute appetebat; mox mitigavit ratio et aetas: retinuitque, quod eſt difficillimum, ex
5 ſapientia modum. Prima caſtrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbavit, electus, quem contubernio aeſtimaret. nec Agricola licenter more juvenum, qui militiam in laſciviam vertunt, neque ſegniter ad voluptates et commeatus titulum tribunatus et inſcitiam rettulit: ſed noſcere provinciam, noſci exercitui, diſcere a peritis, ſequi optimos, nihil appetere jactatione, nihil ob formidinem recuſare, ſimulque anxius et intentus agere. non ſane alias exercitatior, magiſque in ambiguo Britannia fuit; trucidati veterani, incenſae coloniae, intercepti exercitus; tum de ſalute, mox de victoria certavere. quae cuncta etſi conſiliis ductuque alterius agebantur, ac ſumma rerum et reciperatae provinciae gloria in ducem ceſſit; artem et uſum et ſtimulos addidere juveni: in-

Digitized by Google

auxitque animum militaris gloriae cupido, ingrata temporibus, quibus ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala. Hinc ad capeſſendos magiſtratus in 6
urbem degreſſus, Domitiam Decidianam ſplendidis natalibus ortam ſibi junxit; idque matrimonium ad majora nitenti, decus ac robur fuit; vixeruntque mira concordia, per mutuam caritatem, et invicem ſe anteponendo, niſi quod in bona uxore tanto major laus, quanto in mala plus culpae eſt. ſors quaeſturae provinciam Aſiam, proconſulem Salvium Titianum dedit, quorum neutro corruptus eſt: quamquam et provincia dives ac parata peccantibus, et proconſul in omnem aviditatem pronus, quantalibet facilitate rede[illegible]rus eſſet mutuam diſſimulation[illegible] auctus eſt ibi filia, in ſubſidi[illegible]um ſimul; nam filium ante ſ[illegible]evi amiſit. mox inter qua[illegible]bunatum plebis, atque et[illegible]unatus annum quiete e[illegible]gnarus ſub Nerone tem[illegible]inertia pro ſapientia fuit. [illegible]e tenor, et ſilentium; nec

Digitized by Google

enim juriſdictio obvenerat. ludos, et inania honoris, modo rationis atque abundantiae duxit, uti longe a luxuria, ita famae propior. tum electus a Galba ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſima conquiſitione fecit, ne cujus alterius ſacrilegium reſpublica quam Ne-
7 ronis ſenſiſſet. Sequens annus gravi vulnere animum domumque ejus afflixit; nam claſſis Othoniana licenter vaga dum in templo (Liguriae pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolae in praediis ſuis interfecit: praediaque ipſa et magnam patrimonii partem diripuit, quae cauſſa caedis fuerat. igitur ad ſolemnia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati a Veſpaſiano imperii deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. initia principatus ac ſtatim urbis Muci-[illegible]nus re[illegible]bat, admodum juvene Domiti-[illegible] et [illegible]aterna fortuna tantum licen-[illegible]nte. is miſſum ad delectus [illegible]icolam, integreque ac ſtre-[illegible]m, viceſimae legioni tarde [illegible]tum tranſgreſſae praepoſuit, [illegible] ſeditioſe agere narrabatur: [illegible]is quoque conſularibus ni-

Digitized by Google

travitque animum militaris gloriae cu-
pido, ingrata temporibus, quibus ſiniſtra
erga eminentes interpretatio, nec minus
periculum ex magna fama, quam ex ma-
la. Hinc ad capeſſendos magiſtratus in 6
urbem digreſſus, Domitiam Decidianam
ſplendidis natalibus ortam ſibi junxit;
idque matrimonium ad majora nitenti,
decus ac robur fuit; vixeruntque mira
concordia, per mutuam caritatem, et in-
vicem ſe anteponendo, niſi quod in bona
uxore tanto major laus, quanto in mala
plus culpae eſt. ſors quaeſturae provin-
ciam Aſiam, proconſulem Salvium Titi-
anum dedit, quorum neutro corruptus
eſt: quamquam et provincia dives ac pa-
rata peccantibus, et proconſul in om-
nem aviditatem pronus, quantalibet fa-
cilitate redempturus eſſet mutuam diſſi-
mulationem mali. auctus eſt ibi filia, in
ſubſidium et ſolatium ſimul; nam filium
ante ſublatum, brevi amiſit. mox inter
quaeſturam, ac tribunatum plebis, atque
etiam ipſum tribunatus annum quiete
et otio tranſit, gnarus ſub Nerone tem-
porum, quibus inertia pro ſapientia fuit.
idem praeturae tenor, et ſilentium; nec

Digitized by Google

enim juriſdictio obvenerat. ludos, et
inania honoris, modo rationis atque a-
bundantiae duxit, uti longe a luxuria,
ita famae propior. tum electus a Galba
ad dona templorum recognoſcenda, di-
ligentiſſima conquiſitione fecit, ne cujus
alterius ſacrilegium reſpublica quam Ne-
7 ronis ſenſiſſet. Sequens annus gravi
vulnere animum domumque ejus afflixit;
nam claſſis Othoniana licenter vaga dum
in templo (Liguriae pars eſt) hoſtiliter
populatur, matrem Agricolae in praediis
ſuis interfecit: praediaque ipſa et mag-
nam patrimonii partem diripuit, quae
cauſſa caedis fuerat. igitur ad ſolemnia
pietatis profectus Agricola, nuntio af-
fectati a Veſpaſiano imperii deprehen-
ſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt.
initia principatus ac ſtatim urbis Muci-
anus regebat, admodum juvene Domiti-
ano, et ex paterna fortuna tantum licen-
tiam uſurpante. is miſſum ad delectus
agendos Agricolam, integreque ac ſtre-
nue verſatum, viceſimae legioni tarde
ad ſacramentum tranſgreſſae praepoſuit,
ubi deceſſor ſeditioſe agere narrabatur:
quippe legatis quoque conſularibus ni-

mia ac formidoloſa erat. nec legatus praetorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul et ultor electus, rariſſima moderatione maluit videri inveniſſe bonos quam feciſſe. Praeerat tunc Bri- 8
tanniae Vectius Bolanus, placidius quam feroci provincia dignum eſt; temperavit Agricola vim ſuam, ardoremque compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, eruditusque utilia honeſtis miſcere. brevi deinde Britannia conſularem Petilium Cerialem accepit. habuerunt virtutes ſpatium exemplorum. ſed primo Cerialis modo labores et diſcrimina, mox et gloriam communicabat: ſaepe parti exercitus in experimentum, aliquando majoribus copiis ex eventu praefecit; nec Agricolam umquam in ſuam famam geſtis exſultavit; ad auctorem et ducem, ut miniſter fortunam referebat: ita virtute in obſequendo, verecundia in praedicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat. Revertentem ab legatione legio- 9
nis divus Veſpaſianus inter patricios aſcivit, ac deinde provinciae Aquitaniae praepoſuit, ſplendidae in primis digni-

Digitized by Google

tatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. credunt plerique militaribus ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis juriſdictio ſecura et obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia, quamvis inter togatos, facile juſteque agebat. jam vero tempora curarum remiſſionumque diviſa; ubi conventus ac judicia poſcerent, gravis, intentus, ſeverus, et ſaepius miſericors: ubi officio ſatisfactum, nulla ultra poteſtatis perſona, triſtitiam, et arrogantiam, et avaritiam exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeveritas amorem deminuit. integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre, injuria virtutum fuerit. ne famam quidem, cui etiam ſaepe boni indulgent, oſtentanda virtute, aut per artem quaeſivit: procul ab aemulatione adverſus collegas, procul a contentione adverſus procuratores; et vincere inglorium, et atteri ſordidum arbitrabatur. minus triennium in ea legatione detentus, ac ſtatim ad ſpem conſulatus revocatus eſt, comitante opinione, Britanniam ei pro-

Digitized by Google

poribus optime aeſtimantur, quibus fa-
cillime gignuntur. at mihi nunc narra-
turo vitam defuncti hominis, venia opus
fuit; quam non petiſſem, ni curſaturus
tam ſaeva et infeſta virtutibus tempora.
Legimus cum Aruleno Ruſtico Paetus 2
Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus
Helvidius laudati eſſent, capitale fuiſſe:
neque in ipſos modo auctores, ſed in
libros quoque eorum ſaevitum, delega-
to triumviris miniſterio, ut monumenta
clariſſimorum ingeniorum in comitio ac
foro urerentur. ſcilicet illo igne vocem
pop. Rom. et libertatem ſenatus, et
conſcientiam generis humani aboleri
arbitrabantur, expulſis inſuper ſapien-
tiae profeſſoribus, atque omni bona
arte in exſilium acta, ne quid uſquam
honeſtum occurreret. dedimus profec-
to grande patientiae documentum, et
ſicut vetus aetas vidit; quid ultimum
in libertate eſſet, ita nos quid in ſervi-
tute, adempto per inquiſitiones et lo-
quendi audiendique commercio. me-
moriam quoque ipſam cum voce perdi-
diſſemus, ſi tam in noſtra poteſtate eſſet
obliviſci quam tacere. Nunc demum 3

redit animus, et quamquam primo ſtatim beatiſſimi ſaeculi ortu Nerva Caeſar res olim diſſociabiles miſcuerit, principatum ac libertatem, augeatque cottidie felicitatem imperii Nerva Trajanus, nec ſpem modo ac votum ſecuritas publica, ſed ipſius voti fiduciam, ac robur aſſumpſerit; natura tamen infirmitatis humanae, tardiora ſunt remedia quam mala, et ut corpora lente augeſcunt, cito exſtinguuntur, ſic ingenia ſtudiaque oppreſſeris facilius, quam revocaveris. ſubit quippe etiam ipſius inertiae dulcedo: et inviſa primo deſidia poſtremo amatur. quid ſi per quindecim annos, grande mortalis aevi ſpatium, multi fortuitis caſibus, promptiſſimus quiſque ſaevitia principis interciderunt? pauci, et ut ita dixerim, non modo aliorum, ſed etiam noſtri ſuperſtites ſumus, exemptis e media vita tot annis, quibus juvenes ad ſenectutem, ſenes prope ad ipſos exactae aetatis terminos per ſilentium venimus; non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce memoriam prioris ſervitutis ac teſtimonium praeſentium bonorum compoſuiſſe. hic interim liber honori Agri-

Digitized by Google

colae ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit, aut excuſatus.

CNAEUS Julius Agricola vetere et illuſtri Forojulienſium colonia ortus, utrumque avum procuratorem Caeſarum habuit: quae equeſtris nobilitas eſt; pater Julius Graecinus ſenatorii ordinis, ſtudio eloquentiae ſapientiaeque notus; iiſque virtutibus iram Caii Caeſaris meritus. namque Marcum Silanum accuſare juſſus; et quia abnuerat, interfectus eſt. mater Julia Procilla fuit, rarae caſtitatis; in hujus ſinu indulgentiaque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiamque tranſegit. arcebat eum ab illecebris peccantium praeter ipſius bonam integramque naturam, quod ſtatim parvulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerit, locum Graeca comitate et provinciali parcimonia miſtum, ac bene compoſitum. memoria teneo ſolitum ipſum narrâre, ‘ ſe in prima juventa ſtudium philoſophiae ac juris, ultra quam conceſſum Rom. ac ſenatori hauſiſſe: ni prudentia matris incenſum 4

Digitized by Google

‘ ac flagrantem animum coërcuiſſet ; ’
ſcilicet ſublime et erectum ingenium,
pulchritudinem ac ſpeciem excelſae mag-
naeque gloriae vehementius quam caute
appetebat ; mox mitigavit ratio et aetas :
retinuitque, quod eſt difficillimum, ex
5 ſapientia modum. Prima caſtrorum
rudimenta in Britannia Suetonio Paul-
lino diligenti ac moderato duci appro-
bavit, electus, quem contubernio aeſti-
maret. nec Agricola licenter more ju-
venum, qui militiam in laſciviam ver-
tunt, neque ſegniter ad voluptates et
commeatus titulum tribunatus et inſci-
tiam rettulit : ſed noſcere provinciam,
noſci exercitui, diſcere a peritis, ſequi
optimos, nihil appetere jactatione, nihil
ob formidinem recuſare, ſimulque anxi-
us et intentus agere. non ſane alias ex-
ercitatior, magiſque in ambiguo Britan-
nia fuit ; trucidati veterani, incenſae co-
loniae, intercepti exercitus ; tum de ſa-
lute, mox de victoria certavere. quae
cuncta etſi conſiliis ductuque alterius a-
gebantur, ac ſumma rerum et reciperatae
provinciae gloria in ducem ceſſit ; artem
et uſum et ſtimulos addidere juveni : in-

Digitized by Google

travitque animum militaris gloriae cupido, ingrata temporibus, quibus ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala. Hinc ad capeſſendos magiſtratus in 6
urbem digreſſus, Domitiam Decidianam ſplendidis natalibus ortam ſibi junxit; idque matrimonium ad majora nitenti, decus ac robur fuit; vixeruntque mira concordia, per mutuam caritatem, et invicem ſe anteponendo, niſi quod in bona uxore tanto major laus, quanto in mala plus culpae eſt. ſors quaeſturae provinciam Aſiam, proconſulem Salvium Titianum dedit, quorum neutro corruptus eſt: quamquam et provincia dives ac parata peccantibus, et proconſul in omnem aviditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus eſſet mutuam diſſimulationem mali. auctus eſt ibi filia, in ſubſidium et ſolatium ſimul; nam filium ante ſublatum, brevi amiſit. mox inter quaeſturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipſum tribunatus annum quiete et otio tranſit, gnarus ſub Nerone temporum, quibus inertia pro ſapientia fuit. idem praeturae tenor, et ſilentium; nec

Digitized by Google

enim juriſdictio obvenerat. ludos, et inania honoris, modo rationis atque abundantiae duxit, uti longe a luxuria, ita famae propior. tum electus a Galba ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſima conquiſitione fecit, ne cujus alterius ſacrilegium reſpublica quam Neronis ſenſiſſet.
7 Sequens annus gravi vulnere animum domumque ejus afflixit; nam claſſis Othoniana licenter vaga dum in templo (Liguriae pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolae in praediis ſuis interfecit: praediaque ipſa et magnam patrimonii partem diripuit, quae cauſſa caedis fuerat. igitur ad ſolemnia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati a Veſpaſiano imperii deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. initia principatus ac ſtatim urbis Mucianus regebat, admodum juvene Domitiano, et ex paterna fortuna tantum licentiam uſurpante. is miſſum ad delectus agendos Agricolam, integreque ac ſtrenue verſatum, viceſimae legioni tarde ad ſacramentum tranſgreſſae praepoſuit, ubi deceſſor ſeditioſe agere narrabatur: quippe legatis quoque conſularibus ni-

mia ac formidoloſa erat. nec legatus
praetorius ad cohibendum potens, in-
certum ſuo an militum ingenio: ita ſuc-
ceſſor ſimul et ultor electus, rariſſima
moderatione maluit videri inveniſſe bo-
nos quam feciſſe. Praeerat tunc Bri- 8
tanniae Vectius Bolanus, placidius quam
feroci provincia dignum eſt; temperavit
Agricola vim ſuam, ardoremque com-
peſcuit, ne increſceret, peritus obſequi,
eruditusque utilia honeſtis miſcere. bre-
vi deinde Britannia conſularem Petilium
Cerialem accepit. habuerunt virtutes
ſpatium exemplorum. ſed primo Ceri-
alis modo labores et diſcrimina, mox et
gloriam communicabat: ſaepe parti ex-
ercitus in experimentum, aliquando ma-
joribus copiis ex eventu praefecit; nec
Agricolam umquam in ſuam famam geſ-
tis exſultavit; ad auctorem et ducem, ut
miniſter fortunam referebat: ita virtute
in obſequendo, verecundia in praedican-
do, extra invidiam, nec extra gloriam
erat. Revertentem ab legatione legio- 9
nis divus Veſpaſianus inter patricios aſ-
civit, ac deinde provinciae Aquitaniae
praepoſuit, ſplendidae in primis digni-
Digitized by Google

tatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. credunt plerique militaribus ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis juriſdictio ſecura et obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia, quamvis inter togatos, facile juſteque agebat. jam vero tempora curarum remiſſionumque diviſa; ubi conventus ac judicia poſcerent, gravis, intentus, ſeverus, et ſaepius miſericors: ubi officio ſatisfactum, nulla ultra poteſtatis perſona, triſtitiam, et arrogantiam, et avaritiam exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeveritas amorem deminuit. integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre, injuria virtutum fuerit. ne famam quidem, cui etiam ſaepe boni indulgent, oſtentanda virtute, aut per artem quaeſivit: procul ab aemulatione adverſus collegas, procul a contentione adverſus procuratores; et vincere inglorium, et atteri ſordidum arbitrabatur. minus triennium in ea legatione detentus, ac ſtatim ad ſpem conſulatus revocatus eſt, comitante opinione, Britanniam ei pro-

Digitized by Google

vinciam dari; nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par videbatur; haud ſemper errat fama, aliquando et eligit. conſul egregiae tum ſpei filiam juveni mihi deſpondit, ac poſt conſulatum collocavit, et ſtatim Britanniae praepoſitus eſt, adjecto pontificatus ſacerdotio.

Britanniae ſitum populoſque mul- 10
tis ſcriptoribus memoratos, non in comparationem curae ingeniive referam: ſed quia tum primum perdomita eſt; itaque quae priores nondum comperta eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia inſularum quas Romana notitia complectitur maxima, ſpatio ac caelo in Orientem Germaniae, in Occidentem Hiſpaniae obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inſpicitur: Septemtrionalia ejus, nullis contra terris, vaſto atque aperto mari pulſantur. formam totius Britanniae Livius veterum, Fabius Ruſticus recentium eloquentiſſimi auctores, oblongae ſcutulae vel bipenni aſſimilavere; et eſt ea facies citra Caledoniam, unde et in univerſum fama eſt tranſgreſſa; ſed immenſum et enorme ſpatium procurrentium extremo jam litore ter-

Digitized by Google

rarum, velut in cuneum tenuatur. hanc oram noviſſimi maris tunc primum Romana claſſis circumvecta, inſulam eſſe Britanniam affirmavit, ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas vocant, invenit, domuitque; diſpecta eſt et Thyle, quam hactenus nix, et hiems abdebat; ſed mare pigrum et grave remigantibus perhibent; ne ventis quidem proinde attolli: credo quod rariores terrae monteſque, cauſſa ac materia tempeſtatum, et profunda moles continui maris tardius impellitur. naturam oceani atque aeſtus neque quaerere hujus operis eſt, ac multi rettulere; unum addiderim: nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atque ambire, etiam jugis atque montibus inſeri velut in ſuo.

11 Ceterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenae an advecti, ut inter Barbaros, parum compertum. habitus corporum varii: atque ex eo argumenta; nam rutilae Caledoniam habitantium comae, magni artus, Germanicam originem aſſeverant. Silu-

Digitized by Google

rum colorati vultus, et torti plerumque crines, et poſitu contra Hiſpaniam, Iberos veteres trajeciſſe, eaſque ſedes occupaſſe fidem faciunt; proximi Gallis, et ſimiles ſunt: ſeu durante originis vi; ſeu procurrentibus in diverſa terris, poſitio coeli corporibus habitum dedit; in univerſum tamen aeſtimanti, Gallos vicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. eorum ſacra deprehendas, ſuperſtitionum perſuaſione. ſermo haud multum diverſus; in depoſcendis periculis eadem audacia; et ubi advenere, in detrectandis eadem formido; plus tamen ferociae Britanni praeferunt, ut quos nondum longa pax emollierit; nam Gallos quoque in bellis floruiſſe accepimus; mox ſegnitia cum otio intravit, amiſſa virtute pariter ac libertate, quod Britannorum olim victis evenit: ceteri manent
quales Galli fuerunt. In pedite robur: 12
quaedam nationes et curru proeliantur; honeſtior auriga, clientes propugnant; olim regibus parebant, nunc per principes factionibus et ſtudiis trahuntur; nec aliud adverſus validiſſimas gentes pro nobis utilius, quam quod in com-

Digitized by Google

mune non conſulunt. rarus duabus tribuſve civitatibus ad propulſandum commune periculum conventus: ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur. caelum crebris imbribus ac nebulis foedum; aſperitas frigorum abeſt. dierum ſpatia ultra noſtri orbis menſuram, et nox clara, et extrema Britanniae parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguo diſcrimine internoſcas. ‘ quod ſi nubes ‘ non afficiant, aſpici per noctem ſolis ‘ fulgorem, nec occidere et exſurgere, ‘ ſed tranſire’ affirmant: ſcilicet extrema et plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraque caelum et ſidera nox cadit. ſolum praeter oleam vitemque et cetera calidioribus terris oriri ſueta, patiens frugum, fecundum; tarde miteſcunt, cito proveniunt; eademque utriuſque rei cauſſa, multus humor terrarum, coelique. fert Britannia aurum et argentum et alia metalla, pretium victoriae; gignit et oceanus margarita, ſed ſubfuſca ac liventia. quidam artem abeſſe legentibus arbitrantur; nam in rubro mari viva ac ſpirantia ſaxis avelli, in Britannia prout expulſa ſint colligi;

Digitized by Google

ego facilius crediderim naturam marga-
ritis deeſſe, quam nobis avaritiam. Ipſi 13
Britanni delectum, ac tributa, et injunc-
ta imperii munera impigre obeunt, ſi in-
juriae abſint: has aegre tolerant, jam
domiti ut pareant, nondum ut ſerviant.
igitur primus omnium Romanorum D.
Julius cum exercitu Britanniam ingreſ-
ſus, quamquam proſpera pugna terrue-
rit incolas, ac litore potitus ſit, poteſt
videri oſtendiſſe poſteris, non tradidiſſe.
mox bella civilia, et in rempublicam ver-
ſa principum arma, ac longa oblivio
Britanniae etiam in pace. conſilium id
divus Auguſtus vocabat, Tiberius prae-
ceptum. agitaſſe C. Caeſarem de intran-
da Britannia ſatis conſtat, ni velox in-
genio, mobilis poenitentia, et ingentes
adverſus Germaniam conatus fruſtra fu-
iſſent. divus Claudius auctor operis,
tranſvectis legionibus auxiliiſque, et aſ-
ſumpto in partem rerum Veſpaſiano;
quod initium venturae mox fortunae
fuit, domitae gentes, capti reges, et mon-
ſtratis fatis Veſpaſianus. Conſularium 14
primus Aulus Plautius praepoſitus, ac
ſubinde Oſtorius Scapula, uterque bello

Digitized by Google

egregius: redactaque paulatim in for-
mam provinciae proxima pars Britan-
niae; addita inſuper veteranorum colo-
nia; quaedam civitates Cogiduno regi
donatae; is ad noſtram uſque memoriam
fidiſſimus manſit, vetere ac jam pridem
recepta populi Romani conſuetudine, ut
haberet inſtrumenta ſervitutis et reges.
mox Didius Gallus parta a prioribus
continuit, paucis admodum caſtellis in
ulteriora promotis, per quae fama aucti
officii quaereretur. Didium Veranius
excepit, iſque intra annum exſtinctus
eſt. Suetonius hinc Paullinus biennio
proſperas res habuit, ſubactis nationibus
firmatiſque praeſidiis: quorum fiducia
Monam inſulam ut vires rebellibus mi-
niſtrantem aggreſſus, terga occaſioni pa-
15 tefecit. Namque abſentia legati re-
moto metu, Britanni agitare inter ſe
mala ſervitutis, conferre injurias, et in-
terpretando accendere: ‘ nihil profici
‘ patientia, niſi ut graviora tamquam ex
‘ facili tolerantibus imperentur; ſingu-
‘ los ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos
‘ imponi; e quibus legatus in ſanguinem,
‘ procurator in bona ſaeviret: aeque

Digitized by Google

‘ diſcordiam praepoſitorum, aeque con-
‘ cordiam ſubjectis exitioſam : alterius,
‘ manus, centuriones ; alterius, vim et
‘ contumelias miſcere : nihil jam cupidi-
‘ tati, nihil libidini exceptum ; in proe-
‘ lio fortiorem eſſe qui ſpoliet : nunc ab
‘ ignavis plerumque et imbellibus eripi
‘ domos, abſtrahi liberos, injungi delec-
‘ tus, tamquam mori tantum pro patria
‘ neſcientibus ; quantum enim tranſiſſe
‘ militum, ſi ſeſe Britanni numerent ?
‘ ſic Germanias excuſſiſſe jugum, et flu-
‘ mine non oceano defendi : ſibi patriam,
‘ conjuges, parentes : illis avaritiam et
‘ luxuriam cauſſas belli eſſe ; receſſuros
‘ ut divus Julius receſſiſſet, modo virtutes
‘ majorum ſuorum aemularentur : neve
‘ proelii unius aut alterius eventu paveſ-
‘ cerent ; plus impetus, majorem con-
‘ ſtantiam penes miſeros eſſe, jam Bri-
‘ tannorum etiam deos miſereri, qui Ro-
‘ manum ducem abſentem, qui relega-
‘ tum in alia inſula exercitum detine-
‘ rent : jam ipſos, quod difficillimum
‘ fuerit, deliberare ; porro in ejuſmodi
‘ conſiliis periculoſius eſſe deprehendi,
‘ quam audere.’ His atque talibus in- 16

vicem inſtincti, Voadica generis regii femina duce (neque enim ſexum in imperiis diſcernunt) ſumpſere univerſi bellum: ac ſparſos per caſtella milites conſectati, expugnatis praeſidiis, ipſam coloniam invaſere, ut ſedem ſervitutis; nec ullum in Barbaris ſaevitiae genus omiſit ira et victoria. quod niſi Paullinus, eo cognito provinciae motu, propere ſubveniſſet, amiſſa Britannia foret: quam unius proelii fortuna veteri patientiae reſtituit, tenentibus arma pleriſque, quos conſcientiae defectionis, et proprius ex legato timor agitabat. hic cum egregius cetera, arroganter in deditos, et ut ſuae quoque injuriae ultor, durius conſuleret; miſſus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, et delictis hoſtium novus, eoque poenitentiae mitior; compoſitis prioribus nihil ultra auſus, Trebellio Maximo provinciam tradidit. Trebellius ſegnior et nullus caſtrorum experimentis, comitate quadam curandi provinciam tenuit. didicere jam Barbari quoque ignoſcere vitiis blandientibus; et interventus civilium armorum praebuit juſtam ſegnitiae excuſationem; ſed

Digitized by Google

diſcordia laboratum, cum aſſuetus expeditionibus miles otio laſciveret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus atque humilis, precario mox praefuit; ac velut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem; haec ſeditio ſine ſanguine ſtetit. nec Vectius Bolanus manentibus adhuc civilibus bellis, agitavit Britanniam diſciplina, eadem inertia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quod innocens Bolanus; et nullis delictis inviſus, caritatem paraverat loco auctoritatis. Sed ubi cum 17
cetero orbe Veſpaſianus et Britanniam reciperavit, magni duces, egregii exercitus, minuta hoſtium ſpes: et terrorem ſtatim intulit Petilius Cerialis, Brigantum civitatem, quae numeroſiſſima provinciae totius perhibetur, aggreſſus; multa proelia, et aliquando non incruenta: magnamque Brigantum partem aut victoria amplexus, aut bello. et cum Cerialis quidem alterius ſucceſſoris curam famamque obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Julius Frontinus, vir magnus quantum licebat, validamque et pugnacem Silurum gentem armis ſubegit;

Digitized by Google

ſuper virtutem hoſtium,locorum quoque
18 difficultates eluctatus. Hunc Britanniae
ſtatum, has bellorum vices media jam
aeſtate tranſgreſſus Agricola invenit,
cum et milites velut omiſſa expeditione
ad ſecuritatem, et hoſtes ad occaſionem
verterentur. Ordovicum civitas haud
multo ante adventum ejus, alam in fini-
bus ſuis agentem, prope univerſam ob-
triverat: eoque initio erecta provincia,
ut quibus bellum volentibus erat, pro-
bare exemplum, aut recentis legati ani-
mum opperiri. tum Agricola,quamquam
tranſacta aeſtas, ſparſi per provinciam
numeri, praeſumpta apud militem illius
anni quies, tarda et contraria bellum in-
choaturo, et pleriſque cuſtodiri ſuſpecta
potius videbatur, ire obviam diſcrimini
ſtatuit: contractiſque legionum vexillis,
et modica auxiliorum manu, quia in ae-
quum degredi Ordovices non audebant,
ipſe ante agmen, quo ceteris par ani-
mus ſimili periculo eſſet, erexit aciem;
caeſaque prope univerſa gente, non ig-
narus inſtandum famae, ac prout prima
ceſſiſſent fore univerſa; Monam inſulam,
cujus poſſeſſione revocatum Paullinum

Digitized by Google

rebellione totius Britanniae ſupra memoravi, redigere in poteſtatem animo intendit. ſed ut in dubiis conſiliis, naves deerant, ratio et conſtantia ducis tranſvexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſſimos auxiliarium, quibus nota vada, et patrius nandi uſus, quo ſimul ſeque et arma et equos regunt, ita repente immiſit, ut obſtupefacti hoſtes, qui claſſem, qui naves, qui mare exſpectabant, nihil arduum aut invictum crediderint ſic ad bellum venientibus. ita petita pace, ac dedita inſula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti provinciam, quod tempus alii per oſtentationem aut officiorum ambitum tranſigunt, labor et periculum placuiſſet. nec Agricola proſperitate rerum in vanitatem uſus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuiſſe: ne laureatis quidem geſta proſecutus eſt; ſed ipſa diſſimulatione famae famam auxit, aeſtimantibus quanta futuri ſpe tam magna tacuiſſet. Ceterum animorum provin- 19
ciae prudens, ſimulque doctus per aliena experimenta, parum profici armis, ſi injuriae ſequerentur, cauſſas bellorum,

ſtatuit exſcindere; a ſe ſuiſque orſus,
primum domum ſuam coërcuit, quod
pleriſque haud minus arduum eſt, quam
provinciam regere: nihil per libertos
ſervoſque publicae rei: non ſtudiis priva-
tis, nec ex commendatione aut precibus
centurionum milites aſcire, ſed optimum
quemque fideliſſimum putare: omnia
ſcire, non omnia exſequi: parvis pecca-
tis veniam, magnis ſeveritatem commo-
dare: nec poena ſemper, ſed ſaepius
poenitentia contentus eſſe: officiis et
adminiſtrationibus potius non peccatu-
ros, quam damnare, cum peccaſſent.
frumenti et tributorum auctionem ae-
qualitate munerum mollire, circumciſis
quae in quaeſtum reperta, ipſo tributo
gravius tolerabantur; namque per ludi-
brium aſſidere clauſis horreis, et emere
ultro frumenta, ac vendere pretio coge-
bantur; devortia itinerum et longinqui-
tas regionum indicebatur, ut civitates a
proximis hibernis in remota et avia de-
ferrent, donec quod omnibus in promp-
20 tu erat, paucis lucroſum fieret. Haec
primo ſtatim anno comprimendo, egre-
giam famam paci circumdedit; quae vel

incuria vel tolerantia priorum, haud minus quam bellum timebatur. ſed ubi aeſtas advenit contracto exercitu, 'militum 'in agmine laudare modeſtiam,' disjectos coërcere: loca caſtris ipſe capere, aeſtuaria ac ſilvas ipſe praetentare: et nihil interim apud hoſtes quietum pati, quo minus ſubitis excurſibus popularetur; atque ubi ſatis terruerat, parcendo rurſus irritamenta pacis oſtentare. quibus rebus multae civitates quae in illum diem ex aequo egerant, datis obſidibus iram poſuere, et praeſidiis caſtelliſque circumdatae, tanta ratione curaque, ut nulla ante Britanniae nova pars illaceſſita tranſierit. Sequens hiems ſaluber- 21 rimis conſiliis abſumpta; namque ut homines diſperſi ac rudes, eoque bello faciles, quieti et otio per voluptates aſſueſcerent: hortari privatim, adjuvare publice, ut templa, fora, domus exſtruerent, laudando promptos, et caſtigando ſegnes; ita honoris aemulatio, pro neceſſitate erat. jam vero principum filios liberalibus artibus erudire, et ingenia Britannorum ſtudiis Gallorum anteferre, ut qui modo linguam Romanam

abnuebant, eloquentiam concupiſcerent; inde etiam habitus noſtri honor, et frequens toga; paulatimque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus, et balnea, et conviviorum elegantiam; idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars ſervitutis eſſet.
22 Tertius expeditionum annus novas gentes aperuit, vaſtatis uſque ad Taum (aeſtuario nomen eſt) nationibus; qua formidine territi hoſtes, quamquam conflictatum ſaevis tempeſtatibus exercitum, laceſſere non auſi; ponendiſque inſuper caſtellis ſpatium fuit. adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum ſapientius legiſſe, nullum ab Agricola poſitum caſtellum aut vi hoſtium expugnatum, aut pactione ac fuga deſertum; crebrae eruptiones; nam adverſus moras obſidionis, annuis copiis firmabantur; ita intrepida ibi hiems, et ſibi quiſque praeſidio, irritis hoſtibus, eoque deſperantibus, quia ſoliti plerumque damna aeſtatis hibernis eventibus penſare, tum aeſtate atque hieme juxta pellebantur. nec Agricola umquam per alios geſta avidus intercepit, ſeu centurio, ſeu

Digitized by Google

praefectus, incorruptum facti teſtem ha-
bebat. apud quoſdam ‘ acerbior in con-
‘ viciis ’ narrabatur, ut bonis comis, ita
adverſus malos injucundus; ceterum ex
iracundia nihil ſupererat; ſecretum et ſi-
lentium ejus non timeres; honeſtius pu-
tabat offendere, quam odiſſe. Quarta 23
aeſtas obtinendis quae percurrerat in-
ſumpta; ac ſi virtus exercituum et Ro-
mani nominis gloria pateretur, inventus
in ipſa Britannia terminus. nam Glota
et Bodotria diverſi maris aeſtu per im-
menſum revecti, anguſto terrarum ſpa-
tio dirimuntur; quod tum praeſidiis fir-
mabatur: atque omnis propior ſinus te-
nebatur, ſummotis velut in aliam inſu-
lam hoſtibus. Quinto expeditionum 24
anno nave prima tranſgreſſus, ignotas
ad id tempus gentes crebris ſimul ac
proſperis proeliis domuit: eamque par-
tem Britanniae quae Hiberniam aſpicit,
copiis inſtruxit, in ſpem magis quam ob
formidinem; ſiquidem Hibernia medio
inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita,
et Gallica quoque mari opportuna, va-
lentiſſimam imperii partem magnis in-
vicem uſibus miſcuerit. ſpatium ejus ſi

Digitized by Google

Britanniae comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. ſolum caelumque et ingenia cultuſque hominum haud multum a Britannia differunt; melius aditus portuſque per commercia et negotiatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſtica unum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiae in occaſionem retinebat. ſaepe ex eo audivi, legione una et modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam poſſe. idque etiam adverſus Britanniam profuturum, ſi Romana ubique arma, et velut e con-

25 ſpectu libertas tolleretur. Ceterum aeſtate qua ſextum officii annum inchoabat, amplas civitates trans Bodotriam ſitas, quia motus univerſarum ultra gentium, et infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur, prius claſſe exploravit: quae ab Agricola primum aſſumpta in partem virium, ſequebatur egregia ſpecie, cum ſimul terra ſimul mari bellum impelleretur: ac ſaepe iiſdem caſtris pedes equeſque et nauticus miles mixti copiis et laetitia, ſua quiſque facta, ſuos caſus attollerent: ac modo ‘ ſilvarum et montium ‘ profunda, modo tempeſtatum ac fluc-

‘ tuum adverſa, hinc terra et hoſtis, hinc
‘ victus oceanus’ militari jactantia com-
pararentur. Britannos quoque, ut ex
captivis audiebatur, ‘ viſa claſſis obſtu-
‘ peſaciebat, tamquam aperto maris ſui
‘ ſecreto ultimum victis perfugium clau-
‘ deretur.’ ad manus et arma converſi
Caledoniam incolentes populi, paratu
magno, majore fama, uti mos eſt de ig-
notis, ‘ oppugnaſſe ultro,’ caſtella ad-
orti, metum ut provocantes addiderant:
‘ regrediendumque citra Bodotriam, et
‘ excedendum potius, quam pellerentur,’
ſpecie prudentium ignavi admonebant;
cum interim cognoſcit, ‘ hoſtes pluribus
‘ agminibus irrupturos.’ ac ne ſuperante
numero, et peritia locorum circumire-
tur, diviſo et ipſe in tres partes exercitu
inceſſit. Quod ubi cognitum hoſti, 26
mutato repente conſilio, univerſi no-
nam legionem ut maxime invalidam
nocte aggreſſi inter ſomnum ac trepida-
tionem caeſis vigilibus irrupere. jamque
in ipſis caſtris pugnabant, cum Agricola
iter hoſtium ab exploratoribus edoctus,
et veſtigiis inſecutus, velociſſimos equi-
tum peditumque aſſultare tergis pug-

Digitized by Google

nantium jubet, mox ab univerſis adjici clamorem; et propinqua luce fulſere ſigna; ita ancipiti malo territi Britanni: et Romanis redit animus, ac ſecuri pro ſalute, de gloria certabant; ultro quinetiam irrupere; et fuit atrox in ipſis portarum anguſtiis proelium, donec pulſi hoſtes, utroque exercitu certante, his ut tuliſſe opem, illis ne eguiſſe auxilio viderentur; quod niſi paludes et ſilvae fugientes texiſſent, debellatum illa
27 victoria foret. Cujus conſtantia ac fama ferox exercitus: ' nihil virtuti ſuae ' invium: penetrandam Caledoniam, in- ' veniendumque tandem Britanniae ter- ' minum continuo proeliorum curſu' fremebant; atque illi modo cauti ac ſapientes, prompti poſt eventum ac magniloqui erant; iniquiſſima haec bellorum conditio eſt, proſpera omnes ſibi vindicant, adverſa uni imputantur. at Britanni non virtute ſed occaſione et arte ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quo minus juventutem armarent, conjuges ac liberos in loca tuta transferrent, coetibus ac ſacrificiis conſpirationem civitatum ſancirent; atque ita irritatis u-

Digitized by Google

trimque animis diſceſſum. Eadem aeſtate cohors Uſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniam tranſmiſſa, magnum ac memorabile facinus auſa eſt. occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinam immixti manipulis exemplum et rectores habebantur, tres Liburnicas adactis per vim gubernatoribus aſcendere: et uno remigrante, ſuſpectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore ut miraculum provehebantur; mox hac atque illa rapti, et cum pleriſque Britannorum ſua defenſantium proelio congreſſi, ac ſaepe victores, aliquando pulſi, eo ad extremum inopiae venere, ut infirmiſſimos ſuorum, mox ſorte ductos veſcerentur; atque ita circumvecti Britanniam, amiſſis per inſcitiam regendi navibus, pro praedonibus habiti, primum a Suevis, mox a Friſiis intercepti ſunt; ac fuere quos per commercia venumdatos, et in noſtram uſque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtravit. initio aeſtatis Agricola domeſtico vulnere ictus, anno ante natum filium amiſit. quem caſum neque ut plerique

Digitized by Google

fortium virorum ambitioſe, neque per
lamenta rurſus ac maerorem muliebriter
tulit; et in luctu bellum inter remedia e-
29 rat. Igitur praemiſſa claſſe quae plu-
ribus locis praedata, magnum et incer-
tum terrorem faceret, expedito exerci-
tu, cui ex Britannis fortiſſimos et longa
pace exploratos addiderat, ad montem
Grampium pervenit, quem jam hoſtes in-
ſederant. nam Britanni nihil fracti pug-
nae prioris eventu, et ultionem aut ſer-
vitium exſpectantes, tandemque docti
commune periculum concordia propul-
ſandum, legationibus et foederibus om-
nium civitatum vires exciverant. jam-
que ſuper triginta millia armatorum aſ-
piciebantur, et adhuc affluebat omnis
juventus, et quibus cruda ac viridis ſe-
nectus, clari bello, ac ſua quiſque deco-
ra geſtantes: cum inter plures duces vir-
tute et genere praeſtans, nomine Gal-
gacus, apud contractam multitudinem
proelium poſcentem, in hunc modum
30 locutus fertur: 'Quotiens cauſſas bel-
'li et neceſſitatem noſtram intueor, mag-
'nus mihi animus eſt, hodiernum diem,
'conſenſumque veſtrum, initium liber-

Digitized by Google

‘ tatis totius Britanniae fore. nam et ‘ univerſi ſervitutis expertes: et nullae ‘ ultra terrae, ac ne mare quidem ſecu‘ rum, imminente nobis claſſe Romana; ‘ ita proelium atque arma, quae fortibus ‘ honeſta, eadem etiam ignavis tutiſſima ‘ ſunt. priores pugnae, quibus adverſus ‘ Romanos varia fortuna certatum eſt, ‘ ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus ‘ habebant: quia nobiliſſimi totius Bri‘ tanniae, eoque in ipſis penetralibus ‘ ſiti, nec ſervientium litora aſpicientes, ‘ oculos quoque a contactu dominatio‘ nis inviolatos habebamus. nos terra‘ rum ac libertatis extremos, receſſus ‘ ipſe ac ſinus famae in hanc diem defen‘ dit; nunc terminus Britanniae patet; ‘ atque omne ignotum pro magnifico ‘ eſt. ſed nulla jam ultra gens, nihil niſi ‘ fluctus et ſaxa: et interiores Romani, ‘ quorum ſuperbiam fruſtra per obſequi‘ um et modeſtiam effugeris; raptores ‘ orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus de‘ fuere terrae, et mare ſcrutantur: ſi lo‘ cuples hoſtis eſt, avari; ſi pauper, ambi‘ tioſi; quos non Oriens, non Occidens ‘ ſatiaverit: ſoli omnium opes atque ino-

Digitized by Google

‘piam pari affectu concupiſcunt; auſer-
‘re, trucidare, rapere falſis nominibus,
‘imperium; atque ubi ſolitudinem faci-
31 ‘unt, pacem appellant. Liberos cuique
‘ac propinquos ſuos natura cariſſimos
‘eſſe voluit; hi per delectus alibi ſervituri
‘auferuntur. conjuges ſororeſque et ſi
‘hoſtilem libidinem effugiant, nomine a-
‘micorum atque hoſpitum polluuntur.
‘bona fortunaſque, in tributum egerunt;
‘in annonam, frumentum; corpora ipſa
‘ac manus, ſilvis ac paludibus emunien-
‘dis, verbera inter ac contumelias con-
‘terunt. nata ſervituti mancipia ſemel
‘veneunt, atque ultro a dominis alun-
‘tur: Britannia ſervitutem ſuam cotti-
‘die emit; cottidie paſcit. ac ſicut in
‘familia recentiſſimus quiſque ſervorum
‘et conſervis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis
‘terrarum vetere famulatu novi nos et
‘viles in excidium petimur. neque enim
‘arva nobis, aut metalla: aut portus
‘ſunt, quibus exercendis reſervemur.
‘virtus porro ac ferocia ſubjectorum in-
‘grata imperantibus; et longinquitas ac
‘ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpec-
‘tius. ita ſublata ſpe veniae, tandem

Digitized by Google

‘ ſumite animum, tam quibus ſalus,
‘ quam quibus gloria cariſſima eſt. Bri-
‘ gantes femina duce, exurere coloni-
‘ am, expugnare caſtra; ac niſi felici-
‘ tas in ſocordiam vertiſſet, exuere ju-
‘ gum potuere: nos integri et indomiti,
‘ et libertatem non in praeſentia laturi,
‘ primo ſtatim congreſſu non oſtenda-
‘ mus quos ſibi Caledonia viros ſepoſu-
‘ erit? An eamdem Romanis in bello 32
‘ virtutem, quam in pace laſciviam ad-
‘ eſſe creditis? noſtris illi diſſenſionibus
‘ ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in glo-
‘ riam exercitus ſui vertunt: quem con-
‘ tractum ex diverſiſſimis gentibus, ut ſe-
‘ cundae res tenent, ita adverſae diſſol-
‘ vent; niſi ſi Gallos, et Germanos, et
‘ (pudet dictu) Britannorum pleroſque
‘ dominationi alienae ſanguinem com-
‘ modantes, diutius tamen hoſtes quam
‘ ſervos, fide et affectu teneri putatis:
‘ metus et terror eſt, infirma vincula ca-
‘ ritatis, quae ubi removeris, qui timere
‘ deſierint, odiſſe incipient. omnia vic-
‘ toriae incitamenta pro nobis ſunt:
‘ nullae Romanos conjuges accendunt:
‘ nulli parentes fugam exprobraturi ſunt:

Digitized by Google

'aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt:
'paucos numeros circum trepidos igno-
'rantia, caelum ipſum ac mare et ſilvas,
'ignota omnia circumſpectantes, clau-
'ſos quodammodo ac vinctos dii nobis
'tradiderunt. ne terreat vanus aſpectus,
'et auri fulgor atque argenti, quod ne-
'que tegit, neque vulnerat. in ipſa ho-
'ſtium acie inveniemus noſtras manus;
'agnoſcent Britanni ſuam cauſam; re-
'cordabuntur Galli priorem libertatem;
'deſerent illos ceteri Germani, tamquam
'nuper Uſipii reliquerunt. nec quidquam
'ultra formidinis, vacua caſtella, ſenum
'coloniae, inter male parentes et injuſte
'imperantes, aegra municipia et diſ-
'cordantia, hic dux, hic exercitus; ibi
'tributa et metalla, et ceterae ſervienti-
'um poenae: quas in aeternum profer-
're, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt.
'proinde ituri in aciem et majoreis veſ-
33 'tros, et poſteros cogitate.' Excepere
orationem alacres, et barbari moris can-
tu et fremitu clamoribuſque diſſonis.
jamque agmina, et armorum fulgores,
audentiſſimi cujuſque procurſu: ſimul
inſtruebantur acies; cum Agricola quam-

Digitized by Google

trimque animis diſceſſum. Eadem aeſ- 28
tate cohors Uſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniam tranſmiſſa, magnum ac memorabile facinus auſa eſt. occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinam immixti manipulis exemplum et rectores habebantur, tres Liburnicas adactis per vim gubernatoribus aſcendere: et uno remigrante, ſuſpectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore ut miraculum provehebantur; mox hac atque illa rapti, et cum pleriſque Britannorum ſua defenſantium proelio congreſſi, ac ſaepe victores, aliquando pulſi, eo ad extremum inopiae venere, ut infirmiſſimos ſuorum, mox ſorte ductos veſcerentur; atque ita circumvecti Britanniam, amiſſis per inſcitiam regendi navibus, pro praedonibus habiti, primum a Suevis, mox a Friſiis intercepti ſunt; ac fuere quos per commercia venumdatos, et in noſtram uſque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtravit. initio aeſtatis Agricola domeſtico vulnere ictus, anno ante natum filium amiſit. quem caſum neque ut plerique

fortium virorum ambitioſe, neque per
lamenta rurſus ac maerorem muliebriter
tulit; et in luctu bellum inter remedia e-
29 rat. Igitur praemiſſa claſſe quae plu-
ribus locis praedata, magnum et incer-
tum terrorem faceret, expedito exerci-
tu, cui ex Britannis fortiſſimos et longa
pace exploratos addiderat, ad montem
Grampium pervenit, quem jam hoſtes in-
ſederant. nam Britanni nihil fracti pug-
nae prioris eventu, et ultionem aut ſer-
vitium exſpectantes, tandemque docti
commune periculum concordia propul-
ſandum, legationibus et foederibus om-
nium civitatum vires exciverant. jam-
que ſuper triginta millia armatorum aſ-
piciebantur, et adhuc affluebat omnis
juventus, et quibus cruda ac viridis ſe-
nectus, clari bello, ac ſua quiſque deco-
ra geſtantes: cum inter plures duces vir-
tute et genere praeſtans, nomine Gal-
gacus, apud contractam multitudinem
proelium poſcentem, in hunc modum
30 locutus fertur: ‘Quotiens cauſſas bel-
‘li et neceſſitatem noſtram intueor, mag-
‘nus mihi animus eſt, hodiernum diem,
‘conſenſumque veſtrum, initium liber-

'tatis totius Britanniae fore. nam et
'univerſi ſervitutis expertes: et nullae
'ultra terrae, ac ne mare quidem ſecu-
'rum, imminente nobis claſſe Romana;
'ita proelium atque arma, quae fortibus
'honeſta, eadem etiam ignavis tutiſſima
'ſunt. priores pugnae, quibus adverſus
'Romanos varia fortuna certatum eſt,
'ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus
'habebant: quia nobiliſſimi totius Bri-
'tanniae, eoque in ipſis penetralibus
'ſiti, nec ſervientium litora aſpicientes,
'oculos quoque a contactu dominatio-
'nis inviolatos habebamus. nos terra-
'rum ac libertatis extremos, receſſus
'ipſe ac ſinus famae in hanc diem defen-
'dit; nunc terminus Britanniae patet;
'atque omne ignotum pro magnifico
'eſt. ſed nulla jam ultra gens, nihil niſi
'fluctus et ſaxa: et interiores Romani,
'quorum ſuperbiam fruſtra per obſequi-
'um et modeſtiam effugeris; raptores
'orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus de-
'fuere terrae, et mare ſcrutantur: ſi lo-
'cuples hoſtis eſt, avari; ſi pauper, ambi-
'tioſi; quos non Oriens, non Occidens
'ſatiaverit: ſoli omnium opes atque ino-

‘ piam pari affectu concupiſcunt; auſer-
‘ re, trucidare, rapere falſis nominibus,
‘ imperium; atque ubi ſolitudinem faci-
31 ‘ unt, pacem appellant. Liberos cuique
‘ ac propinquos ſuos natura cariſſimos
‘ eſſe voluit; hi per delectus alibi ſervituri
‘ auſeruntur. conjuges ſororeſque et ſi
‘ hoſtilem libidinem effugiant, nomine a-
‘ micorum atque hoſpitum polluuntur.
‘ bona fortunaſque, in tributum egerunt;
‘ in annonam, frumentum; corpora ipſa
‘ ac manus, ſilvis ac paludibus emunien-
‘ dis, verbera inter ac contumelias con-
‘ terunt. nata ſervituti mancipia ſemel
‘ veneunt, atque ultro a dominis alun-
‘ tur: Britannia ſervitutem ſuam cotti-
‘ die emit; cottidie paſcit. ac ſicut in
‘ familia recentiſſimus quiſque ſervorum
‘ et conſervis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis
‘ terrarum vetere famulatu novi nos et
‘ viles in excidium petimur. neque enim
‘ arva nobis, aut metalla: aut portus
‘ ſunt, quibus exercendis reſervemur.
‘ virtus porro ac ferocia ſubjectorum in-
‘ grata imperantibus; et longinquitas ac
‘ ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpec-
‘ tius. ita ſublata ſpe veniae, tandem

Digitized by Google

‘ ſumite animum, tam quibus ſalus,
‘ quam quibus gloria cariſſima eſt. Bri-
‘ gantes femina duce, exurere coloni-
‘ am, expugnare caſtra; ac niſi felici-
‘ tas in ſocordiam vertiſſet, exuere ju-
‘ gum potuere: nos integri et indomiti,
‘ et libertatem non in praeſentia laturi,
‘ primo ſtatim congreſſu non oſtenda-
‘ mus quos ſibi Caledonia viros ſepoſu-
‘ erit? An eamdem Romanis in bello 32
‘ virtutem, quam in pace laſciviam ad-
‘ eſſe creditis? noſtris illi diſſenſionibus
‘ ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in glo-
‘ riam exercitus ſui vertunt: quem con-
‘ tractum ex diverſiſſimis gentibus, ut ſe-
‘ cundae res tenent, ita adverſae diſſol-
‘ vent; niſi ſi Gallos, et Germanos, et
‘ (pudet dictu) Britannorum pleroſque
‘ dominationi alienae ſanguinem com-
‘ modantes, diutius tamen hoſtes quam
‘ ſervos, fide et affectu teneri putatis:
‘ metus et terror eſt, infirma vincula ca-
‘ ritatis, quae ubi removeris, qui timere
‘ deſierint, odiſſe incipient. omnia vic-
‘ toriae incitamenta pro nobis ſunt:
‘ nullae Romanos conjuges accendunt:
‘ nulli parentes fugam exprobraturi ſunt:

Digitized by Google

‘aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt:
‘ paucos numeros circum trepidos igno-
‘rantia, caelum ipſum ac mare et ſilvas,
‘ ignota omnia circumſpectantes, clau-
‘ ſos quodammodo ac vinctos dii nobis
‘ tradiderunt. ne terreat vanus aſpectus,
‘ et auri fulgor atque argenti, quod ne-
‘ que tegit, neque vulnerat. in ipſa ho-
‘ ſtium acie inveniemus noſtras manus;
‘ agnoſcent Britanni ſuam cauſam; re-
‘ cordabuntur Galli priorem libertatem;
‘ deſerent illos ceteri Germani, tamquam
‘ nuper Uſipii reliquerunt. nec quidquam
‘ ultra formidinis, vacua caſtella, ſenum
‘ coloniae, inter male parentes et injuſte
‘ imperantes, aegra municipia et diſ-
‘ cordantia, hic dux, hic exercitus; ibi
‘ tributa et metalla, et ceterae ſervienti-
‘ um poenae: quas in aeternum profer-
‘ re, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt.
‘ proinde ituri in aciem et majoreis veſ-
33 ‘ tros, et poſteros cogitate.’ Excepere
orationem alacres, et barbari moris can-
tu et fremitu clamoribuſque diſſonis.
jamque agmina, et armorum fulgores,
audentiſſimi cujuſque procurſu: ſimul
inſtruebantur acies; cum Agricola quam-

Digitized by Google

quam laetum et vix monitis coërcitum militem adhuc ratus, ita diſſeruit: ‘ octavus annus eſt, commilitones, ex quo ‘ virtute et auſpiciis imperii Romani fide ‘ atque opera veſtra Britanniam viciſtis; ‘ tot expeditionibus, tot proeliis ſeu fortitudine adverſus hoſtes, ſeu patientia ‘ ac labore poene adverſus ipſam rerum ‘ naturam opus fuit; neque me militum, ‘ neque vos ducis poenituit. ergo egreſ‘ ſi, ego veterum legatorum, vos prio‘ rum exercituum terminos, finem Bri‘ tanniae non fama nec rumore, ſed caſ‘ tris et armis tenemus. inventa Britan‘ nia, et ſubacta. equidem in agmine, ‘ cum vos paludes monteſve et flumina ‘ fatigarent, fortiſſimi cujuſque vocem ‘ audiebam,’ quando dabitur hoſtis, quando acies? ‘ veniunt a latebris ſuis ‘ extruſi; et vota virtuſque in aperto, ‘ omniaque prona victoribus, atque ea‘ dem victis adverſa. nam ut ſuperaſſe ‘ tantum itineris, ſilvas evaſiſſe, tranſ‘ iſſe aeſtuaria, pulchrum ac decorum in ‘ frontem, ita fugientibus periculoſiſſi‘ ma quae hodie proſperrima ſunt. ne‘ que enim nobis aut locorum eadem no-

Digitized by Google

'titia, aut commeatuum eadem abundantia: ſed manus, et arma, et in his omnia. quod ad me attinet, jam pridem mihi decretum eſt, neque exercitus neque ducis terga tuta eſſe. proinde et honeſta mors turpi vita potior; et incolumitas ac decus eodem loco ſita ſunt; nec inglorium fuerit, in ipſo terrarum ac naturae fine cecidiſſe.

34 'Si novae gentes atque ignota acies conſtitiſſet: aliorum exercituum exemplis vos hortarer; nunc veſtra decora recenſete, veſtros oculos interrogate. ii ſunt quos proximo anno, unam legionem furto noctis aggreſſos, clamore debellaſtis: ii ceterorum Britannorum fugaciſſimi, ideoque tam diu ſuperſtites. quomodo ſilvas ſaltuſque penetrantibus, fortiſſimum quodque animal robore, pavida et inertia ipſo agminis ſono pelluntur: ſic acerrimi Britannorum jam pridem ceciderunt: reliquus eſt numerus ignavorum et metuentium; quos quod tandem inveniſtis, non reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt noviſſimi, ideo extremo metu corpora defixere in his veſtigiis, in quibus

Digitized by Google

‘ pulchram et ſpectabilem victoriam ede-
‘ retis. tranſigite cum expeditionibus;
‘ imponite quinquaginta annis magnum
‘ diem, approbate reipublicae nunquam
‘ exercitui imputari potuiſſe, aut moras
‘ belli aut cauſas rebellandi.’ Et allo- 35
quente adhuc Agricola militum ardor e-
minebat, et fidem orationis ingens ala-
critas conſecuta eſt, ſtatimque ad arma
diſcurſum; inſtinctos ruenteſque ita diſ-
poſuit, ut peditum auxilia quae octo
millia erant, mediam aciem firmarent:
equitum tria millia cornibus affunde-
rentur; legiones pro vallo ſtetere, in-
gens victoriae decus citra Romanum ſan-
guinem bellanti, et auxilium ſi pelleren-
tur. Britannorum acies in ſpeciem ſi-
mul ac terrorem editioribus locis con-
ſtiterant: ita ut primum agmen aequo,
ceteri per acclive jugum connexi velut
inſurgerent; media campi covinarius
et eques ſtrepitu ac diſcurſu complebat.
tum Agricola ſuperante hoſtium multitu-
dine veritus ne ſimul in frontem, ſimul
et latera ſuorum pugnaretur, diductis
ordinibus: quamquam porrectior acies
futura erat, et arceſſendas plerique legi-

Digitized by Google

ones admonebant, promptior in ſpem, et firmus adverſis, dimiſſo equo pedes ante
36 vexilla conſtitit. Ac primo congreſſu eminus certabatur, ſimul conſtantia, ſimul arte Britanni, ingentibus gladiis et brevibus cetris, miſſilia noſtrorum vitare, vel excutere, atque ipſi magnam vim telorum ſuperfundere: donec Agricola tres Batavorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, ut rem ad mucrones ac manus adducerent; quod et ipſis vetuſtate militiae exercitatum, et hoſtibus inhabile parva ſcuta et enormes gladios gerentibus; nam Britannorum gladii ſine mucrone complexum armorum, et in aperto pugnam non tolerabant. igitur ut Batavi miſcere ictus, ferire umbonibus, ora foedare, et tractis qui in aequo obſtiterant, erigere in colles aciem coepere; ceterae cohortes aemulatione et impetu commiſtae proximos quoſque caedere; ac plerique ſemineces aut integri feſtinatione victoriae relinquebantur. interim equitum turmae fugere, covinarii peditum ſe proelio miſcuere; et quamquam recentem terrorem intulerant, denſis tamen hoſti-

um agminibus et inaequalibus locis hae-
rebant: minimeque equeſtris èa pugnae
facies erat, cum in gradu ſtantes ſimul
equorum corporibus impellerentur; ac
ſaepe vagi currus, exterriti ſine rectori-
bus equi, ut quemque formido tulerat,
tranſverſos, aut obvios incurſabant. Et 37
Britanni qui adhuc pugnae expertes
ſumma collium inſederant, et paucita-
tem noſtrorum vacui ſpernebant, degre-
di paullatim et circumire terga vincen-
tium coeperant: ni id ipſum veritus A-
gricola quatuor equitum alas ad ſubita
belli retentas, venientibus oppoſuiſſet,
quantoque ferocius accurrerant, tanto
acrius pulſos in fugam disjeciſſet. ita
conſilium Britannorum in ipſos verſum;
tranſvectaeque praecepto ducis a fronte
pugnantium alae, averſam hoſtium aci-
em invaſere. tum vero patentibus locis
grande et atrox ſpectaculum: ſequi, vul-
nerare, capere, atque eoſdem oblatis aliis
trucidare. jam hoſtium, prout cuique
ingenium erat, catervae armatorum pau-
cioribus terga praeſtare, quidam inermes
ultro ruere, ac ſe morti offerre. paſſim
arma et corpora, et laceri artus, et cru-

Digitized by Google

enta humus: et aliquando etiam victis ira virtuſque; poſtquam ſilvis appropinquarunt, collecti, primos ſequentium incautos et locorum ignaros circumveniebant. quod ni frequens ubique Agricola, validas et expeditas cohortes indaginis modo, et ſicubi artiora erant, partem equitum dimiſſis equis, ſimul rariores ſilvas equitem perſultare juſſiſſet, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. ceterum ubi compoſitos firmis ordinibus ſequi rurſus videre, in fugam verſi, non agminibus ut prius, nec alius alium reſpectantes, rari, et vitabundi invicem, longinqua atque avia petiere; finis ſequendi nox et ſatietas fuit;. caeſa hoſtium ad decem millia: noſtrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis Aulus Atticus praefectus cohortis, juvenili ardore et ferocia equi
38 hoſtibus illatus. Et nox quidem gaudio praedaque laeta victoribus: Britanni palantes mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deſerere domos, ac per iram ultro incendere: eligere latebras, et ſtatim relinquere: miſcere invicem conſi-

Digitized by Google

lia aliqua, dein ſperare: aliquando frangi
aſpectu pignorum ſuorum, ſaepius con-
citari; ſatiſque conſtabat ſaeviſſe quoſ-
dam in conjuges ac liberos, tamquam
miſererentur. proximus dies faciem vic-
toriae latius aperuit; vaſtum ubique ſi-
lentium, ſecreti colles, fumantia procul
tecta, nemo exploratoribus obvius; qui-
bus in omnem partem dimiſſis, ubi in-
certa fugae veſtigia, neque uſquam con-
globari hoſtes compertum, et exacta jam
aeſtate ſpargi bellum nequibat, in fines
Horeſtorum exercitum deducit. ibi ac-
ceptis obſidibus, praefecto claſſis circum-
vehi Britanniam praecepit; datae ad id
vires, et praeceſſerat terror; ipſe pedi-
tem atque equites lento itinere, quo no-
varum gentium animi ipſa tranſitus mo-
ra terrerentur, in hibernis locavit. et
ſimul claſſis ſecunda tempeſtate ac fama
Trutulenſem portum tenuit, unde pro-
ximo latere Britanniae lecto omni redi-
erat. Hunc rerum curſum, quamquam 39
nulla verborum jactantia epiſtolis Agri-
colae auctum, ut Domitiano moris erat,
fronte laetus, pectore anxius excepit.
inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper

Digitized by Google

falſum e Germania triumphum, emptis
per commercia, quorum habitus et cri-
nes in captivorum ſpeciem formarentur:
at nunc veram magnamque victoriam,
tot millibus hoſtium caeſis, ingenti fa-
ma celebrari. id ſibi maxime formido-
loſum, privati hominis nomen ſupra
principis attolli: fruſtra ſtudia fori, et
civilium artium decus in ſilentium acta,
ſi militarem gloriam alius occuparet: et
cetera utcumque facilius diſſimulari, du-
cis boni imperatoriam virtutem eſſe.
talibus curis exercitus, quodque ſaevae
cogitationis indicium erat, ſecreto ſuo
ſatiatus, optimum in praeſentia ſtatuit
reponere odium; donec impetus famae
et favor exercitus langueſceret; nam e-
tiam tum Agricola Britanniam obtine-
40 bat. Igitur ‘triumphalia ornamenta,
‘ et illuſtris ſtatuae honorem, et quid-
‘ quid pro triumpho datur,’ multo ver-
borum honore cumulata, ‘decerni in ſe-
‘ natu jubet: addique inſuper opinio-
‘ nem, Syriam provinciam Agricolae de-
‘ ſtinari, vacuam tum morte Atilii Ruſi
‘ conſularis, et majoribus reſervatam.’
credidere plerique, libertum ex ſecretio-

ribus miniſteriis miſſum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum praecepto, ‘ ut ſi in Britannia foret, ‘ traderentur :’ eumque libertum in ipſo freto Oceani obvium Agricolae, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeaſſe; ſive verum iſtud, ſive ex ingenio principis fictum ac compoſitum eſt. tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo provinciam quietam tutamque. ac ne notabilis celebritate et frequentia occurrentium introitus eſſet, vitato amicorum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut praeceptum erat, venit: exceptuſque brevi oſculo et nullo ſermone, turbae ſervientium immixtus eſt. ceterum ut militare nomen, grave inter otioſos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus: adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem aeſtimare mos eſt, viſo aſpectoque Agricola, quaererent famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud 41
Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt; cauſſa periculi non cri-

men ullum, aut querela laeſi cujuſquam, ſed inſenſus virtutibus princeps, et gloria viri, ac peſſimum inimicorum genus, laudantes. et ea inſecuta ſunt reipublicae tempora, quae ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Moeſia Daciaque, et Germania Pannoniaque, temeritate aut per ignaviam ducum amiſſi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati et capti: nec jam de limite imperii et ripa, ſed de hibernis legionum et poſſeſſione dubitatum. ita cum damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus et cladibus inſigniretur, poſcebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis ‘ vigorem, conſtan‘ tiam, et expertum bellis animum, cum ‘ inertia et formidine eorum ’ quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quiſque libertorum amore et fide; peſſimi malignitate et livore, pronum deterioribus principem exſtimulabant. ſic Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum, in ipſam gloriam praeceps agebatur.

42 Aderat jam annus quo proconſulatum Aſiae et Africae ſortiretur, et

Digitized by Google

lia aliqua, dein ſperare: aliquando frangi aſpectu pignorum ſuorum, ſaepius concitari; ſatiſque conſtabat ſaeviſſe quoſdam in conjuges ac liberos, tamquam miſererentur. proximus dies faciem victoriae latius aperuit; vaſtum ubique ſilentium, ſecreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obvius; quibus in omnem partem dimiſſis, ubi incerta fugae veſtigia, neque uſquam conglobari hoſtes compertum, et exacta jam aeſtate ſpargi bellum nequibat, in fines Horeſtorum exercitum deducit. ibi acceptis obſidibus, praefecto claſſis circumvehi Britanniam praecepit; datae ad id vires, et praeceſſerat terror; ipſe peditem atque equites lento itinere, quo novarum gentium animi ipſa tranſitus mora terrerentur, in hibernis locavit. et ſimul claſſis ſecunda tempeſtate ac fama Trutulenſem portum tenuit, unde proximo latere Britanniae lecto omni redierat. Hunc rerum curſum, quamquam 39
nulla verborum jactantia epiſtolis Agricolae auctum, ut Domitiano moris erat, fronte laetus, pectore anxius excepit. inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper

falſum e Germania triumphum, emptis
per commercia, quorum habitus et cri-
nes in captivorum ſpeciem formarentur:
at nunc veram magnamque victoriam,
tot millibus hoſtium caeſis, ingenti fa-
ma celebrari. id ſibi maxime formido-
loſum, privati hominis nomen ſupra
principis attolli: fruſtra ſtudia fori, et
civilium artium decus in ſilentium acta,
ſi militarem gloriam alius occuparet: et
cetera utcumque facilius diſſimulari, du-
cis boni imperatoriam virtutem eſſe.
talibus curis exercitus, quodque ſaevae
cogitationis indicium erat, ſecreto ſuo
ſatiatus, optimum in praeſentia ſtatuit
reponere odium; donec impetus famae
et favor exercitus langueſceret; nam e-
tiam tum Agricola Britanniam obtine-
40 bat. Igitur ‘triumphalia ornamenta,
‘et illuſtris ſtatuae honorem, et quid-
‘quid pro triumpho datur,’ multo ver-
borum honore cumulata, ‘decerni in ſe-
‘natu jubet: addique inſuper opinio-
‘nem, Syriam provinciam Agricolae de-
‘ſtinari, vacuam tum morte Atilii Rufi
‘conſularis, et majoribus reſervatam.’
credidere plerique, libertum ex ſecretio-

ribus miniſteriis miſſum ad Agricolam,
codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe,
cum praecepto, ‘ ut ſi in Britannia foret,
‘ traderentur :’ eumque libertum in ipſo
freto Oceani obvium Agricolae, ne ap-
pellato quidem eo ad Domitianum re-
meaſſe ; ſive verum iſtud, ſive ex inge-
nio principis fictum ac compoſitum eſt.
tradiderat interim Agricola ſucceſſori
ſuo provinciam quietam tutamque. ac
ne notabilis celebritate et frequentia oc-
currentium introitus eſſet, vitato ami-
corum officio, noctu in urbem, noctu in
palatium, ita ut praeceptum erat, venit :
exceptuſque brevi oſculo et nullo ſer-
mone, turbae ſervientium immixtus eſt.
ceterum ut militare nomen, grave inter
otioſos, aliis virtutibus temperaret, tran-
quillitatem atque otium penitus auxit,
cultu modicus, ſermone facilis, uno aut
altero amicorum comitatus : adeo ut ple-
rique, quibus magnos viros per ambiti-
onem aeſtimare mos eſt, viſo aſpectoque
Agricola, quaererent famam, pauci inter-
pretarentur. Crebro per eos dies apud 41
Domitianum abſens accuſatus, abſens
abſolutus eſt ; cauſſa periculi non cri-

Digitized by Google

men ullum, aut querela laeſi cujuſquam, ſed inſenſus virtutibus princeps, et gloria viri, ac peſſimum inimicorum genus, laudantes. et ea inſecuta ſunt reipublicae tempora, quae ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Moeſia Daciaque, et Germania Pannoniaque, temeritate aut per ignaviam ducum amiſſi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati et capti: nec jam de limite imperii et ripa, ſed de hibernis legionum et poſſeſſione dubitatum. ita cum damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus et cladibus inſigniretur, poſcebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis ‘ vigorem, conſtantiam, et expertum bellis animum, cum inertia et formidine eorum ’ quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quiſque libertorum amore et fide; peſſimi malignitate et livore, pronum deterioribus principem exſtimulabant. ſic Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum, in ipſam gloriam praeceps age-
42 batur. Aderat jam annus quo proconſulatum Aſiae et Africae ſortiretur, et

Digitized by Google

occiſo Civica nuper, nec Agricolae conſilium deerat, nec Domitiano exemplum. acceſſere quidam cogitationum principis periti, qui ‘ iturusne eſſet in provin-‘ ciam’ ultro Agricolam interrogarent; ac primo occultius ‘ quietem et otium ‘ laudare, mox operam ſuam in appro-‘ banda excuſatione’ offerre: poſtremo non jam obſcuri, ſuadentes ſimul terrenteſque, pertraxere ad Domitianum; qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, et audiit preces excuſantis, et cum annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt: nec erubuit beneficii invidia; ſalarium tamen proconſulari ſolitum offerri, et quibuſdam a ſe ipſo conceſſum, Agricolae non dedit: ſive offenſus non petitum, ſive ex conſcientia, ne quod vetuerat videretur emiſſe. proprium humani ingenii eſt, odiſſe quem laeſeris: Domitiani vero natura praeceps in iram, et quo obſcurior, eo irrevocabilior, moderatione tamen prudentiaque Agricolae leniebatur; quia non contumacia, neque inani jactatione libertatis, famam fatumque provocabat. ſciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis.

Digitized by Google

principibus magnos viros eſſe: obſequiumque ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, eo laudis excedere, quo plerique per abrupta, ſed in nullum reipublicae uſum, ambitioſa morte inclarue-
43 runt. Finis vitae ejus nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotiſque non ſine cura fuit. vulgus quoque, et hic aliud agens populus, et ventitavere ad domum, et per fora et circulos locuti ſunt: nec quiſquam audita morte Agricolae, aut laetatus eſt, aut ſtatim oblitus eſt. augebat miſerationem conſtans rumor, veneno interceptum. nobis nihil comperti affirmare auſim: ceterum per omnem valetudinem ejus, crebrius quam ex more principatus per nuntios viſentis, et libertorum primi, et medicorum intimi venere: ſive cura illud, ſive inquiſitio erat. ſupremo quidem die momenta deficientis per diſpoſitos curſores nuntiata conſtabat, nullo credente ſic accelerari, quae triſtis audiret. ſpeciem tamen doloris animo vultuque prae ſe tulit, ſecurus jam odii, et qui facilius diſſimularet gaudium quam metum. ſatis conſtabat lecto teſtamen-

Digitized by Google

to Agricolae, quo coheredem optimae
uxori et piiſſimae filiae Domitianum
ſcripſit, laetatum eum, velut hono-
re judicioque: tam caeca et corrupta
mens aſſiduis adulationibus erat, ut ne-
ſciret a bono patre non ſcribi heredem,
niſi malum principem. Natus erat A- 44
gricola Cajo Caeſare tertium conſule
Idib. Juniis: exceſſit ſexto et quinqua-
geſimo anno, decimo kal. Septemb. Col-
lega Priſcoque conſulibus. quod ſi ha-
bitum quoque ejus poſteri noſcere ve-
lint, decentior quam ſublimior fuit; ni-
hil metus in vultu; gratia oris ſupere-
rat; bonum virum facile crederes, mag-
num libenter. et ipſe quidem, quam-
quam medio in ſpatio integrae aetatis
ereptus; quantum ad gloriam longiſſi-
mum aevum peregit. quippe et vera bo-
na, quae in virtutibus ſita ſunt, imple-
verat, et conſularibus ac triumphalibus
ornamentis praedito, quid aliud adſtru-
ere fortuna poterat? opibus nimiis non
gaudebat, ſpecioſae contigerant; filia
atque uxore ſuperſtitibus, poteſt videri
etiam beatus, incolumi dignitate, flo-
rente fama, ſalvis affinitatibus et amici-

Digitized by Google

tiis futura effugiſſe. nam ſicuti ‘ durare ‘ in hac beatiſſimi ſaeculi luce, ac prin‘ cipem Trajanum videre, ’ augurio votiſque apud noſtras aures ominabatur: ita feſtinatae mortis grande ſolatium tulit, evaſiſſe poſtremum illud tempus, quo Domitianus non jam per intervalla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo et velut uno ictu rempublicam exhauſit.

45 Non vidit Agricola obſeſſam curiam, et clauſum armis ſenatum, et eadem ſtrage tot conſularium caedes, tot nobiliſſimarum feminarum exſilia et fugas. una adhuc victoria Carus Metius cenſebatur, et intra Albanam villam ſententia Meſſalini ſtrepebat, et Maſſa Bebius jam tum reus erat. mox noſtrae duxere Helvidium in carcerem manus: nos Maurici, Ruſticique viſus, nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtraxit oculos; juſſitque ſcelera, non ſpectavit: praecipua ſub Domitiano miſeriarum pars erat, videre et aſpici: cum ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur: cum denotandis tot hominum palloribus ſufficeret ſaevus ille vultus et rubor, a quo ſe contra pudorem muniebat. tu vero

Digitized by Google

felix Agricola non vitae tantum clari-
tate, ſed etiam opportunitate mortis;
ut perhibent qui interfuerunt noviſſimis
ſermonibus tuis, ‘ conſtans et libens fa-
‘ tum excepiſti, tamquam pro virili por-
‘ tione innocentiam principi donares.’
ſed mihi filiaeque, praeter acerbitatem
parentis erepti, auget maeſtitiam, quod
aſſidere valetudini, fovere deficientem,
ſatiari vultu, complexu, non contigit;
excepiſſemus certe mandata voceſque,
quas penitus animo figeremus. *noſter*
hic dolor, noſtrum vulnus: nobis tam
longae abſentiae conditione ante qua-
driennium amiſſus es. omnia ſine du-
bio, optime parentum, aſſidente aman-
tiſſima uxore, ſuperfuere honori tuo:
paucioribus tamen lacrymis compoſitus
es, et noviſſima in luce deſideravere ali-
quid oculi tui. Si quis piorum mani- 46
bus locus; ſi ut ſapientibus placet, non
cum corpore exſtinguuntur magnae a-
nimae; placide quieſcas, noſque domum
tuam ab infirmo deſiderio, et muliebri-
bus lamentis ad contemplationem virtu-
tum tuarum voces, quas neque lugeri,
neque plangi fas eſt: admiratione te po-

tius temporalibus laudibus, et ſi natura ſuppeditet, militum decoramus. is verus honos, ea conjunctiſſimi cujuſque pietas. id filiae quoque uxorique praeceperim, ſic patris, ſic mariti memoriam venerari, ut omnia facta dictaque ejus ſecum revolvant, famamque ac figuram animi magis quam corporis complectantur; non quia intercedendum putem imaginibus quae marmore aut aere finguntur: ſed ut vultus hominum, ita ſimulacra vultus imbecilla ac mortalia ſunt; forma mentis aeterna, quam tenere et exprimere non per alienam materiam et artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis. quidquid ex Agricola amavimus, quidquid mirati ſumus, manet, manſurumque eſt in animis hominum, in aeternitate temporum, fama rerum. nam multos veterum velut inglorios et ignobiles oblivio obruet, Agricola poſteritati narratus et traditus, ſuperſtes erit.

Digitized by Google

Digitized by Google

DIALOGUS
DE
ORATORIBUS

SIVE DE CAUSSIS
CORRUPTÆ ELOQUENTIÆ,

Qui ab aliis CORN. TACITO, a quibuſdam M. FAB. QUINTILIANO tribuitur.

SAEPE ex me requiris, Juſte Fabi, ‘ cur cum priora ſaecula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque ‘ effloruerint, noſtra potiſſimum aetas ‘ deſerta et laude orbata, vix nomen ipſum oratoris retineat;’ neque enim ita appellamus niſi antiquos; horum autem temporum diſerti, ‘ cauſſidici, et advocati, et patroni,’ et quidvis potius quam oratores vocantur. cui percunctationi tuae reſpondere, et tam magnae quaeſtionis pondus excipere, ut aut de ingeniis

Digitized by Google

noſtris male exiſtimandum ſit, ſi idem aſſequi non poſſumus, aut de judiciis, ſi nolumus, vix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertiſſimorum, ut noſtris temporibus, hominum ſermo repetendus eſſet; quos eandem hanc quaeſtionem pertractantes, juvenis admodum audivi. ita non ingenio, ſed memoria ac recordatione opus eſt, ut quae a praeſtantiſſimis viris et excogitata ſubtiliter, et dicta graviter accepi, cum ſinguli diverſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſas afferrent, dum formam ſui quiſque et animi, et ingenii redderet, iiſdem nunc numeris, iiſdemque rationibus perſequar, ſervato ordine diſputationis; neque enim defuit, qui diverſam quoque partem ſuſciperet, ac multum vexata et irriſa vetuſtate, noſtrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret. Nam poſtero 2
die quam accuratius Maternus Catonem recitaverat, cum ‘ offendiſſe potentium animos diceretur, tamquam in ‘ eo tragoediae argumento ſui oblitus, ‘ tantum Catonem cogitaſſet,’ eaque de re per urbem frequens ſermo haberetur,

venerunt ad eum M. Aper et Julius Se-
cundus, celeberrima tum ingenia fori
noſtri: quos ego in judiciis non utroſ-
que modo ſtudioſe audiebam, ſed domi
quoque et in publico aſſectabar, mira
ſtudiorum cupiditate, et quodam ardore
juvenili, ut fabulas quoque eorum et diſ-
putationes, et arcana ſemotae dictionis
penitus exciperem; quamvis maligne
plerique opinarentur, ‘ nec Secundo
‘ promptum eſſe ſermonem, et Aprum
‘ ingenio potius et vi naturae, quam in-
‘ ſtitutione et litteris famam eloquentiae
‘ conſecutum.’ nam et Secundo purus,
et preſſus, et, in quantum ſatis erat, pro-
fluens ſermo non defuit: et Aper com-
muni eruditione imbutus, contemnebat
potius litteras quam neſciebat; tam-
quam majorem induſtriae et laboris glo-
riam habiturus, ſi ingenium ejus nullis
alienarum artium adminiculis inniti vi-
deretur. igitur ut intravimus cubiculum
Materni, ſedentem ipſum, et quem pri-
die recitaverat, librum intra manus ha-
3 bentem, deprehendimus. Tum Secun-
dus: NILNE TE, inquit, Materne, fa-
bulae malignorum terrent, quo minus

offenſas Catonis tui ames? an ideo li-
brum iſtum apprehendiſti, ut diligentius
retractares, et ſublatis ſi quae pravam
interpretandi materiam dederunt, emit-
teres Catonem non quidem meliorem,
ſed tamen ſecuriorem? tum ille, LEGES
tu quidem ſi volueris et agnoſces quae
audiſti; quod ſi qua omiſit Cato, ſe-
quenti tractatione Thyeſtes dicet. hanc
enim tragoediam diſpoſui jam, et intra
me ipſe formavi. atque ideo maturare
libri hujus editionem feſtino, ut dimiſſa
priore cura, novae cogitationi toto pec-
tore incumbam. adeo te tragoediae iſtae
non ſatiant, inquit Aper, quo minus o-
miſſis orationum et cauſſarum ſtudiis,
omne tempus modo circa Medeam, ecce
nunc circa Thyeſtem conſumas? cum
tot amicorum cauſſae; tot coloniarum
et municipiorum clientelae in forum vo-
cent, quibus vix ſufficeres, etiam ſi non
novum tibi ipſe negotium importaſſes,
Domitium, et Catonem: id eſt, noſtras
quoque hiſtorias, et Romana nomina,
Graecorum fabulis aggregares. Et Ma- 4
ternus, perturbarer hac tua ſeveritate,
niſi frequens ac aſſidua nobis contentio

jam prope in conſuetudinem verteriſſet. nam nec tu agitare et inſequi poëtas intermittis; et ego cui deſidiam advocationum objicis, cotidianum hoc patrocinium defendendae adverſus te poëticae exerceo. quo laetor magis oblatum nobis judicem, qui me vel in futurum vetet verſus facere, vel quod jam pridem opto, ſua quoque auctoritate compellat, ut omiſſis forenſium muſarum anguſtiis, in quibus ſatis mihi ſuperque ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam et auguſtiorem elo-
5 quentiam colam. Ego vero, inquit Secundus, antequam me judicem Aper recuſet, faciam quod probi et modeſti judices ſolent, ut in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem gratia praevalere. quis enim neſcit, neminem mihi conjunctiorem eſſe et uſu amicitiae, et aſſiduitate contubernii quam Salejum Baſſum, cum optimum virum, tum abſolutiſſimum poëtam? porro ſi poëtica accuſatur, non alium video reum locupletiorem. ſecurus ſit, inquit Aper, et Salejus Baſſus, et quiſquis alius ſtudium poëticae et carminum gloriam fovet,

eum cauſſas agere non poſſit; et ego enim quatenus arbitrum litis hujus inveni, non patiar, Maternum ſocietate plurium defendi; ſed et ipſum ſolum apud vos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem et oratoriam, qua parare ſimul et tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti provincias poſſit amittit ſtudium, quo non aliud in civitate noſtra vel ad utilitatem fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad urbis famam pulchrius, vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. nam ſi ad utilitatem vitae omnia conſilia, factaque noſtra dirigenda ſunt, quid erit tutius quam eam exercere artem, qua ſemper armatus praeſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, invidis vero et inimicis metum et terrorem ultro feras, ipſe ſecurus et velut quadam perpetua potentia ac poteſtate munitus? cujus vis et utilitas rebus probe fluentibus, aliorum praeſidio et tutela intelligitur: ſin proprium periculum increpuit, non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quam reo et periclitanti elo-

Digitized by Google

quentiae praeſidium ſimul et telum, quo propugnare pariter et inceſſere, vel in judicio, ſive in ſenatu, ſive apud principem poſſis. quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, quam eloquentiam ſuam oppoſuit? qui accinctus et minax diſertam quidem ſed inexercitatam et ejuſmodi certaminum rudem Helvidii ſapientiam eluſit. plura de utilitate non dico, cum praeſertim minime contradicturum Maternum meum arbitrer.

6 Ad voluptatem oratoriae eloquentiae tranſeo, cujus jucunditas non uno aliove momento, ſed omnibus prope diebus, et prope omnibus horis contingit. quid enim dulcius libero et ingenuo animo, et ad voluptates honeſtas nato, quam videre plenam ſemper et frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum? idque ſcire, non pecuniae, non orbitati, neque officii alicujus adminiſtrationi, ſed ſibi ipſi dari? illos quinimo orbos et locupletes et potentes venire plerumque ad juvenem et pauperem, ut aut ſua aut amicorum diſcrimina commendent. ullane tanta ingentium opum ac magnae potentiae voluptas,

quam ſpectare homines veteres, et ſenes et totius urbis gratia ſubnixos, in ſumma omnium rerum abundantia confidentes id quod optimum ſit ſe non habere? jam vero qui togatorum comitatus et egreſſus! quae in publico ſpecies! quae in judiciis veneratio! quod gaudium conſurgendi aſſiſtendique inter tacentes, in unum converſos! coire populum, et circumfundi coram, et accipere affectum quemcumque orator induerit. vulgata dicentium gaudia, et imperitorum quoque oculis expoſita percenſeo. illa ſecretiora, et tantum ipſis orantibus nota, majora ſunt. ſive accuratam meditatamque affert orationem, eſt quoddam ſicut ipſius dictionis, ita gaudii pondus et conſtantia; ſive novam et recentem curam non ſine aliqua trepidatione animi attulerit; ipſa ſollicitudo commendat eventum, et lenocinatur voluptati. ſed extemporalis audaciae, atque ipſius temeritatis vel praecipua jucunditas eſt. nam ingenio quoque, ſicut in agro, quamquam alia diu ſerantur atque elaborentur, gratiora tamen quae ſua ſponte naſcuntur. Equidem ut de me 7

ipſe fatear, non eum diem laetiorem egi, quo mihi latus clavus oblatus eſt, vel quo homo novus et in civitate minime favorabili natus, quaeſturam, aut tribunatum, aut praeturam accepi: quam eos quibus mihi pro mediocritate hujus quantulaecumque in dicendo facultatis, aut reum proſpere defendere, aut apud centumviros cauſſam aliquam feliciter orare, aut apud principem ipſos illos libertos et procuratores principum tueri et defendere datur. tum mihi ſupra tribunatus et praeturas et conſulatus aſcendere videor, tum abire: quod ſi non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratia venit. quae fama et laus cujuſvis artis cum oratorum gloria comparanda eſt, qui non illuſtres in urbe ſolum apud negotioſos et rebus intentos, ſed etiam apud juvenes et adoleſcentes, quibus morum indoles eſt et bona ſpes ſui? quorum nomina prius parentes liberis ſuis ingerunt? quos ſaepius vulgus imperitum, et tunicatus hic populus tranſeuntes nomine vocat, et digito demonſtrat? advenae quoque et peregrini, jam in municipiis et coloniis ſuis audi-

tos, cum primum urbem attigerunt, re-
quirunt ac vultus agnoſcere concupiſ-
cunt. Auſim contendere, Marcellum 8
hunc Eprium de quo modo locutus
ſum, et Criſpum Vibium (libentius enim
novis et recentibus quam remotis et ob-
litteratis exemplis utor) non minus eſſe
in extremis partibus terrarum, quam
Capuae aut Vercellis, ubi nati dicuntur;
nec hoc illis alterius ter millies ſeſterti-
um praeſtat, quamquam ad has ipſas o-
pes poſſunt videri eloquentiae beneficio
veniſſe. ipſa eloquentia, cujus numen
et coeleſtis vis multa quidem omnibus
ſaeculis exempla edidit, ad quantam uſ-
que fortunam homines ingenii viribus
pervenerint. ſed haec, ut ſupra dixi,
proxima, et quae non auditu cognoſ-
cenda ſed oculis ſpectanda haberemus.
nam quo ſordidius et abjectius nati ſunt,
quoque notabilior paupertas et anguſ-
tia rerum naſcentes eos circumſteterunt;
eo clariora et ad demonſtrandam orato-
riae eloquentiae utilitatem illuſtriora e-
xempla ſunt; quod ſine commendatio-
ne natalium, ſine ſubſtantia facultatum,
neuter moribus egregius, alter habitu

Digitized by Google

quoque corporis contemptus, per multos jam annos potentiſſimi ſunt civitatis, ac donec libuit principes fori; nunc principes in Caeſaris amicitia, agunt feruntque cuncta: atque ab ipſo principe cum quadam reverentia diliguntur. quia Veſpaſianus venerabilis ſenex et patientiſſimus veri, bene intelligit, ceteros quidem amicos ſuos niti iis, quae ab ipſo acceperint, quaeque ipſi accumulare, et in alios congerere promptum eſt: Marcellum autem et Criſpum, attuliſſe ad amicitiam ſuam, quod non a principe acceperint, nec accipi poſſit. minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines, ac tituli et ſtatuae quae neque ipſa tamen negliguntur: tam hercule quam divitiae et opes, quas facilius invenies qui vituperet, quam faſtidiat. his igitur et honoribus, et ornamentis, et facultatibus, refertas domos eorum videmus, qui ſe ab ineunte adoleſcentia cauſſis forenſibus et oratorio ſtudio dederunt.

9 Nam carmina et verſus, quibus totam vitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatem ullam auctoribus ſuis conciliant, ne-

que utilitates alunt: voluptatem autem brevem, laudem inanem et infructuoſam conſequuntur. licet haec ipſa, et quae deinde dicturus ſum, aures tuae, ô Materne, reſpuant, cui bono eſt ſi apud te Agamemnon aut Jaſon diſerte loquitur? quis ideo domum defenſus, et tibi obligatus redit? quis Salejum noſtrum egregium poëtam, vel (ſi hoc honorificentius eſt) praeclariſſimum vatem deducit, aut ſalutat, aut proſequitur? nempe ſi amicus ejus, ſi propinquus, ſi denique ipſe in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neque ut pro eo verſus facias; hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem et jucundi; quorum tamen hic exitus eſt, ut cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte, unum librum extudit et elucubravit, rogare ultro et ambire cogatur, ut ſint qui dignentur audire: et ne id quidem gratis; nam et domum mutuatur, et auditorium exſtruit, et ſubſellia conducit, et libellos diſpergit: et ut beatiſſimus recitationem ejus eventus proſequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum di-

Digitized by Google

em, velut in herba vel flore praecepta, ad nullam certam et ſolidam pervenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut manſurum in animo cujuſquam beneficium; ſed clamorem vagum, et voces inanes, et gaudium volucre. laudavimus nuper ut miram et eximiam Veſpaſiani liberalitatem, quod quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. pulchrum id quidem, indulgentiam principis ingenio mereri; quanto tamen pulchrius, ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere, ſuum genium propitiare, ſuam experiri liberalitatem? adjice quod poëtis, ſi modo dignum aliquid elaborare et efficere velint, relinquenda converſatio amicorum, et jucunditas urbis, deſerenda caetera officia, utque ipſi dicunt, 'in nemora et lucos,' id eſt, in ſolitudi-
10 nem recedendum eſt. Nec opinio quidem et fama cui ſoli ſerviunt, et quod unum eſſe pretium omnis ſui laboris fatentur, aeque poëtas quam oratores ſequitur; quoniam mediocres poëtas nemo novit, bonos pauci. quando enim rariſſimarum recitationum fama in totam urbem penetrat? nedum ut per tot

provincias innoteſcat. quotuſquiſque cum ex Hiſpania vel Aſia, ne quid de Gallis noſtris loquamur, in urbem venit, Salejum Baſſum requirit? atque adeo ſi quis requirit et ſemel vidit, tranſit et contentus eſt: ut ſi picturam aliquam vel ſtatuam vidiſſet. neque hunc meum ſermonem ſic accipi volo, tanquam eos quibus natura ſua oratorium ingenium denegavit, deterream a carminibus, ſi modo in hac ſtudiorum parte oblectare otium et nomen inſerere poſſunt famae; ego vero omnem eloquentiam omneſque ejus partes ſacras et venerabiles puto: nec ſolum cothurnum veſtrum, aut heroici carminis ſonum, ſed lyricorum quoque jucunditatem, et elegorum laſcivias, et jamborum amaritudinem, epigrammatum luſus, et quamcumque aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium ſtudiis credo; ſed tecum mihi Materne res eſt, quod cum natura tua in ipſam arcem eloquentiae ferat, errare mavis, et ſumma adeptus, in levioribus ſubſiſtis. ut ſi in Graecia natus eſſes, ubi ludicras quoque artis exercere honeſtum eſt, ac tibi

Digitized by Google

Nicoſtrati robur ac vires dii dediſſent, non paterer immanes illos et ad pugnam natos lacertos, levitate jaculi aut jactu diſci vaneſcere: ſic nunc te ab auditoriis et theatris, in forum et ad cauſſas, et ad vera proelia voco; cum praeſertim ne ad id quidem confugere poſſis, quod pleriſque patrocinatur, tamquam minus obnoxium ſit offendere poëtarum quam oratorum ſtudium. efferveſcit enim vis pulcherrimae naturae tuae, nec pro amico aliquo, ſed quod periculoſius eſt, pro Catone offendis; nec excuſatur offenſa neceſſitudine officii, aut fide advocationis, aut fortuitae et ſubitae dictionis impetu: meditatus videris elegiſſe perſonam notabilem, et cum auctoritate dicturam. ſentio quid reſponderi poſſit; hinc ingentis ex his aſſenſus, hinc in ipſis auditoriis praecipue laudari, et mox omnium ſermonibus ferri. tolle igitur quietis et ſecuritatis excuſationem, cum tibi ſumas adverſarium ſuperiorem; nobis ſatis ſit privatas et noſtri ſaeculi controverſias tueri, in quibus expreſſis ſi quando neceſſe ſit pro periclitante amico potentiorum aures offen-

Digitized by Google

dere, et probata ſit fides, et libertas ex-
cuſata. Quae cum dixiſſet Aper acri- 11
us, ut ſolebat, et intento ore: remiſſus
et ſubridens Maternus, PARAVI, in-
quit, me non minus diu accuſare orato-
res, quam Aper laudat. fore enim arbi-
trabar, ut a laudatione eorum digreſſus
detrectaret poëtas, atque carminum ſtu-
dium proſterneret: arte quadam miti-
gavit, concedendo his qui cauſſas agere
non poſſent, ut verſus facerent. ego au-
tem ſicut in cauſſis agendis efficere ali-
quid et eniti fortaſſe poſſum, ita recita-
tione tragoediarum ingredi famam auſpi-
catus ſum, tum quidem cum in Nerone
improbam et ſtudiorum quoque ſacra
profanantem vaticinii potentiam fregi:
et hodie ſi quid in nobis notitiae ac no-
minis eſt, magis arbitror carminum
quam orationum gloria partum; ac jam
me ſejungere a forenſi labore conſtitui,
nec comitatus iſtos et egreſſus aut fre-
quentiam ſalutationum concupiſco: non
magis quam aera et imagines, quae etiam
me nolente in domum meam irruperunt.
nam ſtatum cujuſque ac ſecuritatem me-
lius innocentia tueor quam eloquentia;

Digitized by Google

nec vereor, ne mihi umquam verba in
ſenatu niſi pro alterius diſcrimine faci-
12 enda ſint. Nemora vero, et luci, et
ſecretum ipſum quod Aper increpabat,
tantam mihi afferunt voluptatem, ut in-
ter praecipuos carminum fructus nume-
rem, quod nec in ſtrepitu, nec ſedente
ante oſtium litigatore, nec inter ſordes
ac lacrymas reorum componuntur: ſed
ſecedit animus in loca pura atque inno-
centia, fruiturque ſedibus ſacris. haec
eloquentiae primordia, haec penetralia:
hoc primum habitu cultuque commoda
mortalibus, in illa caſta et nullis con-
tacta vitiis pectora influxit; ſic oracula
loquebantur. nam lucroſae hujus et ſan-
guinantis eloquentiae uſus, recens, et
malis moribus natus, atque, ut tu dice-
bas Aper, ‘in locum teli’ repertus. ce-
terum felix illud, et, ut more noſtro lo-
quar, ‘aureum ſaeculum,’ et oratorum
et criminum inops, poëtis et vatibus a-
bundat, qui bene facta canerent, non
qui male admiſſa defenderent. nec ullis
aut gloria major, aut auguſtior honor:
primum apud deos, quorum proferre re-
ſponſa et intereſſe epulis ferebantur: de-

Digitized by Google

inde apud illos diis genitos ſacroſque
reges, inter quos neminem cauſſidico-
rum, ſed Orphea ac Linum, ac ſi intro-
ſpicere altius velis, ipſum Apollinem ac-
cepimus; vel ſi haec fabuloſa nimis et
compoſita videntur, illud certe mihi
concedis, Aper, non minorem honorem
Homero quam Demoſtheni apud poſte-
ros: nec anguſtioribus terminis famam
Euripidis, aut Sophoclis, quam Lyſiae
aut Hyperidis includi; plures hodie re-
peries qui Ciceronis gloriam, quam Vir-
gilii detrectent. nec ullus Aſinii aut
Meſſallae liber tam illuſtris eſt, quam
Medea Ovidii, aut Varii Thyeſtes. Ac 13
ne fortunam quidem vatum et illud fe-
lix contubernium, comparare timuerim
cum inquieta et anxia oratorum vita;
licet illos certamina et pericula ſua ad
conſulatus evexerint: malo ſecurum et
ſecretum VIRGILII ſeceſſum, in quo
tamen neque apud divum Auguſtum gra-
tia caruit, neque apud populum Roma-
num notitia. teſtes Auguſti epiſtolae,
teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro
verſibus Virgilii, ſurrexit univerſus, et
forte praeſentem ſpectantemque Virgi-

Digitized by Google

lium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. ne noſtris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitae, vel perpetuitate famae ceſſerit. nam Criſpus et Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac praeſenti fortuna concupiſcendum? an quod timent? an quod timentur? quod cum cottidie aliquid rogentur, hi quibus praeſtant indignantur? quod alligati cum adulatione, nec imperantibus umquam ſatis ſervi videntur, nec nobis ſatis liberi? quae haec ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. me vero dulces, ut Virgilius ait, muſae, remotum a ſollicitudinibus, et curis, et neceſſitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illoſque fontes ferant: nec inſanum ultra et lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar; non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, teſtamentum pro pignore ſcribam: nec plus habeam, quam quod poſſim cui velim relinquere, quandocumque fatalis et meus dies veniet; ſtatuarque tumulo non moeſtus et

Digitized by Google

atrox, ſed hilaris et coronatus: et pro
memoria mei nec conſulat quiſquam nec
roget. Vixdum finierat Maternus con- 14
citatus et velut inſtinctus, cum Vipſa-
nius Meſſalla cubiculum ejus ingreſſus
eſt, ſuſpicatuſque ex ipſa intentione ſin-
gulorum, altiorem inter eos eſſe ſermo-
nem: num parum tempeſtivus, inquit,
interveni; ſecretum conſilium et cauſſae
alicujus meditationem tractantibus? mi-
nime, minime, inquit Secundus, atque
adeo vellem maturius interveniſſes; de-
lectaſſet enim te et Apri noſtri accuratiſ-
ſimus ſermo, cum Maternum ut omne
ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſſas a-
gendas converteret, exhortatus eſt: et
Materni pro carminibus ſuis laeta, ut-
que poëtas defendi decebat, audentior,
poëtarum quam oratorum ſimilior ora-
tio. me vero, inquit, et ſermo ipſe infi-
nita voluptate affeciſſet, atque id ipſum
delectat, quod vos viri optimi et tempo-
rum noſtrorum oratores, non forenſi-
bus tantum negotiis, et declamatorio
ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed ejuſ-
modi etiam diſputationes adjungitis,
quae et ingenium alunt, et eruditionis

Digitized by Google

et litterarum jucundiſſimum oblectamentum, cum vobis qui illa diſputatis afferunt; tum etiam his ad quorum aures pervenerint. itaque hercule non minus probari video in te, Secunde, quod Julii Aſiatici vitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium ejuſmodi librorum, quam in Apro quod nondum a ſcholaſticis controverſiis receſſit; et otium ſuum mavult novorum rhetorum more, quam veterum oratorum conſumere. Tum Aper, non deſinis, Meſſalla, vetera tantum et antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atque contemnere. nam hunc tuum ſermonem ſaepe excepi, cum oblitus et tuae et fratris tui eloquentiae, neminem hoc tempore oratorem eſſe contenderes. atque id eo credo audacius, quod maligne in iis opinionem non verebaris, cum eam gloriam quam tibi alii concedunt, ipſe tibi denegares. neque illius, inquit, ſermonis mei poenitentiam ago; neque aut Secundum, aut Maternum, aut te ipſum Aper, (quamquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. ac velim impetratum ab ali-

Digitized by Google

quo veſtrum, ut cauſſas hujus infinitae
differentiae ſcrutetur ac reddat, quas
mecum ipſe plerumque conquiro; et
quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget
quaeſtionem, quia video etiam Grajis
accidiſſe, ut longius abſit Aeſchine et
Demoſthene ſacerdos iſte Nicetes, et ſi
quis alius Epheſum vel Mitylenas con-
tentus ſcholaſticorum clamoribus qua-
tit, quam Afer aut Africanus aut vos
ipſi a Cicerone aut Aſinio receſſiſtis.
Magnam, inquit Secundus, et dignam 16
tractatu quaeſtionem moviſti: ſed quis
eam juſtius explicaverit quam tu, ad cu-
jus ſummam eruditionem et praeſtan-
tiſſimum ingenium cura quoque et me-
ditatio acceſſit? et Meſſalla, aperiam in-
quit, cogitationes meas, ſi illud a vobis
ante impetravero, ut vos quoque ſermo-
nem hunc noſtrum adjuvetis. pro duo-
bus, inquit Maternus, promitto; nam
et ego et Secundus exſequemur partes,
quas intellexerimus te non tam omiſiſſe
quam nobis reliquiſſe. Aprum enim ſo-
lere diſſentire, et tu paullo ante dixiſti,
et ipſe ſatis manifeſtus eſt jamdudum in
contrarium accingi; nec aequo animo

Digitized by Google

perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. non enim, inquit Aper, inauditum et indefenſum ſaeculum noſtrum patiar hac veſtra conſpiratione damnari. ſed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum aetatem ſignatione iſta determinetis? ego enim cum audio antiquos, quoſdam veteres et olim natos intelligo, ac mihi verſantur ante oculos Ulyſſes et Neſtor, quorum aetas mille fere et CC. annis ſaeculum noſtrum antecedit: vos autem Demoſthenem et Hyperidem profertis, quos ſatis conſtat Philippi et Alexandri temporibus floruiſſe: ita tamen ut utrique ſuperſtites eſſent. ex quo apparet, non multo plures quam CCCC annos intereſſe inter noſtram et Demoſthenis aetatem; quod ſpatium temporis, ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum videatur: ſi ad naturam ſaeculorum et reſpectum hujus immenſi aevi, perquam breve, et in proximo eſt. nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, 'is 'eſt magnus et verus annus, quo eadem 'poſitio coeli ſiderumque, quae cum

Digitized by Google

‘ maxime eſt, rurſum exſiſtet, iſque an- ‘ nus horum quos vocamus annorum ‘ XII MDCCCLIV complectitur;’ incipit Demoſthenes veſter quem vos veterem et antiquum fingitis, non ſolum anno quo nos, ſed fere eodem menſe exſtitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos ora- 17
tores, in quibus non Menenium ut puto Agrippam, qui poteſt videri antiquus, noſtrorum temporum diſertis anteponere ſoletis: ſed Ciceronem, et Caeſarem, et Coelium, et Calvum, et Brutum, et Aſinium, et Meſſallam; quos quidem cur antiquis temporibus potius adſcribatis quam noſtris, non video; nam ut de Cicerone ipſo loquar, Hirtio nempe et Panſa conſulibus, ut Tiro libertus ejus ſcripſit, VII Idus Decemb. occiſus eſt, quo anno divus Auguſtus in locum Panſae et Hirtii ſe et Q. Pedium coss. ſuffecit; ſtatue VI. et L. annos, quibus mox divus Auguſtus rempublicam rexit: adjice Tiberii tres et viginti, et prope quadriennium Caii, ac bis quaternos denos Claudii et Neronis annos, atque ipſum Galbae et Othonis, et Vitellii unum annum, ac ſextam jam felicis hu-

Digitized by Google

jus principatus ſtationem, qua Veſpaſi-
'anus rempublicam fovet, C. et XX. anni
ab interitu Ciceronis in hunc diem colli-
guntur, unius hominis aetas. nam ipſe
ego in Britannia vidi ſenem, qui ſe fate-
retur ' et pugnae interfuiſſe, qua Cae-
' ſarem inferentem arma Britanniae, ar-
' cere litoribus, et pellere aggreſſi ſunt'.
ita ſi eum qui armatus C. Caeſari reſtitit,
vel captivitas, vel voluntas, vel fatum
aliquod in urbem pertraxiſſet, idem Cae-
ſarem ipſum et Ciceronem audire potu-
it, et nōſtris quoque actionibus inter-
eſſe. proximo quidem congiario ipſi vi-
diſtis pleroſque ſenes, qui ſe a divo quo-
que Auguſto ſemel atque iterum acce-
piſſe congiarium narrabant; ex quo col-
ligi poteſt, et Corvinum ab illis et Aſi-
nium audiri potuiſſe. nam Corvinus in
medium uſque Auguſti principatum, A-
ſinius paene ad extremum duravit. nec
dividatis ſaeculum, et antiquos ac vete-
res vocetis oratores, quos eorumdem
hominum aures agnoſcere ac velut con-
18 jungere et copulare potuerunt. Haec
ideo praedixi, ut ſi qua ex horum ora-
torum fama gloriaque, laus temporibus

Digitized by Google

adquiritur, eandem docerem in medio ſitam, et propiorem nobis quam Ser. Galbae, C. Carboni, quoſque alios antiquos merito vocaremus. ſunt enim horridi, et impoliti, et rudes, et informes: et quos utinam imitatus non eſſet Calvus veſter aut Coelius, aut ipſe Cicero. agere enim fortius jam et audentius volo, ſi illud ante praedixero, mutari cum temporibus formas et genera dicendi. ſicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus plenior et uberior; ſic Graccho politior et ornatior Craſſus: ſic utroque diſtinctior et urbanior et altior Cicero: Cicerone mitior Corvinus et dulcior, et in verbis magis elaboratus. nec quaero quis diſertiſſimus: hoc interim probaſſe contentus ſum, non eſſe unum eloquentiae vultum, ſed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi; nec ſtatim deterius eſſe quod diverſum eſt: vitio autem malignitatis humanae vetera ſemper in laude, praeſentia in faſtidio eſſe. num dubitamus inventos, qui pro Cátone Appium Caecum magis mirarentur? ſatis conſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe,

Digitized by Google

quibus inflatus et tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans et ſuperfluens, et parum Atticus videretur. legiſti utique et Calvi, et Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas; ex quibus facile eſt deprehendere, Calvum quidem Ciceroni viſum exſanguem, et attritum, Brutum autem otioſum atque disjunctum. rurſumque Ciceronem a Calvo quidem male audiviſſe, tamquam 'ſolutum et enervem:' a Bruto autem, ut ipſius verbis utar, tamquam 'fractum atque elumbem.' ſi me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos veniam, nunc mihi cum univerſis
19 negotium eſt. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem uſque ad Caſſium Severum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illa vetere, atque dicendi via directa: non infirmitate ingenii, nec inſcitia litterarum, tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed judicio et intellectu. vidit namque, ut paullo ante dicebam, cum conditione temporum ac diverſitate aurium formam quoque ac ſpeciem oratio-

Digitized by Google

nis eſſe mutandam. facile perferebat prior iſte populus, ut imperitus et rudis, imperitiſſimarum orationum ſpatia: atque id ipſum laudi dabatur, ſi dicendo quis diem eximeret. ita vero longa principiorum praeparatio, et narrationis alte repetita ſeries, et multarum diviſionum oſtentatio, et mille argumentorum gradus, et quicquid aliud aridiſſimis Hermagorae et Apollodori libris praecipitur, in honore erat: et ſi quis odoratus philoſophiam, atque ex ea locum aliquem orationi ſuae insereret, in coelum laudibus ferebatur. nec mirum; erant enim haec nova et incognita: et ipſorum quoque oratorum pauciſſimi praecepta rhetorum aut philoſophorum placita cognoverant. at hercule pervulgatis jam omnibus, cum vix in cortina quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum etſi non inſtructus, at certe imbutus ſit, novis et exquiſitis eloquentiae itineribus opus eſt, per quae orator faſtidium aurium effugiat, utique apud eos judices qui vi aut poteſtate, non jure et legibus cognoſcunt, et nec accipiunt tempora, ſed conſtituunt: nec exſpectandum habent

Digitized by Google

oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſaepe ultro admonent, atque alio tranſgredientem revocant et feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem ' de infirmitate valetudinis ' ſuae' praefantem? qualia ſunt fere principia Corvini. quis quinque in Verrem libros exſpectaverit? quis de exceptione et formula perpetietur illa immenſa volumina, quae pro M. Tullio aut A. Caecina legimus? praecurrit hoc tempore judex dicentem, et niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore et cultu deſcriptionum invitatus et corruptus eſt, averſatur dicentem. vulgus quoque aſſiſtentium, et affluens et vagus auditor, aſſuevit jam exigere laetitiam et pulchritudinem orationis; nec magis perfert in judiciis triſtem et impexam antiquitatem, quam ſi quis in ſcena Roſcii aut Turpionis Ambivii exprimere geſtus velit. jam vero juvenes et in ipſa ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſſa oratores ſectantur, non ſolum audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre et dignum memoria volunt. traduntque invicem, ac ſaepe

Digitized by Google

in colonias ac provincias ſuas ſcribunt,
ſive in ſuis aliquis arguta et brevi ſen-
tentia effulſit, ſive locus exquiſito et po-
ëtico cultu enituit. exigitur enim jam
ab oratore etiam poëticus decor, non
Attii aut Pacuvii veterno inquinatus,
ſed ex Horatii, et Virgilii, et Lucani ſa-
crario prolatus. horum igitur auribus
et judiciis obtemperans noſtrorum ora-
torum aetas, pulchrior et ornatior exſti-
tit. neque ideo minus efficaces ſunt o-
rationes noſtrae, quia ad aures judican-
tium cum voluptate perveniunt. quid
enim ſi infirmiora horum temporum
templa credas, quia non rudi caemento,
et informibus tegulis exſtruuntur, ſed
marmore nitent et auro radiantur? E- 21
quidem fatebor vobis ſimpliciter, me in
quibus antiquorum vix riſum, in qui-
buſdam autem vix ſomnum tenere, nec
unum de populo. * Canuti aut Aride Fur-
nio et Toranio, quique alios in eodem
valetudinario haec oſſa et hanc maciem
probant. ipſe mihi Calvus cum unum et
viginti, ut puto, libros reliquerit, vix
in una aut altera oratiuncula ſatisfecit;
nec diſſentire ceteros ab hoc meo judicio

Digitized by Google

video; quotus enim quiſque Calvi in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominum ſtudioſorum manibus verſantur accuſationes, quae in Vatinium inſcribuntur, ac praecipue ſecunda ex his oratio; eſt enim verbis ornata, et ſententiis: auribus judicum accommodata: ut ſcias ipſum quoque Calvum intellexiſſe, quid melius eſſet, nec voluntatem quin ſublimius et cultius diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe. quid ex Coelianis orationibus? nempe hae placent ſive in univerſa parte factum in quibus nitorem et altitudinem horum temporum agnoſcimus. ſordes autem verborum, et hians compoſitio et inconditi ſenſus redolent antiquitatem; nec quemquam adeo antiquarium puto, ut Coelium ex ea parte laudet, qua antiquus eſt. concedamus ſane C. Caeſari, ut propter magnitudinem cogitationum et occupationes rerum minus eloquentia effecerit, quam divinum ejus ingenium poſtulabat: tam hercule quam Brutum philoſophiae ſuae relinquamus. nam 'in 'orationibus minorem eſſe fama ſua,' etiam admiratores ejus fatentur; niſi forte quiſquam aut Caeſaris pro Decio,

Digitized by Google

Samnite, aut Bruti pro Dejotaro rege, ceteroſque, ejuſdem lentitudinis ac teporis libros legit, niſi qui et carmina eorundem miratur; fecerunt enim et carmina, et in bibliothecas rettulerunt, non melius quam Cicero, at felicius, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque, quamquam propioribus temporibus natus ſit, videtur, mihi inter Menenios et Appios ſtuduiſſe. Pacuvium certe, et Attium, non ſolum tragoediis, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit; adeo durus et ſiccus eſt. oratio autem, ſicut corpus hominis, ea demum pulchra eſt, in qua non eminent venae, nec oſſa numerantur: ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra et exſurgit toris, ipſos quoque nervos rubor tegit et decor commendat. nolo Corvinum inſequi, quia non per ipſum ſtetit quo minus laetitiam nitoremque noſtrorum temporum exprimeret; viderimus inquam judicio ejus vis aut animi aut ingenii ſufſecerit. Ad Ciceronem venio, cui ea- 22
dem pugna cum aequalibus ſuis fuit, quae mihi vobiſcum eſt. illi enim antiquos mirabantur, ipſe ſuorum temporum elo-

quentiam anteponebat; nec ulla re magis ejuſdem aetatis oratores praecurrit, quam judicio. primus enim excoluit orationem, primus et verbis delectum adhibuit et compoſitioni artem: locoſque laetiores attentavit, et quaſdam ſententias invenit: utique in his orationibus quas ſenior jam et juxta finem vitae compoſuit, id eſt, poſtquam magis profecerat, uſuque et experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus eſt. nam priores ejus orationes non carent vitiis antiquitatis; lentus eſt in principiis, longus in narrationibus, otioſus circa exceſſus: tarde commovetur, raro incaleſcit: pauci ſenſus opt. et cum quodam lumine terminantur; nihil excerpere, nihil referre poſſis: et velut in rudi aedificio, firmus ſane paries et duraturus, ſed non ſatis expolitus et ſplendens. ego autem oratorem, ſicut locupletem ac laudatum patrem-familiae, non eo tantum volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, ſed etiam quod viſum et oculos delectet: non ea ſolum inſtrui ſupellectile, quae neceſſariis uſibus ſufficiat; ſed ſit in apparatu ejus, et aurum et gem-

Digitized by Google

mae, ut ſumere in manus, et aſpicere
ſaepius liceat: quaedam vero procul ar-
ceantur, ut jam oblitterata et olentia:
nullum ſit verbum velut rubigine infec-
tum, nulli ſenſus tarda et inerti ſtruc-
tura, in morem Annalium, componan-
tur: fugiat foedam et inſulſam ſcurrili-
tatem, variet compoſitionem, nec om-
nes clauſulas uno et eodem modo termi-
net. Nolo irridere 'rotam fortunae, 23
'et jus Verrinum,' et illud tertio quo-
que ſenſu in omnibus pro ſententia po-
ſitum, 'eſſe videatur.' nam et hoc invi-
tus rettuli, et plura omiſi, quae tamen
ſola mirantur atque exprimunt hi qui
'ſe antiquos oratores' vocant; nemi-
nem nominabo, genus hominum ſignaſſe
contentus: ſed vobis utique verſantur
ante oculos, qui Lucilium pro Horatio,
et Lucretium pro Virgilio legunt, qui-
bus eloquentia tui Aufidii Baſſi, aut Ser-
vilii Noniani, ex comparatione Siſennae
aut Varronis ſordet; qui rhetorum noſ-
trorum commentarios faſtidiunt, ode-
runt; Calvi mirantur: quos more priſco
apud judicem fabulantes, non auditores
ſequuntur, non populus audit, vix de-

Digitized by Google

nique litigator perpetitur, adeo moeſti et inculti, illam ipſam quam jactant ſanitatem, infirmitate et jejunio conſequuntur. porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quae animi anxietate contingat; parum eſt aegrum non eſſe, fortem et laetum et alacrem volo; prope abeſt ab infirmitate in quo ſola ſanitas laudatur. vos vero diſertiſſimi, ut poteſtis, ut facitis, illuſtrate ſaeculum noſtrum pulcherrimo genere dicendi. nam et te Meſſalla, video laetiſſima quaeque antiquorum imitantem. et vos Materne ac Secunde, ita gravitate ſummum nitorem et cultum verborum miſcetis; ea electio inventionis, is ordo rerum, et quotiens cauſſa poſcit, ubertas, ea quotiens permittitur, brevitas, is compoſitionis decor, ſententiarum planitas; ſic exprimitis affectus, ſic libertatem temperatis: ut etiam ſi noſtra judicia malignitas et invidia tardaverit, verum de vobis dicturi ſint poſteri noſ-
24 tri. Quae cum Aper dixiſſet; agnoſcitiſne, inquit Maternus, vim et ardorem Apri noſtri? quo torrente, quo impetu ſeculum noſtrum defendit! quam copioſe

ac varie vexavit antiquos! quanto non ſolum ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione et arte, ab ipſis mutuatus eſt, per quae mox ipſos inceſſeret! tuum tamen Meſſalla promiſſum immutaſſe non debes; neque enim defenſores antiquorum exigimus, nec quemquam noſtrorum: quamquam modo laudati ſumus, his quos inſectatus eſt Aper, comparamus; ac ne ipſe quidem ita ſentit, ſed more veteri et alias veſtris philoſophis ſaepe celebrato, ſumpſit ſibi contradicendi partes. exprime nobis non laudationem antiquorum, ſatis enim illos fama ſua laudat, ſed cauſſas cur in tantum ab eloquentia eorum receſſerimus; cum praeſertim centum et XX. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit.

Tum Meſſalla: ſequar a te 25
praeſcriptam formam Materne; neque enim diu contradicendum eſt Apro, qui primum, ut opinor, nominis controverſiam movit, tamquam parum proprie antiqui vocarentur, quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. mihi autem de vocabulo pugna non eſt, ſive illos antiquos, ſive majores, ſive quo alio ma-

vult nomine appellet: dummodo in conſeſſo ſit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuiſſe. ne illi quidem parti ſermonis ejus repugno, ſi cominus fatetur plures formas dicendi etiam iiſdem ſaeculis, nedum diverſis exſtitiſſe. ſed quo modo inter Atticos oratores primae Demoſtheni tribuuntur, proximum autem locum Aeſchines et Hyperides et Lyſias et Lycurgus obtinent; omnium autem conſenſu haec oratorum aetas maxime probatur: ſic apud nos Cicero quidem ceteros eorundem temporum diſertos anteceſſit: Calvus autem et Aſinius et Caeſar et Coelius et Brutus ſuo jure et prioribus et ſequentibus anteponuntur; nec refert quod inter ſe ſpecie differant, cum genere conſentiant. at ſtrictior Calvus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Caeſar, amarior Coelius, gravior Brutus, vehementior et plenior et valentior Cicero; omnes tamen eamdem ſanitatem eloquentiae ferunt: ut ſi omnium pariter libros in manum ſumpſeris, ſcias, quamvis in diverſis ingeniis, eſſe quandam judicii ac voluntatis ſimilitudinem et cognationem. nam

Digitized by Google

quod invicem ſe obtrectaverunt, et ſu-
perſunt aliqua epiſtolis eorum inſerta, ex
quibus mutua malignitas detegitur, non
eſt oratorum vitium, ſed hominum. nam
et Calvum et Aſinium et ipſum Cicero-
nem credo ſolitos et invidere, et livere,
et ceteris humanae infirmitatis vitiis af-
fici;. ſolum inter hos arbitror Brutum,
non malignitate nec invidia, ſed ſimpli-
citer et ingenue judicium animi ſui de-
texiſſe; an invideret Ciceroni, qui mihi
videtur ne Caeſari quidem invidiſſe?
quod ad Ser. Galbam et C. Laelium atti-
net, et ſi quos alios antiquorum agitare
non deſtitit, non exigit defenſorem, cum
fatear quaedam eloquentiae eorum, ut
naſcenti adhuc nec ſatis adultae, defu-
iſſe. Ceterum ſi omiſſo optimo illo, et 26
perfectiſſimo genere eloquentiae, eligen-
da ſit forma dicendi; malim hercule C.
Gracchi impetum, aut L. Craſſi matu-
ritatem, quam calamiſtros Maecenatis,
aut tinnitus Gallionis; adeo malim ora-
torem, vel hirta toga induere, quam fu-
catis et meretriciis veſtibus inſignire.
neque enim oratorius iſte, immo hercule
ne virilis quidem cultus eſt, quo pleri-

Digitized by Google

que temporum noſtrorum actores ita utuntur, ut laſcivia verborum, et levitate ſententiarum, et licentia compoſitionis, hiſtrionales modos exprimant; quodque vix auditu fas eſſe debeat, laudis et gloriae et ingenii loco plerique jactant, 'cantari ſaltarique commentarios ſuos.' unde oritur illa foeda et praepoſtera, ſed tamen frequens quibuſdam exclamatio, ut 'oratores noſtri tenere dicere, hiſtriones diſerte ſaltare' dicantur. equidem non negaverim Caſſium Severum, quem ſolum Aper noſter nominare auſus eſt, ſi his comparetur qui poſtea fuerunt, poſſe oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum ſuorum plus vis habeat quam ſanguinis. primus enim contempto ordine rerum, omiſſa modeſtia, ac pudore verborum, ipſis etiam quibus utitur armis incompoſitus, et ſtudio feriendi plerumque detectus non pugnat, ſed rixatur. ceterum, ut dixi, ſequentibus comparatus, et varietate eruditionis, et lepore urbanitatis, et ipſarum virium robore, multum ceteros ſuperat; quorum neminem Aper nominare, et velut in aciem educere ſuſtinuit. ego

Digitized by Google

autem exſpectabam, ut incuſato Aſinio, et Coelio, et Calvo, aliud nobis agmen produceret, pluriſque vel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Caeſari, ſingulis demum ſingulos opponeremus. nunc detrectaſſe nominatim antiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi in publicum et in commune; veritus credo ne multos offenderet, ſi paucos excerpſiſſet; quotus enim quiſque ſcholaſticorum non hac ſua perſuaſione fruitur, ut ſe ante Ciceronem numeret, ſed plane poſt Gabinianum? At ego non 27
verebor nominare ſingulos, quo facilius propoſitis exemplis appareat, quibus gradibus fracta ſit et deminuta eloquentia; appropera, inquit Maternus, et potius exſolve promiſſum. neque enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me equidem in confeſſo eſt, ſed cauſſas exquirimus, quas te ſolitum tractare, paullo ante, plane mitiore eloquentia et temporum noſtrorum miratus, antequam te Aper offenderet majores tuos laceſſendo; non ſum, inquit, offenſus Aprina diſputatione,

Digitized by Google

nec vos offendi decebit, ſi quid forte aures veſtras perſtringet, cum ſciatis hanc eſſe ejuſmodi ſermonum legem, judicium animi citra damnum affectus proferre. perge, inquit Maternus, et cum de antiquis loquaris, utere antiqua libertate, a qua vel magis degeneravimus, quam
28 ab eloquentia. Et Meſſalla, non reconditas Materne cauſſas requiris: nec aut tibi ipſi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, etiamſi mihi partes aſſignatis proferendi in medium, quae omnes ſentimus. quis enim ignorat et eloquentiam et ceteras artes deſciviſſe ab iſta vetere gloria, non inopia hominum; ſed deſidia juventutis, et negligentia parentum, et inſcientia praecipientium, et oblivione moris antiqui? quae mala primum in urbe nata, mox per Italiam fuſa, jam in provincias manant: quamquam noſtra nobis notiora ſunt. ego de urbe et his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quae natos ſtatim excipiunt, et per ſingulos aetatis gradus cumulantur, ſi prius de ſeveritate ac diſciplina majorum circa educandos formandoſque liberos pauca praedixero. jam-

Digitized by Google

primum ſuus cuique filius ex caſta pa-
rente natus, non in cella emptae nutri-
cis, ſed gremio ac ſinu matris educaba-
tur, cujus praecipua laus erat, tueri do-
mum, et inſervire liberis. eligebatur
autem aliqua major natu propinqua, cu-
jus probatis ſpectatiſque moribus, om-
nis cujuſpiam familiae ſuboles commit-
teretur, coram qua neque dicere fas erat
quod turpe dictu, neque facere quod in-
honeſtum factu videretur. ac non ſtu-
dia modo curaſque, ſed remiſſiones eti-
am luſuſque puerorum, ſanctitate qua-
dam ac verecundia temperabat. ſic Cor-
neliam Gracchorum, ſic Aureliam Cae-
ſaris: ſic Attiam Auguſti matrem prae-
fuiſſe educationibus, ac produxiſſe prin-
cipes liberos accepimus; quae diſciplina
ac ſeveritas eo pertinebat, ut ſincera et
integra et nullis pravitatibus detorta u-
niuſcujuſque natura, toto ſtatim pectore
arriperet artes honeſtas: et ſive ad rem
militarem, ſive ad juris ſcientiam, ſive ad
eloquentiae ſtudium inclinaſſet, id ſolum
ageret, id univerſum hauriret. At nunc 29
natus infans delegatur Graeculae alicui
ancillae, cui adjungitur unus aut alter

ex omnibus ſervis plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſterio accommodatus; horum fabulis et erroribus teneri ſtatim et rudes animi imbuuntur. nec quiſquam in tota domo penſi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes nec probitati neque modeſtiae parvulos aſſuefaciunt, ſed laſciviae et libertati, per quae paullatim impudentia irrepit, et ſui alienique contemptus. jam vero propria et peculiaria hujus urbis vitia poene in utero matris concipi mihi videntur, hiſtrionalis favor, et gladiatorum equorumque ſtudia; quibus occupatus et obſeſſus animus quantulum loci bonis artibus relinquit; quotum quemque inveneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando auditoria intravimus? nec praeceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent; colligunt enim diſcipulos non ſeveritate diſciplinae, nec ingenii experimento, ſed ambitione ſalutantium, et illecebris adulationis. tranſeo prima diſcentium elementa, in quibus et ipſis

parum elaboratur; nec in auctoribus
cognoſcendis, nec in evolvenda anti-
quitate, nec in notitia vel rerum, vel
hominum, vel temporum ſatis operae
inſumitur, ſed expetuntur quos rheto-
ras vocant: quorum profeſſio quando
primum in hanc urbem introducta ſit,
quamque nullam apud majores noſtros
auctoritatem habuit, ſtatim docuero.
Referam neceſſe eſt animum ad eam diſ- 30
ciplinam, qua uſos eſſe eos oratores ac-
cepimus, quorum infinitus labor et cot-
tidiana meditatio et in omni genere ſtu-
diorum exercitationes, ipſorum etiam
continentur libris. notus eſt vobis uti-
que Ciceronis liber qui Brutus inſcribi-
tur, in cujus extrema parte, (nam prior
commemorationem veterum oratorum
habet,) ſua initia, ſuos gradus, ſuae elo-
quentiae velut quandam educationem
refert; ‘ ſe apud Q. Mucium jus civile
‘ didiciſſe; apud Philonem Academi-
‘ cum, apud Diodorum Stoicum omnis
‘ philoſophiae partes penitus hauſiſſe:
‘ neque his doctoribus contentum quo-
‘ rum ei copia in urbe contigerat, Achai-
‘ am quoque et Aſiam peragraſſe, ut

Digitized by Google

'omnem omnium artium varietatem 'complecteretur.' itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriae, non muſicae, non grammaticae, non denique ullius ingenuae artis ſcientiam ei defuiſſe. ille dialecticae ſubtilitatem; ille moralis partis utilitatem; ille rerum motus cauſaſque cognovit; ita enim eſt, optimi viri, ita ex multa eruditione, ex pluribus artibus, et omnium rerum ſcientia exundat et exuberat illa admirabilis eloquentia; neque oratoris vis et facultas, ſicut ceterarum rerum, anguſtis et brevibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quaeſtione pulchre et ornate et ad perſuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum
31 voluptate audientium poſſit. Haec ſibi illi veteres perſuadebant; ad haec efficienda intelligebant opus eſſe, non ut rhetorum ſcholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad veritatem accedentibus controverſiis linguam modo et vocem exeroerent; ſed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de juſto et injuſto

Digitized by Google

diſputatur. haec enim eſt oratori ſubjecta ad dicendum materia. nam in judiciis fere de aequitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita ut plerumque haec ipſa invicem miſceantur; de quibus copioſe et varie et ornate nemo dicere poteſt, niſi qui cognovit naturam humanam, et vim virtutum, pravitatemque vitiorum, et intellectum eorum quae nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram judicis vel inſtiget vel leniat, qui ſcit quid ira; promptius ad miſerationem impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, et quibus animi motibus concitetur. in his artibus exercitationibuſque verſatus orator, ſive apud infeſtos, ſive apud cupidos, ſive apud invidentes, ſive apud triſtes, ſive apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: et prout cujuſque natura poſtulabit, adhibebit manum et temperabit orationem, parato omni inſtrumento, et ad omnem uſum repoſito. ſunt apud quos aſtrictum, et collectum, et ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei mere-

Digitized by Google

tur; apud hos dediſſe operam dialecticae proficiet. alios fuſa, et aequalis, et ex communibus ducta ſenſibus oratio, magis delectat; ad hos permovendos mutuabimur aliquid a Peripateticis; hi aptos et in omnem diſputationem paratos jam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem; Xenophon jucunditatem; ne Epicuri quidem et Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque, prout res poſcit, uti alienum erit oratori; neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum civitatem, ſed eum qui non quaſdam artes audire, ſed omnes liberaliter debet. ideoque et juris civilis ſcientiam veteres oratores comprehendebant; et grammatica, muſica, et geometria imbuebantur. incidunt enim cauſſae plurimae quidem ac poene omnes, quibus juris notitia deſideratur: pleraeque autem, in quibus hae quoque ſcientiae requi-
32 runtur. Nec quiſquam reſpondeat: 'ſufficit ut ad tempus ſimplex quiddam 'et uniforme doceamur.' primum enim aliter utimur propriis, aliter commodatis: longeque intereſſe manifeſtum eſt,

Digitized by Google

poſſideat quis quae profert, an mutuetur. deinde ipſa multarum artium ſcientia etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime credas, eminet et excellit. idque non doctus modo et prudens auditor, ſed etiam populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, ut 'legitime 'ſtuduiſſe, ut per omnes eloquentiae nu'meros iſſe, ut denique oratorem etiam' fateatur; quem non poſſe aliter exſiſtere, nec exſtitiſſe umquam confirmo, niſi eum qui tamquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exierit; quod adeo negligitur ab horum temporum diſertis, ut in actionibus eorum fex quoque cottidiani ſermonis, foeda ac pudenda vitia deprehendantur, ut ignorent leges, non teneant S. C. jus civitatis ultro derideant: ſapientiae vero ſtudium et praecepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus et anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, velut expulſam regno ſuo: ut quae olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumciſa et amputata, ſine apparatu, ſine honore,

Digitized by Google

poene dixerim ſine ingenuitate, quaſi u-
na ex ſordidiſſimis artificiis diſcatur.
ergo hanc primam et praecipuam cauſ-
ſam arbitror, cur tantum ab eloquentia
antiquorum oratorum receſſerimus. ſi
teſtes deſiderantur, quos potiores no-
minabo quam apud Graecos Demoſthe-
nem? quem ſtudioſiſſimum Platonis au-
ditorem fuiſſe memoriae proditum eſt.
et Cicero his ut opinor verbis, ‘quid-
‘quid in eloquentia effecerit, id ſe non
‘rhetorum, ſed Academiae ſpatiis con-
‘ſecutum.’ ſunt aliae cauſſae magnae
et graves, quas a vobis aperiri aequum
eſt, quoniam quidem ego jam meum mu-
nus explevi, et quod mihi in conſuetu-
dine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi forte
hoc audirent, certum habeo dicturos,
‘me dum juris et philoſophiae ſcienti-
‘am tamquam oratori neceſſariam laudo,
33 ‘ineptiis meis plauſiſſe.’ Et Mater-
nus, mihi quidem, inquit, ſuſceptum a
te munus adeo peregiſſe nondum videris,
ut inchoaſſe tantum, et velut veſtigia ac
lineamenta quaedam oſtendiſſe videaris.
nam quibus inſtrui veteres oratores ſo-
liti ſint, dixiſti, differentiamque noſtrae

Digitized by Google

deſidiae et inſcientiae adverſus acerrima et fecundiſſima eorum ſtudia demonſtraſti: cetera exſpecto, ut quemadmodum ex te didici quid aut illi ſcirent, aut nos neſciamus, ita hoc quoque cognoſcam, quibus exercitationibus juvenes jam et forum ingreſſi confirmare et alere ingenia ſua ſoliti ſint; neque enim arte et ſcientia, ſed longe magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, et hi ſignificare vultu videntur. deinde cum Aper et Secundus idem annuiſſent, Meſſalla quaſi rurſus incipiens: quoniam initia et ſemina veteris eloquentiae ſatis demonſtraſſe videor, docendo quibus artibus antiqui oratores inſtitui erudirique ſoliti ſint: perſequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipſis artibus ineſt exercitatio, nec quiſquam percipere tot reconditas aut tam varias res poteſt, niſi ut ſcientiae meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiae accedat; per quae colligitur eamdem eſſe rationem, et percipiendi quae proferas, et proferendi quae perceperis; ſed ſi cui obſcuriora haec videntur, iſque ſcientiam ab exercitatione ſeparat, id

certe concedet, inſtructum et plenum his artibus animum, longe paratiorem ad eas exercitationes venturum, quae
34 propriae circa oratoriam videntur. Ergo apud majores noſtros juvenis ille, qui foro et eloquentia parabatur, imbutus jam domeſtica diſciplina, refertus honeſtis ſtudiis, deducebatur a patre, vel a propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in civitate tenebat; hunc ſectari, hunc proſequi, hujus omnibus dictionibus intereſſe, ſive in judiciis, ſive in concionibus aſſueſcebat, ita ut altercationes quoque excipere, et jurgiis intereſſe, utque ſic dixerim, pugnare in proelio diſceret; magnus ex hoc uſus, multum conſtantiae, plurimum judicii juvenibus ſtatim contingebat, in media luce ſtudentibus atque inter ipſa diſcrimina, ubi nemo impune ſtulte aliquid, aut contrarie dicit, quo minus et judex reſpuat, et adverſarius exprobret, ipſi denique advocati aſpernentur. igitur vera ſtatim et incorrupta eloquentia imbuebantur: et quamquam unum ſequerentur, tamen omnes ejuſdem aetatis patronos in plurimis et cauſſis et judiciis

Digitized by Google

cognoſcebant: habebantque ipſius populi diverſiſſimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur, quid in quoque vel probaretur vel diſpliceret: ita nec praeceptor deerat optimus quidem et electiſſimus, qui faciem eloquentiae, non imaginem praeſtaret: nec adverſarii et aemuli, ferro non rudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper novum, ex invidis et faventibus, ut nec bene dicta diſſimularentur. ſcitis enim magnam illam et duraturam eloquentiae famam, non minus in diverſis ſubſelliis parari quam ſuis: quin immo conſtantius ſurgere ibi, fidelius corroborari. atque hercule ſub ejuſmodi praeceptionibus juvenis ille de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator judiciorum, eruditus et aſſuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notae leges, non novi judicum vultus, frequens in oculis conſuetudo concionum, ſaepe cognitae populi aures, ſive accuſationem ſuſceperat, ſive defenſionem, ſolus ſtatim et unus cuicumque cauſſae par erat. nonodecimo aetatis anno L. Craſſus C. Carbonem, uno et

Digitized by Google

viceſimo Caeſar Dolabellam, altero et
XX. Aſinius Pollio C. Catonem, non
multo aetate antecedens Calvus Vatini-
um, iis orationibus inſequuti ſunt, quas
35 hodieque cum admiratione legimus. At
nunc adoleſcentuli noſtri deducuntur in
ſcenas ſcholaſticorum, qui rhetores vo-
cantur: quos paullo ante Ciceronis tem-
pora exſtitiſſe, nec placuiſſe majoribus
noſtris, ex eo manifeſtum eſt, quod Mar-
co Craſſo et Domitio cenſoribus clude-
re, ut ait Cicero, ludum impudentiae
juſſi ſunt. ſed ut dicere inſtitueram, de-
ducimur in ſcholas, quibus non facile
dixerim utrumne locus ipſe, an condiſ-
cipuli, an genus ſtudiorum plus mali in-
geniis afferant. nam in loco nihil reve-
rentiae, ſed in quem nemo niſi imperi-
tus aeque intrat. in condiſcipulis nihil
profectus, cum pueri inter pueros, et a-
doleſcentuli inter adoleſcentulos pari
ſecuritate dicant et audiantur. ipſae ve-
ro exercitationes magna ex parte con-
trariae. nempe enim duo genera mate-
riarum apud rhetores tractantur, ſuaſo-
riae, et controverſiae. ex iis ſuaſoriae
quidem etſi tamquam plane leviores et

Digitized by Google

minus prudentiae exigentes, pueris delegantur; controverſiae robuſtioribus aſſignantur, quales per fidem, et quam incredibiliter compoſitae! ſequitur autem ut materiae abhorrenti a veritate declamatio quoque adhibeatur. ſic fit ut tyrannicidarum praemia, aut vitiatarum electiones, aut peſtilentiae remedia, aut inceſta matrum, aut quidquid in ſchola quotidie agitur; in foro vel raro numquam, ingentibus verbis perſequantur: cum ad veros judices ventum eſt rem cogitare, nihil humile, nihil abjectum eloqui poterat. Magna 36
eloquentia, ſicut flamma materia alitur, et motibus excitatur, et urendo clareſcit. eadem ratio in noſtra quoque civitate antiquorum eloquentiam provexit. nam etſi horum quoque temporum oratores ea conſecuti ſunt, quae compoſita et quieta et beata republica tribui fas erat: tamen iſta perturbatione ac licentia plura ſibi aſſequi videbantur, cum mixtis omnibus et moderatore uno carentibus, tantum quiſque orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. hinc leges aſſiduae, populare no-

Digitized by Google

men, hinc conciones magiſtratuum poenae pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, et aſſignatae etiam domibus inimicitiae, hinc procerum factiones et aſſidua ſenatus adverſus plebem certamina; quae ſingula etſi diſtrahebant rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, et magnis cumulare praemiis videbantur. quia quanto quiſque plus dicendo poterat, tanto facilius honores aſſequebatur; tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat, tanto plus apud principes gratiae, plus auctoritatis apud patres, plus notitiae ac nominis apud plebem parabat; hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant; hos ituri in provincias magiſtratus reverebantur, hos reverſi colebant; hos et praeturae et conſulatus vocare ultro videbantur; hi ne privati quidem ſine poteſtate erant, cum et populum et ſenatum conſilio et auctoritate regerent; quinimmo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in civitate, aut tueri conſpicuum et eminentem locum: nec mirum, cum etiam inviti ad populum

Digitized by Google

deſidiae et inſcientiae adverſus acerrima et fecundiſſima eorum ſtudia demonſtraſti: cetera exſpecto, ut quemadmodum ex te didici quid aut illi ſcirent, aut nos neſciamus, ita hoc quoque cognoſcam, quibus exercitationibus juvenes jam et forum ingreſſi confirmare et alere ingenia ſua ſoliti ſint; neque enim arte et ſcientia, ſed longe magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, et hi ſignificare vultu videntur. deinde cum Aper et Secundus idem annuiſſent, Meſſalla quaſi rurſus incipiens: quoniam initia et ſemina veteris eloquentiae ſatis demonſtraſſe videor, docendo quibus artibus antiqui oratores inſtitui erudirique ſoliti ſint: perſequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipſis artibus ineſt exercitatio, nec quiſquam percipere tot reconditas aut tam varias res poteſt, niſi ut ſcientiae meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiae accedat; per quae colligitur eamdem eſſe rationem, et percipiendi quae proferas, et proferendi quae perceperis; ſed ſi cui obſcuriora haec videntur, iſque ſcientiam ab exercitatione ſeparat, id

Digitized by Google

certe concedet, inſtructum et plenum
his artibus animum, longe paratiorem
ad eas exercitationes venturum, quae
34 propriae circa oratoriam videntur. Er-
go apud majores noſtros juvenis ille,
qui foro et eloquentia parabatur, imbu-
tus jam domeſtica diſciplina, refertus
honeſtis ſtudiis, deducebatur a patre, vel
a propinquis, ad eum oratorem qui
principem locum in civitate tenebat;
hunc ſectari, hunc proſequi, hujus om-
nibus dictionibus intereſſe, ſive in judi-
ciis, ſive in concionibus aſſueſcebat, ita
ut altercationes quoque excipere, et jur-
giis intereſſe, utque ſic dixerim, pugna-
re in proelio diſceret; magnus ex hoc
uſus, multum conſtantiae, plurimum
judicii juvenibus ſtatim contingebat, in
media luce ſtudentibus atque inter ipſa
diſcrimina, ubi nemo impune ſtulte ali-
quid, aut contrarie dicit, quo minus et
judex reſpuat, et adverſarius exprobret,
ipſi denique advocati aſpernentur. igi-
tur vera ſtatim et incorrupta eloquentia
imbuebantur: et quamquam unum ſe-
querentur, tamen omnes ejuſdem aetatis
patronos in plurimis et cauſſis et judiciis

Digitized by Google

cognoſcebant: habebantque ipſius populi diverſiſſimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur, quid in quoque vel probaretur vel diſpliceret: ita nec praeceptor deerat optimus quidem et electiſſimus, qui faciem eloquentiae, non imaginem praeſtaret: nec adverſarii et aemuli, ferro non rudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper novum, ex invidis et faventibus, ut nec bene dicta diſſimularentur. ſcitis enim magnam illam et duraturam eloquentiae famam, non minus in diverſis ſubſelliis parari quam ſuis: quin immo conſtantius ſurgere ibi, fidelius corroborari. atque hercule ſub ejuſmodi praeceptionibus juvenis ille de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator judiciorum, eruditus et aſſuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notae leges, non novi judicum vultus, frequens in oculis conſuetudo concionum, ſaepe cognitae populi aures, ſive accuſationem ſuſceperat, ſive defenſionem, ſolus ſtatim et unus cuicumque cauſſae par erat. nonodecimo aetatis anno L. Craſſus C. Carbonem, uno et

Digitized by Google

viceſimo Caeſar Dolabellam, altero et
XX. Aſinius Pollio C. Catonem, non
multo aetate antecedens Calvus Vatini-
um, iis orationibus inſequuti ſunt, quas
35 hodieque cum admiratione legimus. At
nunc adoleſcentuli noſtri deducuntur in
ſcenas ſcholaſticorum, qui rhetores vo-
cantur: quos paullo ante Ciceronis tem-
pora exſtitiſſe, nec placuiſſe majoribus
noſtris, ex eo manifeſtum eſt, quod Mar-
co Craſſo et Domitio cenſoribus clude-
re, ut ait Cicero, ludum impudentiae
juſſi ſunt. ſed ut dicere inſtitueram, de-
ducimur in ſcholas, quibus non facile
dixerim utrumne locus ipſe, an condiſ-
cipuli, an genus ſtudiorum plus mali in-
geniis afferant. nam in loco nihil reve-
rentiae, ſed in quem nemo niſi imperi-
tus aeque intrat. in condiſcipulis nihil
profectus, cum pueri inter pueros, et a-
doleſcentuli inter adoleſcentulos pari
ſecuritate dicant et audiantur. ipſae ve-
ro exercitationes magna ex parte con-
trariae. nempe enim duo genera mate-
riarum apud rhetores tractantur, ſuaſo-
riae, et controverſiae. ex iis ſuaſoriae
quidem etſi tamquam plane leviores et

minus prudentiae exigentes, pueris de-
legantur; controverſiae robuſtioribus
aſſignantur, quales per fidem, et quam
incredibiliter compoſitae! ſequitur au-
tem ut materiae abhorrenti a veritate
declamatio quoque adhibeatur. ſic fit
ut tyrannicidarum praemia, aut viti-
atarum electiones, aut peſtilentiae re-
media, aut inceſta matrum, aut quid-
quid in ſchola quotidie agitur; in foro
vel raro numquam, ingentibus verbis
perſequantur: cum ad veros judices
ventum eſt rem cogitare, nihil humile,
nihil abjectum eloqui poterat. Magna 36
eloquentia, ſicut flamma materia alitur,
et motibus excitatur, et urendo clareſ-
cit. eadem ratio in noſtra quoque civi-
tate antiquorum eloquentiam provexit.
nam etſi horum quoque temporum ora-
tores ea conſecuti ſunt, quae compoſita
et quieta et beata republica tribui fas e-
rat: tamen iſta perturbatione ac licentia
plura ſibi aſſequi videbantur, cum mix-
tis omnibus et moderatore uno caren-
tibus, tantum quiſque orator ſaperet,
quantum erranti populo perſuaderi po-
terat. hinc leges aſſiduae, populare no-

Digitized by Google

men, hinc conciones magiſtratuum poenae pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, et aſſignatae etiam domibus inimicitiae, hinc procerum factiones et aſſidua ſenatus adverſus plebem certamina; quae ſingula etſi diſtrahebant rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, et magnis cumulare praemiis videbantur. quia quanto quiſque plus dicendo poterat, tanto facilius honores aſſequebatur; tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat, tanto plus apud principes gratiae, plus auctoritatis apud patres, plus notitiae ac nominis apud plebem parabat; hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant; hos ituri in provincias magiſtratus reverebantur, hos reverſi colebant; hos et praeturae et conſulatus vocare ultro videbantur; hi ne privati quidem ſine poteſtate erant, cum et populum et ſenatum conſilio et auctoritate regerent; quinimmo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in civitate, aut tueri conſpicuum et eminentem locum: nec mirum, cum etiam inviti ad populum

Digitized by Google

producerentur: cum parum eſſet in ſenatu breviter cenſere, niſi qui ingenio et eloquentia ſententiam ſuam tueretur: cum in aliquam invidiam aut crimen vocati, ſua voce reſpondendum haberent, cum teſtimonia quoque in publicis non abſentes nec per tabellam dare, ſed coram et praeſentes dicere cogerentur. ita ad ſumma eloquentiae praemia, magna etiam neceſſitas accedebat, et commoda. diſertum haberi, pulchrum et glorioſum: ſed contra mutum et elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus ru- 37
bore quam praemiis ſtimulabantur, ne clientulorum loco potius quam patronorum numerarentur: ne traditae a majoribus neceſſitudines ad alios tranſirent: ne tamquam inertes et non ſuffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos male tuerentur. neſcio an venerint in manus veſtras haec vetera, quae et antiquorum bibliothecis adhuc manent, et nunc maxime a Muciano contrahuntur: ac jam undecim, ut opinor, actorum libris, et tribus epiſtolarum compoſita, et edita ſunt. ex his intelligi poteſt Cn. Pompejum et Marcum

Craſſum, non viribus modo et armis, ſed ingenio quoque et oratione valuiſſe: Lentulos, et Metellos, et Lucullos, et Curiones, et ceterum procerum manum, multum in his ſtudiis operae curaeque poſuiſſe: nec quemquam illis temporibus magnam potentiam, ſine eloquentia conſecutum. his accedebat ſplendor rerum, et magnitudo cauſſarum, quae et ipſa plurimum eloquentiae praeſtant. nam multum intereſt utrumne de furto, aut formula et interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſociis, et civibus trucidatis; quae mala ſicut non accidere melius eſt, iſque optimus civitatis ſtatus habendus eſt, quo nihil tale patimur: ita cum acciderent, ingentem eloquentiae materiam ſubminiſtrabant. creſcit enim cum amplitudine rerum vis ingenii, nec quiſquam claram et illuſtrem orationem efficere poteſt, niſi qui cauſſam parem invenit. non opinor Demoſthenem orationes illuſtrant, quas adverſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quinctius defenſus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, et

Digitized by Google

Milo, et Verres, et Antonius hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre cives, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent: ſed, ut ſubinde admoneo, quaeſtionis meminerimus, ſciamuſque nos de ea re loqui, quae facilius turbidis et inquietis temporibus exſtitit. quis ignorat utilius ac melius eſſe frui pace, quam bello vexari? plures tamen bonos proeliatores bella quam pax ferunt. ſimilis eloquentiae conditio. nam quo ſaepius ſteterit tamquam in acie, quoque plures et intulerit ictus et exceperit, quo major adverſarius, eo acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumpſerit, tanto altior et excelſior et illis nobilitatus criminibus, in ore hominum agit, quorum ea natura eſt ut ſecura nolint.
Tranſeo ad formam et conſuetudinem 38
veterum judiciorum: quae et ſi nunc aptior eſt * ita erit eloquentia, tanto illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur, et liberae comperendinationes erant, et modum dicendi ſibi quiſque ſumebat, et numerus neque dierum neque

patronorum finiebatur. primus tertio conſulatu Cn. Pompejus aſtrinxit impoſuitque veluti frenos eloquentiae, ita tamen ut omnia in foro in legibus, omnia apud praetores gererentur: apud quos quanto majora negotia olim exerceri ſolita ſunt, quod majus argumentum eſt, quam quod cauſſae centumvirales quae nunc primum obtinent locum, adeo ſplendore aliorum judiciorum obruebantur, ut neque Ciceronis, neque Caeſaris, neque Bruti, neque Coelii, neque Calvi, non denique ullius magni oratoris liber apud centumviros dictus legatur, exceptis orationibus Aſinii, quae ‘pro haeredibus Urbiniae’ inſcribuntur, ab ipſo tamen Pollione mediis divi Auguſti temporibus habitae, poſtquam longa temporum quies, et continuum populi otium, et aſſidua ſenatus tranquillitas, et maximi principis diſciplina, ipſam quoque eloquentiam
39 ſicut omnia alia pacaverat? Parvum et ridiculum fortaſſe videtur quod dicturus ſum, dicam tamen vel ideo ut rideatur. quantum humilitatis putamus eloquentiae attuliſſe paenulas iſtas, quibus

Digitized by Google

adſtricti et velut incluſi cum judicibus fabulamur? quantum virium detraxiſſe orationi auditoria et tabularia credimus, in quibus jam fere plurimae cauſſae explicantur? nam quomodo nobiles equos curſus et ſpatia probant; ſic eſt aliquis oratorum campus, per quem niſi liberi et ſoluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. ipſam quinimmo curam et diligentem ſtyli anxietatem contrariam experimur: quia ſaepe interrogat judex; 'quando incipias;' et ex interrogatione ejus incipiendum eſt. frequenter probationibus et teſtibus, ſilentium patronus indicit; unus inter haec dicenti ac alter aſſiſtit, et res velut in ſolitudine agitur. oratori autem clamori plauſuque opus eſt, et velut quodam theatro; qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientelae quoque, et tribus, et municipiorum legationes, ac partes Italiae periclitantibus aſſiſterent: cum in pleriſque judiciis crederet populus Roman. ſua intereſſe quid judicaretur. ſatis conſtat C. Cornelium, et M. Scaurum, et T. Milonem,

Digitized by Google

et L. Beſtiam, et P. Vatinium, concurſu
totius civitatis et accuſatos et defenſos,
ut frigidiſſimos quoque oratores, ipſa
certantis populi ſtudia, excitare et in-
cendere potuerint. itaque hercule ejuſ-
modi libri exſtant, ut ipſi quoque qui e-
gerunt, non aliis magis orationibus cen-
ſeantur.

40 Jam vero conciones aſſi-
duae, et datum jus quoque potentiſſi-
mum quemque vexandi, atque ipſa ini-
micitiarum gloria: cum ſe plurimi di-
ſertorum, ne a P. quidem Scipione, aut
Sylla, aut Cn. Pompejo abſtinuerint, et
ad inceſſendos principes viros, ut eſt na-
tura invidiae, populi quoque hiſtriones
auribus uterentur, quantum ardorem in-
geniis, quas oratoribus faces admove-
bant! non de otioſa et quieta re loqui-
mur, et quae probitate et modeſtia gau-
deat: ſed eſt magna iſta et notabilis elo-
quentia, alumna licentiae, quam ſtulti li-
bertatem vocabant, comes ſeditionum,
effrenati populi incitamentum, ſine ob-
ſequio, ſine ſervitute, contumax, temera-
ria, arrogans, quae in bene conſtitutis
civitatibus non oritur. quem enim ora-
torem Lacedaemonium, quem Creten-

Digitized by Google

ſem accipimus? quarum civitatum ſeveriſſima diſciplina, et ſeveriſſimae leges traduntur. nec Macedonum quidem ac Perſarum, ac ullius gentis, quae certo imperio contenta fuerit, eloquentiam novimus. Rhodii quidam, Athenienſes plurimi oratores exſtiterunt, apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, ut ſic dixerim, omnes poterant. noſtra quoque civitas donec erravit, donec ſe partibus et diſſenſionibus, et diſcordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in ſenatu concordia, nulla in judiciis moderatio, nulla ſuperiorum reverentia, nullus magiſtratuum modus: tulit ſine dubio valentiorem eloquentiam, ſicuti indomitus ager habet quaſdam herbas laetiores. ſed nec tanti reipublicae Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur et leges: nec bonae formam eloquentiae Cicero tali exitu penſavit.
Sic quoque quod ſupereſt antiquis orato- 41
ribus, forum non emendare, nec uſquam ad votum compoſitae civitatis argumentum eſt quidem, quod nemo nos advocat, niſi aut nocens aut miſer; quod municipium in civitatem noſtram venit,

niſi quod aut vicinus populus, aut domeſtica diſcordia agitat? quam provinciam tuemur, niſi ſpoliatam vexatamque? atqui melius fuiſſet non queri, quam vindicari. quod ſi inveniretur aliqua civitas in qua nemo peccaret, ſupervacuus eſſet inter innocentes orator, ſicut inter ſanos medicus. quo modo tamen minimum uſus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quae firmiſſima valetudine ac ſaluberrimis corporibus utuntur: ſic minor oratorum obſcuriorque gloria eſt inter bonos mores, et in obſequium regentis paratos. quid enim opus eſt longis in ſenatu ſententiis, cum optimi cito conſentiant? quid multis apud populum concionibus, cum de republica non imperiti et multi deliberent, ſed ſapientiſſimus et unus? quid voluntariis accuſationibus, cum tam raro et tam parce peccetur? quid invidioſis et excedentibus modum defenſionibus, cum clementia cognoſcentis obviam periclitantibus erat? credite optimi, et in quantum opus eſt diſertiſſimi viri, ſi aut vos prioribus ſaeculis, aut iſti quos miramur, his nati

Digitized by Google

eſſent, ac deus aliquis vitas veſtras, veſ-
tra tempora repente mutaſſet; nec vobis
ſumma illa laus et gloria in eloquentia,
neque illis modus et temperamentum
defuiſſet. nunc quoniam, nemo eodem
tempore aſſequi poteſt magnam famam
et magnam quietem, bonis ſaeculi ſui
quiſque, citra obtrectationem alterius,
utatur. finierat Maternus. Tum Meſ- 42
ſalla: erant quibus contradicerem, e-
rant de quibus plura dici vellem, niſi
jam dies eſſet exactus. fiet, inquit Ma-
ternus, poſtea arbitratu tuo, et ſi qua tibi
obſcura in hoc meo ſermone viſa ſunt,
de his rurſus conferemus. ac ſimul aſ-
ſurgens et Aprum complexus, ego, in-
quit, te poëtis; Meſſalla antiquariis, cri-
minabimur. at ego vos rhetoribus et
ſcholaſticis, inquit. cum adriſiſſent, diſ-
ceſſimus.

Digitized by Google

INDEX
IN
TACITUM.

Abſolute poſiti numeri, ad Annales *referuntur:* h. *praefixum habentes, ad* Hiſtorias: g. *ad* libellum de moribus Germanorum: a. *ad* vitam Agricolae: o. *ad* Dialogum de Oratoribus.

ACcolarum odium 12, 29. h. 5, 1.
Accuſatores praemiis illecti 4, 30. exſilio aut morte mulctati 3, 37. 6, 9. 6, 30.

Aceto concretum bitumen h. 5, 6.

Achaia proconſulari imperio levatur 1, 76. additur provinciae Moeſiae 1, 80. regio amoena 3, 7. h. 1, 23. terrae motu adflicta 4, 13. exterretur rumore Pſeudo-Druſi 5, 10. ſpoliatur a Nerone 15, 45. metuit ſibi a Pſeudo-Nerone h. 2, 8. ſtudiis clara o. 30.

Adiabeni 12, 13. vaſtantur a Tigrane 15, 1. 15, 2.

Aditus ad Principem 2, 28. emptus, interceptus a Sejano 4, 41. promptior inter ſpectacula 15, 53. 16, 1. vetitus 16, 19. Regis Parthici 2, 2.

Digitized by Google

Adjutrix legio h. 2, 43. h. 3, 44.

Aediles 2, 85. libros vetitos cremant 4, 35. luxum urbis coërcent 3, 52. 3, 55.

Aegyptii ſuperſtitioſi h. 4, 81. animalia venerantur h. 5, 5. corpora condunt h. 5, 5.

Aegyptiae litterae 2, 60. 11, 14. ſacra urbe pulſa 2, 85.

Aegyptus deſcribitur h. 1, 11. Judaeae vicina h. 5, 6. clauſtra annonae h. 3, 8. fame Romam premere poteſt h. 3, 48. ab Auguſto ſepoſita 2, 59. equitibus Romanis regitur 12, 60. h. 1, 11. cum duabus legionibus 4, 5. h. 4, 76.

Aeſchines o. 15. proximus a Demoſthene o. 25.

Aeſculapius h. 4, 84. medicus Cous 12, 61. Aeſculapii aſylum 3, 63. delubrum 4, 14. theſaurus 14, 18.

Aeſtus g. 4. maris a. 23. Oceani a. 10.

Aethiopes h. 5, 2.

Afer Domitius 4, 52. Varum Quinctilium accuſat 4, 66. moritur 14, 19. Orator o. 13, 15.

Agricola a. 4. proconſul Britanniae h. 18. ſocer Taciti a. 3. Agricolae mater a. 4.

M. Agrippa gener Auguſti h. 1, 15. 4, 40. extollitur ab Auguſto 1, 3. Tribuniciae poteſtatis ejus ſocius 3, 56. Tiberii aemulus 6, 51. Ubios in fidem accipit 12, 27. Mitylenis ſecretum agit 14, 53. bellorum Auguſto ſocius *ibid.* et victoriarum 1, 3.

Digitized by Google

Agrippae liberorum violenta mors 3, 19. ſtagnum 15, 37. Agrippae memoria 1, 41. monumenta 15, 39.

Agrippa rex Judaeorum 12, 23. Parthos aggreditur 13, 7. Veſpaſiani partibus accedit h. 2, 81. inter auxilia Titi h. 5, 1.

Agrippinenſis colonia h. 1, 56. h. 4, 20. ad Vitellium deſciſcit h. 1, 57. ex gente Ubiorum h. 4, 28. ſacramento Galliarum adigitur h. 4, 59. diſperſos in domibus Germanos trucidat h. 4, 79. origine Germana g. 28.

Albis 1, 59. 2, 14. 2, 22. 2, 41. cum exercitu a L. Domitio ſuperatus 4, 44. in Hermunduris oritur g. 41. trans Albim 2, 19.

Alexandria 2, 59. horreum populi Romani h. 3, 48.

Alienſis clades h. 2, 91.

Allobroges h. 1, 66.

Alphenus Varus praefectus caſtrorum h. 2, 29. Dux Vitellianus h. 2, 43. praefectus praetorio h. 3, 36. ad obſidendum Apenninum mittitur h. 3, 55. ad Vitellium regreditur h. 3, 61. infamis et ignavus h. 4, 11.

Alpinus Montanus h. 3, 35. praefectus cohortis ſub Vitellio h. 4, 31. Trevir. h. 4, 32. ad Civilem tranſit h. 5, 19.

Amazones 4, 56. victae a Libero 3. 61.

Ambivius o. 20.

Digitized by Google

Amphictyones 4, 14.
Amphitheatra ſtruunt milites h. 2, 67.
T. Ampius Flavianus Pannoniae proconſul h. 2, 86. ſuſpectus Flavianis h. 3, 4. periclitatur h. 3, 10.
Ancillis Graeculis delegantur infantes o. 29.
Animae immortalitas 16, 19. a. 46. h. 5, 5.
M. Annaeus Lucanus 15, 49. moritur 15, 70. Melae filius 16, 17.
Annia Rufilla 3, 36.
Annius Gallus Dux Othonianus h. 1, 87. Padi ripas occupat h. 2, 11. Placentiae auxilio it h. 2, 23. Othoni ſuadet ut bellum ducat h. 2, 33. bello Germanico dux h. 4, 68. h. 5, 19.
Annius Pollio 6, 9. conjurat in Neronem 15, 56. exulat 15, 71. 16, 30.
Annus inchoandus 13, 10. 4, 70. ſeptimus Judaeorum h. 5, 4. verus, magnus o. 16.
Anquirere 13, 6. nihil h. 2, 59. de morte 3, 12. diu 12, 6.
Antiochus Cilix 12, 55. Romanorum ſocius contra Parthos 13, 7. ubi Jocchus 13, 37. Armeniae partem nanciſcitur 14, 26. inſervientium Regum ditiſſimus h. 2, 81. Veſpaſianum juvat h. 5, 1.
Antiochus Magnus 2, 63. victus a L. Scipione 3, 62. Judaeis morem Graecorum dare cupit h. 5, 8. Antiochi bellum 12, 62.
M. Antonius triumvir 1, 1. perit 1, 2. mul-

Digitized by Google

ta obtinet ab Auguſto 1, 9. contra rempubl. ducit 1, 10. 3, 18. ab Auguſto decipitur 1, 10. a Parthis exturbatur 2, 2. Artauaſden interficit 2, 3. Avus Germanici 2, 43. cum Auguſto bellum gerit 2, 53. 2, 55. 11, 7. cognoſcit inter Lacedaemonios et Meſſenios 4, 43. h. 2, 6. h. 3, 66. Cleopatram ducit h. 5, 9. impugnatur a Cicerone o. 37. Orientem obtinet h. 5, 9. regnum Judaeorum Herodi dat h. 5, 9. Antonii epiſtolae in Auguſtum 4, 34. neptis liberto nupta h. 5, 9. ex Antonii poſteris Julius Blaeſus h. 3, 88.

Antonius Primus 14, 40. falſi damnatur 14, 40. h. 2, 86. Veſpaſiani partibus accedit 2, 86. acerrimus Flavianorum ducum h. 3, 2. Italiam invadit h. 3, 6. et vaſtat h. 3, 49. Vitellianos deditos alloquitur h. 3, 63. magna auctoritate apud milites h. 3, 80. et potentia h. 4, 2. conſularia inſignia accipit h. 4, 4. a Muciano deprimitur h. 4, 11. ei formidabilis h. 4, 39. et ſuſpectus h. 4, 68. aequalium quoque intolerans h. 4, 80. ad Veſpaſianum proficiſcitur h. 4, 80. Montanum in Gallias mittit h. 5, 19. Civilem ad bellum hortatur h. 4, 32. h. 5, 26. Antonii Primi facundia et auctoritas h. 3, 10. conſtantia et fortitudo h. 3, 17. fama et vita foeda h. 3, 28. inſolentia poſt victoriam h. 3, 49.

Digitized by Google

Apollo 3, 61. Mileti colitur 3, 63. 4, 55. cum cithara pingitur 14, 14. Poëta o. 12. Clarius 2, 54. conſulitur a Lollia 12, 22. Pythius 12, 63. conſulitur a Ptolemaei legatis h. 4, 83. Apollinis patria 3, 61. aedes h. 1, 27. ubi Vitellius et Sabinus congreſſi H. 3, 65. oraculum 3, 63.

Aquila Vedius h. 2, 44. Patavium venit 3, 7.

Aquileja h. 2, 46. h. 2, 85. occupatur a Flavianis h. 3, 6. bello ſedes deſtinatur h. 3, 8.

Aquilifer 1, 39. quartae legionis h. 1, 56. aquiliferi, ſigniferique 1, 48. aquiliferis epiſtolae traditae h. 4, 25.

Aquilius Regulus h. 4, 42.

Aquitania h. 1, 76. Aquitaniae praeſes Agricola a. 9.

Arabia h. 5, 6. Arabum gens 6, 44. Phoenix 6, 28. Rex Acbarus 12, 12. infenſi Judaeis h. 5, 1.

Arar h. 2, 59. cum Moſella connecti coeptus 13, 53.

Arcus dicati ob recepta ſigna cum Varo amiſſa 2, 41. ob res a Germanico et Druſo geſtas 2, 64. in honorem Germanici 2, 83. ob poteſtatem tribuniciam Druſi 3, 57. ob victoriam Corbulonis 15, 41. Poeti 15, 41.

Arenae congeſtu abditi rivi 25, 3. arenae in vitrum excoquuntur h. 5, 7.

Argentum Britannicum a. 12. Germanis

Digitized by Google

nullum g. 5. aut vile g. 5. Mattiacum 11, 20. ſignatum 6, 17. argenti fulgor a. 32. pondus 2, 60. argento modum poſtulare 2, 33.

Ariminum h. 3. 41. obſidetur h. 3, 42.

Ariobarzanes 2, 4.

Arioviſtus h. 4, 73.

Ariſtobulus 13, 7. Rex Armeniae 24, 26.

Ariſtonicus 4, 55. bellum cum Romanis gerit 12, 62.

Armenia 1, 3. vacua 2, 3. 2, 43. adita Germanico 2, 56. obtenta a C. Caeſare 3, 48. cupita Artabano 6, 31. importuna 12, 12. obtinenda 13, 34. omiſſa 6, 36. petita Vologeſi 15, 5. tuenda proprio Duci 15, 6. donum Pop. Rom. 12, 45. ſpecie largitionis turbandis Barbarorum animis praebita 12, 48. a Parthis occupata 13, 6. tertius potentiae gradus Arſacidis 15, 2.

Arminius 1, 55. vinctus a Segeſte 1, 58. Chaeruſcos concitat 1, 60. pugnat cum Germanico 1, 63. cum Caecina 1, 63.

Arrius Varus 13, 9. Dux Flavianus h. 3, 6. Vitellianos invadit h. 3, 16. praefectus praetorio h. 4, 2. inſignia praetoria accipit h. 4, 4. formidoloſus Muciano h. 4, 39. h. 4, 68. annonae praeficitur h. 4, 68. Arrii Vari potentia adventu Muciani fracta h. 4, 11. h. 4, 39.

Digitized by Google

Arſaces Rex Armeniae 6, 31. interficitur 6, 33.

Arſaces Parthus h. 5, 8. Arſacis gens 12, 14. regnum g. 37.

Arſacides 15, 29. Arſacidae 6, 34. 11, 10. Arſacidarum familia 12, 10. 13, 9. faſtigium 15, 1. favor 14, 26. gens 2, 1. 6, 31. ſanguis 2, 3. ſolium 2, 2. h. 1, 40.

Artabanus 2, 3. legatos ad Germanicum mittit 2, 58. inſoleſcit 6, 31. Abdum veneno interficit 6, 32. vincitur ab Hiberis 6, 36. fugit ex regno 6, 36. inſidiis fratris occumbit 11, 8. Seleuciam ſubjugat 6, 42.

L. Aruntius 1, 8. Tiberium offendit 1, 13. Tiberi coërcendo deligitur 1, 76. 1, 79. L. Sullam defendit 3, 21. potens 6, 5. detentus ne in provinciam iret 6, 27. eam abſens regit h. 2, 65. accuſatur 6, 47. mortem ſumit 6, 48. incorrupta vita et facundia ad ſumma provectus 11, 6. L. Aruntii accuſatores puniti 6, 7. artes ſanctiſſimae, *ibid.*

C. Aſinius Pollio 1, 12. 3, 75. incorrupta vita ac facundia ad ſumma provectus 11, 6. Pompejanos laudat 4, 34. vigeſimo ſecundo aetatis anno C. Catonem accuſat o. 34. Orator o. 12. optimus o. 15. o. 17. durus et ſiccus o. 21. prioribus et ſequentibus Oratoribus anteponitur o. 25. ejus orationes o. 38.

Digitized by Google

Aſini effigies Judaeis coli credita h. 5, 4. aſini agreſtes h. 5, 3.

Athenae 2, 53. Athenienſes Philippum metuunt 2, 63. legibus celebres 3, 26. victos pro alienigenis arcent 11, 24. damnatos veneno perimunt 15, 64. plurimos Oratores habent o. 40. multis cladibus extincti 2, 55.

Atticus Quintius h. 3, 73. captus a Vitellianis h. 3, 74. Capitolium incendiſſe fatetur h. 3, 75.

Avaritia procuratorum provinciis rebellandi cauſſa 14, 32.

Auctoritas ſenatus crebris contradictionibus deſtruitur 14, 43.

Auguſtus 1, 1. nomine principis imperium conſtituit 1, 9. imperium invadit 1, *per tot*. Agrippam poſthumum viſit 1, 5. moritur 1, 5. Neroni uxorem abducit 1, 10. rationarium imperii perſcribit 1, 11. vultu ac adſpectu Actiacas legiones exterret 1, 42. ſenex crebro in Germanias commeat 1, 46. filiam relegat 1, 53. hiſtrionibus indulget 1, 54. inritus ex Germania diſcedit 1, 59. legem majeſtatis extendit 1, 72. inter Jovem et Martem memoratus 2, 22. Druſi corpori obviam progreditur 3, 5. nepotum exceſſum fortiter tulit 3, 6. rempubl. legibus conſtituit 3, 28. ſaepius in Orientem et Occidentem meavit, comite Livia 3, 34. reperit vocabulum

Digitized by Google

ſummi faſtigii, poteſtatem tribuniciam 3, 56. quaedam ex antiquitate flexit ad praeſentem uſum 4, 16. divinos honores ſperat 4, 38. in collocanda filia de equitibus Roman. conſultat 4, 39. patricios creat 11, 25. pomoerium urbis auget 12, 23. proelium navale edit 12, 56. Aegypti praefectis plenam poteſtatem tradit 12, 60. decimo nono aetatis anno civilia bella ſuſtinuit 13, 6. Aegypto, loco Regum, equites Rom. impoſuit h. 1, 11. conſulem ſe in locum Hirtii ſufficit o. 17. quinquaginta ſex annis imperat o. 17. Auguſti teſtamentum 1, 8. mores et geſta examinata 1, 9. et 10. *per tot.* judicium de Aſinio Gallo, Luc. Aruntio. Man. Lepido 1, 13. cultores per omnes domos 1, 73. aſylum 3, 63. bellum cum Antonio 11, 7. h. 3, 66. cerimoniae non obſervatae Cyzici 4, 36. templum Pergami 4, 37. 4, 55. apud Nolam 4, 57. a Tiberio ſtructum 6, 45. Auguſti effigies inter numina dicata 1, 11. 2, 41. Auguſti effigiem amplecti 4, 67. eloquentia 13, 3. epiſtolae o. 13. forum 4, 25. imago 2, 37. ſtatua 1, 73. acerrima mens h. 2, 76. conſilium coërcendi intra terminos imperii 1, 11. a. 1, 3. educatio o. 28. fortuna in remp. valida, domi improſpera 3, 24.

Auguſtus principatus vocabulum h. 2, 80. decernitur Othoni h. 1, 47. defertur Vi-

Digitized by Google

tellio h. 2, 62. mox aſſumitur h. 2, 90.

B.

Barbari malunt Roma petere reges quam habere 12, 14. Barbarorum ſoli prope Germani ſingulis uxoribus contenti g. 18. Barbaris ignara machinamenta et actus oppugnationum 12, 45. fluxa fides h. 3, 48. ingenia parum ſolertia h. 4, 13.

Batavi nandi periti 2, 8. h. 2, 17. Gallis antiquitus infeſti h. 4, 73. h. 2, 22. ferox gens h. 1, 59. gladiatores Othonis fundunt h. 2, 43. exigua Galliarum portio h. 4, 32. praecipui virtute inter Rheni accolas g. 29. tributorum expertes h. 4, 12. h. 4, 17. h. 5, 25. g. 29. Batavorum cohortes ſuperbe agunt h. 2, 27. quartadecimanis diſcordes h. 1, 59. h. 1, 64. h. 2, 66. ad Civilem pergunt h. 4, 19. contra Britannos pugnant a. 36. cum gloria h. 4, 12. Batavorum deſcriptio h. 4, 12. inſula 2, 6. h. 4, 18. vaſtatur a Ceriale h. 5, 23. Batavorum oppidum h. 5, 19.

Bedriacenſis acies h. 2, 66. pugna h. 2, 39. et 50. h. 2, 52. h. 2, 86. h. 3, 31. via h. 3, 27. Bedriacenſes campi h. 2, 70.

Belgae 3, 40. robur Gallorum h. 4, 76. Romanorum amici 1, 43. inter auxilia Verginii h. 4, 17. Belgarum civitates 1, 34. h. 4, 37.

Berenice h. 1, 83. in Veſpaſiani partibus h. 2, 81.

Digitized by Google

Bibliothecae o. 21. antiquorum et Muciani o. 37.

Boji h. 2, 61. pelluntur a Marcomannis g. 42. Bojorum ſedes g. 28.

Bonna h. 4, 19. hiberna primae legionis h. 4, 20. h. 4, 25. h. 4, 62. h. 4, 70. h. 4, 77. h. 5, 22.

Bononia h. 2, 53. Bononiae amphitheatrum h. 2, 67. ſpectaculum gladiatorum h. 2, 71. Bononienſis colonia 12, 58.

Bos locutus h. 1, 86.

Boudicea 14, 31. ejus concio 14, 35. interitus 14, 37.

Brigantes 12, 32. deficiunt a Carthiſmandua h. 3, 45. domantur a Ceriale a. 17. coloniam Romanorum exurunt a. 31.

Britannia Oceano diviſa h. 1, 9. Vitellio accedit h. 1, 60. metallifera a. 12. Hiberniae vicina a. 24. inſularum maxima a. 10. perdomita et ſtatim amiſſa h. 1, 2. Britanniae res turbidae 12, 31. 12, 36. defectio 14, 30. ſtatus militante Agricola a. 5.

Britannicus 11, 4.

Bructera natio h. 4, 61.

L. Brutus libertatis auctor 1, 1. legem curiatam repetit 11, 22. patricios minorum gentium inſtituit 11, 25.

M. Brutus Caeſaris interfector 1, 2. laudatur Cremutio Cordo 4, 34. Livio 4, 34. orator o. 17. o. 38. prioribus et ſequentibus

Digitized by Google

oratoribus anteponitur o. 25. ut gravior o. 25. ocioſus atque disjunctus o. 18. non malignus nec invidus o. 25. Bruti conciones in Auguſtum 4, 34. conſtantia h. 4, 8. epiſtolae o. 18. effigies non antelata in funere ſororis 3, 76. de Bruti ſcriptis judicium o. 21. Brutus liber Ciceronis o. 30.
Burrhus Afranius praefectus praetorio 12,42.

C.

A. Caecina Severus 1, 31. Marſos caedit 1, 56. cum Arminio pugnat 1, 64. &c. periclitatur 1, 65. fugientes retinet 1, 66. Germanos caedit 1, 68. *per tot*. triumphalia accipit 1,72. fabricandae claſſi praeponitur 2, 6. aram Ultioni ſtatuendam cenſet ob vindictam Germanici 3, 18. ſuadet ne magiſtratum uxor in provinciam comitetur 3, 33.
Caecina Alienus Helvetios caedit h. 1, 68. Placentiam oppugnat h. 2, 20. mox omittit h, 2, 22. vincitur a ſuis militibus h. 3, 14. Vitellium prodit h. 2, 100. liberatur h. 3, 31. ad Veſpaſianum dimittitur h. 3, 31. Caecinae ornatus h. 2, 20.
Caelius orator o. 17.
C. Caeſar Dictator 1, 1. ſeditionem exercitus uno verbo compeſcit 1, 42. Pop. Rom. hortos legat 2, 41. Ciceronis libro reſpondet 4, 34. Lacedaemoniis templum Dianae Limenitidis adjudicat 4, 43. legem de modo credendi fert 6, 16. obſidetur apud

Digitized by Google

Aleſiam 11, 23. patricios creat 11, 25. Pompejum evertit h. 3, 66. pulſus a Britannis 12, 34. ſummis Oratoribus aemulus 13, 3. Caeſar et Cato in ore vulgi 16, 22. repentina vi oppreſſus h. 3, 68. Germanos non impune perculit g. 37. primus Romanorum in Britanniam tranſiit a. 13. Orator o. 17. prioribus et ſequentibus anteponitur o. 25. ſplendidior o. 25. Dolabellam accuſat o. 34. Caeſaris funus turbatum 1, 8. decretum 3, 62. aedes h. 1, 42. ſtatua h. 1, 86. de Caeſaris ſcriptis judicium o. 21. Caeſ. educatio o. 28. villa 14, 9.

C. Caeſar Auguſti nepos 1, 3. 4, 1. ad res Orientis miſſus 2, 42. Armeniam obtinet 3, 48. Tiberii aemulus *ibid.* et 6, 51. Liviam in matrimonio habet 4, 40.

L. Caeſar 1, 3. Tiberii aemulus 6, 51. Lepidae ſponſus 3, 23.

Caledonia a. 10. quibus hominibus habitata a. 11. a. 31. rebellat a. 25.

Caligula tegmen pedum 1, 41. unde dictus C. Caeſar.

Caligula 1, 1. alumnus legionum 1, 44. gregali habitu in caſtris 1, 69. Auguſti pronepos 1, 42. proaviam Liviam pro roſtris laudat 5, 1. impudicus 6, 9. dolo Sejani petitur 6, 3. L. Sullam irridet 6, 46. M. Silani filiam ducit 6. 20. promotus a Macrone 6, 45. imperium capeſſit 6, 50. ac-

Digitized by Google

cuſatores punit 4, 71. Lolliam in matrimonio habet 12, 22. ſcortorum cupiens 15, 72. in pace metuendus h. 1, 89. 6, 32. turbidus animi h. 4, 48. effigiem ſuam in templo Hieroſol. poni jubet h. 5, 9. occultis inſidiis oppreſſus h. 3, 68. a Caſſio Chaerea 1, 32. tertium Conſul. a. 44. prope quadriennium imperat o. 17. Caligulae ingentes adverſus Germanos conatus fruſtra fuere a. 13. g. 37. iram merentur virtutes a. 4. impetus 11, 3. vis dicendi 13, 3. ſcomma in Silanum 13, 1. forma 15, 72.

Calliſtus 11, 29. potentiſſimus apud Claudium 11, 38. Lolliae favet 12, 1.

Calvus o. 17.

Campania 3, 47. Graecis olim habitata 4, 67. turbine ventorum vaſtata 16, 13.

Caninefates h. 4, 15.

Capitolium 6, 12. incenſum. *ibid.* et h. 1, 2. h. 3, 71. h. 3, 72.

Cappadocia 2, 42. 13, 8.

Capua o. 8. colonia 13, 31. Vitellio fida h. 3, 57.

Caractacus 12, 33. capitur 12, 37. dolo Cartiſmanduae h. 3, 45. aliis captivis regibus comparatur 12, 38. Oratio ejus 12, 47. filia et uxor captae 12, 35.

Carmelus h. 2, 78.

Carthago h. 1, 76. condita 16, 1. Carthaginis portus h. 4, 49.

Digitized by Google

C. Caſſius interfector Caeſaris 1, 2. 1, 10. 2, 43. h. 2, 6. Roman. ultimus 3, 34. laudatur a Livio 4, 34. Caſſ. effigies 16, 7. uxor 3, 76.

Caſtor et Pollux g. 43.

Cato tragoedia o. 2, o. 3.

M. Cato 4, 34. et Caeſar in ore vulgi 16, 22.

Cato Cenſorius 3, 66. Orator o. 18.

Cato Porcius 4, 68.

Catones h. 4, 8.

Catti 1, 55. o. 38.

Chaldaei 2, 27. pro crimine objecti 12, 22. 12, 52. Chaldaeorum ars 6, 20. 16, 14. monita 12, 68. praedictio de Nerone 14, 9. per Chaldaeos quaeſitum in domum Caeſaris 3, 22.

Chamani 13, 55. Tencterorum vicini g. 33. et Dulgibinorum g. 34.

Chauci 1, 38. inter auxilia Germanici 1, 60. 2, 17. inferiorem Germaniam incurſant 11, 81. Anſibarios pellunt 13, 53. Civili militant h. 4, 79. h. 5, 19. Chaucorum deſcriptio g. 35. terra 2, 24. Chauci majores 11, 19.

Cheruſci 1, 56. ab Arminio commoventur 1, 59. 1, 60. 2, 9. caeduntur a Germanico 2, 17. Suevorum hoſtes 2, 44. Roma regem petunt 11, 16. aeterni Cattorum hoſtes 12, 28. a quibus ſubiguntur g. 36. Cheruſcorum internae diſcordiae 2, 26. Cheruſcos petunt Anſibarii 13, 56. de

Digitized by Google

Cheruſcis triumphus 2, 41. Cheruſca rebellio 13, 55. Cheruſcae res 11, 17.

Chriſtiani 15, 44.

Chriſtus 15, 44.

M. Cicero Catonem laudat 4, 34. praecipuus o. 15. o. 15. o. 25. vehementior et plenior et valentior o. 25. Ciceronis carmina o. 21. gloria o. 12. mors o. 17. vitia o. 18. *bis*. liber Brutus o. 30. orationes o. 37. praeceptores o. 30. locus o. 16. o. 35. de Cicerone judicium o. 22.

Cilicia 2, 58.

Cimbri h. 4, 73. Cimbrorum deſcriptio g. 37.

Cinna in urbe confligit h. 3, 83. apud Janiculum h. 3, 51. Cinnae dominatio 1, 1.

Circumcidere in quaeſtum reperta a. 19. circumciſio Judaeorum h. 5, 5.

Civilis ſuos in verba Veſpaſiani adigit h. 4, 21.

Claſſicus praefectus alae Treverorum h. 4, 55.

Claudia domus finita h. 1, 16. Claudiae familiae ſuperbia 1, 4.

M. Cluvius Rufus h. 1, 8.

Colonia ſedes ſervitutis a. 16. coloniae jus 14, 27. coloniarum deducendarum vetus ratio 14, 27.

Corbulo inferioris Germaniae legatus 11, 18.

Corinthus h. 2, 1. Corinthienſe litus 5, 10.

Cornelia Gracchorum mater o. 28.

Corn. Fuſcus, Ponnoniae procurator h. 2,

Digitized by Google

86. praefectus claſſis Ravennat. h. 3, 12. Ariminum obſidet h. 3, 42. praetoria inſignia accipit h. 4, 4. nullam in Vitellium niſi occidendi licentiam habet h. 3, 66, ejus apud Flavianos auctoritas h. 3, 4.
Corn. Laco, praefectus praetorii h. 1, 13. ignariſſimus mortalium h. 1, 6. militarium animorum ignarus h. 1, 26. Tit. Vinio minatur h. 1, 33. occiditur h. 1, 46.
Corſica h. 2, 16.
Cotys rex Thraciae 2, 64. interficitur 2, 66. 3, 88. Cotyis liberi 2, 67. in tutela Romanorum 3, 38. 4, 5. uxor 2, 67.
Cotys rex Armeniae 11, 9. infeſtatur a Mithridate 12, 15. proditor et hoſtis fratris 12, 18.
L. Craſſus o. 34. orator politus et ornatus o. 18.
M. Craſſus h. 1, 15. trucidatus a Parthis 2, 2. g. 37. cenſor o. 35. non viribus modo et annis, ſed ingenio et oratione valuit o. 37. Craſſi potentia 1, 1.
Cremona h. 2, 17. Cremonenſes in honorem Vitellii viam lauro roſiſque ſternunt h. 2, 70. captivos nemo Italorum emit h. 3, 34.
Creta 4, 21. Judaeorum patria h. 5, 2. Cretae proconſules 3, 38. 15, 20. Cretenſes Romam legatos mittunt 3, 63. Cretenſium leges 3, 26. ſeveriſſimae o. 40. orator nullus *ibid.*
Digitized by Google

Cyclades inſulae 2, 55. 5, 10.
Cyprus inſula h. 2, 2.

D.

Dacia a. 41.
Dalmatia 2, 53.
Danubius 2, 63. Germanos a Pannoniis dividit g. 1. Danubii accolae g. 41. fons g. 1. ripa 4, 5. a Dacis occupatur h. 3, 46. trans Danubium populi non Germani g. 29. in Danubio claſſis 12, 30. Danubio pergere g. 42.
Demoſthenes o. 12.
Diana 3, 63. Epheſi colitur 4, 55. Leucophryna 3, 72. Limenetis 4, 43. Perſica 3, 62. Dianae lucus 12, 8. patria 3, 61.
A. Didius Gallus, dux Romanus contra Mithridatem Boſphoranum 12, 15. Britanniae propraetor 12, 40. a. 14.
Dillius Vocula h. 4, 24.
Domitianus in capitolium accitur h. 3, 69. quo incenſo ſervatur ab aedituo h. 3, 74. Caeſar conſalutatur h. 3, 86. ſtupris et adulteriis filium principis agit h. 4, 2. ex paterna fortuna tantum licentiam uſurpat a. 7. praeturam capit h. 4, 3. h. 4, 39. adverſa fama laborat h. 4, 51. fidem Cerialis tentat h. 4, 86. Tacitum provehit h. 1, 1. infenſus virtutibus a. 41. proſpera aliorum fronte laetus, pectore anxius excepit a. 39. velut uno ictu remp. exhauſit a. 44. Domitiani indomitae libidines h. 4,

Digitized by Google

68. nomen epiſtolis edictiſque propoſitum h. 4, 39. res a Tacito compoſitae 11, 11. ſimulationes h. 4, 86. triumphus falſus e Germania a. 39. vanum nomen h. 4, 75.
Druidae 14, 30. Druidarum Vaticinium h. 4, 54.
Druſus Claudius Auguſti privignus imperator appellatur 1, 3.
Druſus Tib. filius ex Vipſania 3, 75.

E.

Ecbatana 15, 31.
Edeſſa 12, 12.
Eleazarus h. 5, 12.
Eleuſis h. 4, 83.
Epaphroditus 15, 55.
Epheſii 3, 61. Dianam colunt 4, 55.
Epicurus o. 31.
Eprius Marcellus praetor unius diei 12, 4.
Eteſiae h. 2, 98. Eteſiarum flatus 6, 33.
Etruria h. 3, 41.
Euphrates 14, 25.
Euripides o. 12.

F.

Fab. Ruſticus 13, 20. hiſtoricus 14, 2. 15, 61. eloquentiſſimus a. 10.
Fab. Valens h. 1, 7. legatus legionis h. 1, 52. primae h. 1, 57. dux Vitellii h. 1, 61.
Fanatica multitudo h. 2, 61. fanaticum agmen 14, 30.

Digitized by Google

Felix Antonius 12, 54. Judaeae procurator h. 5, 9.

Fenius Rufus praefectus annonae 13, 22.

Flavianae partes h. 2, 67. h. 3, 1.

Fl. Sabinus praefectus urbi h. 1, 46. incitatur victoriae partem capeſſere h. 3, 64. aetate prior fratre Veſpaſ. h. 3, 65. a Vitellian. pulſus Capitolium inſidet h. 3, 69. funere cenſorio effertur h. 4, 47.

Font. Capito 4, 36. conſul 14, 1. occiditur h. 1, 7. juſſu Galbae h. 1, 37. ſordidus et avarus h. 1, 52. quare interfectus h. 3, 62. Jul. Paulum Batavum interficit h. 4, 13. ejus memoria grata militibus h. 1, 58.

Furius Camillus reciperator urbis 2, 52. ejus filius *ibid.* *alius* procoſ. Africae 2, 52. Tacfarinatem pellit 3, 20.

G.

Ser. Galba 3, 55. deguſtat imperium 6, 20. conſul 6, 15. iterum h. 1, 1. h. 1, 11. avarus h. 1, 5. ſeverus h. 1, 5. militem legit, non emit h. 1, 5. crudelis h. 1, 6. mobilis ingenio h. 1, 7. ſacrificans triſtia exta habet h. 1, 27. Vitellium in Germ. mittit h. 1, 9. e ſella projectus h. 1, 41. occiditur h. 1, 41. locus ubi occiſus h. 3, 85. haud diu imperat o. 17. Galbae vita et mores h. 1, 49. aetas irriſui h. 1, 7. vox ad eum, qui caedem Othonis jactabat h. 1, 35. oratio in adoptione Piſonis h. 1, 15.

Digitized by Google

ſepultura h. 1, 49. imagines ſolo afflictae h. 1, 41. diruptae h. 1, 55. circum templa latae h. 2, 55. juſſu Antonii Primi reſtitutae h. 3, 7. honores reſtituti h. 4, 40. a legione ſexta princeps factus h. 5, 16.
Galbiana legio VII. h. 2, 86. h. 3, 2. h. 3, 7.
Galbiani h. 1, 51.
Galgacus a. 29.
Galilaei 12, 54.
Gallica gens g. 28. lingua g. 43. ora h. 4, 12. ripa 1, 57. 2, 6. Gallicum foedus h. 4, 77. mare a. 24. Gallicae cohortes 2, 17. h. 1, 70. Gallica incendia 15, 43.
Galli auxiliares 2, 16. h. 2, 68. a. 32. rebellant 3, 40. dites et imbelles 11, 18. propiores 3, 40. civitate Rom. donantur h. 1, 8. trans Padum agentes h. 3, 34. pulſi a Germanis g. 2. Romam capiunt 11, 24. h. 4, 54. olim validiores Germanis g. 28. *minores hoſtes quam Germani* g. 37. Gallorum corpora obnoxia h. 2, 93. gloriae veteres 3, 49. inertia g. 28. leviſſimus quiſque g. 29. mores a. 11. ſegnitia a. 11. ſtudia a. 21. Galli, *ſc. Treveri* 1, 44.
Garamantes 3, 74. gens indomita h. 4, 50. Garamantum legati 4, 26. rex 4, 23.
Germania g. 35. informis, aſpera g. 2. omnis g. 1. penetratur 4, 44. ſuſpecta a. 33. turbata h. 3, 46. caeli truculentiae prae-

Digitized by Google

ſtat 2, 24. tamdiu vincitur g. 37. in Germ. amiſſi exercitus a. 41.

Germaniae 1, 46. 1, 57. 3, 46. 11, 19. h. 1, 49. h. 3, 70. h. 4, 17. jugum excuſſere a. 15. Germanias ſervitio premere 2, 73. apud Germ. facta Tiberii 1, 34. adſequi nomen imperatorium 2, 26. in Germ. intentus h. 4, 18. per Germ. audita mors h. 4, 54. conſcripta cohors a. 24.

Germanicus legionibus apud Rhen. impoſitus 1, 3. ſuſpectus Tiberio imperium malle 1, 7. 1, 31. proconſulare imperium accipit 1, 14. mortem ſibi intentans 1, 35. ab amicis in tabernaculum rapitur 1, 35. cubili extractus 1, 39. caedi ſeditioſorum illacrimat 1, 49. Germanos caedis 1, 51. *per tot.* Sodalis Auguſtalis 1, 54. triumphum conſequitur 1, 55. nomen imperatoris accipit 1, 58. Varianas legiones ſepelit 1, 62. *per tot.* cum Arminio pugnat 1, 63. conſultat de bello German. 2, 5. tropaeum erigit 2, 22. Marſos irrumpit 2, 25. revocatur a Tib. 2, 26. triumphat de Germanis 2, 71. Orienti praeponitur 2, 43. Druſo concors 2, 44. Haterium Agrippam fovet 2, 51. Spei templum conſecrat 2, 49. nepos Antonii 2, 43. 2, 53. iterum coſ. 2, 53. Piſoni ſubvenit 2, 55. contumeliis a Plancina inceſſitur 2, 55. clementior erat 2, 57. Armeniae regem dat 2, 56. cum Piſone colloquitur 2, 57.

Digitized by Google

Ægyptum proficiſcitur 2, 59. aemulatur Scipionem 2, 59. ovationem conſequitur 2, 64. morbo correptus 2, 69. moritur 2, 72. Alexandro M. comparatur 2, 73. ab Auguſto rei Rom. fere impoſitus 4, 57. Germanos non impune perculit g. 37. a Tib. adoptatus 12, 25. Germanici ſuprema oratio 2, 71. reliquiae tumulo Auguſtae illatae 3, 4. favor 4, 12. 11, 12. metus 6, 31. cineres 2, 75. cuneus 2, 83. laudes 1, 33. 2, 13. liberi 4, 8. ſapientia 2, 43. ſomnium 2, 14. valetudo adverſa 2, 69. virtutes 2, 73.

Getuli 4, 44.

Gleſum g. 45.

Glota a. 23.

Graecia 2, 60. cui a Pelope nomen, Peloponneſus 4, 55. in Graecia ludicras artes exercere, honeſtum o. 10.

Graecum certamen 14, 20. genus 14, 59. Graeci comites Vononis 2, 2. ſua tantum mirantur 2, 88. Italiae partem tenuerunt 4, 67. litteras a Phoenicibus didicerunt 11, 14. liberalibus ſtudiis praediti. 4, 58. Graecorum animi prompti ad nova et mira 5, 10. deſidia, licentia h. 3, 47. genus laetum antiquitatibus h. 2, 4. Graeci amictus 14. 21. Graecae civitates 4, 14. litterae g. 3. urbes 3, 60. Graeca certamina 14, 21.

Grajus mons h. 4, 68. Graji o. 15. Grajae Alpes h. 2, 66.

Digitized by Google

Grampius a. 29.

H.

Haemus 3, 38. mons h. 2, 85. Haemi praematura et ſaeva hiems 4, 51.

Hammon h. 5, 4. Hammonis oraculum h. 5, 3.

Helvetii gens Gallica h. 1, 67. caeduntur a Caecina h. 1, 68. Helvetiorum ſedes g. 28. in Helvetiis, apud Helv. h. 1, 73.

Helvidius Priſcus 12, 49. tribunus plebis 13, 28. Thraſeae gener 16, 28. 16, 35. Italia depulſus 16, 33. cenſet contra Vitel. ſtudium h. 2, 91. de reſtituendo Capitolio h. 4, 4. h. 4, 9. de aerario h. 4, 9. Marcell. Eprium accuſat h. 4, 6. h. 4, 43. praetor Capitolii aream luſtrat h. 4, 53. laudatus Herennio Senecioni a. 2. in carcerem ductus a. 45. ejus ſapientia o. 5.

Hercules Ægyptius 2, 60. Hercul. Lydia potitus 3, 61. deum numero additus 4, 38. venatur apud montem Sambulon 12, 13. in Germania fuit g. 2. ubi colitur g. 9. Herculis ara magna 12, 24. incendio periit 15, 41. columnae g. 34. poſteri 4, 43. Herc. Menoeci hortus h. 3, 42. Herculi ſacra ſilva 2, 12. Hercule 1, 17. o. 19. o. 26. o. 39.

Hercynia 2, 45. ſilva g. 28. Hercynius ſaltus g. 30.

Herennius Gallus h. 4, 13. legatus legionis XIII. h. 4, 26. a militibus verberatur h.

Digitized by Google

4, 27. vincitur h. 4, 59. occiditur h. 4, 70. h. 4, 77.
Heren. Senecio a. 2. occiditur a. 45.
Hermundurus 12, 30. Hermunduri Cadualdam pellunt 2, 63. Cattos vincunt 13, 57. Hermundurorum civitas g. 41. *per tot.* rex 12, 29.
Herodes h. 5, 9.
Hibernia a. 24. inſula 12, 32.
Hieroſolyma. *num. ſingul.* h. 5, 2. *plurali* h. 5. 1. h. 5, 10. h. 5, 11. urbs famoſa h. 5, 2. caput Judaeae h. 5, 8. Hieroſolymorum moenia h. 5, 10. muri h. 5, 9. oppugnatio h. 2, 4. Hieroſolymus h. 5, 2.
Hiſpania anguſto freto ab Africa dirempta h. 2, 58. citerior 4, 45. h. 1, 49. h. 4, 39. ulterior 4, 13. Tiberio templum extruit 4, 37. Hiſpaniae 1, 71. h. 2, 97. h. 3, 2. h. 3, 70. h. 4, 3. g. 37. dubiae 3, 44. tribus legion. habentur 4, 5. contantur h. 1, 62. armis non ita redundant h. 2, 32. adverſae Vitellio h. 3, 13. validiſſima terrarum pars h. 3, 53. Hiſpaniarum ditiſſimus 6. 19. poſſeſſio tentata h. 2, 65. in Hiſpanias miſſi nuntii h. 3, 35. Hiſpani *cujuſdam conſtantia* 4, 45. Hiſpania legio h. 1. 6. Hiſpani templum Auguſto ſtruunt 1. 78.
Hordeon. Flaccus h. 1, 9. h. 4, 18.
Hyperides o. 12. Alexandro ſuperſtes o. 16. proximus a Demoſthene o. 25.

Digitized by Google

Hyrcania 11, 9. a Parthis deficit. 13, 37. Hyrcanum bellum 14, 21. Hyrcani Scytharum vicini 6, 36. Gotarzen juvant 11, 8. gens valida 15, 1. in Hyrcanis repertus Artabanus 6, 43. Hyrcani Macedones 2, 47.

I.

Jazyges 12, 29. in commilitium aſciti h. 3, 5.
Iberi a. 11. Artaxata capiunt 6, 33. Theſſalis orti 6, 34. bellum cum Armeniis gerunt 12, 44. Mardos vaſtant 1, 23.
Ilienſes 4, 55. publico munere ſolvuntur 12, 58.
Ilium 2, 54. 6, 12.
Jordanus fl. h. 5, 6.
Italia 1, 71. 2, 50. 4, 55. g. 2. g. 37. o. 28.
Italicus rex Suevorum h. 3, 5. pro Veſpaſ. pugnat h. 3, 21.
Italica legio h. 1, 59. h. 1, 64. h. 2, 41.
Ituraei 12, 23.
Juba 4, 5. Jubae filius 4, 23. nomen uſurpare h. 2, 58.
Judaea provincia facta h. 5, 9. deminutionem tributi orat 2, 42. origo Chriſtianiſmi 15, 44. in verba Vitellii jurat h. 2, 73. deſpectiſſima pars ſervientium h. 5, 8. Judaeae pars magna vicis diſpergitur h. 5, 8. litus h. 5, 6. caput Caeſarea h. 2, 79. Jud. perdomandae delectus Titus h. 5, 1. Ju-

Digitized by Google

daeam luſtrant arma civilia h. 4, 3. in Judaea Titus Veſpaſ. h. 2, 1. in Jud. auditi ſaepius Caeſares, quam inſpecti h. 2, 6.
Judaei provinciae Syriae adduntur 12, 23. jus muniendi emunt h. 5, 12. ſpeciem motus praebent 12, 54. profugi Creta h. 5, 2. ſue abſtinent h. 5, 4. mente ſola unum numen intelligunt h. 5, 5. ſoli non cedunt Veſpaſiano h. 5, 10. Judaeorum initia clara h. 5, 2. mos abſurdus h. 5, 5. res auctae h. 5, 5. reges 5, 8. ſuperſtitionis pervicacia h. 2, 4. corpora ſalubria et ferentia laborum h. 5, 6. pugna cum Tito h. 5, 11. in urbe obſeſſa multitudo h. 5, 13.
Judaeis adverſus omnes alios hoſtile odium h. 5, 5. Judaeos Cn. Pompejus primus domuit h. 5, 9. Judaicus exercitus h. 1, 76. Judaicum bellum h. 1, 10. h. 3, 4. mare h. 5, 7. Judaica ſacra 2, 85.
Judas h. 5, 2.
Jul. Agricola a. 4. *reliqua vid. in* Agr.
Jul. Briganticus h. 2, 22. alae ſingularium praefectus h. 4, 70. occiditur h. 5, 21.
Jul. Frontinus praetor h. 4, 39. procoſ. Britanniae a. 17.
Jul. Fronto h. 1, 20. h. 2, 26.
Jul. Priſcus h. 2, 92. ad obſidendum Apenninum miſſus h. 3, 55. ad Vitel. regreditur h. 3, 61. ſeipſum interficit h. 4, 11.
Jul. Tutor h. 4, 55. deficit a Rom. *ibid.* et

Digitized by Google

h. 4, 57. Agrippinenſes et milites Rom. in verba Galliarum adigit h. 4, 59. vincitur a Sextilio h. 4. 70. Rhenum tranſit h. 5, 19. ejus negligentia h. 4, 70. ſententia de maturando bello h. 4, 76. fuga apud Grinnes h. 5, 21.

Jul. Vindex 15, 74. cum omnibus copiis caeditur h. 1, 51. uno praelio h. 4, 57. ejus acies h. 4, 17. coepta h. 1, 6.

Julii 5, 1. h. 2, 48. Alba acciti 11, 24. Juliorum imagines 3, 5. tumulus 16, 6. domus finita h. 1, 16.

M.

Macro praefectus praet. 6, 15. 6, 23.

Maecenas Cilnius 3, 30. effuſus in amorem Bathylli 1, 54. Urbi et Italiae praepoſitus 6, 11. in urbe velut peregrinum otium agit 14, 53. Maecenatis Calamiſtri o. 26. horti 15, 39.

Magi Italia pulſi 2, 32. pro crimine objecti 12, 22. 16, 30. magorum ſacra 2, 27. 6, 29.

Mannus g. 2.

Marcellus Octaviae 1, 3. intra juventam ereptus 2, 41. Tiberii aemulus 6, 51. ab Auguſto in proximo faſtigio collocatus h. 1, 15. Marcelli theatrum 3, 64. ſtatua 1, 74.

Marcomanni 2, 46. g. 42. eorum fines 2, 62.

C. Marius 1, 9. cum Sylla bellat 12, 6. ex

Digitized by Google

infima plebe h. 2, 38. Germanos non impune vicit g. 37.
Mar. Celſus 15, 25. conſul deſignatus h. 1, 14. a Galba ad electos Illyrici exercitus miſſus h. 1, 31. haud laeta refert h. 1, 39. praeſenti exitio ab Othone ſubtractus h. 1, 45. inter duces recipitur h. 1, 71. cos. h. 1, 77. dux Othonis h. 1, 87. inter praecipuos h. 1, 90. h. 2, 23. curam equitum ſumit h. 2, 24. res egregias gerit h. 2, 23. Othoni ſuadet, ut bellum ducat h. 2, 33. alienae culpae praetenditur h. 2, 39. eum nox juvit h. 2, 44. conſulatum retinet ſub Vitel. h. 2, 60.
Maroboduus 2, 26. popularibus inviſus 2, 44. duodecim legionibus petitus 2, 46. cum Armin. pugnat 2, 46. fractus 2, 62. ad Tib. confugit 2, 63. ab Armin. pulſus 2, 88. Marcomannorum rex g. 42. ob eum receptum Druſo ovatio decreta 3, 11.
Maſſilia 14, 57. ſedes ac magiſtra ſtudiorum a. 4. Maſſilienſis civitas 4, 44. Maſſilienſes 4, 43. 13, 47.
Mathematici h. 1, 22. Italia pelluntur 2, 32. 12, 52. h. 2, 62.
Mauri 2, 52. donum populi Rom. 4, 5. rebellant 4, 23. Vibium Secundum repetundarum damnant 14, 28. per latrocinia et raptus apti bello h. 2, 58. in caedem Piſonis delecti h. 4, 50. Maurorum civitates h. 1, 78. dilecti 4, 24.

Digitized by Google

Medea o. 3. Ovidii o. 12. avecta 6, 34.
Medi 2, 56. olim ſub Ægyptiis 2, 60. domini Orientis h. 5, 8. Medorum, Parthorum, agmina picta 6, 34. Medi pro Media 13, 41. ſecundus potentiae gradus Arſacidis 15, 2.
Mediolanum h. 1, 70.
Meherdates 11, 10. a Parthis in regnum vocatus 12, 10. traditur Gotarzi 12, 14.
Memphis h. 4, 84.
Meſopotamia 6, 36. 6, 44. 12, 12. unde dicta 6, 37.
Meſſalla Corvinus 3, 34. ad ſumma provectus 11, 6. bellorum praemiis refertus 11, 7. orator o. 12. o. 17.
Meſſallina 11, 1.
Metallorum primitiae nullis fornacibus victae h. 4, 53.
Miſenum, ſtatio claſſis Rom. 4, 5.
Mithridates 2, 55. pulſus a Sylla 3, 62. ejus bellum ingens 3, 73. 4, 36. juſſu cives Rom. per totam Aſiam trucidati 4, 14.
Mith. Boſporanus 12, 15. traditus vectuſque Romam 12, 21.
Mith. Hiberus 6, 32. Armenia potitur 6, 33. *per tot.* in regnum remeat 11, 8. Armen. denuo occupat 11, 9. a Rhadamiſto exuitur regno 12, 44. &c. et vita 12. 47.
Moeſia 1, 80. 2, 66. 4, 5. 4, 47. 6, 29. h. 1, 76. h. 1, 79. h. 2, 83. h. 5, 26. in partibus Othonis h. 2, 32. Moeſiae prae-

fectus Sabinus h. 3, 75. in Moeſia tertia legio h. 2, 74. amiſſi exercitus a. 41. Moeſi pro Moeſia 15, 6. Moeſiacae copiae h. 2, 32. Moeſicus exercitus h. 3. 9, Moeſici exercitus h. 2, 86. h. 3, 2. auxiliares h. 3, 18. Moeſicae legiones h. 2, 44. tres h. 2, 85.

Mona a. 14. a. 18. valida incolis 14, 29.

Moſa 2, 6. 2, 47. 11, 20. h. 4, 28. h. 4, 66. cum Rheno Oceano adfunditur h. 5, 23.

Moſella h. 4, 71. h. 4, 77. atque Araris connecti coepti 13, 53.

Moſes h. 5, 3. h. 5, 4.

L. Mummius imperator 4, 43. primus ſpectacula theatralia edidit 14, 21.

N.

Narciſſus 11, 39. Meſſalinam defert 11, 30. in eodem geſtamine cum Claud. ſedem ſumit 11, 33. quaeſtoria inſignia accipit 11, 38. Æliam Petinam fovet 12, 1. Agrippinam arguit 12, 57. et ſuſpectat 12, 65. ad mortem agitur 13, 1.

Nequitia etiam infelix aemulos invenit h. 4, 42.

Nero Germanici filius 2, 43. juventam ingreſſus 3, 29. 4, 4. Juliam Druſi ducit 3, 29. commendatur ſenatui 4, 8. grates ſenatui agit 4, 15. commendatur diis 4, 17. accuſatur 4, 59. Sejani inſidiis 4, 67. apud ſenatum 5. 3, ejus effigies 5, 4.

Digitized by Google

Nero L. Domitius 11, 11. Octaviae ſponſus 12, 9. adoptatur a Claudio 12, 25. imperator conſalutatur 12, 69. primus imp. alienae facundiae eget 13, 3. abhorret ab Octavia 13, 12. unus ſuperſtes e familia Caeſarum 13, 17. carminum ſtudium adfectat 14, 16. Chriſtianos ſuppliciis adficit 15, 44. divus 15, 74. bellum in Albanos parat h. 1, 6. juſſit ſcelera, non ſpectavit a. 45. quatuordecim annis imperavit o. 17. fuga ex urbe h. 3, 68. temporibus inertia pro ſapientia a. 6.
Nero falſus h. 1, 2. h. 2, 8.
Nerva Caeſar a. 3. ejus principatus a Tacito ſenectuti ſepoſitus h. 1, 1.
Nervii h. 4, 15. in arma tracti h. 4, 56. in auxiliis Rom. h. 4, 33. pugnant cum Civili h. 4, 66. Rom. deduntur h. 4, 79. Germani g. 28.
Nili ſuperfluentis receptacula 2, 61.
Norica provincia 2, 63. Noricum h. 1, 70. g. 5. procuratoribus continetur h. 1, 11. Norici h. 1, 70. h. 5, 25. Noricorum juventus h. 3, 5.
Numa 3, 26. Numae regia 15, 41.
Numantina clades 15, 13.
Numida 2, 52. citus equo h. 2, 40. Numidae 3, 21. 4, 24. 4, 25. fuſi 2, 52. perculſi 3, 21. Numidarum reges 16, 1.
Nymphidius Sabinus 15, 72. h. 1, 25. prae-

Digitized by Google

fectus praet. h. 1, 5. oppreſſus in ipſo conatu h. 1, 5. juſſu Galbae h. 1, 37.

O.

Oceanus mare 1, 9. h. 4, 12. cruento adſpectu 14, 32. Septentrionalis g. 1. tumeſcit 1, 70. cetero mari truculentior 2, 24. Oceani Britannici natura a. 10. Oceano abuſque 15, 37.

Octavia Claudii filia 11, 32. 12, 2. L. Silano deſponſa 12, 3. Neroni deſpondetur 12, 9. eique nubit 12, 58. qui ab ea abhorret 13, 12. attinetur ab Agrippina, ne cubiculo egrederetur, in morte patris 12, 68. omnes adfectus abſcondere didicerat 13, 16. repudiatur 14, 60. h. 1, 13. revocatur 14, 60. relegatur 14, 63. occiditur 14, 64.

Oraculum Apollinis 3, 63. Clarii 2, 54. Hammonis h. 5, 3. Phryxi 6, 34. oraculum eſt redditum 12, 63. oraculi ſors h. 4, 83. vice accipere 6, 21. oraculum de imperio Veſpaſiani h. 5, 13. oraculis mos per ambages canere 2, 54.

Orcades a. 10.

Ordovices 12, 33. Britanni a. 18. caeduntur a. 18.

Orpheus o. 12.

Oſiris h. 4, 84.

Oſtia 2, 40. 11, 26. 15, 39. Oſtiae agens cohors h. 2, 68. Oſtiam amotus Silius 16, 9. apud Oſtiam 11, 29. tempeſtas ab Oſtia

Digitized by Google

11, 31. Oſtienſis colonia h. 1, 80. via 11, 32. Oſtienſes paludes 15, 43.
Otho Salvius imperat 13, 12. Poppaeam ducit 13, 45. Luſitaniae praeficitur 13, 46. Tacito nec beneficio, nec injuria cognitus h. 1, 1. adoptionem Galbae ſperat h. 1, 13. de imperio cogitat h. 1, 21. largitur militibus h. 1, 24. imperator conſalutatur h. 1, 27. vexillis cicumdatur h. 1, 36. milites alloquitur h. 1, 37. h. 1, 83. Piſonis caede laetatur h. 1, 43. ſcelera prohibere non poteſt h. 1, 45. vacationes militum ſolvit h. 1, 46. vitia diſſimulat h. 1, 71. coſ. h. 1, 77. tumultum militum ſedat h. 1, 82. ex urbe proficiſcitur h. 1, 90. ſua deſperatione victus h. 2, 76. cum Galba et Vitell. unum annum imperat o. 17. ejus animus corpori non ſimilis h. 1, 22. epiſtolae ad Vitell. h. 1, 74. amor apud ſuos h. 2, 49. honores a Senatu decreti h. 1, 47. mors et mores h. 2, 50.

P.

Pacorus g. 37. interfectus a Ventidio h. 5, 9. alius 15, 2. Medorum rex 15, 31. Vologeſis frater 15, 14.
Paphia Venus 3, 62. ejus templum h. 2, 2.
Patavium 16, 21. h. 2, 100. Flavianis adjungitur h. 3, 6.
Pergamena civitas 16, 23. Pergamum 3, 63. 4, 37

Digitized by Google

Perſae 3, 61. 6, 31. h. 5, 8. olim ſub Ægyptiis 2, 60. oratores non habent o. 40.

Perſeus 12, 38. bella Perſi 4, 55. miſſas copias in Perſen 12, 62.

Petilius Cerialis 14, 32. temerarius 14, 33. inter duces Flavianos h. 3, 59. cum equitibus ad urbem miſſus h. 3, 78. adverſum proelium facit h. 3, 79. bello Germanico dux deligitur h. 4, 68. contemnendis quam cavendis melior h. 4, 71. Valentinum capit h. 4, 71. Britanniae conſularis a. 8. Brigantes domat a. 17.

Pharſalia h. 1, 50. h. 2, 38. Pharſalica acies 4, 44.

Philippenſis acies 3, 76. campi 4. 35. Philippi h. 1, 50. h. 2, 38.

Phoenices Judaeorum vicini h. 5, 6. Graeciae litteras intulerunt 11, 14. Phoenicum claſſis 11, 14.

Cn. Piſo Calpurnius 1, 13.

C. Piſo Neroni inſidiatur 14, 65. claro apud vulgum rumore 15, 48. mortem ſumit 15. 59. ejus filius h. 4, 11.

Piſo Licinianus adoptatur a Galba h. 1, 14. trucidatur h. 1, 43. ejus aetas h. 1, 48. caput morſu adpetitum h. 4, 42.

Placentia h. 2, 17. h. 2, 18. oppugnatur h. 2, 20. defenſa h. 2, 23. Placentiae praeſidium h. 2. 36. caſtra h. 2, 49. Placentinus ager 15, 47.

Plato o. 31.

Digitized by Google

A. Plautius a. 14. ovat de Britannis 13, 32.
Plotius Firmus h. 1, 46. praefectus praet. h. 1, 82. h. 2, 46. h. 2, 49.
Poenus origine 16, 1. Poeni 2, 49. h. 4, 50. aemuli Rom. imperii 15, 13. minores Germanis hoſtes g. 37. Poenorum bellum 2, 59.
Cn. Pomp. Magnus 1, 1. 12, 62. civilia bella ſuſtinuit 13, 6. Armeniam obtinuit 13, 34. donavit 15, 14. Mario et Sulla occultior, non melior h. 2, 38. primus Rom. Judaeos domat. h. 5, 9. non incolumis a Caeſare relictus h. 3, 66.
Sex. Pomp. 1, 2. imagine pacis deceptus 1, 10. bellum cum triumviris gerit 5, 1.
Pont. Pilatus 15. 44.
Poppaea Sabina 11, 2.
M. Porcius 4, 56.
Porc. Cato 4, 58. Porcii Tuſculo acciti 1, 24.
Proſerpina 15, 44. h. 4, 83.
Pſeudo Agrippa 2, 39.
Pſeudo Druſus 5, 10.
Pſeudo Nero h. 2, 8.
Pſeudo Philippus 12, 62.
Ptolemaeus Jubae filius 4, 23. adverſus Tacfarinatem excitus 4, 24. ſocius et amicus appellatur 4, 26.
Ptolem. Lagi, rex Ægypti h. 4, 83.
Ptolem. qui ex Macedonibus tertius regnavit 6, 28. quem tertia aetas tulit h. 4, 84.

Digitized by Google

Ptolemaei Philopatoris liberi 2, 67.
Ptolem. mathematicus h. 1, 22.
Pyramides 2, 61.
Pyrrhus 2, 88. metuendus Romanis 2, 63.
Pythius Apollo 12, 63. h. 4, 83.
Q.
Quinctianus Afranius 15, 56. 15, 49. fortiter mortem excipit 15, 70.
Quinctilius Varus 1, 3. caeſus a Germanis 1, 43. 1, 55. 1, 65. 2, 45. h. 17. ejus corpus 1, 71. Syriam obtinens Judaeos coërcuit h. 5, 9. alius 4, 66.
Quirinus 4, 38. parens urbis Romanae h. 4, 58.
R.
Rapaces, milites ex ea legione h. 3, 22.
Ravenna 1, 58. 2, 63. 4, 5. 4, 29.
Rhadamiſtus filius Pharaſmanis 12, 44.
Rhaetia 1, 44. h. 2, 98. h. 3, 5. h. 3, 8. h. 3, 15. h. 4, 70. g. 3, provincia g. 41. procuratoribus continetur h. 1, 11. Rhaetiae g. 1. Rhaeticae alae cohorteſque h. 1, 68. Alpes g. 1. copiae Vitellio adjunguntur h. 1, 59. Rhaetica auxilia h. 1, 67. juga h. 1, 70. Rhaeti h. 1, 68. h. 3, 5. h. 3, 53. h. 5, 25. Rhaetorum cohortes 2, 17. juventus h. 1, 68.
Rheſcuporis 2, 64. Cotyn occidit 2, 66. bellum adverſus Romanos volvit 3, 38. interficitur 2, 67.
Romulus 3, 26. 6, 11. 12, 24. 13, 58. con-
Digitized by Google

ditor urbis 4, 9. multos populos eodem die hoſtes, dein cives habuit 11, 24. patricios majorum gentium inſtituit 11, 25. quod pomoerium poſuerit 12, 24. aedem vovet Jovi Statori 15, 41. Tatio regi ſacerdotium ſacrat h. 2, 95. Romuli effigies 4, 9.
Rufinus Galliarum dux h. 2, 94.
Ruf. Curtius 11, 20.
Ruf. Petilius 4, 68.
Ruf. Trebellius 2, 67. 3, 38. 6, 39.
Ruf. Verginius 15, 71. coſ. 15, 23.
Ruſticus Arulenus 16, 26. vulneratur h. 3, 80. Paetum Thraſeam laudat a. 2. interficitur a. 45.

S.

P. Sabinus h. 2, 92. praefectus praetorii h. 3, 36.
Sabinus ager h. 3, 78. Sabina nobilitas 4, 9. origo 11, 24. Sabinum bellum h. 3, 72. Sabinorum ſacra 1, 54.
Sabrina 12, 31.
Salv. Titianus h. 1, 75. conſul h. 1, 77. curis imperii a fratre praeponitur h. 1, 90. et bello h. 2, 23. honor imperii penes ipſum h. 2, 39. cum Vitellianis congredi properat h. 2, 33. multum a Vitellio diſcrimen adiit h. 2, 60. procoſ. Aſiae a, 6.
Samaritae 12, 54.
Sardiani 2, 47. legatos Romam mittunt 3, 63. Etruſcorum conſanguinei 4, 55.
Sardinia 14, 62. 16, 9. 16, 17. latrociniis

Digitized by Google

infeſta 2, 85. provincia 13, 30. Othonis in partibus h. 2, 16.

Sarmatae h. 1, 2. h. 3, 24. h. 4, 54. g. 17. Hiberorum contra Parthos mercenarii 6, 33. ſolis equitibus valent h. 3, 5. Germanorum accolae g. 1, nullo ſcuto defenduntur h. 1, 79. Oſis et Gothinis tributa imponunt g. 43. in plauſtro equoque vivunt g. 46. Sarmatarum omnis virtus velut extra ipſos h. 1, 79. in Sarmatas expeditio Muciani h. 4, 4. Sarmatae Jazyges 12, 29. h. 3, 5. Sarmatica gens Rhoxolani h. 1, 79.

Saturnus h. 5, 4. pulſus a Jove h. 5, 2.

M. Scaurus Lutilium accuſat 3, 66. ſuae ipſe vitae ſcriptor a. 1. concurſu totius civitatis accuſatus et defenſus o. 39.

Scipio qui cum Caeſare bellum geſſit 4, 34. praefectus cohortis h. 2, 59.

L. Scip. Aſiaticus 3, 62. alius h. 3, 72.

P. Scip. Africanus 2. 59. Syphacem captum populo Rom. oſtendit 12, 38. ab oratoribus non immunis o. 40.

P. Scip. Afric. minor Cottam accuſat 3, 66. Scipiones 2, 33.

P. Scip. Cornelius 3. 74. Poppaeae maritus 11, 2. cenſet grates publice agendas Pallanti 12, 53. coſ. 13, 25. Scipionum adulatio in Tiberium 6, 2.

Segeſtes 1, 55. obſeſſus a popularib. 1, 57. eripitur a Germanico 1, 57. ingens viſu

Digitized by Google

1, 57. Arminio catenas injecit 1, 58. deditus benigneque exceptus 1, 59.

Sejanus Ælius 1, 24. morum Tiberii peritus 1, 69. 4, 71. Piſonem eludit 3, 16. incipiente adhuc potentia, bonis conſiliis noteſcere volebat 4, 7. repertor facinorum 4, 11. Claudii filio ſocer deſtinatus 3, 29. laudatur a Tiberio 3, 72. Liviam a Tib. petit 4, 39. Agrippinam evertit 4, 54. Tiberium objecto ſuo corpore protegit 4, 59. Agrippinae et Neroni inſidias nectit 4, 67. conſulatus in manu habet 4, 68. collega patris regendis praetoriis cohortibus 1, 24. 6, 8. Vulſinienſis 6, 8. Curt. Atticum opprimit 6, 10. quo die mortuus 6, 25. Sejani amici praevalidi 3, 35. artes 4, 57. labor, vigilantia 3, 72. ſtuprum cum Lygdo 4. 10. potentia 3, 66. hiſtoria 4, 1. effigies culta 4, 2. clientes quem accuſant, damnant 4, 34. libertis et janitoribus noteſcere, pro magnifico acceptum 4, 74. 6, 8. liberi puniti 5, 9. bona in fiſcum coacta 6, 2. ſocii interfecti 6, 19. amicitia exitioſa 13, 45. Sejano effigiem cenſuere patres 3, 72. triumphalia Tiberius tribuit 4, 26.

Semnones 2, 45. nobiliſſimi Suevorum g. 39.

C. Sempr. Gracchus o. 18. Gracchi 3, 27. eorum mater o. 28. eloquentia o. 40.

Seneca Annaeus 12, 8. praetor fit *ibid.* rector

Digitized by Google

imperatoriae juventae 13, 2. exul. 13, 14. caedes 15, 60.

Senones 11, 24. Romam incendunt 15, 41.

Sequani 1, 54. rebellant 3, 45. Vindicis ſocii h. 1, 51. Julium Sabinum vincunt h. 4, 67.

Serapis h. 4, 81.

Serv. Tullius 3, 26. Lunae templum ſacrat 15, 41. capitolium exſtruit h. 3, 72. Servii h. 2, 48.

Seſoſtris 6, 28.

Sibulla una an plures fuerint 6, 12. Sibullae liber 6, 12. libri aditi 15, 44. Sibyllini libri h. 1, 76.

C. Silius 1, 31. triumphalia accipit 1, 72. 4, 18. fabricandae claſſi praeponitur 2, 6. irruptionem in Cattos facit 2, 7. 2, 25. Sequanorum pagos vaſtat 3, 45. propter Germanici amicitiam perit 4, 81. mortem ſumit 4, 19. ejus effigies SCto abolita 11, 35. ejus uxor 4, 19. filius.

Silures 12, 32. 12, 33. 12, 38. legionem Rom. vincunt 12, 40. a Jul. Frontino domiti a. 17. Silurum habitus a. 11. pervicacia 12, 39.

Simon h. 5, 9. alius h. 5, 12.

Simonides 11, 14.

Siſenna hiſtoricus h. 3, 81. o. 23.

Smyrna 4, 56. Smyrnaei 3, 63. Pub. Rutilii heredes 4, 43. petunt, ut templum Tiberii apud ſe ſtatuatur 4, 55. et obtinent

Digitized by Google

4. 56. eorum origo et officia in populum Rom. 4, 56.
Sociale bellum 6, 12.
Solon. 3, 26.
Solymi h. 5, 2.
Somnium Germanici 2, 14. Caecinae 1, 65. Petrae 11, 4. ſomnium ad ſpem haud dubiam trahit Ceſellius Baſſus 16, 1. ſomniorum interpretes 2, 27.
Sophocles o. 12.
Spartani 2, 60. Spartanorum leges 3, 26.
Statilius Taurus 2, 1.
Stoica ſecta 16, 32. Stoici h. 3, 81. Stoicorum arrogantia, ſectaque 14, 57. placita h. 4, 5. civitas o. 31.
Subrius Flavius 15, 49. Neronem occiſurus 15, 50. inter ipſam cognitionem 15, 58. imperium Senecae deſtinat 15, 65. proditur 15, 67.
C. Suetonius Paulinus 14, 29. Londinium pergit 14, 33. Britannos magno proelio vincit 14, 37. cos. fit 16, 14. dux Othonis h. 1, 87. inter praecipuos h. 1, 90. h. 2, 23. res egregias gerit h. 2, 23. cunctator natura h. 2, 25. rei militaris calidiſſimus h. 2, 31. Othoni ſuadet bellum ducere h. 2, 32. neceſſariis magis defenſionibus, quam honeſtis uſus h. 2, 60. procos. Britanniae a. 14. laudatur a. 5.
Suevi 2, 63. g. 38. g. 43. g. 45. a. 28.
Sugambri 2, 26.

L. Sulla 2, 55.

Sulp. Aſper 15, 49.

Syri 2, 60. ſalutant ſolem orientem h. 3, 24.

T.

Tacſarinas 2, 52.

Tacitus divinam opem agnoſcit h. 4, 78. res Domitiani compoſuit 11, 11. h. 1, 1. diverſa auctorum ſub nominibus ipſorum tradit 13, 20. praetor 11, 11. uxorem ducit a. 9. ejus dubium de regimine rerum 6, 22.

Tameſa 14, 32.

Tanais 12, 17.

Tantalus 4, 56.

Tarquinius Priſcus 4, 65. fundamenta capitolii jecit h. 3, 72.

Tarq. Superbus 6, 11. capitolium extruit h. 2, 72. pulſus 3, 27. Tarquinii exacti 11, 22.

Tarracina 3, 2. h. 3, 60. h. 3, 76. h. 3, 85. h. 4, 2.

T. Tatius 1, 54. Romam auget 12, 24. ei ſacerdotium a Romulo ſacratum h. 2, 95.

Taurus mons 6, 41. 12, 49. 15, 8. Tauri jugum 15, 10.

Tencteri h. 4, 77. g. 32. g. 38.

Theſſali 6, 34.

Thraces 2, 64. Romanis militant 4. 48. h. 4, 68.

Thraſea Poetus 13, 49. cum in Agrippinam ſtatueretur, ſenatu exit 14, 12. 16, 21.

Digitized by Google

omnem occaſionem ad bonum publ. vertit 15, 20. prohibetur adſpectu principis 15, 23. occurſu Neronis 16, 24. accuſatus 16, 22. accepto mortis arbitrio 16, 33. venas ſecat 16, 35. ad exemplar verae gloriae lectus h. 2, 91. Veſpaſ. amicus h. 4, 7. laudatus Aruleno Ruſtico a. 2. ejus ſententia ſuper Antiſtio 14, 48. firmitudo animi 14, 49. laus inſignis 16, 21. libertas h. 4, 5.

Tib. Caeſar 1, 1. h. 1, 16. imperator appellatur ab Aug. 1, 3. imp. ſalutatur a militib. 2, 18. ejus mores 1, 4. rerum potitur 1, 5. Germanicum timet oditque 1, 7. 1, 52. obſcurus in dicendo 1, 11. ſimulat iter ad exercitus 1, 47. Juliam olim uxorem necat 1, 53. cuncta Germanici in deterius trahit 1, 62. Agrippinam odit 1, 69. patris patriae nomen recuſat 1, 72. legem majeſtatis reducit *ibid.* novies ab Aug. in Germaniam miſſus 2, 56. Maroboduum XI. legionibus petit 2, 46. civitates terrae motu adflictas juvat 2, 47. conſtans in morte Druſi 4, 8. eum laudat pro roſtris 4, 12. domui Germanici infenſus 4, 17. omnia facta dictaque Auguſti vice legis obſervat 4, 37. in inſulam Capreas ſe abdit 4, 67. Galbae praeſagit imperium 6, 17. callidus et tegendis ſceleribus obſcurus 6, 24. moritur 6, 50.

Tigellinus Sofonius 14, 48.

Digitized by Google

Tigranes 2, 3. ſupplicio adficitur 6, 40. *alius* 14, 26. Adiabenos vaſtat 15, 1.
Tingitana provincia h. 2, 58. h. 2, 59.
Tiridates 6, 32.
Titus h. 1, 1. ad Galbam mittitur h. 1, 10. h. 2, 1. regreditur h. 2, 2. Berenicem amat h. 2, 2. Veſpaſianum Mucianumque conciliat h. 2, 5. conſiliorum inter eos nuncius h. 2, 79. bello Judaico praeponitur h. 2, 82. h. 4, 51. h. 5, 1. coſ. h. 4, 3. h. 4, 38. pro fratre deprecatur h. 4, 52. caſtra ante Hieroſolyma ponit h. 5, 1. h. 5, 10. h. 5, 11. Titi ingenium capax fortunae h. 2, 1. mitis natura h. 4, 86.
Trajanus princeps a. 44. ejus laus a. 3. conſulatus alter g. 37. imperium a Tacito ſenectuti ſepoſitum h. 1, 1.
Treb. Maximus 14, 46. Britanniae praeſes h. 1, 60. a. 16. ſucceſſorem accipit h. 2, 65.
Trevir h. 3, 35. ab una ala pulſus 3, 46. Treveri 1, 41. dicuntur Galli 1, 44. circa adfectationem Germanicae originis ultro ambitioſi g. 28. rebellant 3, 40. perculſi a Galba h. 1, 53. vaſtantur a Civile h. 4, 28. pro Rom. contra Germ. h. 4, 37. contemnuntur a Vocula h. 4, 57. ſocii Civilis h. 4, 66. motu Vindicis cum Vergin. h. 4, 69. vincuntur a Sext. Felice h. 4, 70. a Ceriale h. 4, 71. h. 5, 24.
Triboci g. 28. ad Rom. deficiunt h. 4, 70.
Troja 12, 58. parens urbis Romae 4, 55.
Digitized by Google

Trojae ludicrum 11, 11. Trojanus Antenor 16, 21. Trojanum excidium 15, 39. Trojanis temporibus 11, 14.
Tungri h. 4, 55. in exercitu Vitellii h. 2, 14. pugnant cum Civile h. 4, 66. Rom. deduntur h. 4, 79. primi Germanorum Rhenum tranſgreſſi g. 2. Tungrorum cohors ſigna ad Civilem tranſtulit h. 4, 16. Tung. cohortes h. 2, 14. Romanis ſub Agricola militant a. 36. Tungrae cohortes h. 2, 15.
Tyrus 16, 1.

V.

Vallis Vaticana 14, 14.
Vandali g. 2.
Varianus exercitus 12, 15, Variana clades 1, 10. 1, 57. ejus ſpecies et deſcriptio 1. 61. ea clade capti, quadrageſimo poſt anno liberati 12, 27. Varianae legiones 2,7. 2,25.
Vaſconum cohortes h. 4, 33.
P. Vatinius accuſatus o. 25. o. 34. concurſu totius civitatis o. 39.
Vettius Bolanus 15, 3. Britanniae legatus h. 2,65. inter Vitel. ac Veſpaſ. ambiguus h. 2, 97. feroci provinciae nimis placidus a. 8. loco auctoritatis amorem parat a. 16.
Veleda h. 4, 61. h. 5, 24. eam coram adire negatum h. 4, 67. praetoria Cerialis novi donatur h. 5, 22. diu apud Germ. numinis loco habita g. 8.
P. Ventidius h. 5, 9. Pacorum occidit g. 37.
Venus 3, 62. concepta mari h. 2, 3. Ama-

Digitized by Google

thuſia 3, 62. Erycina 4, 43. Genetrix 16, 27. Paphia 3, 62. ejus ſimulacrum h. 2, 3. templum h. 2, 2. Stratonicis 3, 63. Veneris aedes 4, 43. Venus juvenum ſera g. 20.
Venuſius 12, 40. Britannos ad rebellionem concitat h. 3, 45.
Verg. Rufus 15, 23.
Verulamium 14, 33.
Veſpaſianus Flavius h. 1, 1. bellum Judaicum adminiſtrat h. 1, 10. ſolus principum in melius mutatus h. 1, 50. legiones ſacramento Othonis adigit h. 1, 76. conſilia cum Muciano miſcet h. 2, 7. de imperio recipiendo deliberat h. 2, 74. imperator ſalutatur h. 2, 80. Alexandriam pergit h. 3, 48. Jud. bello Titum praeponit h. 2, 82. h. 5, 5. in privata fortuna fratre minor h. 3, 65. ſenex triumphalis h. 4, 8. iterum coſ. h. 4, 38. aegrotos ſanat h. 4, 81. omnem Judaeam occupat h. 5, 10. a Claudio in partem rerum adſumtus a. 13. Britanniam reciperat a. 17. ejus parcimonia 3, 55. periculum canente Nerone 16, 5. mores h. 2, 5. milites cum edictis ejus deprehenſi h. 2, 98. in ejus verba copiae Civilis adactae h. 4, 21. nomen a Vitellianis tranſmiſſum h. 4, 31. odium apud eoſdem h. 4, 54. laus h. 2, 77. o. 8.
Veſtae aedes h. 1, 43.
Veſuvius 4, 67.
Digitized by Google

Vienna 11, 1. h. 2, 66.

Vindelici 2, 17.

T. Vinius h. 1, 1. deterrimus mortalium h. 1, 6. conſul h. 1, 11. h. 1, 13. ejus de Galba ſententia h. 1, 32. occiditur h. 1, 42. ejus avaritia et licentia h. 1, 37. potentia h. 1, 13. h. 1, 72. h. 2, 95. aetas et mores h. 1, 48. teſtamentum irritum h. 1, 48.

Vipſ. Meſſala h. 3, 9. tribunus h. 3, 18. hiſtoriae ſcriptor h. 3, 25. h. 3, 28. pius et eloquens h. 4, 42. o. 14.

Viſurgis 1, 70. 2, 9. 2, 11. 2, 16. 2, 17.

Vitellianus miles h. 2, 17. earum virtus et conſtantia h. 4, 2.

P. Vitellius 1, 70.

L. Vitel. 6, 28.

A. Vitel. h. 1, 1. conſul 11, 32. procoſ. in Africa h. 1, 70. adulator 14, 49. inferioris Germaniae legatus h. 1, 9. h. 1, 52. percuſſores Galbae et Piſonis necat h. 1, 44. apud ſeveros humilis h. 1, 52. imperator conſalutatur h. 1, 57. Germanicus appellatur h. 1, 62. ad bellum proficiſcitur h. 2, 57. impar curis gravioribus h. 2, 59. caeſos cives laetus vidit h. 2, 70. Romam ingreditur h. 2, 88. Auguſti nomen adſumit h. 2, 90. praecipuum inter mala omnia oſtentum h. 3, 56. Caeſarem ſe dici vult h. 3, 58. cum Flav. Sabino paciſcitur h. 3, 65. palatio exit h. 3, 68. culpam

Digitized by Google

pactorum violatorum in milites confert h. 3, 70. non jam imperator, ſed tantum belli cauſſa h. 3, 70. ad Anton. ſcribit h. 3, 81. capitur et occiditur h. 3, 85.
Vitellii filius h. 2. 59. h. 3, 66. interficitur h. 4, 80. Vitellii mater moritur h. 3, 67.
L. Vitel. imperatoris frater h. 1, 88.
Vitrum h. 5, 7.
Ulixes g. 3, 0. 16.
T. Umidius Quadratus 12, 45. Judaeos punit 12, 54. diſcors Corbuloni 13, 9. moritur 14, 26.
Vologeſes 12, 14. h. 1, 40.
Vonones 2, 1. regno pellitur 2, 3. recipitur ab Armeniis 2, 4. gratiſſimus *Piſoni* 2, 58. amovetur 2, 56. Pompeiopolim 2, 58. in Ciliciam 2, 68. fugam tentat *ibid.* occiditur 2, 68. ejus filius 12, 10. Von. alius 12, 14.
Urbinum h. 3, 62.
Uſipetes 1, 51. qui et Uſipii 13, 55. 13, 56. Magontiacum obſident h. 4, 37. Germani g. 32. Romanos relinquunt a. 32. cohortis Uſipiorum memorabile facinus a. 28.

X.

Xenophon o. 31. alius 12, 61. pinnam veneno illitam Claudii faucibus dimittit 12, 67.

Z.

Zenobia 12, 51.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

OCT 27 1934

Digitized by Google

Digitized by Google